

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**MESLEKİ EĞİTİM MERKEZİ ÖĞRENCİLERİNİN BENLİK SAYGISI İLE
BOYUN EĞİCİ DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Hatice Büşra AYDIN
ORCID: 0000-0002-7399-7097

Danışman
Doç. Dr. Abdullah SÜRÜCÜ
ORCID: 0000-0002-1689-4366

Bu tez çalışması Necmettin Erbakan Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP)
Koordinatörlüğü tarafından 221310001 numaralı proje ile desteklenmiştir.

Konya – 2024

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans sürecimde beni destekleyen, akademik bilgi ve deneyimleri ile tezime katkı sağlayan tez danışmanım Doç. Dr. Abdullah SÜRÜCÜ'ye çok teşekkür ediyorum.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca emeği olan hocalarıma, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği kullanım haklarına sahip olan Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatrisi Derneği'ne ile Ahi Evran Mesleki Eğitim Merkezi'nin öğretmen ve öğrencilerine teşekkür ederim.

Süreç içerisinde hep destek olan Zeynep ÜNAL'a, Saliha GÜN'e, Kübra YAYLA'ya ve aileme her zaman yanımda oldukları için çok teşekkür ediyorum.

Hatice Büşra AYDIN

Temmuz 2024

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	v
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	vii
ÖZET	ix
ABSTRACT	x
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Cümlesi	3
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Varsayımlar	5
1.5. Sınırlılıklar.....	6
1.6. Tanımlar	6
2. ALANYAZIN.....	8
2.1. Mesleki Eğitim	8
2.2. Benlik Saygısı.....	12
2.2.1. Benlik	12
2.2.2. Benliğin oluşumu ve gelişimi.....	17
2.2.3. Benlik saygısı	19
2.3. Boyun Eğici Davranışlar	47
2.3.1. Boyun eğici davranış	47
2.3.2. Boyun eğici davranışların oluşumu ve gelişimi	54
2.3.3. Boyun eğici davranışlar gösteren bireylerin özellikleri	60
2.3.4. Boyun eğici davranışlar ile ilgili yaklaşımlar.....	63
2.4. İlgili Araştırmalar	75
2.4.1. Benlik saygısı ile ilgili yurt içinde yapılan araştırmalar.....	75
2.4.2. Benlik saygısı ile ilgili yurt dışında yapılan araştırmalar.....	82
2.4.3. Boyun eğici davranışlar ile ilgili yurt içinde yapılan araştırmalar	84
2.4.4. Boyun eğici davranışlar ile ilgili yurt dışında yapılan araştırmalar	90
3. YÖNTEM.....	95
3.1. Araştırma Modeli	95
3.2. Araştırmanın Çalışma Grubu.....	95
3.3. Veri Toplama Araçları.....	97
3.3.1. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ).....	97
3.3.2. Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği (BEDÖ)	98

3.3.3. Kişisel Bilgi Formu (KBF).....	99
3.4. Verilerin Toplanması.....	99
3.5. Verilerin Analizi.....	100
4. BULGULAR	102
4.1. Mesleki Eğitim Merkezi Öğrencilerinin Benlik Saygısı Ölçeği Puan Ortalamalarının Yaşa, Sınıf Düzeyine, Okuduğu Alana, Anne Eğitim Düzeyine, Baba Eğitim Düzeyine ve Ailenin Algılanan Ortalama Aylık Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	102
4.2. Mesleki Eğitim Merkezi Öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği Puan Ortalamalarının Yaşa, Sınıf Düzeyine, Okuduğu Alana, Anne Eğitim Düzeyine, Baba Eğitim Düzeyine ve Ailenin Algılanan Ortalama Aylık Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular.....	107
4.3. Mesleki Eğitim Merkezi Öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği Puanları Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular	111
4.4. Mesleki Eğitim Merkezi Öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği Puanlarının Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarını Yordamasına İlişkin Bulgular	112
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	113
5.1. Tartışma.....	113
5.1.1. Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalamalarının yaş, sınıf, okuduğu alan, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu ve ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyine göre tartışılması ve yorumlanması ..	113
5.1.2. Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamalarının yaş, sınıf, okuduğu alan, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu ve ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyine göre tartışılması ve yorumlanması ..	117
5.1.3. Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanları arasındaki ilişkinin tartışılması ve yorumlanması	120
5.1.4. Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanlarının Benlik Saygısı Ölçeği puanlarını yordamasının tartışılması ve yorumlanması	123
5.2. Sonuç.....	124
5.3. Öneriler.....	125
5.3.1. Uygulayıcılar için öneriler.....	125
5.3.2. Araştırmacılar için öneriler	125
KAYNAKLAR.....	127
EKLER.....	147

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Mesleki Eğitim Merkezi Öğrencilerinin Benlik Saygısı ile Boyun Eğici Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi başlıklı tez çalışmamın toplam **127** sayfalık kısmına ilişkin, 24/07/2024 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%23** olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Önsöz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar dahil
8. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

24/07/2024

Hatice Büşra AYDIN

Doç. Dr. Abdullah SÜRÜCÜ

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynaklar listesine eklendiğini beyan ederim.

24/07/2024

Hatice Büşra AYDIN

SİMGELER VE KISALTMALAR

Simgeler

F: Bir dağılım türü

>: Büyüktür

n: Frekans

p: İstatistiksel anlamlılık

t: Kritik değer

r^2 : Korelasyon değerinin karesi

r: Korelasyon katsayısı

<: Küçüktür

$\bar{X}$: Ortalama

N: Örneklem sayısı

β : Standart regresyon katsayısı

%: Yüzde

Kısaltmalar

Akt.: Aktaran

ANOVA: Tek Yönlü Varyans Analizi (One-way analysis of variance)

BEDÖ: Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği

Ed.: Editör

KBF: Kişisel Bilgi Formu

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

MESEM: Mesleki Eğitim Merkezi

MSÖ: Meslek Seçimi Ölçeği

RBSÖ: Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

SH: Standart Hata

SPSS: Sosyal Araştırmalar İstatiksel Program Paketi

SS: Standart Sapma

vb.: ve benzeri

vd.: ve diğerleri

yy.: Yüzyıl

ÖZET

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

MESLEKİ EĞİTİM MERKEZİ ÖĞRENCİLERİNİN BENLİK SAYGISI İLE BOYUN EĞİCİ DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Hatice Büşra AYDIN

Bu araştırmada mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin benlik saygısı ile boyun eğici davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden olan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2022-2023 eğitim öğretim yılında Konya ili Karatay ilçesindeki Ahi Evran Mesleki Eğitim Merkezinde öğrenim görmekte olan 545 erkek öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada verileri toplamak amacıyla Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği ve araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırmada Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA), Tukey Testi, Tamhane T2 testi, Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi ve Basit Doğrusal Regresyon Analizi kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin benlik saygısı puanları sınıf düzeyi ve ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyine göre anlamlı farklılık gösterirken öğrencilerin yaş, okuduğu alan anne eğitim durumu ve baba eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. 11. sınıfların benlik saygısı ölçeği puan ortalamalarının 10. sınıflara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyi yüksek ve oldukça yüksek olanların düşük ve oldukça düşük olanlara göre benlik saygısı puan ortalamalarının daha yüksek olduğu, ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyi orta olanlarında oldukça düşük olanlara göre benlik saygısı puan ortalamalarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin boyun eğici davranışlar puanları sınıf düzeyi ve okuduğu alana göre anlamlı farklılık gösterirken yaş, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu ve ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. 9. ve 10. Sınıf öğrencilerinin 11. ve 12. sınıf olanlara göre boyun eğici davranışlar puan ortalamalarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Motorlu araçlar teknolojisinde okuyan öğrencilerin boyun eğici davranışlar puan ortalamasının elektrik elektronik teknolojisi ve mobilya ve iç mekân tasarımında okuyanlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin benlik saygısı ile boyun eğici davranışları arasında negatif yönlü orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamalarının Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalamalarını anlamlı olarak yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanları Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanlarına ilişkin varyansın %9'unu açıklamaktadır. Araştırma sonucuna yönelik önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Benlik saygısı, Boyun eğici davranışlar, Mesleki eğitim merkezi.

ABSTRACT

Necmettin Erbakan University, Graduate School of Educational Sciences
Department of Educational Sciences
Guidance and Psychological Counseling Program
Master Thesis

INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE SELF ESTEEM AND SUBMISSIVENESS BEHAVIORS OF VOCATIONAL EDUCATION CENTER STUDENTS

Hatice Büşra AYDIN

In this study, it was aimed to examine the relationship between self-esteem and submissive behaviors of vocational education center students. Relational survey model, which is one of the quantitative research methods, was used in the research. The study group of the research consists of 545 male students studying at Ahi Evran Vocational Training Center in Karatay district of Konya province in the 2022-2023 academic year. In order to collect the data in the study, Rosenberg Self-Esteem Scale, Submissive Behaviors Scale and Personal Information Form prepared by the researcher were used. One-Way Analysis of Variance (ANOVA), Tukey Test, Tamhane T2 test, Pearson Product of Moments Correlation Analysis and Simple Linear Regression Analysis were used in the study. According to the findings of the study, it was concluded that while the self-esteem scores of the vocational education center students differed significantly according to the grade level and the perceived average monthly income level of the family, the students did not differ significantly according to their age, field of study, mother's education level and father's education level. It was concluded that the mean self-esteem scale score of the 11th grade was higher than the 10th grade. It was concluded that the mean self-esteem scores of those with high and very high perceived average monthly income levels of the family were higher than those with low and very low monthly income levels, and the average self-esteem scores of the family were higher than those with very low average monthly income levels. While the submissive behavior scores of the vocational education center students differed significantly according to the grade level and the field they studied, it was found that there was no significant difference according to age, mother's education level, father's education level and the perceived average monthly income level of the family. 9th and 10th It was concluded that the mean scores of submissive behaviors were higher than those in the 11th and 12th grades. It was concluded that the mean score of submissive behaviors of the students studying in motor vehicles technology was higher than those studying in electrical and electronic technology and furniture and interior design. A moderately significant negative relationship was found between self-esteem and submissive behaviors of vocational education center students. It was concluded that the mean scores of the Submissive Behaviors Scale significantly predicted the mean scores of the Rosenberg Self-Esteem Scale. Submissive Behaviors Scale scores explain 9% of the variance for Rosenberg Self-Esteem Scale scores. Suggestions for the results of the research are included.

Keywords: Self esteem, Submissiveness behaviors, Vocational education center.

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

İnsan içinde yaşadığı dünyayı, çevresini ve kendisini tanımak ve anlamak istemektedir. Bu süreçte çevresindeki olaylara, durumlara ve kişilere karşı bazı duygu ve düşünceler edinir. Birey aynı şekilde ben kimim, nasıl bir insanım, ne yapabilirim, amacım ve hedefim neler şeklinde sorularına da yanıt aramaya kendine yönelik bir takım duygu ve düşünceler edinmeye çalışır. İşte bireyin doğumuyla başlayıp yaşamı boyunca ilişki ve deneyimlerinden etkilenerek bireyin kendisine yönelik oluşturduğu inanç ve görüşlerine psikoloji alanyazında ‘benlik’ denilmektedir. Benlik, insanın doğumundan ölümüne hayatın her aşamasında ve her alanında etkili olmakta ve kendisini hissettirmektedir. İnsanın okuldaki ve hayattaki başarısında, ruh sağlığında, çevreye uyum sağlamasında kısaca hayatın her alanında benlik büyük rol oynamaktadır (Baymur, 1994).

Bireyin “benliğini onaylayan ya da onaylamayan tutumları ile bireyin yetenekli, önemli, değerli olduğuna dair inancı” benlik saygısını oluşturmaktadır (Doğru, 2014). Benlik saygısı, olumlu bir ruh hali olarak insanın kendisini olduğu ve gördüğü gibi kabullenmek, özüne güvenmek duygusunu sağlayarak kişisel ve sosyal yaşamımız üzerinde önemli rol oynamaktadır (Yörükoğlu, 2019). Sağlıklı bir benlik saygısı kendini tanımayı, güçlü ve güçsüz özellikleri fark edebilmeyi, potansiyeli tam olarak kullanabilmeyi, başarısızlıklar karşısında işlevsel davranabilmeyi, yaşamdan doyum almayı ve psikolojik olarak sağlıklı bir birey olmayı da beraberinde getirmektedir (Eraslan Çapan ve Korkut Owen, 2017). Bu yüzden benlik saygısı bireylerin hayatında oldukça merkezi bir konuma sahiptir (Kılınç, 2011).

Benlik saygısının yüksek olması bireylerin kendine güvenme, hatalarından ders alma, başarılı oldukları yönleri güçlendirip ortaya çıkarma, gerekmesi halinde risk alabilme ve karşılaşılan zorluklara güçlü şekilde direnme imkânı sağlamaktadır (Çevik Demir, 2013). Benlik saygısının düşük olması ise bireylerin kendi benliğini kabul etmemesine, içe kapanma, risk alamama, sorumluluktan kaçma, kendini ifade edememe, boyun eğcilik, anksiyete, depresyon, eleştiriye açık olamama, saldırganlık, antisosyal davranışlar gibi birçok duygusal ve davranışsal problemlere neden olabilmektedir (Erol, 2000; Siyez, 2013; Çevik Demir, 2013).

Fiziksel, duygusal ve sosyal açıdan kritik bir dönem olan ergenlik döneminde sağlıklı bir benlik saygısı geliştirmek yaşamın bu aşamasında önemli bir yer tutmaktadır (Çevik Demir, 2013). Ergenlik dönemi gelişim görevleri dikkate alındığında ergenin en kritik görevlerinden

biri kendini tanıma ve kabul etmek bir diğeri ise özerk olma ve bağımsızlık kazanmaktır. Ergenler, özerk olma aşamasına gelme ve bağımsızlıklarını kazanmak üzere iken çoğunlukla sosyal ve kültürel sebeplerden dolayı boyun eğici davranışlar gösterebilmektedir. Ergenler, bu dönemde kendi duygu ve düşüncelerini baskın otoritenin çoğunlukla da anne babanın ya da akran gruplarının istekleri doğrultusunda değiştirmekte ve bu yönde hareket etmektedir. Özellikle ergenlik döneminde akran grubuna dâhil olmak, onay almak, kabul görmek isteyen ergenler boyun eğici davranışlar göstererek sosyal bir kimlik kazanmayı arzularlar. Dolayısıyla boyun eğici davranışların meydana gelmesinde ergenin sahip olduğu düşük benlik saygısı, anne babanın tutumu ve onaylanmak-kabul görmek en etkili faktörlerdir (Bernhard, 1990).

Fiziksel, biyolojik ve psikolojik açıdan hızlı bir değişim evresinde olan ergenler aynı zamanda çalışma yaşamında da yer aldıklarında karşı karşıya kaldıkları sorunlar da çeşitlilik gösterebilmektedir. Bir ergenin çalışma yaşamında yer alabilmesi için Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak eğitim veren, öğrencilerin haftada bir gün okulda teorik eğitim aldıkları diğer günler iş başında pratik eğitim aldıkları Mesleki Eğitim Merkezlerine (MESEM) devam etmeleri gerekmektedir. MESEM'e devam eden öğrenciler lise diploması ile kalfalık-ustalık belgelerine sahip olmak, öğrencilerin sigortalarının yapılması, iş başında eğitim almaları gibi çeşitli avantajlara sahiptir (Mesleğim Hayatım, b.t.). Bu avantajların yanı sıra çalışma ortamlarının ve şartlarının uygun olmadığı, usta öğreticilerinin ya da müşterilerin kötü- kaba davranışlarına maruz kalabildikleri dezavantajlı durumlar ile zaman karşı karşıya kalabilmektedirler. İçinde buldukları dönem itibariyle kimlik kazanmaya çalışırken bu ergen öğrencilerden usta ve müşteriler ile olan kişiler arası ilişkilerinde çoğunlukla boyun eğici davranışlar sergilemeleri beklenilmektedir (Ulu Botan, 2017). Bu öğrencilerin boyun eğici davranışlar kazanmalarını işverenler, aileler, öğretmenler ile sosyo-ekonomik faktörler, düşük benlik saygısı gibi pek çok etken etkilemektedir (Özkan ve Özen, 2008; Ulu Botan, 2017).

Buradan yola çıkarak MESEM öğrencilerinin benlik saygısını artıracak ortam ve şartların hazırlanması, buna yönelik yapılacak eğitim ve faaliyetler ile boyun eğici davranışlarının azalacağı düşünülmektedir. Alanyazında MESEM öğrencilerinin benlik saygısı ile boyun eğici davranışları arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaya rastlanılmamıştır. Bu araştırmada MESEM öğrencilerinin benlik saygısı ile boyun eğici davranışları arasında ilişki incelenmiştir.

1.1. Problem Cümlesi

“Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin benlik saygısı ile boyun eğici davranışları arasında ilişki var mıdır?” sorusu bu araştırmanın problem cümlesini oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı, mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin benlik saygısı ile boyun eğici davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu doğrultuda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- a) Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin benlik saygısı ölçeği puan ortalaması;
  - i) Yaşa göre farklılaşmakta mıdır?
  - ii) Sınıf düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?
  - iii) Meslek alanlarına göre farklılaşmakta mıdır?
  - iv) Anne eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
  - v) Baba eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
  - vi) Ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
- b) Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin boyun eğici davranışlar ölçeği puan ortalaması;
  - i) Yaşa göre farklılaşmakta mıdır?
  - ii) Sınıf düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?
  - iii) Meslek alanlarına göre farklılaşmakta mıdır?
  - iv) Anne eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
  - v) Baba eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
  - vi) Ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
- c) Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin benlik saygısı ölçeği puanları ile boyun eğici davranışlar ölçeği puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

- d) Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin boyun eğici davranışlar ölçeği puanları benlik saygısı ölçeği puanlarını anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Çocukluktan hatta gelişimin ilk basamağı olan doğumdan itibaren beden değişip birey psikolojik ve toplumsal olarak geliştikçe roller, ilişkiler ve statüler de zamanla değişmektedir. Erken çocukluk dönemiyle birlikte başlayan ve ergenlik dönemiyle birlikte daha fazla önem kazanan bireyin 'kendini tanınması' doğal olarak benlik kavramının değişip gelişmesine neden olmaktadır (Arıcak, 1999; Deniz vd., 2022).

Bireyin yaşamı boyunca çevresinde bulunduğu kişiler ile kurduğu ilişki ve etkileşimler hem toplumsallaşmasını hem de kendi benliğini tanımaya olanak sağlamaktadır. Bu süreçte birey sahip olduğu özelliklerini başkaları tarafından yapılan değerlendirmeler doğrultusunda algılayıp buna göre kendini değerlendirir. Algılanan değerlendirmeler ile birey kendine ilişkin olumlu ya da olumsuz bir yargıya varır. Bu yargılar sonucunda bireyin benliğini olumlu şekilde onaylama ya da olumsuz şekilde onaylamama yönündeki davranış ve tutumları ile bireyin kendisinin yetenekli, değerli ve önemli ya da başarılı olduğuna dair inancı (kanaati) benlik saygısını oluşturmaktadır (Arıcak, 1999).

Benlik saygısı bireylerin zihinsel ve bedensel sağlıklarını, yaşam amaçlarını, kişiler arası etkileşimlerini, kariyer hedeflerini, sosyal etkileşimleri gibi yaşamlarının birçok boyutuna etki etmektedir. Yine benlik saygısı üzerinde bireyin yaşamı boyunca birçok faktör etkili olmaktadır. Özellikle bireyin kendince önem verdiği kişi ya da gruplardan gördüğü sevgi ve saygı yahut koşulsuz kabul ve uyum yönündeki tutumlar Rogers'a göre benlik saygısının oluşumunda en önemli etkenlerden sayılmaktadır (Doğru, 2014). Bununla birlikte bireyler zaman zaman toplumda yer edinebilmek, toplum tarafından kabul görmek, itibarını kaybetmemek ya da sorun yaşamamak adına kendisinden istenene koşulsuz uyum sağlama gibi boyun eğici davranışlar da sergileyebilmektedir. Yaşamını devam ettirebilmek için çevresindeki kişilerle uyumlu olma ihtiyacı hisseden bireyin boyun eğici davranışlarda bulunması, benlik saygısının bireydeki kişisel etkileri ile toplumsal etkileri merak edilmektedir. Çünkü benlik saygısı kişi üzerinde etki oluşturduğu kadar bireylerden oluşan toplum üzerinde de etki oluşturmaktadır. Aynı durum boyun eğici tutum ve davranışların sonuçları için de geçerlidir (Tutar vd., 2018).

Eğitim mevzuatımız gereği 12 yıllık zorunlu eğitim s¼recinde çalışma hayatına aktif katılım g¼sterebilecek ¼đrenci grubu MESEM ¼đrencileridir. Çalışma hayatına aktif katılım g¼steren MESEM ¼đrencileri içinde buldukları gelişim d¼nemi itibariyle kendini tanımaya, bir kimlik oluşturmaya ve kendince ¼nem verdiği kişi ya da gruplardan sevgi ve sayđı g¼rmeye çalışır. Bu d¼nemde akran grubuna girebilmek, girdikten sonra kabul g¼rerek gruptan onay almak isterken, boyun eğici sayılabilecek davranışları bilinçli veya bilinçsiz g¼stererek aslında ‘sosyal bir kimlik’ kazanmayı da arzulamaktadırlar. Bununla birlikte zaman zaman toplumda yer edinebilmek, toplum tarafından kabul g¼rmek, itibarını kaybetmemek ya da sorun yaşamamak adına kendisinden istenenele koşulsuz uyum sağlama gibi boyun eğici davranışlar da sergileyebilmektedir. Aynı zamanda çalışma hayatında kendilerinden usta ve m¼řteriler ile olan kişiler arası ilişkilerinde çoğunlukla boyun eğici davranışlar sergilemeleri de beklenilmektedir (Ulu Botan, 2017). Dolayısıyla boyun eğici davranışların meydana gelmesinde ergenin sahip olduğu d¼ř¼k benlik sayđısı, otoritenin/anne babanın tutumu ve onaylanmak-kabul g¼rmek en etkili fakt¼rlerdir (Bernhard, 1990).

Alanyazında benlik sayđısı ve boyun eğici davranışlar ile ilgili yapılmış çalışmalar bulunmaktadır. Ancak MESEM ¼đrencileri ¼zerinde yurt içinde ve yurt dışında bu y¼nl¼ çalışmalara rastlanmamıştır. MESEM’ler erken yaşta mesleğe y¼nelmenin yanı sıra mesleki bilgi ve beceri açısından donanımlı; hayata, istihdama ve y¼ksek¼đretime hazır nitelikli iş g¼c¼ sağlayan bireylerin yetiştirilmesini amaçlamaktadır (Mesleğim Hayatım, b.t.). Gerek pandemi d¼neminde mesleki ve teknik eğitim veren okulların katkıları gerek Milli Eğitim Bakanlığı tarafından y¼r¼t¼len mesleki eğitimde niteliğin arttırılmasına y¼nelik projeler MESEM’lerin ¼nemini ortaya koymaktadır. Eğitim ¼đretimlerine devam ederken bir taraftan da çalışma hayatında aktif olarak yer alan mesleki eğitim merkezi ¼đrencilerinde benlik sayđısı ve boyun eğici davranışlar kavramlarının incelenmesi araştırmanın ¼nemini oluşturmuştur. MESEM ¼đrencileri ile gerçekleştirilmesi bakımından ¼zg¼n bir araştırma olacağı d¼ř¼n¼lmektedir. Araştırmanın MESEM ¼đrencileri ile ileride yapılacak çalışmalara veri sağlaması ve ¼nleyici çalışmalar açısından alanyazına katkı sağlaması hedeflenmektedir.

1.4. Varsayımlar

Çalışma grubu Konya ili Karatay ili Ahi Evran MESEM’de okuyan mesleki eğitim merkezi ¼đrencileri olup bu ¼đrencilerin kendilerine uygulanan ¼lekleri samimi ve içtenlikle cevapladıkları varsayımından hareket edilmiştir.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırma verileri 2022-2023 eğitim öğretim yılında Konya ili Karatay ilçesindeki MESEM'e devam eden öğrencilerden "Benlik Saygısı Ölçeği" ile "Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği" ve "Kişisel Bilgi Formu" ile elde edilen bilgilerle sınırlandırılmıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK] (2023) verilerine göre 15-17 yaş grubundaki çocukların iş gücüne katılma oranı %22.1'dir. İş gücüne katılma oranı erkek çocuklarda %32.2 iken kız çocuklarda iş gücüne katılma oranı %11.5'tir. Erkek çocukların iş gücüne katılma oranının daha fazla olması MESEM'ler de erkek öğrenci sayısının kız öğrencilere oranla daha fazla olmasına yol açmaktadır. Araştırmanın uygulandığı eğitim öğretim yılında Ahi Evran Mesleki Eğitim Merkezinde kız öğrenci sayısının 30'un altında olmasından dolayı da araştırmaya sadece erkek öğrenciler dahil edilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin tamamının erkek olması da araştırmanın bir diğer sınırlılığı olmaktadır.

1.6. Tanımlar

Araştırmada kullanılmış olan bazı temel terim ve kavramlara ait bilimsel tanımlamalar şu şekildedir:

Mesleki Eğitim Merkezi Öğrencileri: Mesleki eğitim merkezi, öğrencinin kendi ilgi, istek, yetenekleri ile kişilik özelliklerine göre tercih ettiği mesleği, usta ve çırak ilişkisi ile iş başında öğretmeyi amaçlayan zorunlu eğitim kapsamındaki örgün eğitim kurumlarıdır (Mesleğim Hayatım, b.t.). Bu araştırmada mesleki eğitim merkezi öğrencisi mesleki eğitim merkezinde zorunlu eğitim kapsamında bir gün okulda diğer günler iş başında eğitim gören 9, 10, 11 ve 12. sınıf öğrencilerini kapsamaktadır.

Benlik Saygısı: Bireyin kendi benliğini olumlu şekilde öz değerlendirmesi, onay ya da onaylamama şeklindeki tutumlarla bireyin kendi değerine (yetenekli, önemli, başarılı olduğuna ilişkin) duygu ve inancıdır (Doğru, 2014; Gilabert, 2023). Bu araştırmada benlik saygısı ile 'bireyin benlik kavramının içerdiği nitelik ve özelliklerinin olumlu olarak algılanma derecesi' kastedilmektedir.

Boyun Eğici Davranışlar: Gerçek veya hayali zarar verebilecek tehditlere karşı cevap olarak gösterilen saldırgan veya itaatkâr davranışlardır. İnsanların, kendini haklı çıkaracak mazeretler öne sürerek veya bir başkasının onayını alabilmek veya öfkesinden kurtulmak için verdiği duygusal tepkilerdir (American Psychiatric Association [APA], 2015).

Bu araştırmada ‘boyun eğici davranışlar’ olarak diğerlerini incitmemeye, kırmamaya önem veren, devamlı memnuniyet çabası içerisinde olan, iyiliksever, fazla verimkr, evet demeye hayır demekten daha fazla eğilim gösteren, öfke duygusunu göstermekte güçlük çeken, çoğunlukla onaylanma ihtiyaı hisseden, hakkını savunmakta güçlük çeken bireyler tarafından kendi duygu, düşünce ve değerleri arka planda tutularak sergilenen davranış rntleri (Gilbert ve Allan, 1994) kastedilmektedir.

BÖLÜM 2

2. ALANYAZIN

Bu bölümde mesleki eğitim ve mesleki eğitim merkezleri, benlik saygısı ve boyun eğici davranışlara ilişkin alanyazını ve bu kavramlara ilişkin yurt içi ve yurt dışında yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

2.1. Mesleki Eğitim

Eğitim, bireylerin kaliteli bir yaşam standardı elde etmesini amaçlarken toplumsal ihtiyaçlara göre şekil alarak çağdaşlaşmanın ve toplumsal sürekliliğin en önemli unsurunu oluşturmaktadır. Bireylerin ve toplumların eğitimden en önemli beklentileri: meslek edinme, toplumda yer bulma ve ekonomik kalkınmanın bir parçası olmaktır (Özkan, 2023).

Belli bir eğitimle kazanılan sistemli bilgi ve beceriler bütünü olan meslek; her şeyden önce yetenekleri kullanmanın, kendini geliştirme ve gerçekleştirmenin bir yolu, mutlu ve huzurlu bir yaşamın parçasıdır (Kuzgun, 1994; Pekkaya ve Yıldırım, 2018).

Erken çocukluk döneminden başlayarak birey kendisini yetişkin rolünde düşler ve “*ben büyüyünce ...*” diye başlayan ifadeler ile gelecekte hedeflediği ya da olmak arzusunda olduğu insanı ‘meslek adı vererek’ dile getirir (Kuzgun, 1994). Bireyin potansiyeline en uygun meslek seçimini yapmasına yardımcı olmak sadece lise son sınıfta üst öğrenim kurumuna yönlendirme ve meslek hakkında bilgilendirme ile sınırlı bir hizmet olarak değerlendirilmemelidir. ‘*Mesleki karar verme süreci*’ bireyin kendini tanıması ile başlayan araştırma, deneme, karar verme ve eyleme geçme basamaklarını kapsayan bireyin özellikleri ile mesleğin niteliklerinin eşlenmesi sonucu mesleki kararın verildiği bir süreçtir (Kırdök ve Barın, 2021). Bireyin yaptığı bu seçim ani bir karardan ziyade yetenek, ilgi, değer ve başarı gibi birçok faktörden etkilenen dinamik bir süreç olarak değerlendirilmelidir (Kuzgun, 2003). Birçok ülkede erken yaşlarda meslek seçimine yönelik çalışmaların başladığı, süreç içinde meslek eğitimine yönelebilecek adayların belirlenerek uygun mesleki eğitim kurumlarına yönlendirildiği görülmektedir (Gülmez, 2014).

Mesleki eğitim, teknik okullardan kurs ve seminerlere hatta iş başı eğitimlere kadar geniş bir yelpazede mesleki bilginin geliştirilmesi için yürütülen eğitim faaliyetleridir (Zaim, 1972). Belirli bir meslek veya çalışma alanında bireyin kişisel gelişim ve profesyonelleşmesini destekleyen yetenek odaklı bir eğitim süreci olarak da görülmektedir (Ulus vd., 2015).

Bireyin profesyonelleşmesi ve yetkinlik kazanması bugünün çalışma hayatında gelir yönünden refah düzeyi yüksek bir hayat elde edilmesi demektir. Yetenekleri ölçüsünde belirli bir meslek veya çalışma alanında bireylere mesleki bilgi ve beceri kazandırmak, alanında bilgili, gelişip değişen ihtiyaçlara göre kendini geliştirebilen nitelikli insan gücü yetiştirmek suretiyle bireylerin ekonomik hayatta varlıklarını sürdürebilmelerini sağlamak mesleki eğitim sisteminin öncelikli amaçlarıdır. Bu yönüyle mesleki eğitim, bireysel açıdan daha iyi bir iş güvencesi, daha üst (yüksek) gelir düzeyi, meslekte yükselme gibi faydalar sağlar. Bireyin kendi işini kurmasının yolunu açar. En önemlisi birey bir mesleğinin olmasıyla bir kimlik oluşturur, aidiyet duygusu kazanır ve özsaygısı yükselir (Altuncu vd., 2014).

Sosyo-psikolojik açıdan bakıldığında mesleki eğitim, bireylerin mesleki yetkinlik ve yeterliğini artırmak ve sosyal iş birliğine katılımını sağlamak için bir öğrenme aracıdır. Bu yüzden mesleki eğitim, bireylerin sosyal başarılarında önemli bir rol oynamaktadır (Özsoy, 2007). Toplumsal açıdan bakıldığında ise mesleki eğitim ülkenin ihtiyaç duyduğu nitelikli iş gücünü oluşturmada, endüstriyel sektöre ait ara eleman yetiştirmekte; demokratikleşme, insan hakları ve katılımcılık konularında toplumsal değerlerin oluşması sağlamaktadır. İşgücü piyasalarının oluşturduğu ihtiyaçların mesleki eğitimle karşılanması ile ülkenin ekonomi ve kalkınmasına katkı sağlarken yoksulluğun üstesinden gelme fırsatı da sağlamaktadır (Anapa, 2008; Bozgeyikli, 2019; Özsoy, 2007).

Meslekî eğitim sayesinde bireyler, küresel düzeyde ve her türlü ekonomik faaliyette yer bulabilmekte, üretim süreçlerine girebilmekte hem istihdamın doğru dengelenmesinde hem de sanayi için gereken insan gücü kaynağının oluşumunda etkili çözüm yolu kabul edilmektedir (Lerman, 2013; Eichhorst vd., 2015). Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, büyüyen ekonomilerinin ve sanayilerinin gereksinim duyduğu nitelikli insan gücünü yükseköğretim mezunları ile yeterli düzeyde karşılayamamaktadır. Ayrıca bireysel olarak yükseköğretimi tamamlayanların beklentileri ile çalışma hayatında kendilerine önerilen çalışma pozisyon ve unvanlarının uyuşmaması söz konusudur. Yükseköğrenim mezunu genç nüfusun beklentilerini karşılamayan sistem, işsizlik oranlarının artmasına yol açmaktadır (Almeida vd., 2012). Pek çok ülkede mesleki eğitim, sanayinin ve genel anlamda ekonominin beklentilerine uygun ve uyarlanabilir şekilde yapılandırılması ve uygulamayı öne çıkartıyor olmasından dolayı işsizlik ve istihdamdaki uyuşmamaya haline çözüm getirebilecek yollardan birisidir.

Bu süreçlerin doğru yönetilmesi ve doğru bir insan kaynağı planlaması yapılması gerekliliği nerede ise tüm uzmanların ortak görüşü durumundadır. Örneğin Türkiye açısından

her dönem gerek eğitim sistemi gerekse çalışma hayatı için yapılan en önemli tespitlerden birisi, nitelikli eğitim alarak yetişmiş teknik insan gücü eksikliğinin olması ve istihdam ile eğitim kurumları arasındaki iletişimsizlik ve plansızlık sebebiyle bu açığın bir türlü kapatılamamasıdır.

Aslında endüstri devrimi öncesindeki tüm tarihsel süreçte mesleki eğitimin ya da mesleki bilgi ve tecrübenin yoğun şekilde usta – çırak ilişkisi ile aktarıldığı söylenebilir. Özellikle Avrupa Orta çağı 13. yy.’da şehirlere göçün etkisi ile esnaf ve zanaatkar ustaların yanında ve meslek birliklerine / lonca teşkilatlanmasına bağlı olarak çıraklık eğitiminin gelişmesi söz konusudur (Arslan, 1995; Gündüz ve Kısaç, 2021).

18. yy. ikinci yarısından sonra Endüstri devrimiyle birlikte geleneksel meslek birlikleri (loncalar) ve usta – çırak ilişkileri adeta çöküş yaşamış, yeni sisteme uygun “emek ve karşılığında ücret” çocuk ve kadın işçiliği üzerinden istismara ve sömürüye varan çalışma hayatı egemen olmuştur. Yeni dönem piyasaların istediği nitelikli işgücünün yetiştirilebilmesi için teknik okullara doğru evrilme başlamıştır (Arslan, 1995). Yani eğitim sistemi içerisinde önemli bir yer tutan mesleki eğitim, iş alanlarının, sektörün ve mesleğin gerektirdiği nitelik ve becerilerin kazandırılma zorunluluğunun eğitimin içinde önemli bir konu şeklinde ele alınmasıyla ortaya çıkmıştır. Özellikle 18. yy. ve devamında profesyonel şekilde kurumsallaşmış eğitim alanı haline gelmeye başlamıştır (Aytaç, 2006).

Türkiye açısından mesleki eğitimin gelişimi genel olarak 3 evrede ele alınabilir: İlk evre Ahilik teşkilatı tarafından yürütülen yaygın ve örgün eğitimi birlikte götüren karma meslek eğitimi evresidir. Devlet otoritesi bu sistemde daha çok denetim ve gözetim görevlerini üstlenmiş gözükmetedir. İkinci evre Sanayi Devrimi ile birlikte küçük esnaf ve zanaatkarın ikincil duruma düşmesi üzerine mesleki eğitimin örgün eğitim yönünün yaygın eğitime yönüne göre öne çıktığı, teknik bilgi ve becerinin gerekli hale geldiği mesleki eğitim evresidir. Üçüncü evre Osmanlı Devleti’nin son dönemi ve Cumhuriyet Dönemi’nde devlet okullarında veya devlet denetimi altındaki özel okullarda mesleki ve teknik eğitimin verildiği evredir (Kılınç, 2012).

Mustafa Kemal Atatürk, 1922’de Meclisin 3. dönem açılış konuşmasında uygulamalı eğitimin gerekliliğini şöyle ifade etmektedir:

“Hükümetin en verimli ve önemli görevi eğitim işleridir... öyle bir program uygulamak zorundayız ki, milletimizin bugünkü durumu ile sosyal ve yaşamın ihtiyaçları ile yerel şartlarla ve çağın gerekleri ile tam anlamıyla denk ve uygun olsun... Bir yandan cahilliğin kaldırılması

ile uğraşırken diğer yandan da memleket çocuklarını sosyal hayat ve ekonomide fiilen etkili ve yararlı kılabilmek için gereken basit bilgileri uygulamalı bir biçimde vermek yöntemi eğitimimizin temelini oluşturmalıdır... Orta eğitimin gerekliliği tabiidir. Orta eğitimin amacı, ülkenin ihtiyaç duyduğu çeşitli hizmet ve sanat elemanlarını yetiştirmek ve yüksek eğitime aday hazırlamaktır. Orta eğitimde de eğitim ve öğretim yöntemlerinin pratik ve uygulamalı olması temeline uymak şarttır.” (Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM], b.t.).

Cumhuriyet dönemi ve sonrasında mesleki eğitimde önemli reform ve değişiklikler yapılmış, milli eğitim sistemi içinde mesleki eğitimin yer alması, yapılanması, kavramsal bir çerçeveye kavuşturulması, ilke ve esasların belirlenerek yasal bir zemine kavuşturulması çabalarına sahne olmuştur (Özgüven, 1987).

Aslında toplumun ve ilgili iş alanlarının yahut sektörün ihtiyaç duyduğu eğitimli teknik eleman gereksinimini karşılamak her düzeydeki mesleki eğitimin amacıdır. Bugün bu hedefe ulaşmayı sağlayacak ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyinde mesleki eğitim kurumları bulunmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan son istatistik verilere göre ‘mesleki ve teknik’ alanda yer alan ortaöğretim kurumları ve bu okullara kayıtlı öğrenci sayıları şöyle tablolandırılabilir (Tablo 2.1.) (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2022).

Tablo 2.1. Mesleki ve teknik alandaki ortaöğretim kurumlar ve öğrenci sayıları.

Okul türü	Öğrenci sayısı
Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	1.381.441
Özel Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	143.305
Mesleki Açık Öğretim Lisesi	72.558
Mesleki Eğitim Merkezi	250.932
TOPLAM	1.848.236

Günümüzde sektörel olarak sanayi veya hizmet sektöründe çalışacak vasıflı insan gücü kaynağının oluşmasına yardımcı olan, ulusların ekonomilerinde, milli gelirin artması, ekonomik büyümenin sağlanması, iş gücünde verimliliğin ve ülkelerin refah düzeyinin artması gibi birçok alanda katkı sağlayan *mesleki eğitim* (Billett, 2020) Türkiye’de örgün ve zorunlu eğitim kapsamındaki eğitim kurumlarından biri olan ‘*mesleki eğitim merkezleri*’ tarafından verilmektedir. Mesleki eğitim merkezi öğrencileri bir gün teorik diğer günler işletmelerde pratik almaktadır. Dört yıllık eğitimleri boyunca öğrenciler asgari ücretin en az %30’u maaş almakta aynı zamanda meslek hastalıklarına ve iş kazalarına karşı sigortaları yapılmaktadır. Öğrenciler 11.sınıfın sonunda kalfalık sınavına girip başarılı oldukları takdirde ‘Kalfalık Belgesi’, 12.sınıfın sonunda ustalık sınavına girip başarılı oldukları takdirde de ‘Ustalık

Belgesi' almaktadırlar (Mesleğim Hayatım, b.t.). Mesleki eğitim merkezleri (MESEM) nitelikli iş gücünün sağlanması ile birlikte öğrencilerine erken yaşta mesleğe yönelme, mesleğin usta-çırak ilişkisi ne dayalı olarak iş başında öğrenilmesi ve üniversite sınavında ek puandan yararlanabilme gibi birçok avantaj sunmaktadır.

2.2. Benlik Saygısı

2.2.1. Benlik

İnsanoğlu, yaşadığımız dünyada ve kâinatta “benlik” anlayışına ve birey olma farkındalığına sahip tek canlı durumundadır. İslâm düşüncesinde Mevlânâ ve İbn-i Arâbî insanın bu durumunu ‘küçük âlem’ ve ‘büyük âlem’ ifadeleri ile özetlemekte, kozmik varlık olarak kâinatın odağı saymakta ve “büyük âlemde olanın benzeri küçük âlemde de olduğu için kâinatın hûlasâsı” görmektedir (Bardakçı, 2008). İnsanoğlunun düşünme yetisi, önce doğadan başlayarak çevresi ile daha sonra kendisi ile ilgili düşünüp yargıya varmasını sağlamaktadır. Kendisi hakkında düşünen ve anlamaya çalışan bireyin ‘dünya seferinde’ benlik kavramı öne çıkmaktadır.

Tarihi süreç içerisinde bakıldığında benlik hakkındaki tartışmaların kökeninin Eflatun’a kadar uzandığı ve doğu kültüründe daha erken bir zamanda benlik problemiyle ilgili çalışmaların yapıldığı görülmektedir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014). 16. yy. ile toplumsal sistemlerdeki pozisyonlara göre önem kazanan kişisel kimlikler değişmeye, bütün arzu ve beklentilerin bu dünyada da gerçekleştirilebileceği sekülerleşme düşüncesi ile bireysel benlik gelişimi ön plana çıkmış ve kişisel benlik düşüncesinin daha önemli olduğu ortaya atılmıştır. 18 ve 19. yy. da ise sanayileşme süreciyle aile yapısında ve maddi durumda değişmeler meydana gelmiştir. Bu durum beraberinde sosyal kimliklerin değişmesini, farklı yaşam ve kimlik biçimlerinin tercih edilmesine neden olmuştur. 19. yy. sonlarına doğru insanın bilinçdışında, bilinmeyen derinliklerinde benliğin yer aldığını ortaya atan psikanalitik düşünce benlik konusundaki düşüncelerin netleşmesini sağlamıştır (Güney, 2020).

Pragmatizm düşüncesinin öncülerinden olan Amerikalı yazar William James Psikolojinin Prensipleri (The Principles of Psychology) adlı 2 ciltlik kitabının “Benliğin Bilinci” bölümündeki çalışmalarıyla benlik kavramının temelini oluşturarak benlik kavramını psikolojinin çalışma konularından biri haline getirmiştir. Yazar bu çalışmasıyla aynı zamanda benliğin insan davranışını anlayabilmek için ne denli önemli olduğunu göstermiştir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014).

William James'in açıklamalarından sonra benlik; tek ve çok boyutluluk, gelişim ve diğer kavramlar ile ilişkileri gibi açılardan psikolojinin en çok tartışılan ve araştırılan kavramlarından biri haline gelmiştir (Özen ve Gülaçtı, 2010). Karmaşık psikolojik süreçleri taşıyor olması nedeniyle benliğin anlam ve önemi her yönüyle değerlendirilmek suretiyle anlaşılabilir. Bu karmaşık süreçlerin irdelenerek sonuca ulaştırılabilmesi için; doğal olarak "insan" olmanın "ne demek olduğu" sorusunu sorup cevaplamaya başlamak, ardından tartışmayı ilerletmek ile mümkündür (Kurtoğlu, 2013).

Günlük dilde benliğe dair tüm anlatıcılar / kullanıcılar, benlik dışında benzer kelime / ifade ve kavramlar kullanmakta ancak benlik kavramının tam olarak ne ifade ettiğini tespit edememektedir. Aslında bu kavramın tam olarak neyi ifade ettiğini belirtmek oldukça zordur (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014). Batı felsefe tarihine baktığımızda benlik (self) kavramının felsefenin en belirsiz kavramlarından biri olduğu hemen göze çarpar. Bu belirsizliğin nedenlerinden birisi hiç kuşkusuz onun çok boyutlu bir kavram olmasından ileri gelmektedir. Benlik kavramının serüvenine baktığımızda görürüz ki, benlik daha çok iki yönüyle öne çıkmıştır: Bilginin öznesi (aktif yön) olarak benlik ve bilginin nesnesi (pasif yön) olarak benlik (Yalçın, 2003).

Birçok araştırmaya konu olan benlik kavramı içinde kök kelime olan 'ben' kavramı, doğu ve batı kültürlerinde iyi ve kötü anlamları ile farklı şekilde ele alınmaktadır. Örneğin İslam kültüründe 'ben' ya da tam ifadesi ile 'ene' kavramı kötü ve iyi yönleriyle değerlendirilmekte, terk edilmek istenen 'ben' ile sahip olunmak (ulaşılacak) istenen (ideal) 'ben' arasında fark olduğu ifade edilmektedir (Uludağ, 1995).

Benlik kavramı psikoloji alanyazında 'ego', 'ben', 'proprium', 'kendilik', 'öz', 'dasein' gibi kavramlar ile açıklanmıştır (Tunca, 2021). Ayrıca benlik kavramı yerine bazı çalışmalarda 'benlik saygısı', 'benlik tasarımı', 'benlik algısı' ve 'kendini kabul' gibi kavramların kullanıldığı da görülmektedir (Çevik Demir, 2013).

Psikoloji alanyazında benlik ile ilgili ilk açıklamalarda bulunan psikolog William James benliği "kişinin kendisi" olarak belirtmekte ve kişinin kendisinin ne olduğunu söyleyebileceği her şeyin (bedensel özellikleri, becerileri, kabiliyetlerinin vs.) toplamı olarak "özne ben" ve "nesne ben" şeklinde tanımlamaktadır (Özen ve Gülaçtı, 2010). Böylece maddesel, sosyal, ruhsal benlik, saf ego şeklindeki ayırımına temel oluşturmaktadır (Aslan Yılmaz, 2016).

19. yy.'da gelişmeye başlayan Sosyal Psikoloji yaklaşımına göre benlik sosyolojik bir olgudur. Benliği sosyolojik açıdan ele alan George Herbert Mead, 'sosyal bir varlık' olarak bireye ve onun benliğine toplumdaki ayrı bir gözle bakmamıştır. Hatta benliğin "oluşum ve işleyişine kapalı bir kendilik olarak yaklaşmamış" tersine "diğer bireyler ile etkileşim halinde gelişen sosyal bir inşa" faaliyeti dolayısıyla insanlar ile ilişkiye girilmesi gereken, bu ilişki ve iletişimde dil ile toplumun büyük yer tuttuğuna işaret etmiştir. Çünkü birey, her şartta bir toplum üyesidir ve bu olmadan bilinç ve benlik oluşturamaz. "Benlik ve zihin" toplumsal ortama uyum sağlamaya çalışır iken "toplumsal davranışların ürünü olarak ortaya çıkmaktadır". Bu bakış açısı 'sosyal davranışçılık' yaklaşımının doğal bir sonucudur (Öztürk, 2018).

Amerikalı sosyolog Charles Horton Cooley ise "benlik ve toplum ikiz kardeşler" diyerek aradaki organik ilişkiye işaret etmektedir. Aslında birey ve çevresi arasında keskin ayrım var diyenlere itiraz etmekte tersine öğrenci ile sınıf ilişkisinde olduğu gibi kolektif parçalar şeklinde algılamaktadır. Ayna benlik kavramı ile kişi hakkında diğer bireylerin düşündüklerinin sonucunda oluşan hissiyatı ifade etmektedir (Aslan Yılmaz, 2016). Bu bağlamda benliğin belirgin yönü için sosyal benlik kavramını göstermektedir (Okcu, 2018).

Sosyal psikoloji, kişinin toplum içindeki bağlılığına ya da ait olma duygusuna işaret etmektedir. Benliğin içsel belirleyiciler kadar dışsal belirleyiciler ile etkileşim içinde olduğunu ifade etmektedir. Bu tespit, Psikolog Philip G. Zimbardo'nun araştırmacılarından oluşan grupla birlikte 1972 yılında Stanford Hapishane Deneyi diye bilinen öğrencilerden bir grubun gardiyanları, bir grubun da mahkum rolü üstlendiği ünlü deney sonucunda bu açıkça ortaya konulmaktadır. Öğrenciler arasından seçilen gardiyan ve mahkûm rolleri ile sahte bir hapishaneye konulan deneklerden gardiyan rolündeki öğrencilerin mahkûm rolündeki diğer öğrenci arkadaşlarına işkence yapması sonucunda durdurulduğu bilinmektedir. Bu deney; üstlenilmiş olan sosyal rolün, bağlılık duygularının önemini ortaya koyarken, bireyin yoldan çıkıp sadist duygu ve eğilimlere ya da boyun eğicilik gibi uç nitelikli davranışlara sürüklenebileceğini açığa çıkarmıştır (Okcu, 2018). Bu deney "sıradan üniversite öğrencilerinin nasıl kötü bireylere dönüştüğünü dehşet biçimde ortaya koymuştur. Sıradan insanların durumsal güçlerin ve sosyal dinamiklerin etkisiyle nasıl birer kötülük makinelerine dönüştüğünü ortaya koymuştur". Bu ünlü deney farklı ülke ve kültürlerdeki soykırım ve katliamlar ile insanlık aleyhine işlenen suçların oluşmasına yol açan mekanizmaların açıklanmasına yardımcı olmaktadır. Hatta Irak'taki Ebu Garip Hapishanesi'ndeki olaylar ile Stanford Hapishane Deneyindeki olaylar arasındaki benzeşmeler Zimbardo'yu 2015'te Şeytanın Etkisi-Kötülüğün

Psikolojisi (Lucifer Effect-Psychology Evil) adlı kitabı yazma durumunda bırakmıştır (Yaşın ve Başbuğ, 2016).

Varoluşçu (ontolojik) yaklaşım açısından incelendiğinde ise insanı var eden kendi benliğidir. Varoluşçular 'benlik' ya da 'kendilik' konularını en temel problem görmekte dirler. Jean-Paul Sartre'a göre birey (yaratılmayıp) dünyaya atıldığı veya fırlatıldığı için önce var olur, sonra hayat içinde kendi seçimleri ile benliğini yani özünü oluşturur yahut yaratır (Kılıç, 2021). İnsanın gerçek beni (benliği) bütünlükçü bir yapıdır. İnsanın canlı ve hareketli bir bütün olarak asıl eğilimi kişiliğindeki tüm imkânları ile kendisini gerçekleştirebilmesi ve ortaya koyabilmesidir. Bu anlamda benlik, bir nesne olmaktan daha çok bir özne olarak var olmaktadır. Varoluşçu yaklaşımda insan benliği, beden ile ruh olarak bir bütünlüğe erişmiş sayılmaktadır. Varoluşçu yaklaşıma göre benliğin dünyada varoluşu, temelde kişilik yapısının açıklığıdır. Toplumsal hayat ise "benliğin dış görünümü" yani benliğin dışı vuran görünümünden ibarettir (Dilmaç ve Seki, 2020).

Her bir bireyi "biricik" kabul eden insan merkezli yaklaşım Hümanistik Psikolojinin kurucularından olan Carl Ransom Rogers benlik duygusunun oluşumunda bireylerin çevresi ile olan ilişkileri, bu ilişkileri yorumlama şekli belirleyicidir. Hatta yakın çevrenin bireye yönelik kabul görme tavrına, bu yöndeki pozitif değerlendirmeye ihtiyaç duyması, benliğin oluşumunun aslında dinamik bir süreç olduğunu anlatmaktadır (Öner, 1991). Rogers'a göre, birey çevresiyle olan etkileşimi sayesinde birikimlerini fark etmekte, olumlu ya da olumsuz değerlendirmelerde bulunmakta, bu şekilde kendisi için hedef ve amaçlar belirleyebilmektedir. Bireyin hayatın içinde edindiği ya da farkına vardığı her türlü özelliğinin, birikimlerinin "algısal bir şeması" kabul edilmektedir (Dilmaç ve Ekşi, 2008). Bu bireylerin sahip oldukları 'gerçek benlik' (real-self) ile sahip olmak istediği 'ideal benliği' (ideal-self) barındırmaktadır.

Bireyin varoluşunu tanımlamaya, anlamaya olanak sağlayan benlik kavramı yapısı gereği farklı biçimlerde de tanımlanmıştır (Özen ve Gülaçtı, 2010). Örneğin benlik kavramı araştırmalarının önde gelen ismi Amerikalı sosyal psikolog Morris Rosenberg benlik duygusunu, bireyin kendisine yönlendirdiği düşünce ve duygularının bütünü olarak görmektedir (Fazio ve Nguyen, 2007). Benlik kavramı, farklı boyutların hiyerarşik olarak düzenlenmesinden oluşurken aynı zamanda kişinin sosyal kimliğini de oluşturmaktadır (Rosenberg, 1965).

Benlik kavramını Nelson (1982), bireyin kendisi için düşünceleri, tutum ve davranışları ile dış çevreyi algılaması; Adams (1995) bireyin bilinçli biçimde kendisinin var oluşunu sağlayanlar yahut bu şekilde adlandırabildiklerinin bütünü olarak ifade etmektedir. Aslında benliğin tanımı; bireyin kendisine ve kişiliğine dair düşünce, kanaat, tutum ve algılarının bütünü ve kendisini tanım ve değerlendirme biçiminden ibarettir (Kulaksızoğlu, 2013; Kımtır, 2008). Kişinin benlik duygusu; kendisi hakkındaki değerlendirmeleri, kim olduğuna dair düşünceleri, çevresinin kendisini algılayış şeklinden oluşmakta ve kişiliğin özü ile öznel yönünü ifade etmektedir (Kımtır, 2008). Bu öznel yön sayesinde benlik, kendimizi bilinçli bir şekilde başkalarından ve her şeyden farklı ve biricik (eşsiz) bir varlık şeklinde hissetmemizi sağlayan genel bir duygudur (Budak, 2003). Bireyin manevi yönden inançları, arzu ve istekleri, bireysel özellik ve değerleri, çevresiyle kurduğu ilişkileri ile öğrendiklerinden oluşan benlik, davranışlarımızı sergilerken uygun ve tutarlı davranmamızı da sağlamaktadır (Dilmaç ve Seki, 2020). Durali (2021) ise bireyin (ben'in) varoluşunu anlamlandırması ile oluşan "benimlik" halini "kendisinin farkına varmışlığı" olarak bilinçlenme (eşiği) basamağı kabul etmekte ve bunu bir süreç olarak ömür boyu devam eden (içe ve dışa bakan yönüyle) bir inşa (tekamül) süreci olarak nitelendirmektedir. Bu yüzden "kendi'ni bilen 'ben' bilinçlidir ve kendi dışındakileri tanıyabilir" demektedir.

Benlik, bireyin kendisine dönük her türlü olumsuz yahut olumlu kanaat ve düşünceleri bilip değerlendirmesi, böylece kendisini tanıma kabiliyeti ve tanımlama şeklini ifade etmektedir (Kağıtçıbaşı, 2017). Bu bağlamda benlik bireylerin kendi düşünce, tutum ve davranışlarının, istek ve arzularının, her türlü fiziki özelliklerinin, kendisinin zayıf ve güçlü yönlerinin farkındalığını anlatmaktadır.

İçsel varlığımızın karşılığı olması sebebiyle karmaşık bir kavram olarak benliği kavrayabilmek için aslında pek çok soru sorulmakta ve bu sorulara cevap aranmaktadır. Örneğin; ben güzelim ya da çirkinim, akıllıyım ya da aptalım diye cevap verebileceğimiz "Ben neyim?" sorusu gibi "Ben ne yapabilirim?" ya da "Ne gibi yeterliliklerim var?" sorularına karşı oluşturduğumuz kanılarımız bulunmaktadır. Kanılar benliğin bir yönünü, diğer taraftan kendimiz için oluşturduğumuz olumlu yahut olumsuz değerlendirmeler de öteki yönünü oluşturmaktadır. Aynı şekilde diğer bir soru "*Benim için neler değerlidir?*" yine "*Ben ne yapmalıyım?*" yahut "*Ben ne yapmamalıyım?*" şeklindeki yargı belirtebileceğimiz sorulara ait cevaplardan oluşan değerler sistemi de benliğin önemli diğer kısmını oluşturmaktadır. Son olarak "*Hayatta ne olmak istiyorum?*" şeklindeki bir soruya verdiğimiz insani istek ve arzular,

hedef ve ideallerimiz de benliğin güdüler kısmını oluşturmaktadır. Yani benlik, bireysel yetenekleri, özellikleri, değer yargılarını, istek ve arzular ile idealleri birlikte ifade eden kanaat ve inançların aktif bir örüntüdür. Benlik üzerinde insanın fiziki (kısalık ya da uzunluk, zayıflık ya da şişmanlık gibi) yapı ve özellikleri etkili olsa bile benlik ilk önce ruhsal (manevi / psişik), ardından bedensel (maddi / tensel) nitelik taşıyan bir kavram sayılmaktadır (Baymur, 1972).

Ben neyim ve ne yapabilirim sorularının cevabı gerçek benliği; son iki maddedeki soruların cevapları ise bireyin olmak, erişmek, gerçekleştirmek istediği, özlem ve arzularını gösteren, ideal benliği meydana getirir. Benliğin gerçek ve ideal olarak sınıflandırılması bazı uyumsuzluk olaylarının açıklanmasında yardımcı olmaktadır (Baymur, 1994).

2.2.2. Benliğin oluşumu ve gelişimi

Benlik; kişinin doğumuyla başlayarak yaşamı boyunca anne-baba ve hayatındaki önemli diğer kişilerin bireye ilişkin algı, değerlendirme ve imgelemine bağlı olarak değişmekte ve bireyin etrafındakilere bakışı ile gelişmektedir (Köknel, 1997; Dilek ve Aksoy, 2013).

Benlik, yaşantı ve çevre ile etkileşimleri sonunda bireyin öğrendiklerinden / kazandıklarından oluşmaktadır. Bu doğduğumuz andan itibaren başımızdan geçen olaylar, çevremizdeki olan bitenler, yaşadıklarımız ile süreç içinde zamanla birikmektedir. Çünkü hayatın en başında birey kendi varlığının pek farkında değildir. Her türlü uyarıcıyı / uyarıyı (renk, şekil, ses, koku gibi) hissetmekte ancak bunları tümünü anlamlandırmak ve kavramak süreç içinde gerçekleşmektedir. Başta birey için bedensel ihtiyaçlar önem taşımakta ama kendi sınırlarının nerede başlayıp bittiğini veya hangi sınırla birlikte çevresinin başladığını bilememektedir (Baymur, 1994).

Birey çevresi ile etkileşime girerek önce bedeninin sınırlarını öğrenmeye başlamaktadır. Çocuk 1-2 yaşlarında kendisini çevresinden ayrı olarak hissedebilmektedir. Önce ailesi ile toplumsal bağ kurmak suretiyle psikososyal benliği gelişmeye başlamakta, sonra akran ilişkileri ile benliği halkalar halinde genişlemektedir (Baymur, 1972). Birey ergenlik dönemine geldiğinde benliğin oluşumu ön plana çıkmaktadır. Artık birey benlik arayışının içine girmiş bulunmaktadır. Birey kendini ifade eden davranışları, değer ve inançları, bedenini inceler hale gelmekte ve nasıl ve ne olmak istediğini düşünmektedir. Bunun için ergenlik döneminde benlik inişli çıkışlı bir arayış ve oluşma sürecine girmektedir. Ergenler bu arayış sürecinde kendilerine göre ideal olanı bulmak için farklı şeyleri deneme yoluna girmektedir (Temel ve Aksoy, 2001).

Çocukluk döneminde oluşmaya başlayan özellikle erken olgunluk ve ergenlik dönemlerinde önem kazanan benlik, yetişkinlikte de gelişimine devam etmektedir. Yetişkinlik evresindeki pek çok farklı etken (örneğin; aile ve iş hayatı, hayatın içindeki sosyal ve kültürel aktiviteler gibi) benlik kavramını şekillendirmektedir (Karabulut Uslu, 2017). Bir anlamda yaşam boyu taşındığına inanılan kimlikler, zaman içinde bireyin bilişsel algılarını, tutum ve davranışlarını geliştirmesine katkı sağlamakta, kendisini değerlendirip tanımlamasını imkan vermektedir (Yörükoğlu, 2019). Kendi kendine edinilen bilgiye başkalarının bu bireyi nasıl değerlendirdiği bilgisi eklenmek suretiyle benlik oluşumu gerçekleşmektedir (Hançerlioğlu, 1987).

Benlik kavramının gelişmesinde bireyin yetenekleri, ilgileri, amaçları ve kişilerarası ilişkileri önemli etmenlerdendir. Özellikle kişilerarası ilişkinin ayrı bir önemi bulunmaktadır (Baymur, 1994). Çevremizdeki kişilerin göstermiş olduğu tepkiler benliğin içeriğini ve oluşumunu doğal olarak etkilemektedir. Beğeniler ve övgü dolu cümleler benliğin alacağı şekli etkilemektedir. Kendisine sürekli aptal, çirkin veya tembel denilen birey bir süre sonra bu özellikleri kanıksamakta ve benimseyebilmektedir. Aynı şekilde kendisine sürekli becerikli, güzel veya çalışkan denilen birey de kendisini değerli olarak görmeye ve buna uygun davranışlar sergilemeye başlayabilmektedir (Baymur, 1972). Bu türden dış değerlendirme ve etkilere karşı Durali (2021); benlik bilincinin bireyin “ufkunun genişlediği” ve “dünyayı anlama yetisi”nin arttığı oranda geliştiğine vurgu yapmakta ve konuyu başka bir boyuta taşımaktadır. “Benlik bilinci güçlendikçe” dışı karşı savunma ve direncin artacağı, bu sayede bireyin keyfiliğe ve başkalarının insafına bağlı olmaktan kurtulacağına işaret etmektedir. Daha önemlisi “benlik bilinci” ve “benlik duyuşu”nun yüksek bir kültür içinde kurumsallaşacağını ve sonuçta kurumların (kurumsallaşmış bakışın) “bâki” kalacağını belirtmektedir.

Tecrübe ile gelişmeye devam etmekte başımızdan geçen her olay aslında benliğimize katkı sunmaktadır (Baymur, 1972). Sosyoekonomik ve kültürel yönden refah içinde olmak, başarılı, çocukla ilgilenen ebeveynin ilgi düzeylerinin yüksekliği gibi olumlu koşullarda benlik gelişimine olumlu yönde katkıda bulunur iken tecrübe edilen her türlü olumsuz olaylar ve olumsuz koşullar benliğin gelişmesine ters etki etmektedir (Kımtır, 2008).

Benlik kavramı, günlük davranışlarımıza, olayları algılayışımıza, başarımıza vb. yaşamımızdaki faktörlere etki etmesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Çünkü bireyin kendisini yargılayıp değerlendirmeye, bu sayede davranışlarını düzene koymaya yarayan yönetici güç niteliğindedir (Baymur, 1972).

Aynı zamanda insanın iç ahengini oluşturan ve yöneten benlik; gerçeği fark etmek, çevresel uyarıcıları algılamak, kavramları değerlendirmek, sorunlara karşı çözüm üretme yeteneği kazanmak, savunma mekanizmaları geliştirmek ve geleceği planlamak gibi sorumlulukları yerine getirmektedir (Aslan, 1992).

Lecky'ye (1951) göre ruh sağlığının iyi tutulabilmesinde de benlik tasarımı büyük önem taşımaktadır. Çünkü bireyin sağlık hali için değer yargılarından hareket eden ideal (olması gereken) benlik ile gündelik (gerçek) yaşantısı arasında uyum ve bağdaşım gerekmektedir. İdeal benlik tasarımına uyumlu ve tutarlı davranabilen kişilerin ruh sağlığı yerinde demektir. Çünkü insan (ideal) benlik tasarımına uygun davranabildiği ölçüde kendini rahat hissederken, idealine ters davrandığı ölçüde huzursuz ve kaygılı hissetmektedir. Bu yüzden ideallerine ve değer yargılarına uygun davranış insanın kendisine güven duygusunu, öz saygısını dolayısıyla mutluluğunu artırmaktadır.

Benlik gelişimi başarıyı da etkilemektedir. Yapılan çalışmalar okul başarısı üzerinde benliğin zeka kadar etkili olduğunu göstermektedir. Yetenekleri ile orantılı başarı elde edemeyenler incelendiğinde, olumsuz benlik tasarımından dolayı kendilerini başarısız, en baştan yapamayacaklarına inanmış kimseler olduğu görülmektedir. Bu sebepten dolayı çocukların küçük yaşlardan itibaren korunma, sevme/sevilme, benimsenme, başarılı olma gibi beklentilerinin karşılanmış olması önem taşımaktadır (Baymur, 1972). Benlik bu bağlamda bireylerin kendi beklentileri ile donanımlarına (yetenek ve yetkinliklerine) ilişkin farkındalığı sağladığı gibi kendisine buna uygun amaçlar oluşturmasına da katkı vermektedir (Rogers, 1965).

2.2.3. Benlik saygısı

Benlik saygısı

Birey kendi özüne duyduğu saygı dışında, kendisinin farklı alanlarda sahip olduğu yetenekleri için değerlendirmelerde bulunmaktadır. Bu değerlendirmelere ve başkalarının görüşlerine verdiği önem; bunlara yüklemiş olduğu anlam benlik duygusunu doğrudan etkilemekte, sosyal davranışlarına yön vermektedir (Taylor vd., 2003) Çünkü bireyin kendi özüne yahut çevresine, hayata bakışı, yaşadıklarına ve olaylara verdiği tepki, davranış ve tutumlarını şekillendiren benlik saygısıdır (Eraslan Çapan ve Korkut Owen, 2017). Benlik saygısı; kendimizi ne şekilde değerlendirdiğimize dönük içsel bir kavram durumundadır.

Kavram alanyazında; “benlik saygısı” (Aksaray, 2003; Güloğlu, 1999; Gürpınar Akan, 2001; Özkara, 2014), “öz saygı” (Reçber, 2002; Sezer, 2001), “kendilik saygısı” (Gürkan, 1990), “kendilik değeri” (Özbay vd., 2002; Tezer ve Demir, 2001; Totan, 2011) gibi farklı ifadeler şeklinde kullanılmaktadır. Yabancı dilde yapılan çalışmalarda ise *benlik saygısı* kavramı için genellikle ‘self-respect’ ya da ‘self-esteem’ terimleri kullanılmaktadır. Bunlarla birlikte “self-confidence” ve “self-regard” kavramlarının da kullanıldığı görülmektedir.

Alanyazında benlik saygısı ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde en sık karşılaşılan tanımın Morris Rosenberg’e ait olduğu görülmektedir. Rosenberg’e göre benlik saygısı; kişinin kendi benliğine ait olumlu veya olumsuz tutumlarıdır. Aslında benlik saygısının tanımlanması da değerlendirilmesi de zor ve karışık bir kavramdır (Şahan Yılmaz ve Duy, 2013).

Benlik ve benlik saygısı üzerinde yüzden fazla çalışması olan Stanley Coopersmith (1974), benlik saygısını bireyin kendi benliğine dönük gerçekleştirdiği ve alışkanlık şeklinde sürdürdüğü değerlendirmeleri olarak tanımlamaktadır. Coopersmith’e göre bireyin “benliğini onaylayan ya da onaylamayan tutumları ile bireyin yetenekli, önemli, başarılı, değerli olduğuna dair inancı” benlik saygısını oluşturmaktadır.

Alandaki diğer öncü isimlerden biri olan Stuart T. Hauser benlik saygısını “bireyin kendi duygu, düşünce ve değerlerine vermiş olduğu önemin yine kendisi tarafından değerlendirilmesi” şeklinde ifade etmektedir (Akt: Yılmaz, 2018). Yörükoğlu (2019) ise benlik saygısı için “kişinin sahip olduğu benlik kavramını onaylayarak kendisini sevmeye ve değer görmeye layık görmesi” şeklinde kabul etmektedir. M. Todd Royle (2010) benlik saygısını, bireyin kendini değerlendirme biçimi olarak tanımlamaktadır. Bireyin kendisi için yeterlilik ve değerliliğine dönük kanaati şeklinde görmektedir. Bu yönü ile benlik saygısı, bireyin sahip olduğu iyi ve kötü yönleri olduğu gibi kabul ederek kendisini beğenilme ve değerli görmeye şayan görmesi, kendine yönelik olumlu duygular beslemesidir (Doğru, 2014).

Bu aşamada “*benlik*” kavramı ile “*benlik saygısı*” kavramı arasındaki farkın anlaşılması önem kazanmaktadır. “Benlik” kavramı bireyin sahip olduğu inançların, düşüncelerin ve kanaatlerin kısaca bütün özelliklerini ve bu özelliklerine dair algılarını olarak değerlendirilirken “benlik saygısı” bireyin sahip olunan özelliklerine dönük geliştirdiği duygusal ve düşünsel değerlendirmeleridir (Gökçe, 2017). Bu bağlamda benlik saygısı, benlik

kavramının içeriğine ilişkin bir değerlendirme biçimi olarak da tanımlanabilmektedir (Tutar, 2016).

Benlik algısının oluşumu geç çocukluk (erken ergenlik) dönemiyle birlikte başlamakta, insanları, objeleri ve çevresini keşfederek benlik algısını oluşturan bilgiler üzerinde temel oluşturulmaktadır. Bu temel üzerinde benlik algısının birey tarafından benimsenmesine göre benlik saygısı oluşur. Sürekli kendini değerlendirme halinde olan birey için hedefe / başarıya ulaşma gibi olgular benlik algısı geliştikçe önemli hale gelmektedir. Bireyin başarılı / önemli olduğuna dair inançları ile kendine dair değerlendirmelerinin birlikteliği sonucunda ortaya çıkan benlik kavramının beğeni durumu, benlik saygısı olarak tanımlanmaktadır (Kurtoğlu, 2013).

Benlik saygısının oluşumunda etkili olan değişkenler ile ilgili kuramcılar farklı görüşler dile getirmiştir. Rosenberg'e (1965) göre benlik saygısının oluşumunda değerler, statüler, sosyal ve etnik kimlikler, bireylerin çevresi ve ailesi önem taşımaktadır. Birey bunlara göre kendini değerlendirmekte, kendi benliğine olumsuz yahut olumlu göndermeler yapmaktadır. Bu gönderme olumsuz ise benlik saygısı düşük, olumlu ise benlik saygısı yüksek olmaktadır. Rosenberg'e göre benlik sistemi hiyerarşiktir. Bu sisteme göre en tepede üstün özellikler yer alır. Bireyler kendileri için üstün olduğunu düşündükleri ya da inandıkları alan ve özelliklerine (sosyal ilişkiler, çevreden saygı görme, başarı ve mevki sahibi olma gibi) yönelmek suretiyle benlik saygılarını artırmaktadır.

Benlik saygısının dört değişkenden oluştuğunu belirten Coopersmith (1974) ise bu değişkenleri bireyin başarıları, değerleri, arzuları ve savunmaları olarak sıralamaktadır.

1) Başarı: Bir işin üstesinden hakkı ile gelmektir. Başarı, bireyin hayatında kendince önemli saydıklarından kabul görmesini sağlayan itibarı / saygınlığı beraberinde getirir. Bu türden saygın davranışlar ve bu davranışların niceliği yani sıklığı önemlidir.

2) Statü/pozisyon: Kişinin toplum içindeki kazandığı konumu / mevkiidir. Elde edilen mevki bireyin başarılarının göstergesidir. Benlik saygısının pozitif yönlü oluşumunda kişinin mevkii / statüsü somut bir temel oluşturur.

3) Amaçlar: Kişinin kendisi veya üçüncü kişiler tarafından oluşturulan, kişinin içselleştirdiği ulaşılmaması gereken son noktadır. Tasarlanan amaca / hedefe ulaşılmış olması

başarı demektir. Bunlar benlik saygısının oluşumunda önemli yer tutmaktadır. Birey böylece başarılarını kendi kriterleri açısından değerlendirebilir.

4) Geri Bildirim: Kişinin çevresindeki algıya nasıl tepki verdiği (Erim, 2001). Aslında çevreden oluşturulan etkiye dair edilen bilgi (dönüt) demektir.

Coopersmith (1974), benlik saygısının gelişiminde kendini değerlendirme kavramının önemli rol oynadığına değinmiştir. Bireyin kendini kişisel ölçüt ve değerlerine göre değerlendirdiği, kendine dair değer yargısına vardığı, performans, yetenek ve yetilerini kullandığı yapısal bir süreç şeklinde tanımlamıştır. Benlik saygısının normal şartlarda değişmezlik gösterdiğini, ancak farklı yer, zaman, yaş ve cinsiyet gibi şartlara göre değişebileceğini de belirtmektedir.

Geçtan (1996), benlik saygısının oluşumunu benliğin duygusal boyutunun ön plana çıkması olarak açıklar. Benliği gelişmiş yani kendini olduğu gibi kabullenmiş bireylerin öne çıkan özelliklerinden birisi, kendi isteklerini önüne çıkan fırsatlar ve önüne çıkan imkanlar ölçüsünde değerlendirebilmesidir. Böylesine dengeli / tutarlı bir birey için olan ile olması gereken durumlar arasında fark uçurum şeklinde oluşmaz. Yani bu bireyin ideal benliği ile gerçek benliği uyuşmakta / bağdaşmaktadır (Kımtır, 2008). İdeal benlik ile gerçek benlik arasında yapılan karşılaştırmada bireyin kendini önemli yahut önemsiz görmesi, yaşadığı mutluluk veya hayal kırıklıklarına göre ne ölçüde kendisine değer atfettiği bireyin benlik saygısını oluşturmaktadır (Geçtan, 1996).

Yörükoğlu'na (2019) göre benlik saygısının yapısında; zihinsel, bedensel, duygusal ve toplumsal unsurlar yer almaktadır. Kendini değerli görme, bilgi, beceri ve yeteneklerini ortaya koyabilme, başarılı olma ve başarı ile övünme, toplum içinde kabul gören ve beğenilen biri olma, kendi bedensel özelliklerini benimseme ve kabullenme benlik saygısını oluşturmaktadır. Bununla birlikte benlik saygısı kişisel ihtiyaçların farkındalığı, bunun için uygun tatmin oluşturma kapasitesini de içermektedir. Benlik saygısı bu yüzden psikolojik sağlık alanıyla yakından ilgili bir kavramdır (Kımtır, 2008).

Benlik saygının oluşumunu etkileyen değişkenler: Başkalarının duyduğu saygı, yeterli duygusu ve bireyin içsel ve dışsal duygu kaynağını değerlendirerek oluşturduğu kendilik inancıdır (Tutar, 2016). Bir görüşe göre benlik saygısı, kendilik değeri (self-worth) ile özyeterlilik (selfcompetence) bileşenlerinden oluşmaktadır. Kendilik değeri, diğerleri tarafından kabul edilen, bireye yol gösteren, bireyin kendini değerli olarak görmesidir. Miller

ve arkadaşlarına göre öz yeterlilik ise bireyin kendisi açısından önemli olduğu düşünülen alanlarda kendini yeterli ve etkin olarak değerlendirmesidir (Tutar vd., 2018).

Diğer bir görüşte benlik saygısının, kendine saygı, kendine güven ve yeterlilik duygusu bileşenlerinden oluştuğu belirtilmektedir. Bu görüşe göre benlik saygısı bireyin yeterlilik ve başarı algısından oluşmaktadır ve benlik saygısı geliştikçe bireye daha fazla başarı getirmektedir. Bu yüzden benlik saygısı kişinin düşündükleri ile yaptıklarının kendisi ve etrafındaki hayatlar üstünde etkili sonuçlar oluşturduğuna ilişkin inanç şeklinde tanımlanmaktadır (Kaya ve Saçkes, 2004). Ruh sağlığının bir göstergesi olarak görülen benlik saygısı, aynı zamanda başarı için de gerekli bir ölçüttür (Tunç vd., 2021). James'in görüşüne göre benlik saygısı bireylerin başarmak istedikleri ile başarabildikleri arasındaki dengeye göre oluşmaktadır. Burada bireyin başarmak arzusu içinde oldukları ile bunlardan başarabildikleri arasındaki farkın azlığı ya da çokluğu önem taşır. Eğer istenen ile ulaşılan arasında fark az ise bireyin arzuladıklarına önemli ölçüde ulaştığı kabul edilir ve benlik saygısı da o kadar yüksek düzeyde gerçekleşir (Eşer, 2005). Sağlıklı bir kişilik yapısında benlik saygısı yüksek olan birey, yaşadığı çevrede etkin (saygın) bir kişidir. Bu onu başarılı ve mutlu kılar. Bu yüzden yüksek bir benlik saygısı olan bireyin gelecek beklentileri de yüksektir. İnsanlar arası ilişkileri başarılıdır. Hayatındaki stres ile başa çıkma ve onu yönetme başarısı getirir. Benlik saygısı düşük ise tüm bunlar olumsuz yönde etkilenir. Tüm bu duygu ve sonuçlar, bireyin benlik saygısının düşük veya yüksek olmasına göre farklılaşmaktadır (Güçray, 1993).

Dolayısıyla benlik ve benlik saygısı, içsel ve dışsal etkenlerin oldukça yoğun etkilediği ve insan varlığının içinde içkin (yapıda içsel) olan duygular yüzünden bu tür etkileşimin kaçınılmaz olduğu bir ruhsal durumu ifade etmektedir. Dengeli ve ruh hali sağlıklı bireyde mutluluk ve başarı kaynağı olan bu kavramlar, ruh hali sağlıklı olmayan bireylerde birçok psikolojik hastalığa sebep olabilmektedir (Okcu, 2018).

Yine yapılan açıklamalar ışığında benlik saygısı insan hayat boyunca değişkenlik gösterebilmektedir. İnsan hayatının belli dönemlerinde benlik saygısı düzeyleri azalır çoğalabilmektedir (Çağlar, 1993). İnsanın doğumundan (bebeklikten) itibaren gelişim göstermeye başlayan benlik duygusu ve benlik saygısı, hayatta edinilen tecrübe ve bilgiler ile gelişmekte, çocukluk evresinde sosyalleşme düzeyi arttıkça karşılaşılan olumlu veya olumsuz durumlar saygı düzeyinin artmasına veya tersine düşmesine yol açabilmektedir. Ancak esas belirleyici dönem ergenlik dönemi kabul edilmektedir. Çünkü çalkantılı dönemde bireylerin karakteristik özellikleri oturmakta ve yerleşik hale gelmektedir. Yörükoğlu'na (2019) göre bu

yüzden benlik saygısı kavramının kişilik oluşumundaki doğrudan etkisi ergenlik dönemini çok daha önemli kılmaktadır.

Benlik saygı düzeyleri

Benlik saygısı, bireyin kendisi hakkındaki inançları, davranışları, düşünce örüntüleri hakkında ipuçları vermekte ve bireyin kendisini nasıl algıladığı ile nasıl olmak istediğine dair duyguları arasındaki farkı göstermektedir. Bireyin arzu ve isteklerini sahip olduğu fırsatlar ve imkanlar dâhilinde kontrol altında tutabilmesi ve kendini olduğu gibi kabul etmesi benliğin gelişmiş olduğunu gösteren en önemli özelliktir (Kımtır, 2008). Yani gelişmiş yüksek bir benliğe sahip bireyin gerçek benliği ile ideal benliğinin uyumlu ve bağdaşım içinde olduğu ifade edilmektedir.

Benlik saygısı, algılanan benlik ve ideal benlik kavramları açıklandığı zaman daha net anlaşılacaktır. *Algılanan benlik*, sahip olunan kişisel özellikler, bireysel beceriler ve özel yeteneklere dair nesnel fikirleri temsil etmektedir. *İdeal benlik* ise birey tarafından ideal olarak görülen, olunmak istenilen, hedeflenen, arzu duyulan fikirleri ve imajı temsil etmektedir (Kurtoğlu, 2013). Bu yönüyle aslında bireyin kendisine dair *tasavvuru* ifade eder. Çünkü tasavvur, bir şeyi zihinde ‘apriori’ (önsel) canlandırmak ya da tasarlamak demektir. Bu bir anlamda bireyin kendini görmek istediği yerde görmesi gibi bir sonuç doğurur.

Alanyazında algılanan benlik ile ideal benlik ne ölçüde birbirine yakın düzeyde ise benlik saygısını o ölçüde yüksek olduğu kabul edilmektedir. “Örneğin; akademik başarıya değer veren bir öğrenci eğer okulda yüksek notlar alırsa kendisi için olumlu bir değerlendirme içinde olacaktır ve benlik saygısı yüksek olacaktır. Popüler olmayı çok önemli bulan ancak bu amacına ulaşamayan öğrenci ise kendisi hakkında olumsuz değerlendirmeler yapacak ve benlik saygısı düşük olacaktır” (Kurtoğlu, 2013).

Benlik saygısı yüksek olan insanların genel özellikleri şu şekilde tanımlanabilir: Bireysel özelliklerinin farkındadır. Kendisi hakkındaki düşünceleri (genel olarak) olumludur. Benlik saygısı yüksek olan insanlar kendilerini daha yeterli ve değerli görürler. Ulaşılabilir ve gerçekçi amaçlar belirlemektedir. Benliğini zenginleştirici şekilde geribildirim (dönüt) kullanmaktadır. Stresli ve zorlayıcı olaylar ile baş etme becerilerine sahiptir. Hayatta karşılaşılabilecekleri basit sorunlardan başa çıkılması gerçekten zor travmatik durumlara kadar her türlü sorunla daha kolay başa çıkabilmektedir. Benlik saygısı yüksek bireylerin kendilerine karşı olumlu bir bakış açısına sahip olmaları ve olumlu baş etme stratejileri geliştirmeleri benlik

saygılarının yükselmesinde olumlu etki etmektedir. Benlik saygısı yüksek olan insanlar aynı zamanda akademik ve mesleki yaşamlarında, sosyal ilişkilerinde daha başarılı olmakla birlikte çevresindeki kişiler tarafından olumlu değerlendirilmektedirler. Benlik saygısı düşük olan insanlar ile karşılaştırıldıkları zaman benlik saygısı yüksek olan insanların atılganlık düzeyleri daha yüksek ve daha üretken olduğu görülmektedir (Şekerli, 2016).

Benzer şekilde Coopersmith (1974), benlik saygı düzeyi yüksek bireylerin; kişilerarası ilişkilerde daha aktif ve katılımcı, geçişe ve geleceğe daha iyimser bakan, kendini açık ve net olarak ifade edebilen, dünya olaylarına karşı ilgili, yaratıcı ve bağımsız kişilik örüntülerine sahip olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda; genellikle kendini olumlu bir şekilde değerlendiren bu bireylerin kendi algılarına ve yargılarına güvendikleri, çaba gösterdikleri zaman sorunlara karşı çözüm üretebileceklerine inandıklarını belirtmiştir (Kurtoğlu, 2013).

Branden (1994) da, psikolojik olarak benlik saygı düzeyi yüksek olan insanların daha mutlu ve sağlıklı olduğu varsayımına dayanmaktadır. İnsanların kendilerine değer verdiği ve saygı gösterdiği sosyal bir dünyada yaşadıklarına inanırlar. Karşılaştıkları zorluklarla daha etkili başa çıkabilirler. Bireyin kendisi ile ilgili olumlu değerlendirmeleri sonucunda ulaştığı sosyal ve duygusal yeterlik duygusu, ileride karşılaşılabileceği problem durumlarında olumsuz etkilenmemesine yardımcı olan koruyucu bir faktör olarak görülmektedir. Bu yüzden özellikle çocukluk ve ergenlik dönemindeki bireyler için olumlu ve yüksek benlik saygı düzeyine sahip olmak akademik başarının yanı sıra farklı alanlarındaki gelişim ve öğrenme çıktıları için de kritik bir öneme sahiptir (Kaya ve Oğurlu, 2015).

Başkalarının olumlu veya olumsuz nitelendirme ve değerlendirmelerinden ziyade kendi öz değerlendirmesinin önemli olduğu unutulmamalıdır. Çünkü insan toplumsal bir varlık olarak birlikte yaşadığı kişilerin değerlendirmelerini önemser. Ancak bu benlik saygısı açısından asıl ölçüt olmamalıdır. Dolayısıyla daha çok dikkate alınması gereken husus, üçüncü kişilerin bireyi nasıl ve yönde gördüğü değil, bireyin bu (olumlu / olumsuz, aşağıda / yukarıda görünüm) düşünceler karşısında kendisi benlik duygusu çerçevesinde kendini 'değerli' görebilmesidir. Bunun için bireyin benlik saygı düzeyinin yüksek olabilmesi için üstün özelliklere sahip olması da gerekmemektedir (Yavuzer, 2009).

Bireyin algılanan benliği ile ideal benliği arasındaki fark ne kadar fazla, kendini değerlendirirken ki tutumu ne kadar olumsuz ise benlik saygı düzeyi de da o kadar düşük olacaktır (Yavuzer, 2000). Benlik saygısı düşük olan insanların genel özellikleri ise şu şekilde

tanımlanabilmektedir: benlik kavramı açık ve belirgin olmayan, kendi hakkındaki düşünceleri ve değerlendirmeleri olumsuz olan, genellikle gerçekçi ve ulaşılabilir olmayan amaçlar belirleyen veya kendisi için amaç belirlemekten kaçınan, kötümser olma eğiliminde, eleştirilere karşı daha olumsuz duygusal ve davranışsal tepkiler veren, zorlayıcı ve stresli bir yaşam olayları karşılaştıklarında depresyon gibi ruhsal hastalıklara yatkın olan bireylerdir (Taylor vd., 2003).

Benlik saygı düzeyi düşük olan insanlarda genel olarak gözlemlenen husus; kendisini, çevresini ve yaşadığı toplumu olumsuz bir pencereden değerlendirmesidir. Buna '*olumsuzluk önyargısı*' (negative bias) ya da '*olumsuzluk baskınlığı*' (negativity dominance) denmektedir. Olumsuz düşünceler (karamsarlık) bir süre sonra insanı ileri seviyede şüpheciliğe mahkum etmektedir. Üstelik birey kendisi ile ilgili hoş gitmeyen (olumsuz) şeyler etrafında (olanı belki abartmak suretiyle) tüm alanlara dönük olumsuz algılar oluşturma eğilimine girmektedir. Kendisi için aslında kötü olmayan hususlarda bile kendi kendine kötüyü veya daha kötüsünü düşünür halde bulmaktadır. Olumlu pek çok arasında sayıca az olsa da insan tabiatı gereği olumsuz hususları (odak noktasına oturtmuş olduğu için) daha yoğun hissetmekte ve gittikçe karamsarlığa gömülebilmekte, bu durum gerçekliğin perdelenmesine yol açabilmektedir (Çiftçi, 2023). Hatta yapılan araştırmalar düşük benlik saygısının bireylerde dikkat eksikliği, kaygı bozukluğu, depresyon, anoreksiya nervroza, suça yönelik davranışlar, uyum problemleri ve intihar gibi pek çok psikolojik sorunun temelini oluşturmaktadır (Kurtoğlu, 2013; Kaya ve Oğurlu, 2015; Şekerli, 2016).

Campbell ve Lavalleye bireyin benlik saygı düzeyinin yüksek ve düşük olması durumlarında tespit edilen özellikleri şu şekilde sıralamaktadır (Akt. Arıca, 1999):

1. Benlik saygısı yüksek olan bireyler kendilerini daha iyi ve olumlu; düşük olan bireyler ise kendilerini daha olumsuz tanımlama eğilimindedirler.
2. Benlik saygısı yüksek olan bireylerin kendilerine olan inanç ve güven duygusu, düşük olan bireylerden içsel olarak daha tutarlıdır.
3. Benlik saygısı düşük olan bireyler kendilerini sosyal çevreye daha fazla bağımlı görmektedirler. Bunların benlik şemaları dışsal bilgi ile daha tutarlıdır.
4. Benlik saygısı düşük olan bireylerin sosyal çevrelerine verdiği tepkiler, yüksek olan bireylerden daha tutucu veya daha ihtiyatlı çıkmaktadır.

Ferris vd. (2009) tarafından yapılan araştırmada, benlik saygısı yüksek olan bireylerin düşük olanlara göre kendilik algılarının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Araştırmaya göre bunların sosyal ve duygusal kaynaklarını daha iyi kullanabildiklerini, düşük destek kaynaklarından daha az etkilendikleri görülmektedir. Buna karşın düşük benlik saygısına sahip bireyler ise grup ortamından daha fazla etkilenmekte, boyun eğici davranışları sergilemekte ve hâkim grubun kararlarına daha fazla uyum sağladıkları sonucuna ulaşılmıştır (Tutar vd., 2018). Alanyazında bu ve buna benzer birçok çalışma bulunmaktadır.

Benlik saygısının gelişmesinde etkili faktörler

Alanyazında benlik saygısını etkileyen çok sayıda faktör olduğu belirtilmektedir. Benlik saygısını etkileyen bu faktörler bireyden bireye değiştiği gibi dönemden döneme de farklılıklar gösterebilmektedir (Yılmaz, 2018). oban'a (2019) göre bu faktörler; sosyal evre, aile, cinsiyet şeklinde sıralanmaktadır. Tuna ve Kayaoğlu (2013) ise bu faktörleri; sosyo-ekonomik düzey, sosyal ilişkiler, aile, cinsiyet, yaş, beden imajı ve bireyin öznel becerileri şeklinde ifade etmektedir. Ek olarak depresyon, yaratıcılık, benlik imajı, bireyin ruhsal ve medeni durumu, aile ilişkileri, anne-baba tutumu, duygusal ve bilişsel tepkiler ve benlik algısı da benlik saygının gelişmesinde etkili faktörlerdendir. Bu faktörlerin bir kısmı aynı zamanda benlik saygısı gelişiminde de etkili olan kişilik özellikleridir (Dilmaç ve Seki, 2020). Yukarıda sayılan faktörler dikkate alındığında bunların bir bölümü yüksek, diğer bölümü de düşük benlik saygısıyla ilişkilidir. Dilmaç ve Seki (2020) tarafından yapılan araştırmada algılanan destek, yaşam doyumu, problem çözme becerisi, güvenli bağlanma, empati ve psikolojik sağamlık gibi faktörler yüksek benlik saygısına sahip bireylerde 'koruyucu faktör' olarak işlev görmektedir. Örneğin; benlik saygısı yüksek birey olumsuz deneyimlere sahip olsa bile bu durumda muhataplarına yapıcı tepkiler vermektedir. Ancak tersi durumda düşük benlik saygısına sahip birey için aynı faktörler 'psikososyal temelli risk faktörleri' olarak kabul edilmektedir. Örneğin; düşük benlik saygısına sahip birey, sorun oluşturma veya var olan sorunun çoğalmasına yol açabilecek tepkiler vermektedir.

Benlik saygısı ve gelişimine etki eden faktörler için alanyazını incelendiğinde en önemli faktör aile ve ailenin (ebeveynin) ocuğa karşı tutumları kabul edilmektedir. Rosenberg (1965) ve Coopersmith (1974) benlik saygısının gelişiminde ailenin önemini üzerinde durmaktadır. Anne baba tarafından kabul görme, iyi iletişim kurma, çocuğa karşı tutarlı davranılması, güven veren, destekleyen, hoşgörülü bir tutumun hâkim olduğu aile ortamı benlik saygısını arttırmaktadır. Aile içerisinde çocuğun fikirlerinin önemsenmesi, baskı yapılmaması ve birey

olarak kendisine değer verilmesi sonucunda çocuk bunları özümser ve benlik saygısının olumlu yönde gelişmesini sağlar. Anne babanın baskıcı- cezalandırıcı tutumu, ilgisiz ve hoşgörüsüz davranması, aileden değer ve destek görmemesi, düşünce ve davranışlarının engellenmesi, görüş ve kararlarına güvenilmemesi sonucu çocuk kendisini değersiz görür, yeteneklerini keşfedemez ve benlik saygısının gelişmesi engellenmiş olur. Anne-baba tutumlarının yanı sıra aile ile ilgili faktörlerden anne ve babanın eğitim düzeyinin, annenin mesleğinin, kardeş sayısının ve ailenin sosyoekonomik durumunun ergenlerin benlik saygı üzerinde etkisinin olduğu saptanmıştır (Özkan, 1994; Yiğit, 2010). Rosenberg (1965), babalarıyla daha yakın ilişkisi bulunan çocuk ve ergenlerin daha yüksek benlik saygısı düzeyine sahip olduğunu belirtmiştir.

Çuhadaroğlu Çetin'e (1986) ait çalışmada ergenlerin içinde yer aldıkları sosyal ortama göre benlik saygılarının azalıp artabileceği vurgulanmaktadır. Benzer şekilde bizde yapılan bir çalışmaya göre aile ve arkadaşlardan algılanan sosyal destek ergenin benlik saygısını yukarı ve aşağı yönde etkilemektedir (Kahriman ve Polat, 2003). Yine aynı şekilde cinsiyet değişkeninin de benlik saygısı üzerinde açık etkisinin olduğu söylenmektedir (Çankaya, 1997).

Belirtilen faktörler bir bütün olarak ele alındığında bireylerin benlik saygıları bu kişilerin kendilerini nasıl tanımladıkları ve tanım şekilleri üzerinden belirgin hale gelmektedir. Yani birey kendisi için olumlu tutum ve duygu sahibi ise sadece benlik saygısı yüksek değil, yanında 'psikolojik sağlamlık düzeyi' de yüksek çıkmaktadır (Kararırmak ve Siviş Çetinkaya, 2011; Yiğit, 2010).

2.2.4. Benlik saygısı ile ilgili yaklaşımlar

Sigmund Freud- Psikoanalitik Kuram

Psikanalitik kuramın kurucusu ve öncüsü Sigmund Freud, benlik konusunda alanyazına katkı sağlayan önemli isimlerdendir. Freud, başlangıçta "benlik" kavramından daha çok "ego" kavramı ile ilgilenmiştir. Bu konudaki düşünceleri psikolog William James ve sosyolog Charles Horton Cooley'le hemen hemen aynı zamana rastlamaktadır. Psikanalitik kuramda "benlik (self)", analitik teorinin parçaları olan "id – ego – süperego" kapsayan bir yapı olmuştur. Benlik genelde kişi ya da kişilik için eşanlamlı olarak kullanılan genel bir ifade olmuştur (Shultz ve Shultz, 2007).

Sigmund Freud'un yapısal kuramına göre benlik yapısı id – ego – süperego ekseninde sürekli etkileşim halindedir. Bu kavramlar Freud'un orijinal kavramlarının İngilizce

karşılıklarıdır ve Türkçede alt benlik, benlik ve üst benlik kavramları bazı yazarlarca kullanılmaktadır. İd – ego – süperego kavramları birtakım eğilimleri, özellikleri içeren, aralarında kesin sınırlar olmayan ve sürekli birbirleriyle etkileşim içinde bulunan soyut sistemlerdir (The Guardian, 2009). Sağlıklı bir insanda bu üç yapı birbiriyle uyumuş, bireyin ihtiyaçlarını olumlu bir biçimde doyuracak bir anlaşmaya varmıştır. Sağlıksız bir insanda ise üç yapı arasında çatışma ve çelişki hakimdir. İd ve süperego ihtiyaçlarının aşırı doyurulması veya doyurulmaması saplantıya sebep olmakta ve bu saplantılar benlik oluşumunda etkili olarak kişinin tüm yaşamına yön vermektedir (Bozkurt, 2014).

Psikanalitik kuramda ‘benlik’, ‘ego’nun karşılığıdır. Freud benliği “kişiliğin gerçeklik ilkesine göre hareket eden, içsel dürtülerle dış dünya arasında denge sağlayan, mantıklı düşünen ve gerçekçi değerlendirme yapabilen bölümü” şeklinde tanımlamaktadır (Bacanlı, 2002). ‘Alt benlik’ ise ‘id’in karşılığıdır. Ruhsal hayatın bilinçaltı yönüne karşılık gelen, benliğin ilkel yönü olan id doğuştandır. Alt benlik (id) nesnel gerçekliğin şartlarını göz önüne almaksızın doyum arar. Çoğunlukla haz odaklı (*hedonist*) davranmakta ve bencilce bir tutum sergilenmesine yol açmaktadır. Kuramcılara göre insanoğlunun en önemli talebi biyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmasıdır (Koç vd., 2001). Bu yüzden de rasyonel olmasa bile her türlü sosyal ve fiziki sınırlar ve kurallar insanlar tarafından ihlal edilebilmekte, en azından dikkate alınmamaktadır.

Freud’a göre yenidoğan bebek bile tüm enerjisini, kendini iyi hissettiği durumları korumaya yönelir. Bebekler hayatlarının 6-8. aylarında ben ve ben olmayan ayrımını yapmaya başlamakta, birey benliği id’den ayrılmaya başlamaktadır. Bireyin temel ruhsal enerjisi olan libidonun dengelenmesi, gerilimin azaltılması ve idin beklentilerinin gerçek hayatta karşılığının bulunması gerekir. İd’den gelen isteklerin karşılanması için dış dünyayla uygun ve etkili bir iletişim kurulmalıdır ve bu işlev ego tarafından gerçekleştirilir. Benlik (ego), alt benlik ve gerçek dünya arasındaki dengeyi sağlamak (aslında bir tür arabuluculuk yapmak) ve alt benliğin ihtiyaçlarının karşılanmadığı durumlarda ortaya çıkan çatışmayı gidermekle sorumludur. Freud bu ilişkiyi ‘at ve at binicisi’ metaforu ile açıklamaktadır (Shultz ve Shultz, 2007). Benlik (ego), id’in denetimsiz ve ısrarlı tutkularının tersine daha gerçekçi ve mantıklı yönümüzü temsil etmektedir.

Freud’un öncülüğünü yaptığı kuramın insan için öngördüğü gelişim aşamaları dönemsel olarak sıralanmaktadır. Buna göre benlik; oral, anal, fallik, gizil (latent) ve genital dönemlere

ayrılmaktadır. Bu gelişme dönemlerindeki çatışmalara karşılık uygun savunma mekanizmalarının geliştirilmesine bağlı olarak yeniden yapılır (Karahan ve Sardoğan, 2012).

Benliğin son gelişen kısmı ‘üst benlik’dir. Üst benlik, bireyin toplumda etkin biçimde var olmasını sağlamaktadır. Üst benlik, bireyin arzuladığı ve ulaşmak için çabaladığı ‘ideal beni’ temsil etmektedir. Freud’a göre insanlar üst benlikleri olmadan dünyaya gelmektedir. Bebekler ilk evrede, doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden ayırt ederken kendi dürtüsel doyumuna göre değerlendirme yapmaktadır. Çünkü bebek için rahatlatan davranışlar, sesler vs. iyi; acı verenler ise kötüdür. İki yaş ile anne-baba ve diğer önemli kişilerin neyi onayladıklarını, beğendiklerini ayırt edebilir ve onaylanmayan bir davranış yapınca dışarıdan bir acının gelebileceğini anlar. Bu onaylanmayan davranışı ya da yasağı başkalarının önünde yaptıkça korku, utanç ve suçluluk duymaya başlar. Bu duygu üst benliğin (süperego) gelişiminin öncülüdür (Bozkurt, 2014). Üst ben (süperego) ebeveynin koyduğu kurallar, ödül ve cezalar gibi bireyin çevreyle etkileşimi yoluyla ilk çocukluk yıllarında gelişir. Üst benlik, ilk başta ebeveyn tarafından yönlendirilse de bir davranış modeli olarak bir kez şekillendiğinde birey tarafından yönetilmeye başlar. Egodan farklı olarak süperego sadece idin doyumunu ertelemekle kalmaz, bu doyumunu tamamen engellemeye çalışan, mükemmelliği arayan bir yapıdır (Shultz ve Shultz, 2007). Üst benlik, bir yönüyle benliğin vicdani yönünü ifade etmektedir. Benlik üzerinde sağlıklı bir bireylerde üst benlik de alt benlik de kontrol sağlamaz (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Freud, 1914 yılında “Narsisizm Üzerine Bir Giriş” (On Narcissism: An Introduction) adlı narsisizm üzerine yazdığı makalede kendine saygı kavramına değinmiştir. Freud’a göre “ego sürekli olarak libidinal yaşam enerjisi kullanmakta ve benliği korumak için narsisizmi yaratmaktadır. Her insanda var olduğu düşünülen bu olgunun kişinin kendini sevmesini ve memnun olmasını sağladığı, bu durumun somut anlamda erotizm soyut anlamda ise narsisizme sebep olduğu belirtilmektedir” (Okcu, 2019).

Rosenberg (1965), Freud tarafından yapılan ayırımdaki ‘ego’ ile ‘benlik’ kavramlarının farklı olduğunu belirtmektedir. Bu yönde Gardner Murphy ve Gordon Allport egonun benlik kavramını geliştirmeye ve korumaya çalıştığını ancak egonun benlik kavramını oluşturmadığını ifade etmektedirler. Fakat psikanalitik kuramda benlik saygısı ile süperego arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Süperegonun (vicdanın) gelişimi benlik saygısının gelişimini etkilemektedir. Buna göre benlik saygısının iki kaynağı vardır: ‘Ben’ ve ‘Diğerleri’. Kişiliğin ahlaki (vicdani) yönü olan süperegonun (üst ben) gelişmesi ile koşut şekilde benlik saygısı da

gelişmeye başlar. Bu ideal ve vicdani gelişim sayesinde bireyin kendisine saygı duyması ve sevmesi karşılık gerektirir şekilde bir başkasının saygısı ve sevgi göstermesi ihtiyacı olmayacaktır. Hatta bireylerin ideal kavramlara (adalet, hakikat gibi) ve doğrulara göre hareket etmesi, bu hedefler için çabalaması benlik saygısına daha çok katkı verecektir. Bu denge oluşturulamaz ise bireyin amaçlarını gerçekleştirmesi, sevilmesi, diğerleri tarafından beğenilip övülmesi benlik saygısı düzeyinin yükselmesine; başarısız görülmek, diğerlerinin sevgisinin azalması, doğru olmayan davranışta bulunduğu zaman süperego tarafından verilen içsel cezalandırılma ve suçluluk durumu da benlik saygı düzeyinin düşmesine neden olur (Bar ve Dadon, 2021).

Benlik saygısının düşük ve yüksek olması bireylerin kapasite ve yeterlilikleri ile ilgili algı ve değerlendirmelerine bağlı olarak şekillenmekte ve değişebilmektedir. Yüksek benlik saygı düzeyine sahip bireylerin beklentileri yüksektir. Çünkü kendilerine olan özgüvenleri yüksektir. Tutum ve davranışları da olumlu olmaktadır. Örneğin; kendi duygu ve düşüncelerini karşıt görüşler ile karşılaştığında dinlemekte ve gerekmesi halinde düşüncülerini savunabilmektedir. Sosyalleşme, bağımsız davranma, yaratıcılık gösterme konularında başarılı olmak için çabalamaktadırlar. Bu yüzden etrafındakiler tarafından canlı ve enerji dolu bir kişilik olarak tanımlanmaktadırlar. Düşük benlik saygı düzeyine sahip bireyler ise özgüvenleri düşüktür. Hemen ümitsizliğe kapılabilmekte, itirazlarla karşılaşmaları durumunda kendisini ifade etmekte zorlanmakta, aldıkları kararlar hatta sahip oldukları düşüncelerden vazgeçebilmektedir. Bu yüzden etrafındakiler tarafından utangaç, özgüven yoksunu, başarısız ve hatta beceriksiz kişiler olarak anlatılmaktadırlar. Bu kişiler kendilerini de çaresiz ve değersiz hissetmektedirler (Burger, 2006; Özkan, 1994, Yörükoğlu, 2019).

Alfred Adler- Bireysel Psikoloji Kuramı

Bireysel psikoloji ekolünün kurucusu psikiyatrist Alfred Adler geliştirmiş olduğu kuramında bireyselliğe, kişinin biricikliğine ve bölünmezliğine vurgu yapmakta ve kişiliğin gelişiminde bireysel ve toplumsal belirleyicilerin önemi üzerinde durmaktadır. Adler'in kuramına göre bir davranışı anlamak için önce sosyal çevreyi algılamak ve değerlendirebilmek gerekmektedir. Davranışlarımızı bir amaca yöneltten de yaşanan üstünlük veya aşağılık duygusudur. Bireyin olayları nasıl algıladığı, insanlarla ilişkilerinde kendisini nasıl değerlendirdiğini bu aşamada önem arz etmektedir (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Birey kendisiyle ilgili düşündüğünde yetersizliklerinin ve eksikliklerinin farkına varır. Birey, mükemmelliğe, daha iyiye doğru yönelir ve yetersizlik duygusuyla baş etmek için

üstünlük çabasına girer. Yaşamın ilk yıllarında beliren üstünlük, kazanma amacı, çocuğun gelişmesine yön verir ve onu başkalarından farklı bir duruma getirmektedir (Adler, 2012). Fiziksel özellikler ve organ eksiklikleri üstünlük çabası için asıl nedendir. Örneğin fiziksel engeli olan bir bireyin edebiyat veya sanat gibi alanlarda kendini geliştirmesi, saygınlık kazanmak amacıyla girilen bir çabadır. Sosyal destek ve kabul ile birey eksikliklerini dengeleyebilir, giderebilir. Adler'e (2002) göre üstünlük çabası(duygusu) doğuştan gelmektedir ve hem bireysel olarak doyuma ulaşma hem de topluma hizmet edebilme, toplumsal ilerleme üstünlük çabası sayesinde meydana gelmektedir.

Üstünlük çabasının diğer yüzü aşağılık kompleksi duygusudur. Adler'e (2002) göre birey kendisinden güçlü yetişkinler karşısında güçsüz, çaresizlik ve aşağılık duygularına sahip olarak dünyaya gelir. Doğuştan getirdiği bu eksiklik ve aşağılık duyguları yaşam boyu devam eder ve birey bu eksik olan yönlerini tamamlamaya, üstünlük kurmaya çalışır. Bireyin yaşam gayesi de yaşam boyu devam eden aşağılık ve eksiklik duygularından kurtularak benliği ile mükemmel seviyeye ulaşmaktır.

Bireylerin özellikle çocukluk dönemindeki etkileşimler ile aşağılık duygularını yenerek üstün olma çabaları için kendine özgü davranış örüntüleri geliştirerek kendi seçtiği yola yaşam tarzı denilir. Çocuklukta şekillenen yaşam tarzı kendinden çok topluma yöneliktir ve zamanla değişmesi zor, sabit bir yapı haline gelir. Yaşam tarzı yaşantılarımızı yönetecek bir çerçeve oluşturur. Adler bu konu da Freud'dan ayrılarak bireyin yaşam tarzını kendisinin çabaları ile bilinçli olarak oluşturduğunu öne sürer (Adler, 2012).

Benliği yaratıcı bir güç olarak gören Adler, benliğin bireye amaçlı bir yaşam sağladığını belirten bir sistem olduğunu belirtmektedir. Adler'e göre benlik "yorumlama yeteneğine sahip ve organizmaya anlamlı bir yaşam sağlamaya çalışan özel bir dizge"dir (Kahraman, 2009). Bilinçli bir varlık olan insan, isteklerinde de hedeflerinde de bu bilinç içinde hareket etmektedir. Benlik kendisini sürekli doyuma ulaştırarak arayışlar içindedir. Net bir açıklama olmasa da birey karşılaştığı durumlar için artan şekilde genel tepkiler geliştirmektedir. Bu tepkisel örüntüler benlik gibi kavramlara eş anlam taşıyan tepkiler sayılmaktadır (Koç vd. 2001; Kahraman, 2009).

Adler'e (2012) göre benlik saygısı anılan dizge içinde bireyleri her türlü yetersizlik duygularından uzaklaştırmaktadır. Yani bireyler bu sayede yetersizlik hissiyatından kurtulup üstünlük duygusuna kapılmaktadır. Bunu etkileyen faktörler ise çocukluk döneminde olan

hadiseler, aile içindeki dinamikler, hastalıklar, fiziksel engellilik hali ve sosyal çevre olarak belirlenebilir. Birey eksik yönlerini tamamlamaya çalışırken başarısızlık yaşadığında, ilk çocuk kardeşi dünyaya geldiğinde ya da kendinden sonra yeni bir kardeşi olduğunda, son çocuk ailedeki diğer bireylerin kendisinden güçlü olması gibi nedenler bireyin düşük benlik saygısı geliştirmelerine neden olur.

Adler'e (2012) göre "düşük benlik saygısı ve sosyal ilgisizlik ruhsal bozuklukların temelini oluşturmakta ve benlik saygısını arttırmanın tek yolunun aşağılık kompleksinin yenilmesi" ile mümkündür. Adler, aşağılık kompleksinin yenilmesinin ve dolayısıyla benlik saygısının arttırılmasının "bireyin ebeveyn ve sosyal çevresi tarafından ihtiyacı olan kabul ve desteği alabilmesi" koşuluna bağlı olduğunu belirtmektedir. Bazı dinamik yaklaşımlı psikologlar da benlik saygısı gelişimini çocuğun ebeveynleri tarafından kabulü ve onaylanması üzerine temellendirmişlerdir. Güçlü bir benlik saygısının ancak kabul ve onayla olgunlaşmış benlik yapısı ile sağlanacağını belirtmişlerdir (Arıca, 1999).

Harry Stack Sullivan- Kişilerarası İlişkiler Kuramı

Harry Stack Sullivan insan kişiliğinin sosyal bir çevrede ve tek başına değil diğer insanlarla birlikte gelişeceğini ifade eder. Dolayısıyla kişilik gelişimi insanın çevresinde yaşanan kişilerarası karmaşık ilişkilerden soyutlanıp ayrılamaz. Aslında Sullivan, Psikanalitik ve Neo-Freudiyen yaklaşımlardan uzaklaşarak 'sosyal' ve 'bilişsel' temsillere odaklı kendi kişilik kuramını oluşturmuştur (AIPsych, 1999-2021). Sullivan, kişiliğin sosyal çevrede geliştiğini bu yüzden kişilik ile ilgili bireylerin kişilerarası durumlarda nasıl davrandığına bakılarak bilgi edinilebileceği üzerinde yoğunlaşmıştır. Davranışlar oluşurken organizmanın dışında yer alan pek çok olay etkilidir ve davranışlarımız ya ihtiyaçlarımızın yoğunluğunu azaltmaya ya da kaygıdan kaçınmaya yönelik olarak oluşur. Kişilerin davranışlarında bozukluklar varsa bunun sebebi insanlar arası iletişimin sağlıklı olmamasıdır (Akcan, 2018).

Sullivan'a (2011) göre kişilik ve benlik gerçekte var olan somut bir yapı değil sosyal ilişkiler sonucu öğrenilmiş ve değer biçilerek yapılanmış bir fenomendir. Egodan farklı yapıda olan benlik, kişiliğin bir parçası olarak bireyi sosyal ilişkiler içerisinde onur kırıcı unsur ve zararlardan koruyan, kaygı (anksiyete) oluşumuna engel olan bir yapıdır. Kuramda merkezi bir öneme sahip olan kaygı; endişeli olma hali, utanç, korku, suçluluk, kişisel değersizlik gibi ızdırap veren duygular yerine kullanılmaktadır. Sullivan'a göre bu kaygı hali çevredeki olumsuz uyarıcılardan ve özellikle anne ile etkileşimden kaynaklanmaktadır. Kaygının empati yoluyla ebeveynlerden çocuğa geçtiğini varsaymaktadır (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Sullivan'ın (2011) ilişkiler kuramına göre toplumsal etkileşim ve çevre ile kurulan sosyal ilişkiler sonucu başkalarının özellikle de anne-babanın değerlendirmelerine göre benlik kavramı oluşmaktadır. Çünkü birey etrafındakileri (üçüncü kişileri) değerlendirici şekilde algılamaktadır. Üçüncü kişilerce izlenip değerlendirildiğini bilen bireyler, muhatapları nezdindeki saygınlığını (aslında benlik saygısını) korumak için gayret etmekte ve karşılaşılabileceği olası olumsuzlukların oluşturabileceği 'kaygı' durumlarından kaçınmaktadır (Kımtır, 2008).

Sullivan'a göre benlik sistemi kişinin kaygıdan kaçınması veya kaygıyı en aza indirmesi üzerine kurulmuştur. Başkaları tarafından kabul görmek güveni, kabul görmemek (takdir edilmemek) ise kaygıyı oluşturarak benlik sistemini etkilemektedir. Kişilerarası ilişkilerden doğan kaygı, insanın başkalarına bağlı ve muhtaç olmasından kaynaklanmaktadır. Bu ise daha çok bebeklik ve çocukluk dönemlerinde anneden çocuğa aktarılmakta ve sonraki dönemlerde kendisini tehdit eden durumlarla birlikte yaşanmaktadır. Kaygıdan kaçınmak veya etkilerini en aza indirmek için birey kendi davranışlarında bir takım kontrollü ve koruyucu nitelikte 'uyum süreçleri' oluşturmaktadır. Örneğin; çocuk anne babasının dediklerini yaparak onlar tarafından cezalandırılmaktan kaçınabileceğini öğrenmektedir. Kuramda kavramsal çerçeve olarak benlik sistemi ile sınırlandırılmış bir benlik söz konusudur (Geçtan, 1996). Sullivan'ın geliştirdiği benlik sistemi (self-system) kaygı yüzünden ortaya çıkmaktadır. Sistem, 'iyi ben' (good me), 'kötü ben' (bad me) ile 'ben olmayan' (not me) şeklinde üç önemli davranış biçiminden oluşmaktadır (Eşer, 2005; Kımtır, 2008). Kaygıdan kaçınmak ya da azaltmak amacıyla alınan önlemler; bazen 'iyi ben' tarafından onaylanan, bazen de 'kötü ben' tarafından yasaklanan davranışlar şeklinde karşımıza çıkar ve bu 'iyi' ile 'kötü' gerilimi arasında benlik sistemi oluşur (Geçtan, 1996).

Sullivan'ın (2011) belirttiği 'ben'ler şu şekilde açıklanabilir:

1) İyi Ben (Good me): Anneyle olan ilişkilerde geçmişte ödüllendirilmiş, iyi karşılanmış davranışlardan etkilenen benliktir. Ödüllendirici 'iyi anne' imgesi üzerinden kişileştirilir. İyi hatıralar biriktirmiş çocuk kendine karşı olumlu duygular geliştirir ve kendine olan saygı düzeyi artar. Kaygısı ise azalır.

2) Kötü Ben (Bad me): Anneyle olan ilişkilerde geçmişte iyi karşılanmamış davranışlardan etkilenen kaygı ile özdeş bir benliktir. Cezalandırıcı 'kötü anne' imgesi üzerinden kişileştirilir. Bu kaygı durumu istenmeyen davranışın engellenmesinde bireye

yardımcı olur. Ancak 'kötü ben'de birey kendisine yönelik olumsuz duygular geliştirir. Bunlar bireyin anti-sosyal davranışlara girişmesini otomatik olarak engeller, bilincin gelişmesine de yardımcı olur.

3) Ben Olmayan Ben (Not me): Yapıcılıktan çok tehdit edici bir yönü vardır. Anneyle olan ilişkilerde geçmişte aşırı düzeyde anlayışsız davranışlardan dolayı oluşan kuvvetli kaygıdan beslenen benliktir. Birey 'bilinçdışı' şekilde diğer benlik türleri ile irtibatını kopartmaktadır. Bu gibi durumlarda çocuklar 'hayali arkadaşlar' şeklinde kişileştirmeler oluştururlar. Benliğin bu kısmı bilinçaltı düzeyde kalır ve birey bundan kaynaklanan olaylarla karşılaşınca aşırı bir kaygıya (kaygı bozukluğuna / anksiyete) kapılır.

Çocukların ebeveynleri ile olan ilişkileri, özellikle uygulanmış olan ödüllendirme ya da cezalandırmaya dönük davranışlar 'iyi ben', 'kötü ben' üzerinden benlik saygısının oluşumuna yön vermektedir. Bu yüzden çocuk düşük benlik saygısı düzeyine sahip ise 'kişisel işlevselliği' olumsuz etkilenmektedir (Şekerli, 2016).

Büyürken aynı zamanda özgürleşen benlik, tarafsız bir göz ile davranışları izleyip değerlendirebilir duruma gelebilir ise kaygıdan kendisini uzak tutabilir. Bunun için 'benlik sistemi' (self-system) aslında bir tür savunma/güvenlik mekanizması (çözülme, bastırma, göz ardı etme, reddetme) gibi işlev görmektedir. Bu mekanizmadan sadece çocuklar yararlanmamaktadır. Yetişkinler de özellikle stresten uzaklaşmak için bu mekanizmaya başvurabilmektedir (AIPPsych, 1999-2021).

Birey, dünyaya geldikten sonra oluşan kişilerarası ilişkilerde (kişilerarası çevrede / interpersonal circumplex) küçük düşürülmemek yahut aşağılanmamak, güçsüz görünmekten kurtulmak ve hayatına sağlıklı şekilde devam edebilmek için benlik saygısını korumaya ve geliştirmeye çalışır. Benlik saygısı gelişiminde ergenlik çağı, çevredeki kişilerin fark edilip onların değerlendirmelerine önem verildiği için kritik bir öneme sahiptir (Burger, 2016). Sağlıklı bir benlik saygısının gelişimi için anne-baba- çocuk ilişkilerine özel bir önem verilmeli, aşağılık duygusu yaratacak davranışları en aza indirmek ve ödül-ceza sisteminin işleyişine dikkat edilmelidir.

Carl Gustav Jung- Analitik Psikoloji Kuramı

Analitik psikoloji kuramının öncüsü, arketip ve kolektif bilinçdışı kavramlarını psikoloji alanına kazandıran Carl Gustav Jung, kuramını psikanalitik kuramına ait temeller üzerine kurmuştur. Jung, Freud'un öğrencilerinden birisidir. Ancak aralarında görüş ayrılıkları

yaşanmıştır. Freud'da kötülüğün ve kötü duyguların deposu gibi tanımlanan bilinçaltını yeni bir bilinçdışı tanımı ile zenginleştirmiş sayılmaktadır. Bu bağlamda Jung'a göre kişilik birbiriyle etkileşimde bulunan bilinç, kişisel bilinçdışı ve kolektif bilinçdışı olarak üç bölüme ayrılan bilinç seviyesinden oluşmaktadır. Konuyla ilgili eserlerde verilen ortak örnek: Denizin ortasında yer alan küçük ada örneğidir. Ada bir bütün olarak 'bilinç'tir. Suyun üstünde adanın görünen kısmı 'ego'dur. Suyun altında kalıp görünmeyen kısmı 'bilinçdışı'nı oluşturmaktadır. Jung, bilinç ve bilinçdışını birleştiren orta noktaya 'benlik' adını vermektedir (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2014).

İnsanlığın evrensel birikimi içinde kolektif bir bilinçdışı alan (bir nevi bilinçler arasındaki bağlantılar) olduğu kabul edilmektedir. Bu büyük birikimin içinde *arketipler* (ilk örnekler / kök örnekler) bulunmaktadır. Arketip bir anlamda kolektif bilinçdışının unsurlarıdır. Bunlara örnek olarak; 12 (arketip) insan tipi (yardımsever, sıradan, yaratıcı vs.) ile ifade edilen çok sayıda kişilik özellikleri gösterilmektedir. Yani kişilik ve zihni özelliklerin düşünsel ve duygusal kalıtsal temellerine buradan ulaşılabilir. Bu kalıtsal unsurlardan birisi de insanların başkalarının yanında takındıkları maskeli rolleridir. Jung buna 'persona' demektedir. Yani insanlar günlük hayatında farklı sebeplerden dolayı birtakım tavırlar ortaya koymaktadır. Takınılan her tavır, bürünmüş olunan her rol bir 'persona'dır. 'Gölge' ise bilinçaltına bastırılmış hoş olmayan yönlerdir. Bu aslında iyilik ve kötülük birleşimidir. Dolayısıyla normal bir bireyde bile 'kişilik bölünmesi' mümkündür. Bir anlamda gündelik hayatta kullanılan maskeleri ifade eden 'persona' kişilik örgütleyicisi 'ben'i (self) ortaya çıkarmaktadır. Jung için 'persona' ile 'ben' kavramları en önemli arketip olan 'benlik' ile yakından ilişkilidir. Önemli bir arketip olan 'benlik'; ruh çekirdeği, zihnin denge pozisyonu, gelişimin ilk tipi (Kımtar, 2008), egonun 'arketip özü'dür.

Bu yüzden Jung benliği; doğuştan gelen, diğer bilinç-bilinçdışı öğeleri etrafında toplayan, kişinin kendini gerçekleştirme, kişiliğin bütünlük ve devamlığını sağlama yönünde güdüleyici evrensel bir kavram şeklinde tanımlamaktadır. İnsan hayatı boyunca birtakım amaçları için yaşar ama en büyük amacı da kendi benliğini ve kendi ruhunu tanımadır. İnsanoğlu büyümeye başladığı andan kendi iç dünyasını çözümlenmeye çalışır. Ergenlik döneminde ego ve ben (self) şeklinde benlik ayrışımı başlamaktadır. Kendini tanıma amacına uygun olarak benliğin tam olarak oluşumunun ise orta yaş döneminde olduğu ifade edilmektedir (Geçtan, 1996).

Jung'ta ego ile benlik kavramları farklılık göstermektedir. *Ego*, bireye kişisel kimlik duygularını veren bilinçli ve bilinçdışı yönleri düzenleyen alt bir kavram durumundadır. Benliğin parçası durumundadır. *Benlik* ise bireyin tüm kişiliğini bilinçli ve bilinçdışı yönleriyle birlikte (ego dahil) içine alan daha kapsamlı bir kavramdır. Ego, benliğin isteklerine aykırı hareket ederek bilinçdışı unsurların benliğe ulaşımını önler ise kendini tanıma fırsatını kaçırma riski doğmaktadır (Eşer, 2005). İnsan bilinçdışı dünyasını bilinçlendirebildiği yani benliğe ulaşma kapılarını açtığı kadar oranda kendiyi uzlaşmaktadır. Bilinçdışı unsurları ve bunların kaynaklarını tanıyabildiği ölçüde kendi ile çatışmaktan uzaklaşır. Doğal olarak çevresine de hoşgörülü davranmaktadır. Kendini tanımakta zorlanan veya tanıyamayan insanlar ise hoşlanmadığı bilinçdışı benliğini diğer insanlara yansıtmakta, eleştirmekte ve hatta kınamaktadır (Kahraman, 2009). Kendini ve benliğini iyi tanıyan insanlar bu yüzden bencil davranmaktan kaçınan, iç dünyalarına odaklanan, herkese karşı hoşgörülü tutum ve davranış sergilemektedirler (Özbey, 2019). Bu bakış açısı, büyük ölçüde Jung'un doğu mistisizminden, mitolojiden, dinler tarihinden etkilendiğini göstermektedir.

Eric H. Erikson- Psikososyal Gelişim Kuramı

Amerikalı psikolog Eric H. Erikson, ergenlik ve kimlik konusu ile ilgili en kapsamlı teori ve çalışmalara sahiptir. Erikson, kimlik duygusunu farklı bir anlamda benlik yaşantısı olarak ifade etmektedir (Kahraman, 2009).

Kuramında doğuştan getirilen kapasitelerin ve sosyal-tarihsel faktörlerinde önemi üzerinde duran Erikson, yaşamın sekiz aşamalı gelişim dönemlerinden oluştuğunu belirtmektedir. Bu psikososyal dönemler uyumlu-uyumsuz bileşenler içermekte ve her dönemde çözülmesi gereken bir karmaşa(kriz)bulunmaktadır. Her dönemde yaşanan karmaşanın başarıyla çözülmesi o döneme özgü temel gelişim görevi iken aynı zamanda diğer dönem için sağlıklı bir temeldir. Her bir gelişim döneminden geçerken benlik o döneme özgü gelişim görevlerini yerine getirmeye çalışır (Akcan, 2018). Gelişmekte olan birey ile sosyal çevre arasındaki eşgüdüm bağları aracılığıyla bireylerin en fazla ihtiyaç duydukları kritik dönemlerde toplum gereken özeni ve desteği sağlamaktadır (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Yaşamın ilk dönemlerinden başlayarak birbirini takip eden çevreyle etkileşim içinde olunan bu süreçte benlik oluşmaktadır. Erikson'a göre benlik, psikolojik stres ve çatışmanın kaynağıdır ve gücünü kişinin çevresiyle etkileşim içerisinde büyüyüp gelişmesinden alır. Farklı dönemlerde farklı şekilde biçimlenen ego benliğin de değişim ve dönüşüm yaşanmasına sebep olur. Erikson'a göre benlik saygısının kökeni psiko-sosyal gelişim basamaklarının birinci

evresinde yer alan duygulara dayanmaktadır. Bu duygular; ‘aynılık’, ‘süreklilik’ ve ‘tutarlık’tır. Erikson bu duyguları sekiz ‘psiko-sosyal’ gelişim dönemine göre ele almaktadır (Gürses ve Kılavuz, 2011).

İlk dönem (0-1 yaş) ‘temel güvene karşı güvensizlik duygusu’ oluşur. Bebeklikte sağlanan güven, değerli olduğuna dair güçlü bir duygu aktarmakta, bebeklere özgü bir ego kimlik duygusunun temelini oluşturmaktadır. Daha sonra, “iyiyim” duygusu, kendi olma duygusu ve güvenilen (değerli) biri durumuna gelme duygusu ile birleşmektedir (Gökalp, 2009). Ters durumda ise bebek beslenme, sevilme, güvende olma gibi ihtiyaçları karşılanmadığı için çevresindeki insanlara güvenmemeyi öğrenecektir. Bu gelişim döneminde hem güven hem de güvensizlik kaçınılmaz deneyimlerdir ve her iki tutumunda geliştirilmesi gereklidir (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2014).

İkinci gelişim (1-3 yaş) dönemi olan ‘özerkliğe karşı kuşku ve utanç duygusu’ dönemidir. Bu evrede kendini denetleyebilme yerine ebeveynin aşırı denetimine maruz kalırsa kendinden kuşku duyacak, hatta kalıcı utanma duygusuna mahkum olacaktır (Gökalp, 2009).

Üçüncü dönem (3-6 yaş) dönemi olan ‘girişimciliğe karşı suçluluk duygusu’ dönemidir. Sınırları koyan ana-babanın çocuğa deneme ve yanılma imkanı hakkı tanımak suretiyle olumlu tutum sergilemesi benlik saygısının artmasına yol açmaktadır.

Dördüncü gelişim (7-11 yaş) dönemi ‘başarılı olmaya karşı yetersizlik duygusu’ dönemidir. Entelektüel, sosyal ve fiziksel becerilerde yetkinlik kazanması ve başarılı olmasının desteklenmesinin benlik saygısını arttıracığı belirtilmektedir.

Beşinci dönem (11-17 yaş) ‘kimlik kazanmaya karşı kimlik (rol) karmaşası duygusu’ dönemidir. Bu dönem ergenlik dönemine denk gelen benlik saygısı yerini benlik kimliğinin oluşmasına bıraktığı kimlik kazanmaya karşı rol karmaşası dönemidir. Kendisine sürekli “ben kimim”, “ben neler yapabilirim”, “ben neleri yapamam”, “bende ne gibi yeterlilikler var” gibi sorular sorar. “Gençlerin bu dönemi başarılı atlatmaları için özellikle ideal ortamlarda uygun arkadaşlıklar edinmeleri, sağlıklı seçimler yapmalarına katkı sağlar. Başarılı kimlik geliştirebilen, kendine güvenen, cinsel yönden kendi rolünü kazanmış, belli bir ideolojiye sahip ve hayatı anlamlı bulan bireylerin yüksek benlik saygısı geliştirebileceği belirtilmektedir” (Gürses ve Kılavuz, 2011).

Altıncı dönem (17-30 yaş) ‘yakınlığa karşı yalıtılmışlık duygusu’ dönemidir. Karşılıklı güven duygusunun paylaşılabilirdiği ve dönemin temel gücü olan sevginin oluşması yüksek benlik saygısı geliştirebilmektedir.

Yedinci gelişim dönemi (30-60 yaş) ‘üretkenliğe karşı durgunluk duygusu’ dönemidir. Bir şeyler üretme, meydana getirme, üretilen şeylere sevgi ile bağlanarak onun varlığını sürdürmesi, gelişmesi yüksek benlik saygısı geliştirebilmektedir.

Sekizinci ve son gelişim dönemi (60 ve üstü yaş) ‘benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk duygusu’ dönemidir. Benliğin kendi içinde bir düzen ve anlam bulması, yaşamın acı tatlı, olumlu olumsuz tüm yönleriyle bütün olarak kabul edebilmek benlik bütünlüğünü ifade eder. Benlik bütünlüğünün yitimi başka bir yaşama başlamak ve bütünlüğe götürecek seçenekleri denemek için yeterli zamanın olmadığı gerçeği umutsuzluk duygusuna yol açar. Bu dönemde benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk karmaşasının başarıyla çözülebilmesi önceki dönemlerdeki karmaşaların(krizlerin) başarıyla çözülmüş olmasına bağlıdır. Azalmakta olan bedensel ve zihinsel yeteneklere ve yaklaşan sona rağmen bütünlük duygusunun korunması, yaşama karşı bilgili ve etkin ilgi yüksek benlik saygısı geliştirebilmektedir (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Karen Horney- Psikanalitik Sosyal Kuram

Psikanalitik görüşün temsilcilerinden Karen Horney kişilik gelişiminde ve bireyin davranışlarında çocukluk döneminde yaşanan deneyimlere, aile içi ilişkilerde yaşanan aksaklıklardan ve sosyokültürel faktörlerin etkisine odaklanmıştır. Karen Horney’e göre kişilik, insanın yaşamı boyunca gelişen bir süreçtir. Bu süreç; çevresel etkenlerin, algıların, hislerin, fikirlerin, yorumların, hedeflerin etkisi ve aile çevresi, toplumsal ve kültürel etkenlerin etkileşimiyle ortaya çıkmaktadır (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Horney, benlik ile ilgili çalışmalarında çevre, kültür ve sosyal etkileşimin önemi üzerinde durmuştur. Horney, benlikle ilgili, öz (self) kavramını kullanmıştır ve benliği (self) ideal benlik ve gerçek benlik üzerinden açıklamıştır (Topses ve Bulut Serin, 2012). Gerçek benlik; kişinin kendini gerçekleştirmek isteyen, duyguların kendiliğindenliğini, istek ve karar verme yetisini kapsayan benliğin gerçekte nasıl olduğu, nasıl algılandığı ve nasıl anlaşıldığıyla ilgili yapıdır. Kişiler açısından karar alabilme ve aldığı kararlardan doğacak sorumluluğu üstlenebilmesi gerçek benliğin etkinliğine dair bir göstergesidir. Bu durum “gerçek bütünlüşme” ve “kendine özgü olma” halini kolaylaştırmaktadır. Özgün ve bütünlüşmüş ‘gerçek

benlik' ie dönük çatışma yaşanmaksızın işlevlerini yerine getirebilir. Bu göstergeye göre bireyin gerçek benlik düzeyi düşük ise birey kendi benliğine yabancılaşır. Kişi yöneten pozisyonundan yönetilen pozisyonuna geçebilir. Benlik düzeyinde düşüklük ileri bir duruma geçer ise birey kendisini 'olduğu durum'da değil 'olmak istediği durumda' gibi görmeye başlar. Bu tür bir algılama bireyin evre ile olan ilişkilerini ve başarı durumunu olumsuz yönde etkiler (Horney, 2017).

Horney'e göre kişinin öz değerlendirmesinde 'ideal' belirlediği durumların düzeyi ile buna dair esneklik temel konular durumundadır. İdeal benlik kişinin gerçekçi ve kişisel kapasiteye uyumlu belirlenmek durumundadır (Eşer, 2005). Gerçekçi yaklaşım ortaya konulmaz ise olumsuz bir sonucu ifade eden 'ideal benlik'; başarısızlık, yetersizlik ve değerersizlik duygularının üstünü örtmek için kullanılmaktadır. Bu durum, kişinin benlik kapasitesi olmamasına rağmen hayranlık duyarak oluşturduğu 'ütopik bir amaç' olmanın ötesine geçemez. Doğal olarak başarılamayacak, ulaşılamayacak ütopik amaç bireyi tatminsizliğe mahkum edecektir (Geçtan, 1984).

Horney (2017), benlik saygısına dair açıklamalarında 'kaygı' ile başa çıkmanın önemi üzerinde de durmuştur. Bireyin yaşadığı kaygı ile başa çıkmasının en uygun yolu kendisine ideal bir benlik geliştirmesidir. İdeal benlik geliştirirken birey, yapabildikleri (gerçek benlik) ile gelecekte yapmak istedikleri (ideal benlik) arasında denge kurmalıdır. Oluşan bu durumda gerçek benlik (kapasite) ve ideal benlik (arzular) arasındaki farkın az olması kaygı oranını azaltacaktır. Aradaki fark çok ise bireyin kaygısı aynı oranda çoğalacaktır.

Benlik gelişiminin bir süreç olduğunu belirten Horney, ocuğun var olan potansiyelini kendisinin gerçekleştiremediğini ebeveynlerinin bu aşamada kolaylaştırıcı rol oynadıklarını ifade etmektedir. Ebeveynler çocuklarına yardımda etmez, ilişki kurmakta başarısız olur, onların temel gereksinimlerini yeterli düzeyde karşılayamaz ise evre ile ilişkilerde yoğun kaygı durumu oluşur. Yoğun kaygı, gerçek benlikten uzaklaşarak benlik saygı düzeyi dşklğine, dolasıyla çocuğun çevresindekilerden uzaklaşmasına veya onlara karşı olma şeklinde tutumlar geliştirmesine yol açar (Josephs, 1991; Geçtan, 1996). Ebeveynin çocuklarına sevgi dolu, destekleyici ve anlayışlı tutumlar sergilediği bir ortamda ise birey kendi değerinin farkına varır ve yüksek benlik saygısı geliştirir.

Bireylerin benlik saygısının oluşmasında Horney (1999) ekonomik ve toplumsal alanlardaki emniyetsizliği, bireyin hatalı inançları yüzünden başarısızlıklarını kendisinden

bilmesi, kendisini bekleyen düşmanca saldırılara hazırlıksız yetiştirilmesi, insanlara karşı tetikte olmanın ahlâki bir kusur olarak öğretilmesi gibi batı kültüründen kaynaklanan sebepleri ileri sürmektedir.

Carl Ransom Rogers- Birey Merkezli Yaklaşım

Carl Ransom Rogers, bireyin kendi düşünce ve davranışlarını olumlu yönde değiştirebileceğini, bireyin sadece kendisinin yaşamına yön verebileceğini öne süren birey merkezli bir yaklaşım ortaya koymuş ve Hüranistik Psikoloji akımının öncüsü olmuştur. Kişiliğin oluşumunda çocuklukta yaşanan olayların, özellikle de şu an ki ihtiyaçlarımız ile kapasitemiz doğrultusunda gelişme yönündeki amaçlı çabalarımız üzerinde durmuştur. Rogers'ın kişilik kuramında çabalarımızın ve davranışlarımızın en önemli belirleyicisi benlik (self) kavramıdır. Hatta kuramın başlı başına bir benlik kuramı olduğu da ifade edilmektedir (Öner, 1991).

Rogers (1965) benlik kavramını bireyin kendine ilişkin mevcut bilinçli algılamalarını, düşüncelerini, değerlerini, "Ben kimim?" "Ne yapabilirim?" gibi soruları içeren gerçek benlik (real-self) ile ne olması gerektiği ve ne olmak istediği ile ilgili değerlendirmelerini içeren ideal benliğin (ideal-self) birlikte değerlendirildiği dinamik bir süreç olarak tanımlamaktadır. Kuramda benlik kavramı aynı zamanda kendini gerçekleştirmenin anahtarı olarak ifade edilir.

Bireyin sağlıklı bir benlik tasarımı geliştirmesinin temeli benlik ile yaşam arasında bir bağdaşımın olmasına bağlıdır. Bu bağdaşım olduğu zaman kendini gerçekleştirme eğilimi ortaya çıkar. Her insanda kendini gerçekleştirme eğilimi olduğuna inanan Rogers (1965) insanın doğuştan mutluluğu aradığını ve gizilgüçlerini gerçekleştirmek için çabaladığını belirtir.

Herkes için tek bir gerçek olmadığı için; gerçek, bireylerin algıladığı biçimde yorumlanır ve bu yorum ben kavramına uygun olarak yapılır. Bireylerin dış dünyayı algılama şekli davranışlarını ve düşüncelerini belirlemektedir. Bireyin anne, baba gibi yakın çevresiyle kurduğu ilişki ve deneyimler benliğini oluşturur. Bireyin değerlendirmeleri hayatındaki önemli kişilerin değerlendirmeleri ile benzerlik gösterir. Birey kendini nasıl değerlendiriyorsa o şekilde kendini algılar ve kendini algılama benliğin oluşumunda daha ön plana çıkmaktadır (Sarı, 1998).

Birey çocukluk ile kazanmaya başladığı deneyimleri sonucunda donanımlarının farkına varır, olayları fenomenolojik bakış açısına göre algılar, anlamlandırır ve bu şekilde benlik

yapısını meydana getirir. Oluşan benlik yapısını geri kalan sürede sürdürebilme ve geliştirme çabası içindedir (Karabulut Uslu, 2017). Rogers'a göre birey her davranışını benlik kavramına göre değerlendirir ve gerçek benliğine uyum durumuna göre bütünleşmiş bir kişiliğe sahip olup olmadığı söylenebilir. Kurama göre ideal benlik ile algılanan benlik arasındaki uyum ve bireyin kendini değerlendirmelerinin sonucunda duyduğu memnuniyet düzeyi bireyin benlik saygısını oluşturur. Bireyin kendini geliştirme ve gerçekleştirmesine olanak sağlanması, koşulsuz sevginin olduğu bir ortamda büyümek, her zaman sevgiye ve saygıya layık olduğunun bilincinde olmak, diğerleri tarafından kabul edilmek ve empatik bir ilişki içinde olmak yüksek benlik saygısının oluşmasını sağlar (Karahana ve Sardoğan, 2012). Yüksek benlik gerçeği yansıtmaktadır ve bireyin sahip olduğu değerlerinin farkına varmasına, kendine güvenmesine en önemlisi de kendine saygı duymasını sağlamaktadır. İdeal benlik ile gerçek benlik arasındaki farkın fazla olduğu, koşullu sevginin olduğu bir ortamda büyümek, kendini ifade edememek olumsuz benlik bilincinin ve dolayısıyla düşük benlik saygısının gelişmesine neden olur.

Abraham Maslow- Kendini Gerçekleştirme Kuramı

Hümanist Yaklaşımın önemli ismi Abraham Maslow, 'Hasta insanı tanıyoruz, peki ya sağlıklı insanı?' anlayışı ile psikolojik sağlık üzerinde araştırmalar yapmak suretiyle kuramını oluşturmuştur. Maslow, doğuştan getirilen eğilimlerin sağlıklı ve yapısı gereği iyi olduğunu ifade eder. İnsanın içsel doğası iyi olduğundan dolayıdır ki açığa çıkarılması için desteklenmesi gerekmektedir. İnsanlar kendi hayatına dair doğru kararlar alabilme, kendini yönetebilme şansına sahip olmaları halinde daha sağlıklı, üretken ve mutlu olacaklardır (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2014; Çoban, 2021). Maslow kuramını ünlü 'ihtiyaçlar hiyerarşisi' (piramidi) ile şematize etmektedir.

Birey yaşamı boyunca güvende olmak, diğer insanlar tarafından sevgi, değer, saygı görmek ve aidiyet hissetmek istemektedir. Alt düzeylerde yer alan fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçlarının karşılanması ile üst düzeylerde yer alan ait olma, sevgi, sevecenlik ve benlik saygısı ihtiyaçları ortaya çıkmaktadır (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2014). Kurama göre benlik kavramının en önemli belirleyicileri bireyin kendini sevmesi, kabul etmesi ve saygı duymasındır (Güleç, 2018). Yemek yeme, uyuma gibi fizyolojik, bireysel ya da mülkiyet koruması gibi güvenlik ihtiyaçlarının yanında sevgi, ait olma ve saygı gibi ihtiyaçların belirli düzeyde karşılanması halinde bireyin kendine güveni gelir, yeni şeyler oluşturma ve üretme gücünü ortaya koyar. Bu noktada '*kendini gerçekleştirme ihtiyacı*' ortaya çıkar. Maslow'un piramidinde kendini gerçekleştirme ihtiyacı kişinin varmaya çalıştığı son noktadır ve tamamen

sonuçlanamayan en üst basamaktır. Kendini gerçekleştirme ihtiyacının karşılanması bireyden bireye farklılık göstermektedir. Bu aşamada bireyin kendisini ve çevresini algılayış biçimi şekillenir, sınırlarını, yeteneklerini fark eder. Neyi ne kadar yapabileceğini anlar. Eksikliğini hissettiği bazı fizyolojik, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamaya çalışır (Çoban, 2021). Tüm bunlar bireyin benliğine dair farkındalıklarını ve düşüncelerini oluşturur.

Maslow yaşamı ve kendilerini olduğu gibi kabul eden, kararlarını kendi alan, dürüst davranan, spontane, yeni şeyler deneyen, yaşama ve kendine güler bakabilen, sorumluluklarının ve çevresinin farkında, insanlığa karşı duyarlı, hakikat ve tabiatla daha yakın ilişki içerisinde olan, derin dostluklar kurabilen bireyleri kendini gerçekleştirmiş bireyler olarak tanımlar (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Temel ihtiyaçların aile içinde karşılanabilmesiyle bireyin kendini güvenli, güçlü, değerli hissetmesi, başarısı ve kendisi takdir edilip onaylanması bireyin benlik saygısını geliştirir. Kendi içinde bir bütünlük duygusunun oluşmasıyla benlik saygısı yükselmekte ve sonucunda bireyin kendini gerçekleştirmesini sağlamaktadır. Maslow, benlik saygısını kendini gerçekleştirme çerçevesinde ele almıştır. Bu sebeple benlik saygısı; psikolojik açıdan sağlıklı, kendini gerçekleştirmiş bir insan olmanın temel koşullarından biri olarak kabul edilmektedir (Güleç, 2018; Arıca, 1999).

Aaron Beck- Bilişsel Terapi

Duygusal ve davranışsal tepkilerimizin düşünce ve inançlarımız çerçevesinde olduğu varsayımına dayanan ‘bilişsel terapi’ye göre, birey duygusal bir problem yaşadığı zaman, bu problem yaşanan olaydan ya da içinde bulunulan ortamdan kaynaklanabileceği gibi bireyin bilişsel sistemlerinden de kaynaklanabilmektedir (Reinecke, 2006).

Aaron Beck’in geliştirmiş olduğu bilişsel terapi de üç kavram öne çıkmaktadır: “Bilişsel üçlü”, “şemalar” ve “bilişsel hatalar”. Beck’e (2005) göre “*bilişsel üçlü*” bireyin kendisine, dünyaya ve geleceğe yönelik olumsuz değerlendirmeleridir. Bireyin kendine yönelik benlik değerini düşürücü tanımları ile kendini başarısız, değersiz, sevmeye layık olmayan şekilde algılarından oluşmaktadır. Birey için dünya ve gelecek anlamsız, mutsuzluk ve acı doludur. “*Şemalar*”, bireyin benzer olay ve durumlara benzer örüntüler şeklinde tepki de bulunmasıdır (Hiçdurmaz, 2010). Bireyin benliği ile ilgili oluşturduğu şemalar üç kısma ayrılmaktadır. Bireyin yetersiz, güçsüz, yardıma muhtaç duyduğu şeklindeki olumsuz benlik algıları ‘*çaresizlik şemalarını*’, bireyin kötü biri olduğu, diğerleri tarafından sevmeyeceği şeklindeki

olumsuz benlik algıları '*sevilmeme şemalarını*' ve kendisini değersiz işe yaramaz biri olarak değerlendirdiği olumsuz benlik algıları da '*değersizlik şemalarını*' oluşturur (Beck, 2005). Bireyin sahip olduğu bu şemalar yaşanan olaylara karşı bireyin algılarının ve yorumlarının sürekliliğini sağlar. Diğer önemli bir kavram olan "*bilişsel hatalar*" ise bireyin düşüncelerini biçimlendiren işlevsiz inançlarından oluşmaktadır. Bireyin davranışı ya da olayı etiketlemek yerine kendisini etiketlemesi sonucu bireyin düşük benlik saygısı geliştirmesine neden olmaktadır (Hiçdurmaz, 2010).

Bireyin kişisel ve çevresel bilgiyi nasıl düzenleyeceğini belirleyen; kendisi, diğerleri ve dünya ile ilgili temel varsayımlarını oluşturan yaşantı ve deneyimleri 'temel inançlar'ını oluşturmaktadır. Psikiyatrik bir rahatsızlığı ya da kişilik bozukluğu olmayan sağlıklı bireylerde temel inançlar genellikle *başarılıyım, seviliyorum* gibi olumludur. Birey olumsuz bir durum ya da olay ile birlikte olumsuz duygu yaşadığında *başarısızım, sevilmiyorum* gibi olumsuz temel inançları işler hale gelir (Türkçapar, 2020). Temel inançlar, bireyin kişisel deneyimlerine, yetiştirilme tarzına ve toplumsal etkilere bağlı olarak yaşamın erken dönemlerinde oluşur; yaşantı ve deneyimler ile değişir ve gelişir (Murdock, 2014).

Bireyin temel inançları kendisine ilişkin algılamalarını, olumlu ya da olumsuz değerlendirmeleri etkiler. Bireyin kendisi, yetenekleri, değerleriyle ilgili bu algı, inanç ve yorumları da bireyin benlik saygısını oluşturmaktadır. Olumlu yaşantı ve deneyimler, olumlu geri bildirimler bireyin benlik şemalarının olumlu algılanıp yorumlanmasına ve yüksek benlik saygısının gelişmesini sağlarken; eleştiri, reddetme veya başarısızlık gibi olumsuz yaşantı ve deneyimler bireyin olumsuz benlik şemalarının oluşumuna ve düşük benlik saygısına yol açar (Türkçapar, 2014).

Bilişsel terapi, düşük benlik saygısına neden olan uyumsuz ya da çarpık temel inançları tanımlamayı, olumsuz düşünme kalıplarına meydan okumayı ve bireyin kendisi hakkında daha gerçekçi inançlar geliştirmesi dolayısıyla benlik saygısının gelişmesini amaçlar (Fennell, 1997).

Jereffy Young- Şema Terapi

J. Young' a göre 'şemalarımız' bebeklik dönemiyle birlikte gelişmeye başlayıp yaşam boyu gelişmeye devam eden bireyin kendisine ve çevresine karşı bildiği ve değişmeyen temalardır (Şema Terapi Derneği, 2023). Şemalarımız düşüncelerimizi, hatıralarımızı, duygularımızı, dürtülerimizi ve duyularımızı içeren bir düzenleme sistemidir. Erken çocukluk döneminde yaşanan olumsuz deneyimler, temel ihtiyaçların karşılanmaması ya da fazla

karşılanması erken dönem uyumsuz şemalarına neden olmaktadır. Young vd. (2003), karşılanmayan duygusal ihtiyaçlar sonucu beş şema alanını ve kendi içerisinde de farklı farklı erken dönem uyumsuz şemaları tarif etmektedir. Bu şemalar bireyin kendisi ve dünya hakkındaki değişmez inanç ve duygularından oluşmaktadır. Erken dönemde oluşmaya başlayan olumsuz şemalar bireyin benlik algısını, gelecek ve dünya algısını olumsuz değerlendirmesine neden olmaktadır. Bireyin olumsuz davranışları da bu erken dönem uyumsuz şemalara karşı verilen bir tepki olarak oluşmaktadır. Şemaların sonraki deneyimlerin işlenmesi için bir şablon görevi gördüğü söylenebilir. Bu yüzden değişime karşı son derece dirençlidir ve zamanla farklı bağlamlarda ve değişen koşullarda uyumsuz hale gelebilir.

Bireyin kendisi hakkındaki erken dönem uyumsuz şemaları benlik saygısının oluşumunu etkilemektedir. Yeterince iyi değilim, sevilmezim gibi bireyin kendisi hakkındaki işlevsiz, katı, değişmeyen bu inançları düşük benlik saygısının gelişmesine neden olmaktadır. Bireyin erken dönem uyumsuz şemalar ile baş edebilmek için mükemmeliyetçilik, duygusal kopukluk, başkalarından onay alma gibi kaçınma davranışları da bireyin düşük benlik saygısı geliştirmesine neden olmaktadır. Bireylerin yüksek benlik saygısı geliştirebilmeleri için 'sağlıklı yetişkin moduna' erişilmesi ve sürdürülmesi önemlidir (Young vd.,2003).

Şema terapi, şema ile ilişkili duygu, düşünce, anı, bedensel duyumların uyumsuz başa çıkma tarzlarını azaltarak uyumlu yeni başa çıkma tarzları geliştirerek erken dönem uyum bozucu şemayı iyileştirmektir. Uyumsuz şemaların temel nedenlerini ele alarak daha sağlıklı benlik şemalarının gelişmesini, bireylerin özgün, duygusal ve psikolojik olarak sağlıklı olmalarını amaçlar. Psikolojik olarak sağlıklı bir birey özerklik, yeterlilik, öz denetim, kimlik algısı, güvenli bağlanma gibi duygusal ihtiyaçlarını karşılayabilmiştir (Young vd.,2003).

Morris Rosenberg- Benlik Saygısı Teorisi

Amerikalı sosyal psikolog Morris Rosenberg benlik kavramı ile ilgili sosyoloji ve sosyal psikoloji perspektifinden yaptığı çalışmaları ile alanın önde gelen isimlerinden biri olmuştur. Rosenberg, 'siyasi ideoloji ve davranış', 'meslekler ve değerler', 'sınıfsal tabakalaşma', 'sosyal mesafe ve kitle iletişim' gibi sosyolojik kökenli çalışmalarını büyük ölçekli örneklemeler ve metodolojik uygulamalar kullanarak eleştirel bir biçimde ele almıştır. Benlik kavramı üzerine yapılan araştırmalarında öncülerinden olan Rosenberg, benlik duygusunu bireyin kendisine yönelik düşünce ve duygular bütünü olarak değerlendirmiştir (Fazio ve Nguyen, 2007). Bireyin benliğine ilişkin olumlu ya da olumsuz tutumlarını 'benlik saygısı' olarak tanımlamıştır.

Rosenberg (1965) yapmış olduğu çalışmalarda bireylerin benlik saygılarının (self-esteem) nasıl geliştiğini ve sürdürdüklerini incelemiştir. Rosenberg'in teorisine göre;

I. Bireyin ebeveynler, akranlar ve öğretmenler gibi önemli kişiler tarafından nasıl görüldüklerine dair gelen geri bildirimler, bu geri bildirimlerin algılanma ve yorumlanma biçimleri,

II. Bireyin sahip olduğu yetenek ve özellikleri ile akranlarının algılanan yetenek ve nitelikleri açısından yapmış oldukları sosyal karşılaştırmaları,

III. Bireyin kendi davranışları ve sonuçları için yapmış olduğu atıfların iç veya dış faktörlere bağlanma biçimleri,

IV. Medya, sosyal gruplar vb. aracılığıyla iletilen değerler, normlar ve beklentiler gibi sosyal ve kültürel faktörlerin etkisi

benlik saygısının oluşumunda önemli bir rol oynamaktadır.

Bireyin kendisi ile ilgili yapmış olduğu tüm bu değerlendirmelerin sonucuna göre düşük ya da yüksek (olumlu ya da olumsuz) benlik saygısı geliştirmelerine neden olmaktadır.

Rosenberg yapmış olduğu çalışmalarında benlik saygısının oluşumunu tek bir faktöre göre değil birden çok faktöre bağlı olarak açıklamıştır. Rosenberg (1965), benlik saygısının gelişiminde bireyin içinde bulunduğu gelişim dönemlerinin özellikle de 'ergenlik döneminin' bireyin benlik saygısı üzerinde büyük bir etkisinin olabileceği üzerinde durmuştur. Ergenler kim olduklarını, değerlerini, ilgi alanlarını, hedeflerini keşfedip geliştirirken ortaya çıkan kimlikleri (özel yaşamları) ile ilgili değerlendirmelerde de bulunmaktadır. Olumlu değerlendirmeler, övgüler, cesaretlendirmeler yüksek benlik saygısının oluşmasını sağlarken, olumsuz değerlendirmeler, eleştiriler, ihmaller ve reddedilmeler düşük benlik saygısının oluşmasına neden olmaktadır.

Yüksek benlik saygısı, daha fazla psikolojik iyi oluş, strese karşı dayanıklılık ve uyarlanabilir başa çıkma stratejileri gibi çeşitli olumlu sonuçlarla ilişkilidir. Tersine, düşük benlik saygısı, depresyon, anksiyete ve uyumsuz davranış gibi olumsuz sonuçlarla bağlantılıdır. Benlik algıları ile kimlikleri arasındaki uyum, benlik saygısını artırabilirken, kimlik karmaşası veya çatışması benlik saygısının düşmesine neden olabilmektedir.

Rosenberg (1965), ergenler arasında sağlıklı gelişimi ve olumlu benlik saygısını desteklemek için sosyal etkiler, bireysel deneyimler ve içsel süreçler arasındaki dinamiklerin anlaşılmasının önemli olduğunu belirtmiştir.

2.3. Boyun Eğici Davranışlar

2.3.1. Boyun eğici davranış

İnsan sosyal bir varlıktır; ait olmaya, kabul edilmeye, saygı görmeye, anlaşılmaya, onay almaya ihtiyaç duyar. İnsan bu ihtiyaçlarını karşılayabilmek, statüsünü koruyabilmek, ilişkilerini ve dolayısıyla yaşamını sürdürebilmek için birtakım norm ve davranışlara zaman içerisinde uyum sağlamakta, ortak öğrenmeler sonucu benzer davranış örüntüleri sergilemektedir (Kağıtçıbaşı, 2014).

Kağıtçıbaşı'na (2014) göre insanların toplum içindeki benzer davranış örüntülerinin temelinde birkaç nedeni vardır:

- **Toplumsal Kabul ve Bağlılık:** İnsanlar, toplumda kabul görmek ve bağlılık hissetmek isterler. Bu nedenle, toplumun belirlediği normlara uygun davranışlar sergilemek, bireyin sosyal kabulünü artırabilir.
- **İhtiyaçların Karşılanması:** İnsanlar, toplum içindeki ilişkilerinde ve etkileşimlerinde çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak isterler. Bu ihtiyaçlar arasında sevgi, saygı, güven ve bağlılık gibi duygusal ve sosyal ihtiyaçlar bulunur. Bu ihtiyaçları karşılamak için belirli davranış örüntülerini sergilemek önemlidir.
- **Statü ve Rol:** İnsanlar, toplum içinde belirli bir statü ve rol sahibi olmak isterler. Bu statü ve rol, toplumun belirlediği normlara uygun davranışlar sergileyerek elde edilebilir.
- **Öğrenme ve Model Alma:** İnsanlar çocukluktan itibaren çevrelerindeki diğer insanları gözlemleyerek davranışları öğrenirler. Bu süreçte, bireyler çevrelerindeki rol modellerini taklit ederler ve belirli davranış örüntülerini benimserler.

Bireyin dünyaya gelmesi ile birlikte kendisi, ilişki içerisinde bulunduğu kişiler ve sosyal çevre arasında hayat boyu devam edecek karşılıklı uyum süreci başlamaktadır (Şen, 2023). Bebeklikten itibaren içinde bulunulan sosyal çevre diğer insanların ne istediğini ne yaptığını, arzu edilen özelliklerin neler olduğunu, nasıl bir yaşamın yaşamaya değer olduğunu farkında olmadan biçimlendirir. Sosyal çevreden alınan ama fark edilmeyen temel dünya görüşleri kişisel inanç ve değerleri oluşturur. Bu inanç ve değerleri korumak için birey yoğun çaba

gösterir. Birey, inanç ve değerleri savunduğunda çoğunlukla toplumun inançlarını savunuyor durumdadır. Kişisel inanç ve değerler ile toplumsal inanç ve değerler arasında bir çatışma olduğu durumda dürtüler bastırılmakta ve davranışlar toplumsal beklentilerle aynı çizgiye çekilmektedir. İçsel bir uyum arayışı ve toplumsal kabulü artırma isteğiyle birey, çevresindeki insanların davranışlarını gözlemleyerek benzer davranışları kendi davranışlarına dahil etme eğilimi sergiler. Eğer birey, toplumun normlarına aykırı davranışlar sergilerse, toplum tarafından dışlanma veya eleştirilme riskiyle karşı karşıya kalabilir.

Örneğin, bir toplumda belirli bir politik görüşün veya davranışın benimsendiği ve desteklendiği bir ortamda, bireyler genellikle o politikaya veya davranışa uyum sağlama eğilimindedirler. Bu ortamda, farklı bir politik görüşü benimseyen bir birey, toplumsal normlara uymadığı için dışlanabilir veya eleştirilebilir.

Tutum ve davranışlarımızın toplumla aynı çizgide olması çatışma içinde olmaya kıyasla çok daha yararlı bulunmaktadır (Lieberman, 2020). Dolayısıyla, bireyler genellikle toplumun normlarına uymaya çalışırken, kendi davranışlarını bu normlara göre düzenlerler. İrade gücü kaynaklarımız ve benliğimiz aslında toplum tarafından benimsenmeyi ve saygın bulunmayı gözetmektedir.

Kim olduğumuzu temsil eden düşünce, duygu ve arzularla dolu bir hazine sandığı olan benliğimiz; kendimizi tanımak, kısıtlı kaynaklarımızı bizi mutlu eden durumları arayarak, mutsuz eden durumlardan kaçınacak biçimde kullanmamızı sağlar (Lieberman, 2020). Benlik, bireyin kimlik oluşturma ve çevresi üzerinde egemenlik oluşturma gibi ihtiyaçlarını giderme hedefleri için çalışmaktadır ve kişiliğimizin güçlü ve bağımsız yönünü oluşturmaktadır.

Birey bazı durumlarda kendi duygu, düşünce ve değerleri ile uyumlu olmayan, toplumun değerlerini ve otoriteyi ön planda tutan davranışlar sergileyebilmektedir. Diğerlerini incitmemeye, kırmamaya önem veren, devamlı memnuniyet çabası içerisinde olan, iyiliksever, fazla verimkâr, evet demeye hayır demekten daha fazla eğilim gösteren, öfke duygusunu göstermekte güçlük çeken, çoğunlukla onaylanma ihtiyacı hisseden, hakkını savunmakta güçlük çeken bireyler tarafından kendi duygu, düşünce ve değerleri arka planda tutularak sergilenen bu davranış örüntüleri ‘boyun eğici davranış’ olarak değerlendirilmektedir (Gilbert ve Allan, 1994). Boyun eğici davranışlar bireyin çevresi ile ilişkilerinde gözlenen bir özelliktir. Milgram (Zimbardo, 1972) boyun eğmenin kişilerin otoriteye uyma ve bağlılığına yönelik eğilimleri olduğunu belirtmektedir.

"Boyun eğmek" tabiri, kişinin direncini kırarak teslim olmasını, bir otorite veya durum karşısında yenik düşmesini simgeler. Baskı, zorlama veya üstün bir güç karşısında teslim olma, itaat etme veya direnç göstermeme durumlarını ifade etmek için kullanılır ve bu, kişinin karşılaştığı zorluk veya baskı karşısında gösterdiği teslimiyeti ve itaati vurgular (İstanbul Gedik Üniversitesi, 2024). Dil biliminde (etimolojide); 'itaat' kelimesi Arapça *ṭwʿ* kökünden gelen *ṭwʿ* at "boyun eğme, tav olma" sözcüğünden alıntıdır. Dilimizde itaat, saygı ve boyun eğmek kavramları birbirlerinden keskin biçimde ayrılmamakta; itaat saygılı davranmak ile karıştırılabilmekte, saygılı olma amacıyla bireylerden boyun eğici davranışlar talep edilebilmektedir (Yıldırım, 2004).

Akademik çalışmalar içerisinde 'boyun eğme', 'boyun eğicilik' ve 'boyun eğici davranış' kavramlarının birbiri yerine kullanıldığı görülmektedir. Can (1990), 'rekabetçi hayat şartlarında beğenilme, itibar görme, kabul edilme ve statü kazanma arzusu kişilerarası ilişkilerde zaman zaman gerektiğinden fazla önemsenebilmekte; birey bu sıfat ve statüye ulaşabilmek için olduğu gibi davranmamakta, diğerlerine karşı uygun olmayan tutum ve boyun eğici kişilik özellikleri sergilemektedir' diyerek kavrama dair dikkat çeken açıklamada bulunmuştur.

Budak (2003), 'otoritenin kurallarına ve verdiği emirlere uygun biçimde bireyin gönülsüz de olsa biat ettiği davranışlar' şeklinde tanımlamıştır. Bu tanıma göre otoriter kişiye ya da kuruma boyun eğmiş birey, istemediği halde diğerlerine zarar verebilecek düzeyde davranışlar ortaya koyabilmektedir.

Boyun eğici davranışları, bireyselleşme yoksunluğu olarak değerlendiren çalışmalar da (Türkçapar ve Işık, 2000) bulunmaktadır. Türkiye'de yapılan araştırmalardan bir diğerinde ise boyun eğici davranışlarda görülen aşırı uymacı tutumun toplumsal hayat içerisinde zorunlu olduğundan bahsedilmiştir (Kağıtçıbaşı, 2014). Yapılan tanımlamalardan da görüldüğü gibi boyun eğici davranışlar birçok bilim dalının ilgi alanına girmektedir. Boyun eğici davranışlar sergileyenler (edilgen durumda olanlar) açısından işin psikolojik, boyun eğici davranışlara yol açan birey ya da bireyler (etken durumda olanlar) açısından işin sosyo-psikolojik, bu tür davranışlara yol açan ortamlar açısından işin sosyolojik, kültürel, siyasal, ekonomik ve hukuksal yönlerinin değerlendirilmesi gerektiği açıktır.

Psikoloji Açısından Boyun Eğici Davranış

Boyun eğici davranışlar tepkisel bir davranış türü olarak kabul edilmektedir. İnsan davranışlarını inceleyen alanyazına göre bireylerde 4 tür tepkisel davranış bulunduğu ifade edilmektedir. Bunlar; atılganlık (assertiveness), yönlendirici davranış (directive behavior), saldırganlık (aggression) ve boyun eğme (itaatkar davranış / submissive behavior / submissiveness) dir (Messarra vd., 2016).

Tepkisel türden davranışlardan birisi de korkudur. Korkunun ve korkunun uyarılmasının toplumsallık (yani grup içinde bulunma, destek alma) ihtiyacını artırdığı Stanley Schachter tarafından 1959 yılında yapılan deneyde ortaya konulmuştur (Hortaçsu, 2003). Schacter deneyinde deneklerin yarısına elektrik şoku vereceğini belirtmiş, diğer yarısına ise bu durum ile ilgili bir şey belirtmemiştir. Deney öncesi bir süre beklemeleri istenen deneklere, bu süreyi yalnız ya da başka deneklerle geçirmeleri konusunda özgür oldukları belirtilmiştir. Şok beklentisinde olan deneklerin, “başkalarıyla birlikte bekleme isteklerinin”, diğer deneklere kıyasla daha fazla olduğu görülmüştür. Daha sonra gerçekleştirilen deneyler, bireylerin kötü yazgılarını paylaşamayacakları kişilerle birlikte olmaktansa, yalnız kalmayı tercih ettiklerini ortaya koymuştur. Şoktan korkan bireylerin, başkalarının da şoktan korkup korkmadığını öğrenmek ve kendilerinin korkak olmadıklarını kanıtlayıcı destek bulmak amacıyla şok verilecekler ile birlikte olmayı tercih ettikleri ancak kendileri ile aynı kötü durumu paylaşmayanlar ile birlikte olmak onlara istedikleri yönde bir bilgi sağlayamayacağı için bu denekler ile birlikte olmak yerine yalnızlığı tercih ettikleri görülmüştür (Özen ve Gülaçtı, 2010). Stanley Schachter’in deneyinden çıkan sonuçlara göre toplumsallık (grup içinde olma) isteği korku düzeyi yüksek bireylerin, kendisine / kendi durumuna en çok benzeyenler ile beraber olmak şeklinde görülmektedir. Bu bireyler birlikte oldukları diğer bireylerin ne hissettiklerini görerek tepkilerini belirginleştirme ihtiyacı hissetmektedirler. Deneklerin korkularını azaltma isteği ve başka insanlarla birlikte olmanın güvence sağlayacağı beklentisi toplumsallığı artırmaktadır. Schacter’e göre “Kötü durumda olanlar herhangi birisini değil, yalnızca kötü durumda olanları severler” diye özetlemektedir. Buna karşın kaygılı olan bireylerin ise böyle bir durumda kendilerine benzer durumda olan bireylerin bulunduğu ortamdan / durumdan küçük düşme endişesi sebebiyle kaçındığı ortaya konmaktadır (Freedman vd., 2003).

Bireylerin boyun eğici davranışlar sergilemesine neden olan ‘onaylanma korkusu’ ve ‘diğerlerini memnun etme ihtiyacı’; saygınlığını yitirme, zayıf görülme, başarısız olma gibi

duygu ve davranışlar yerine '*yetersizlik korkusu*' ile açıklanabilir (Hamurcu ve Sargın, 2011). Cattell (1989), bireyin kendini diğerleriyle yeterliliği açısından karşılaştırdığı süreçte boyun eğme ya da baskın davranışlar gösterme eğilimleri olabileceğini ifade etmektedir.

Birey aynı zamanda eleştirilme ya da cezalandırılma korkusundan dolayı da istemediği halde istiyormuş gibi davranabilmektedir (Köknel, 1986). Korkunun dışında bilinçaltı kaygının da boyun eğici davranışlarda etkisinin olduğu kabul edilmektedir. Freud'a göre erkeklerin bilinçaltında boyun eğici olma arzusu olduğu ancak modern toplumlarda tersi beklenti yüzünden kabul edilen rolü üstlendiği değerlendirilmektedir. Ancak korku ile ilgili 'Schachter Deneyinin' ortaya koyduğu toplumsallık ihtiyacı kaygı için tam tersi bir sonuç ortaya koymaktadır. Sarnoff ve Zimbardo tarafından yapılan deneyde kaygı düzeyinin yükseldiği durumlarda bireylerin toplumsallık arzusu azalmakta olduğu ifade edilmektedir (Freedman vd., 2003). Kaygı ve korku için yukarıda yapılan tespitler Teichman (1973) tarafından yapılan deneyler sonucunda da teyit edilmiş gözükmektedir.

Kişilerarası ilişkiler açısından "duygusal anlam farklılığı"nın değerlendirmeyi etkilediği, özellikle kişisel düzeydeki olumlu değerlendirmenin birbirinden ne kadar ve ne yönlü etkileneceklerini belirlediği kabul edilmektedir. Olumlu değerlendirmeyi belirleyen kapsamında; "(fiziksel ya da işlevsel ulaşılabilirlik anlamında) yakınlık, kişisel özellikler, tanışıklık (aşinalık), ödüllendiricilik, bilişsel denge ve benzerlik" ile "etkileşim beklentisi" konuları sayılmaktadır (Freedman vd., 2003). Freedman vd.'ne (2003) göre; yakınlığın etkilerinden birisi olarak ilişki kurulan ya da kurulmaya çalışılan kişiler ile ilgili 'kestirilebilirlik' fırsatı elde edilmekte ve "yaptığımız şeye diğer kişinin göstereceği tepkileri bilebilme, onu rahatsız edecek davranışlardan kaçınabilme" şansı elde edilmektedir.

Bu bağlamda Freedman vd.'ne (2003) göre insan kendisini ödül veya ödülü çağrıştıran şeyleri verenleri sevmektedir. Ödüllendirilen bir yaşantı veya bunun paylaşılması, ödülün olumlu yönleri ile kişiyi kendine bağlamaktadır. Bu tutum sayesinde kişi hem daha olumlu bir tutum sergilemektedir hem de daha çok sevilmesini sağlamaktadır. Ancak ödüllendiricilik davranışının karmaşık bir yapısı olduğu da unutulmamalıdır. Çünkü ödüllendirilmekten kaynaklanan sevginin karşısında ödüle ihtiyaç duyan bir bağımlı kişilik var demektir. Kendi benlik saygıları düşük bireylerin bunu destekleyen ödüllere bağımlı olduğu açıktır. Hatta ödüle ve ödülün büyüklüğüne göre muhatabını sevecek yahut sevmeyecektir. Ters durumda yani benlik saygıları yüksek bireylerde bu ihtiyaç önemli ölçüde karşılanmış olduğu için daha 'aldırmaz' bir tutum sergilemektedir. Burada boyun eğici davranışlar gösteren kişi/kişiler ile

boyun eğilen kişilerin durumu için Freedman ve arkadaşlarının “yağcılık” hakkındaki tespiti şöyle ifade edilebilir: Sevginin gücü, davranışın gerisindeki güdüye bağlıdır. Yani ödüllendiren kişiye ne kadar güvenildiği, davranışa ne kadar değer verildiği sevginin bağlılık düzeyini gösterecektir. Çıkar elde etmek için iyi davranan bir kişiye karşı doğal olarak içtenlikli davranılmayacaktır. Çıkar beklentisi olan kişiden daha üstün / yüksek durumda (statüde) olunması halinde aynı şekilde bireyin davranışları içtenlikli olmayacaktır. Yağcılık içeren davranış (bir tür mutluluk verse bile) çıkar karşılığı yapılmış olduğu için algılama değişmeyecektir.

Evrim teorisi sahibi Darwin’e göre boyun eğici / itaatkar davranışlar çoğunlukla ‘utanç’tan kaynaklanmaktadır. Freud’un temellendirdiği psikanalitik teoride utanç (shame) ve suçluluk (guilt) yakın hatta birbirinin yerine geçebilen duygular olarak görülmekte ama daha çok suçluluk konusu öne çıkartılmaktadır. Utanç doğuştan gelen bağlanma, gruba aidiyet ve diğer bireylerle ilişki içinde olma güdüsünden kaynaklanmakta ve daha çok sosyal alanlarda ortaya çıkmaktadır (Gilbert, 2000).

Sosyal Psikoloji Açısından Boyun Eğici Davranış

İnsanoğlu, modern çağdan dijital çağa geçiş öncesinde ve sonrasında oldukça karmaşık ve bir o kadar da büyük bir sosyal gruplaşma içerisinde ve karmaşık yöntemler ile sürekli etkileşmektedir. Bunlar sosyal psikoloji bilim dalının varlık nedeni olarak ifade edilebilir.

Sosyal psikoloji, bilindiği üzere sistemli bir şekilde insanların gündelik yaşantısında birbirlerini ve doğal olarak toplumun birey davranışlarını nasıl etkilediğini veya tersinden bireyin toplumsal ortamlardan nasıl ve ne yönde etkilendiğini incelemektedir (Freedman vd., 2003). Mercek altına aldığı davranışsal olgular çerçevesinde toplumsallık, uyma, etkileşim, saldırganlık gibi başlıklar ile boyun eğicilik kavramı yakın ilişki içerisinde. Çalışmaların çoğunluğunun laboratuvar ortamında yapılması, gerçek hayattaki karmaşık insan ilişkileri ve dönemleri cevaplandırmaması, tek boyutluluk, sosyal ve fiziksel çevreden soyutlamalar vb. sebepler yüzünden yetersiz kalması şeklinde eleştirilmesi ile yeni kavramlar ortaya çıkmaya başlamış, kavramlar arasındaki benzerlik ve farklılıklar ile ilgili yeni çalışmalar ortaya çıkmaya başlamıştır. Boyun eğici davranışlar, bunların sebep ve sonuçları da bu kategoride ele alınmalıdır. Örneğin; bağlılık (attachment) ile bağımlılık (dependence) ya da kendini bağlama (commitment) kavramlarının aynı şeyi ifade etmediği söylenmektedir (Hortaçsu, 2003).

Sosyal psikoloji açısından bireylerin boyun eğici davranışlar göstermesini zorlayan yahut sağlayan konular arasında grup dinamiği, toplumsallık, sosyal algı, özgeci davranış ve uyma davranışı gibi etkenler göze çarpmaktadır. Başkaları ile birlikteyken tek başına olduğundan farklı davranışlar gösteren kişilere, “uymacı kişi” (conformist / conformer membership), bu tür davranış şekline ise “uyma davranışı” (conformity) denilmektedir (İlerler, 2017).

Hukuk ve Siyaset Bilimi Açısından Boyun Eğici Davranış

Hukuk literatüründe hukuka boyun eğmek ya da uymak zorunlu bir eylemdir. Aksi davranışlar ‘hukuku tanımamak’ anlamına gelmekte ve yaptırım ile karşılanmaktadır. Haksız şekilde saldırıya yahut saldırı tehlikesine maruz kalanların bu saldırgan eyleme boyun eğmeyerek orantılı şekilde savunma hakkını kullanması hukuk düzenlerinin tümünde meşru kabul edilmekte ve savunan tarafın (normal şartlarda ceza alması gereken eylem karşılığında) hiçbir ceza almaması sonucunu doğurmaktadır (Taşkın, 2004).

Siyaset bilimi açısından iktidarlardaki gücü ifade etmek için bireylerin rızasını alma (meşruiyyet) şartı dile getirilmekte, ancak iktidara ve onun sahip olduğu güce boyun eğmeme durumunda iktidarın fiziki gücünü (örneğin kolluk gücünü ya da yaptırım uygulayabilme gücünü) gösterebilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Aksi durumda toplumsal düzenin sağlanamaması ya da en azından sürdürülebilir bir düzenin ortaya çıkmayacağı belirtilmektedir (Topuzkanamış, 2018).

Kültürel Açısından Boyun Eğici Davranışlar

Bireylerin kendilerine, çevrelerine ve birbirleriyle olan ilişkilerine dair değerlendirmeleri, içinde yaşadığı kültürden doğal olarak etkilenmektedir. Kültür bağlamında doğu toplumlarında; başkalarını dikkate alma, güçlü ilişkiler içinde olma, kişinin kendisini başka insanlara uydurma tutumları kişilik değerleri değildir. Aynı zamanda toplumun da istediği davranışlar olarak anılmaktadır (Türküm, 2005). Doğu toplumlarında kişilerarası ilişkiler daha iç içe, koruyucu ve birlikte hareket etme gibi özellikler taşır. Ayrıca doğu kültüründe yakınlık, diğerleri tarafından desteklenmek ve başka birine bağlılık gibi davranışlar genel olarak sağlıklı ve makul davranışlar olarak görülmektedir. Batı kültürü etkisi altındaki bireylere göre bu davranışlar sonucu bireylerin boyun eğici tutumlar, sosyal fobi ve depresif belirtiler gösterdikleri ifade edilmektedir (Gilbert vd., 1995; Hoffmann vd., 2004; O’Conner, 2002). Desteklenmek, bağımlı olmak gibi davranışlar doğu kültürlerinde normal karşılanabilirken, batı kültüründe hoş görülmemektedir.

Batı kültürü özerkliğe destek verirken boyun eğici, itaatkar bir çocuk yetiştirme tarzına soğuk bakmaktadır. Türkiye’de doğu kültürünün egemen olduğu bir toplum yapısı bulunmaktadır. Bu yüzden saygı ile itaat ve boyun eğme kavramları aslında bir arada ve hatta birbirinin yerine kullanılmaktadır. Yapılan inceleme ve gözlemlerde ebeveynlerin çocuklarından, yöneticilerin yönetilenlerden, eğitimcilerin öğrencilerinden, özetle üst konumda olarak görülen kişilerin alt konumda olarak görülen kişilerden saygı adı altında ‘boyun eğici davranışlar’ talep ettikleri görülmektedir (Türküm, 2005; Yıldırım ve Ergene, 2003).

2.3.2. Boyun eğici davranışların oluşumu ve gelişimi

Bireyin kendi içsel değerleri, istekleri veya inançları yerine başkalarının isteklerine, otorite figürüne ya da toplumsal normlara uyarak davranması boyun eğici davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Boyun eğici davranışlar bireyin otorite figürüne karşı nasıl tepki verdiğini, toplumsal ve kültürel dinamikleri, değerleri ve değişimleri anlayabilmek, bireyin psikolojik sağlık ve refahı üzerindeki etkisini anlamlandırabilmek açısından psikoloji ve sosyal bilimler alanının önemli araştırma konularından biri olmuştur.

İnsan davranışlarının karmaşıklığını ve çeşitliliğini anlamak için alanyazında önemli bir pencere sunan boyun eğici davranışlar; oluşum açısından da karmaşık ve çok yönlü bir süreçtir ve birçok faktörün etkileşimi sonucunda ortaya çıkmaktadır.

Cattell (1989), boyun eğici davranışların geliştirilip geliştirilemeyeceği ile ilgili olarak yaptığı çalışmada genetik faktörlerin yüzde 18 gibi düşük bir role sahip olduğunu, çevresel koşulların ve toplumsal etkileşimlerin kalıtsal faktörlerden çok daha fazla etkili olduğunu belirtmiştir. Genetik faktörler ile boyun eğicilik arasında ilişki arayan araştırmacılar, boyun eğici davranışların yüzde 20’ye yakınının genetik yatkınlıkla açıklanabileceği sonucuna ulaşmışlardır (Feder vd., 2010).

Yapılan çalışmalar boyun eğici davranışların oluşumunda sadece genetik faktörlerin değil çevresel faktörlerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Çevresel faktör; bireyin yaşadığı sosyal, kültürel ve kurumsal ortamlardan kaynaklanan etkileri, bireyin o an içinde bulunduğu sosyal çevreyi ve algılarını ifade etmektedir (Park ve Lau 2016).

Bireyin toplumsallaşması sürecinde ilk sosyal çevresi, ‘aile’dir. Aile, çocuğun doğumundan itibaren en yakın etkileşimde bulunduğu ve en temel sosyal deneyimlerini yaşadığı ortamdır. Bu açıdan bir bireyin davranışlarının, tutumlarının, değerlerinin şekillenmesinde kritik bir role sahiptir. Bireyin sahip olduğu aile ortamı, boyun eğici

davranışların oluşumunda da önemli bir rol oynamaktadır. Ebeveynlerin otoriteyle ilişki biçimleri ve otoriteye karşı tutumları, çocukların otoriteye nasıl tepki verecekleri konusunda benzer davranışları öğrenmesine ve benimsemesine neden olabilir. Örneğin, aşırı otoriter ebeveyn tutumu ya da tam tersi şekilde otoriteye karşı aşırı itaatsizlik gösteren bir ebeveyn tutumu, çocukların boyun eğici davranışlar geliştirmesine neden olabilir. Bu durum, çocukların ebeveynlerinin davranışlarını modelleyerek benzer bir tutum geliştirmeleri ve çocukların kişisel özerkliklerini sınırlandırarak sürekli yetişkin otoritesine karşı boyun eğici davranışların gelişmesine neden olabilir (Gander ve Gardiner, 2015; Cüceloğlu, 2006).

Ebeveynlerin açık ve destekleyici bir iletişim ortamı sağlamaları, çocukların kendi düşüncelerini ifade etmelerini teşvik ederken, korku ve endişe duymadan iletişim kurmalarını da sağlamaktadır. Ancak, iletişim eksikliği veya aşırı kontrol edici bir iletişim tarzı boyun eğici davranışların gelişmesine neden olabilir. Ebeveynlerin otoriter, cezalandırıcı veya aşırı disiplinli ve kısıtlayıcı tutumları, çocukların otoriteye karşı itaatsizlikten kaçınmak için boyun eğici davranışlar geliştirmesine neden olabilir. Bunun yanı sıra, tutarlı olmayan veya belirsiz ebeveyn tutumları da çocukların otoriteye karşı tutumlarını belirsizleştirebilir ve kafa karışıklığına yol açabilir (Gander ve Gardiner, 2015). Ebeveynlerin tutumları, çocukların otoriteye karşı tutumlarını dolayısıyla boyun eğici davranışlar gösterip göstermemelerini de etkilemektedir (Tekin ve Filiz, 2008).

Alanyazında boyun eğici davranışların oluşumu ile ilgili ebeveynlerin tutumları ve aile içi dinamikler kadar annenin eğitim düzeyi (Kara vd., 2015) ve aile içi şiddet öyküsünün de etkili olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Özdemir, 2020). Şiddet, kişinin kendini ifade ve duygularını açıklama becerisini olumsuz yönde etkilemektedir. Hatta şiddete maruz kaldıktan sonra yaşanan çekingenlik, çaresizlik, çözümsüzlük ve depresif duygu durumları boyun eğici davranışları artırmaktadır. Aile içerisinde boyun eğici davranışların artması aile içi krizi belki çözmekte ve fakat bu boyun eğici davranışların pekiştirilmesine neden olmaktadır (Allan ve Gilbert, 2002; O'Connor, 2002).

Bireylerin toplumsallaşması sürecinde önemli rol oynayan 'okul ortamı' bireylerin boyun eğici davranışlarının oluşumunda önemli role sahip diğer bir çevresel faktördür. Okuldaki öğretmenlerin ve diğer yetişkinlerin otorite figürleri olarak algılanması, tutum ve iletişim kurma biçimleri öğrencilerin boyun eğici davranışlar sergilemesine yol açar. Ayrıca, okulun kurumsal yapısı ve disiplin politikaları da öğrencilerin otoriteye nasıl tepki vereceklerini etkiler.

Alanyazında bazı psikologlar çocukluk döneminde yaşanan olay ve durumların bilinçdışı bir şekilde öğrenilmiş olan davranışların kaynağını oluşturduklarını ve bu davranışların özdeşleşme, benimseme, boyun eğme gibi olgularla kişiliğin oluşumunda rol oynadığını ifade etmişlerdir (Köknel, 1986). Dutton' a göre boyun eğici davranışlar, köken ve karakteristik açıdan önemli ölçüde kişilik özelliklerinden ve sosyal öğrenmelerden kaynaklanmaktadır (Şen, 2023). Bazı bireyler yaşamı boyunca kendi duygu ve düşüncelerini ifade etmekte güçlük yaşayabilmekte, diğer insanların taleplerini göz önüne alarak buna yönelik 'çekingen davranışlar' sergileyebilmekte veya kendi taleplerini ve amaçlarını ön planda tutarak diğer insanların istek ve haklarını ihlal edecek şekilde 'saldırgan davranışlar' sergileyebilmektedir (Şahin Ekim, 2023). Alanyazında 'saldırgan davranışlar', bireylerin kendi istek, talep ve amaçlarını ön planda tuttuğu, bunu yaparken diğerlerinin isteklerini ve haklarını göz ardı ettiği hatta diğerlerinin haklarını ve duygularını ihlal ve istismar etmekten kaçınmadığı davranışlar olarak tanımlanırken; 'çekingen davranışlar' ise bireyin istek, ihtiyaç, duygu ve düşüncelerini ifade etmekten kaçındığı, kendi değerlerini inkar ettiği, diğerlerinin isteklerine hayır diyemediği uysal ve itaatkar davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Alberti ve Emmons, 2002; Ateş, 2015; Şahin Ekim, 2023). İtaatkar davranış diğer adıyla boyun eğici davranış; ne istediğini ifade etmekten kaçınan, diğerleri ile çatışan ihtiyaçları olduğu zaman ihtiyaçlarını arka planda tutarak ihtiyaçlarını gidermeye çalışmayan bir davranış biçimidir (Akın, 2009). Bu açıdan değerlendirildiğinde boyun eğici davranışın başkalarını düşünmeye, otoriteye ve güce karşı saldırganlığın zıttı olarak kendi duygularını hiçe sayma şeklinde ortaya çıktığı söylenebilir (Deluty, 1985).

Fromm'a (2023) göre, otorite karşısında boyun eğmemenin, hayır diyememenin zor olmasının bir sebebi de tarih boyu küçük bir azınlığın çoğunluğa hükmedebilmesi için itaatın erdemli olmakla, itaatsizliğin ise ahlaksızlıkla, günah işlemekle özdeşleştirilmesindedir. Kabasakal (2007) boyun eğmeyi zor karşısında mücadele etmek yerine baskıya rıza gösterme ya da karşıt gelme davranışına karşı pasif veya tepkisiz kalma olarak tanımlamaktadır. Uyumlu ve itaatkar birey, genellikle otorite figürlerinin direktiflerine kolayca uyum sağlar ve çatışmalardan kaçınır. Birey otorite ile çatışma içerisine girdiğinde kaybetme olasılığını, ortaya çıkacak çatışmanın sonucunu ve mücadele için harcayacağı çabayı dikkate alarak çatışmadan kaçınmayı tercih edebilir. Kısa vadede otorite tarafından takdir edileceğinden birey davranışın sonucundan memnun kalabilir ve bu davranış biçimi bireyin otoriteye karşı boyun eğici davranışlarda bulunmasına yol açabilir (Uzgören vd., 2015). Boyun eğici davranışlar, içinde

bulunulan grubun görüş ve kararına uyma şeklinde olabildiği gibi bir kişiye uyma şeklinde de görülebilmektedir (Kağıtçıbaşı, 2014).

Kişilik özelliği olarak ‘yüksek duyarlılık’ ve ‘endişe’ duygusuna sahip birey, genellikle otorite figürlerinden kaynaklanan cezalardan kaçınmak ya da başkaları tarafından olumsuz şekilde değerlendirileceğinden veya daha düşük bir sosyal konuma düşeceğinden endişe duyduğu için boyun eğici davranışlar sergileyebilir. Endişe duygusu, kendi statü ve çekiciliğini korumak adına daha güçlü ve üstün olanlara ya da otoriteye karşı bireyin daha itaatkâr yani daha boyun eğici olmasına yol açabilir (Gilbert, 1994; Şahin, 2023).

Mental Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel el kitabı olan DSM-5'te (The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) bireyin başkalarınca değerlendirilebilecek olduğu bir ya da birden çok toplumsal durumda belirgin bir korku ya da kaygı yaşaması ‘sosyal kaygı’ olarak tanımlanmaktadır (APA, 2013). Sosyal kaygıya sahip bireyin diğer insanlar tarafından değerlendirildiği zaman dışlanabileceği ve istenmeyeceğine yönelik olumsuz değerlendirilme kaygısı, sosyal kabul görmemeye dair mantık dışı inançları, utangaç davranışları; sosyal durumlar karşısındaki korku ve kaygılarını kendilerini otoriteye sevdirmek, iyi izlenim oluşturmak için kendi istek ve taleplerini arka planda tutarak boyun eğici davranışlarının gelişmesine neden olmaktadır. Karşılıklı etkileşim sonucu boyun eğici davranışlar, çevrenin olumsuz yargıları nedeniyle bireylerin sosyal kaygılarının gelişmesine de neden olabilmektedir (Uzgören vd., 2015).

Boyun eğici davranışlara ‘*yetersizlik duygusu*’ da yol açmaktadır. Yetersizlik duygusu; onaylanmama korkusu, diğer insanları memnun etme çabası, zayıf görülme, saygınlığını yitirme, başarısız olma gibi duygu ve düşüncelerden kaynaklanabilmektedir (Hamurcu ve Sargin, 2011). Bireyin problemlerinin çözümünde kendini yetersiz olarak algılaması kadercı bir eğilim göstermesi, problemler karşısında çaba göstermemesi veya spiritüel yollarla baş etmesi boyun eğici bir yaklaşım olarak değerlendirilmekte ve etkisiz bir başa çıkma tarzı olarak görülmektedir (Şahin ve Durak, 1995). Gilbert ve Allan (1994), boyun eğici davranışlar gösteren bireyleri iyiliksever, çevresini mutlu etmeye çalışan, kimseyi incitmemeye dikkat eden, öfkesini ifade etmekte zorlanan, sürekli onay arayan, aşırı bağlı, hayır demek yerine herkese evet demeye meyilli kişiler olarak tanımlamaktadır.

Birey kendine ilişkin mevcut bilinçli algılamaları, düşünceleri, değerlerini içeren gerçek benliğine (Yenidünya, 2005) göre çevresine karşı tepkide bulunmaktadır. Boyun eğici

davranışlar sergileyen birey, bu davranışları, kendisinden daha üstün gördüğü kişilerin daha fazla haklara sahip olması gerektiğini düşündüğü ve benimsediği için değil otoritenin isteğine uyduğu için sergilemektedir (Gilbert ve Allan, 1994). Benlik saygısı bu durumların arkasında yatan sebeplerden biri olarak görülmektedir (Akın, 2010; Atik vd., 2012; Cengiz vd., 2014; Eraslan Çapan ve Bakioğlu, 2020; Kaçar ve Can, 2021; Kumcağız vd., 2018; Torun vd., 2012; Tutar vd., 2018; Van Geel vd., 2018). Bireyin kendisini çevresindeki insanlardan statü olarak daha aşağıda algılaması, başka insanların her isteğini kabul etme, etrafındaki insanlar tarafından onaylanma veya onları memnun etme ihtiyacı duyması benlik saygısının düşük olması ile açıklanmaktadır. Van Geel vd. (2018), düşük benlik saygısına sahip bireylerin kendilerini sözel veya sözel olmayan tarzlarla savunamadıklarını, bu şekilde kurban olmaya ses çıkaramadıklarını ve bu durumun da giderek arttığını ifade etmişlerdir (Şen, 2023). Bu bireyler çevre ile iyi anlaşabiliyor gibi görünmelerine rağmen gerçek duygu ve tutumlarının sürekli baskılanması ve engellenmesi; kendileri, öz değerleriyle ve mevcut duyguları üzerinde olumsuz bir etki oluşturmaktadır (Mamirova ve Yılmaz, 2019).

Benlik saygısının bireyin erken dönem yaşantılarından itibaren uzun bir süreç içerisinde geliştiği ve yerleşik bir yapısı olduğu dikkate alındığında benlik saygısının boyun eğici davranışlar üzerinde yordayıcı bir etkisi olduğu düşünülmektedir (Özkan ve Özen, 2008). Bireyin kendi isteklerini önemsizleştirerek ve arka planda tutarak sergilediği boyun eğici davranışları benlik saygı düzeyinin düşmesine neden olabilmektedir (Gilbert ve Allan, 1994; Yılmaz, 2015).

Boyun eğici davranışlar kültürel değerlerin yüklediği anlamlara göre de farklılaşmaktadır (Atlı vd., 2010). Bir toplumdan diğerine kültürel değer ve tavırlar değiştiği için farklı kültürel gruplar benzer koşullarda farklı davranışlar gösterebilmektedir (Sargut, 2015). Bireylerin ilişkilere dair değerlendirmeleri yaşadığı kültürden etkilenmektedir. Örneğin doğu toplumlarında başkalarını dikkate alma kötü bir özellik ya da kişilik niteliği olmaktan ziyade toplumun beklediği davranışlardan sayılmaktadır (Türküm, 2005). Çünkü doğu kültürlerinde kişilerarası ilişkiler daha iç içe, koruyucu ve birlikte hareket etme gibi özellikler taşır. Batı kültüründe de yakınlık, diğerleri tarafından desteklenmek ve başka birine bağlılık gibi davranışlar genel olarak sağlıklı davranışlar olarak görülmemektedir (Anlı, 2017). Bireylerin birbirine yakınlık göstermesi, diğerleri tarafından desteklenmesi ve başka birine bağlılık içinde hareket etmesi gibi davranışlar genel olarak sağlıklı ve makul davranışlar olarak görülmekte iken Batı kültüründe bu davranışlar sonucu bireylerin boyun eğici tutumlar, sosyal

fobi ve depresif belirtiler gösterdikleri ifade edilmektedir (Gilbert ve Alan, 1994; Hoffmann, 2004; O’Conner, 2002). Desteklenmek, bağımlı olmak gibi davranışlar doğu kültürlerinde normal karşılanabilirken, batı kültüründe hoş görülmemektedir.

Aronson vd.’ne (2018) göre boyun eğme davranışının ortaya çıkışında 3 faktör etkilidir. Bunlar:

1. Bireyin boyun eğici davranışlar göstermesinin yapılacak en doğru tutum olduğunun gösterilmesi. Yukarıda ifade edildiği üzere bazı kültürlerde örneğin doğu toplumlarında otoriteye koşulsuz boyun eğme (itaat) istenmekte ve iyi bir özellik olarak küçüklükten itibaren çocuklara öğretilmektedir.

2. Bireyin diğer insanlar tarafından reddedilmemek ve/veya grup tarafından onaylanmak istemesi.

3. Sosyal kuralların tartışılmaksızın (sorgusuz sualsiz) kabul edilmesi.

Doğu kültürünün etkisinin daha fazla görüldüğü Türkiye’de ebeveynlerin çocuklarından, yöneticilerin yönetilenlerden, eğitimcilerin öğrencilerinden, kısaca üst konumda olarak görülen kişilerin alt konumda olarak görülen kişilerden saygı adına ama saygıdan daha çok boyun eğici türden davranışlar bekledikleri görülmektedir (Türküm, 2005; Yıldırım ve Ergene, 2003; Tümkaya vd., 2011). Toplum olarak saygıya verdiğimiz önemi “ulular köprü olsa basıp geçme”, “Alçak uçan yüce konar, yüce uçan (konan) alçak konar (uçar)” (Girmen, 2013) “eline vur ekmeğini al” gibi deyişlerden de görebilmekteyiz.

Yapılan araştırmalar kişilerarası ilişkilerde doğu kültüründe boyun eğici davranışların daha fazla sergilendiğini göstermektedir (Hoffmann vd., 2004; O’Connor, 2002; Varnum, 2010). Kişilerarası ilişkilerde boyun eğici davranışlar egemen ise birey, kendisini değerli ve özgür hissetmemektedir. Bir yönüyle birey kendisinin söz hakkının sınırlı olduğunu, yaratıcı ve üretici olmasına gerek olmadığını düşünmektedir (Yıldırım ve Ergene, 2003).

Bu faktörlerin yanı sıra medya, ekonomik koşullar, siyasi yapı, dini inançlar gibi diğer çevresel faktörlerde boyun eğici davranışların oluşumunda rol oynamaktadır. Çevresel faktörlerin etkisi genellikle kompleks ve çok yönlü olduğu için boyun eğici davranışlarının oluşumunda ve gelişiminde göz önünde bulundurulmalıdır.

Boyun eğici davranışlar diğer insanlar için zorlayıcı olmayan ve düşmanlık gütmeyen davranışlardır (Akin, 2009). Bu nedenle bu davranışı sergileyen bireylerin çevresindeki bireyler kişilerarası ilişkilerde adalet veya eşitliği benimsemediği sürece çevre için olumsuz olarak algılanmayabilmektedir. Kendini sevdirmeye, iyi izlenim yaratma, kibirli küstah ya da saldırgan görünmeme gibi kazanımları (O'Conner, 2002) olsa da boyun eğici davranışlar sergileyen birey bu kazanımların bedelini mutluluğu ve psikolojik iyi oluşu ile ödemektedir.

2.3.3. Boyun eğici davranışlar gösteren bireylerin özellikleri

Boyun eğici davranış, toplumsallığın (yani grup içinde bulunma, destek alma) ve sosyal yaşamın bir elementidir (Koç vd., 2010). Bireylerin; kişilerarası ilişkilerde, otoriteye uyum sağlama ya da otoriteye nasıl tepki verdiğini anlama ve çatışmadan kaçınma davranışları boyun eğici davranışlar olarak tanımlanır. Bu boyun eğici davranışlar genellikle bireylerin kişilikleri ile sosyal çevre, kültürel değer ve inançlar, toplumsal norm ve kurallar, otorite ile iş ortamındaki hiyerarşi ve güç dinamiklerine göre şekillenerek itaat ve uyumu ön plana çıkaran davranış şekli olarak ortaya çıkmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2014).

'Boyun eğici davranışlar' bir tür hayatta kalabilme stratejisi sayılmaktadır. Bu bağlamda örnek gösterilebilecek tutum ve davranışlar: başkalarını kırmama, üzmemekten kaçınma, etrafını memnun etme gayreti, "hayır" diyememe, istemeyerek de olsa "evet" deme, öfkesini gösterememe, her şeyde onaylanma ihtiyacı duyma, düşüncelerini ifade edememe, haklarını savunamama gibi davranışlardır. Bu ve benzeri davranışlar çerçevesinde 'boyun eğici davranışlar' ile ortaya çıkan kişilik özellikleri kümesi olarak tanımlanmaktadır (Özkan ve Özen, 2008).

Boyun eğici davranışlar çoğu zaman bireyin içinde bulunduğu *sosyal çevreye aşırı uyum* sağlama çabasıyla ortaya çıkmaktadır (Ordu, 2019). Kişi genelde başkaları tarafından sevilme ve kabullenme için "onlar nasıl olmamı isterlerse ben de öyle olmalıyım" düşüncesi ile boyun eğici davranışlar sergilemektedir. Kişilerarası ilişkilerde 'yüksek düzeyde boyun eğici davranışlar' gösterenler başkalarının istekleri ve beklentileri karşısında asıl duygularını açıklamaktan çekinmektedir. Örneğin; birey hatalı olmadığı halde kendisine hatalı olduğu belirtiliyor ise sorun çıkmasın diye kendisi için söylenen olumsuz düşüncelere tepki veremez, karşı gelemez. Çatışmadan kaçındıkları ve olumsuz tepki almaktan çekindikleri için düşünce ayrılıkları olduğu zaman bile düşüncesini özgürce ifade edemez, konuşması kesilse bile itiraz edemez, talepler karşısında hayır demekte zorlanır (Köktuna, 2007). Güven eksikliğinden dolayı çoğu zaman hayır diyemediği gibi küçük bile olsa her türlü hatası yüzünden veya gruptan

dışlanmamak için sıklıkla özür dileme ihtiyacı hisseder. İlginçtir bu kişilik özelliğine sahip olan bireylerin göz temasından (göz göze gelmekten) kaçındıkları da ifade edilmektedir (Gilbert vd., 1994).

Alfred Adler (2012), bireylerin davranışlarını anlamak amacıyla yaptığı çalışmalarında “boyun eğen” ve “boyun eğdiren” olarak iki tip kişilik olduğu fikrini ileri sürmüştür. Adler’e göre “boyun eğdiren” bireyler, liderlik ve otorite rolü üstlenmeye yatkın olan kişilerdir. Adler’e göre, bu tip bireyler, değişikliklere ve yeniliklere ihtiyaç duyan durumlar ortaya çıktığında ön plana çıkarlar. Bu bireyler, daha bağımsız ve etkili olma eğilimindedirler ve Adler’e göre devrimci süreçlerde liderlik rollerini üstlenme potansiyeline sahiptirler. Diğer kişilik tipi olan “boyun eğen” bireyler, çevrelerindeki otorite figürlerine uyum sağlamak amacıyla yaşayan kişilerdir. Bu bireyler, toplumun ve başkalarının belirlediği kurallara ve normlara uyma eğilimindedirler. Kendi düşünceleri ve istekleri yerine, dışarıdan gelen yönergeleri ve beklentileri önemserler. Bu tür bireylerde içsel bir zorunluluk olarak değil, dışsal etkenlerin baskısı altında hareket etme eğilimi göze çarpar (Şahin, 2023). Adler (2012), boyun eğen bireylerin kendi özgün düşünce ve isteklerini bastırdıkları için kişisel gelişimlerini kısıtlayabileceklerinden dolayı boyun eğdiren bireylerin ise otoriteyi elinde tutma çabası içine girerken çatışmalara neden olabilmelerinden dolayı bu iki tip bireylerin aşırılıklarının sorunlara yol açacağını ve ‘istenmeyen’ olarak nitelendirileceklerini ifade etmiştir. Adler’e (2002) göre, boyun eğici davranışlar gösteren bireyler, başkaları tarafından konulmuş kurallara göre sorgulamadan yaşayan, bir çeşit hizmetkar (uşak) türü davranış ve duygular sergileyen insanlardır.

İşler ters gittiği zaman bu bireyler kendilerinin suçlu olduğunu varsayar ve diğerleri tarafından suçlandığı zaman suçu kabul ederler (Akın, 2010). Bu bireylerin çevresi ile iyi anlaşılıyor gibi görünmesi de sahici değildir. Çünkü gerçek duygu ve düşüncelerini sürekli baskılayıp engelledikleri için kendileri ve öz değerleriyle ilgili duygularını ifade etmezler (Mamirova ve Yılmaz, 2019).

Yüksek düzeyde boyun eğici davranışlar gösteren bireyler benimsediği için değil otoritenin isteğine uyduğu, çevresindeki diğer insanlardan statü olarak kendisini daha aşağıda algıladığı için boyun eğmekte, kendi isteklerini önemsizleştirerek yaşadığı hayal kırıklığının üstesinden gelmektedir. Bireylerin boyun eğici bu davranışları yaşamda asıl yapmak istedikleri karşısında bir engel oluşturmasına neden olmaktadır. Yüksek düzeyde boyun eğici davranışlar gösteren bireyler asıl istedikleri yerine daha az önem verdiklerini gerçekleştirerek engellenme

ve hayal kırıklığı duygusu ile başa çıkmaya çalışır (Akın, 2009; Gilbert ve Allan, 1994). Bu durum aynı zamanda bireylerin benlik saygılarının azalmasına da neden olmaktadır.

Gilbert ve Allan'a göre birey kendisinden üstün konumdakilerden ya da kendince önemli gördüklerinden kendini daha aşağı durumda hissettiğinde, daha yoğun şekilde üstünler tarafından onay alma, onaylanma ve memnun etme gereği duymaktadır (Tuzcuoğlu ve Korkmaz, 2001). Bireyler, çevreye karşı kendilerini algılama biçimleriyle ilişkili tepkilerde bulunabilirler. Algılama şekilleri yaşam deneyimleriyle oluşan benlik algısından etkilenebilir. Bu durum boyun eğici davranışlar gösteren bireylerin benlik saygı düzeylerinin düşük olması ile açıklanabilmektedir (Ordu, 2019).

Bireyin kendi özüne yahut çevresine, hayata bakışı, yaşadıklarına ve olaylara verdiği tepki, davranış ve tutumlarını şekillendiren benlik saygısıdır (Eraslan Çapan ve Korkut Owen, 2017). Bireyin benliğine yönelik olumlu atıflarda bulunması olarak ele alındığında boyun eğici davranışlarda bulunan bireylerin benlik saygısı düşük olması beklenmektedir (Şahin Ekim, 2023).

Benlik saygı düzeyleri düşük olan bireyler grup görüşleri ile daha uyumlu davrandığı ve daha fazla boyun eğme davranışı sergilediği iddia edilmektedir (Tutar, 2016). Bireyin isteklerinin önemsizleşmesi, arka planda kalması, diğerlerini ön planda tutarak onlara boyun eğmesi bireyin benlik saygısını da düşürebilmektedir (Gilbert ve Allan, 1994; Şahin Ekim, 2023). Bu açıdan 'benlik saygısı' ve 'boyun eğici davranışlar' ilişkisi çift yönlü yahut karşılıklı bir ilişkidir denebilir.

Benlik saygı düzeyleri yüksek olan bireylerin ise boyun eğici davranışlar düzeylerinin düşük olması beklenmektedir. Benlik saygı düzeyleri yüksek olan bireylerden daha güvengen bir tutum sergileyerek kendi duygu ve düşüncelerini ifade etmekten kaçınmadıkları; yeterlilikleri ve dış çevreden gelen zorlayıcı yaşam olaylarıyla mücadele etme becerileri ve içten denetim odağına sahip olmaları, karar verme ve baş etme becerilerinin gelişmiş olması sebebiyle daha az boyun eğici davranışlar sergilemeleri beklenmektedir (Ordu, 2019; Şahin Ekim, 2023). Yüksek düzeyde boyun eğici davranışlar gösteren bireylerin kendine güveni düşük olduğu ve sorumluluk almaktan kaçındığı için bir işe başlamada veya sürdürmekte zorlanır, bu işte liderlik davranışları sergilemesi beklenmez.

Boyun eğici davranış, sıklıkla evet kelimesini kullanma, hakkını savunmak yerine sessiz kalma, kendi isteklerinden çok başkasının isteklerini önemseme, başkalarını memnun etme

çabasıyla uyumlu hareket etme, sürekli verici davranma gibi davranışların görülmesidir (Mutlu vd., 2019). Kişilerarası ilişkilerde güçsüz veya yetersiz olduğunu düşünen kişiler olaylar karşısında ya kaçmayı veya boyun eğici davranışta bulunmayı ya da bir tutum sergilemeden önce üçüncü kişilerin onayını almayı tercih ederler. Bu tür durumlar sorumluluk duygusunun gelişmemesine, içsel engellenmeye, sosyal kaygıya, özgüven yitimine ve depresyona neden olmaktadır (Gilbert ve Miles, 2002; Gilbert, 2004; Özkan ve Özen, 2008).

Yüksek düzeyde boyun eğici davranışlar gösteren bireyler, başkalarına hizmet edebilecekleri yerlerde kendilerini daha rahat hisseder. Kendini sevdirmeye, iyi izlenim yaratma, kibirli, küstah ya da saldırgan görünmeme gibi kazanımları (O'Conner, 2002) olsa da boyun eğici davranışlar gösteren bireyler bu kazanımlarının bedeli olarak mutluluklarını ve iyi oluşlarını kaybetmektedirler. Yaşam kalitesi düşen birey eğer gelişme çağında ise boyun eğici tutum ve davranışlarından dolayı bazı gelişim fırsatlarını kaçırdığı için ilerleyen yıllarda yetersizlikler veya çatışmalar yaşayabilir (Ordu, 2019).

2.3.4. Boyun eğici davranışlar ile ilgili yaklaşımlar

Sigmund Freud- Psikanalitik Kuram

Sigmund Freud, insan davranışlarının ve duygularının derinlerinde yatan bilinçdışı dürtüleri, anıları ve içsel çatışmaları keşfetmeye yönelik bir yaklaşım sunar. Bu çatışmaların temelinde cinsel dürtüler, benlik (ego) ve süper benlik (süperego) arasındaki çatışmalar ve geçmiş deneyimler yer almaktadır. Freud'un 'yapısal kişilik kuramı'na göre idin içsel dürtüleri ile süper egonun tehditleri arasında uzlaşma sağlamaya çalışan ego; psikolojik bütünlüğünü sürdürmek, öz değerini ve bu durumların yarattığı anksiyeteye karşı kendini korumak amacıyla savunma mekanizmalarını kullanır. Bireyin bir diğer insanın ya da grubun bazı özelliklerini ve inançlarını kendi ego yapısına katarak kişiliğinin bir parçası durumuna getirmesine "özleştirme (introjection) mekanizması" denilmektedir. Özleştirme mekanizmasında özleştirilen değerler kişinin önceki inançlarına karşıt düşse de kabul edilmekte (Geçtan, 1996) bu da boyun eğici davranışların oluşmasına katkı da bulunmaktadır.

Boyun eğici davranışların oluşmasına katkıda bulunan bir diğer savunma mekanizması "baskılama" veya "bastırma"dır. Baskılama, bireyin bilinçdışı dürtülerini veya isteklerini, toplumsal normlar, beklentiler veya bireyin kendisi tarafından uygun görülmeyen düşüncelerle bastırma eğilimidir. Genellikle stresli veya tehditkâr durumlarda başvurulan bir savunma mekanizması olan baskılama mekanizması kişinin rahatsızlık duyduğu düşünceleri veya duyguları bilinçdışına iter (Corey, 2015). Boyun eğici davranışlar, kişinin kendi düşüncelerini

ve duygularını bastırmasıyla ilişkilendirilebilir, çünkü bu bastırma süreci, kişinin içsel çatışmalarını veya duygusal zorluklarını görmezden gelmesine veya susturmasına yol açabilir.

Bir hareketin iyi ya da kötü, doğru ya da yanlış olup olmadığını belirleyerek bireyin ahlak sistemini temsil eden, çocuğa anne babası tarafından aktarılan, ödül ve ceza uygulamalarıyla pekiştirilen geleneksel değerlerin ve toplumun ülkülerinin içsel temsilcisi olan 'süper ego' aşırı derecede güçlü olduğunda da boyun eğici davranışlar ortaya çıkabilmektedir (Corey,2015; Geçtan, 1996). Örneğin çocukluk döneminde aşırı otoriter veya eleştirel bir ebeveyne sahip olmak süper egonun güçlenmesine ve bireylerin seçimlerine boyun eğici bir şekilde uymasına neden olabilir. Süper egoyu ilgilendiren husus bir şeyin doğru ya da yanlış olduğuna karar verip toplum ya da temsilcileri tarafından onaylanmış olan ölçütlere göre davranmaktır.

Psikanalitik yaklaşım boyun eğici davranışları genellikle bilinçdışı dürtülerin bir sonucu olarak ortaya çıkan bireyin kendini ya da başkalarını korumak veya belirli bir çatışmayı çözmek için benimsediği pasif ya da uyumlu tutumlar olarak görmektedir. Psikanalitik yaklaşıma göre çocukların, ebeveynleri ve toplum tarafından kabul edilebilmek için özerk davranışlardan ziyade boyun eğme davranışları gösterebileceği de ifade edilmektedir (Hamurcu ve Sargın, 2011).

Freud'un klinik görüşmelerinden yola çıkarak ortaya çıkan gelişim kuramında üç yaşın sonuna kadar süren anal dönemde çocuk dışkının tutulması ya da boşaltılması işlevleri üzerinden denetim kurmayı öğrenir. Anal dönemde tuvalet eğitimlerinin barışçıl yollarla tamamlanmaması durumunda uyumsuz karakter özellikleri gelişebilir. Boşaltma alışkanlığı geliştiren çocuklar; annenin tutarsız davranışlarına ya da ilgisizliğine karşı duyduğu öfkeyi karşıt duyguları birlikte yaşama, öfke gösterme, başkaldırma eğilimleri şeklinde davranış örüntüleri olarak gösterirler. Bu yüzden herkese, her şeye, özellikle otoriteye karşı öneri bile getirme ihtiyacı duymaksızın sürekli karşı çıkarlar. Tersine anal dönem uyumlu geçirilmiş ise birey iyi yönde birçok yetenek kazanabilmektedir. Özellikle seçimlerini özgürce yapma, özerkliğini koruma, inatçı ya da tersi tavizkar (aşırı ödün verici) tutum göstermeden kişilerarası ilişkilerde iş birliği yetenekleri belirtilmelidir (Geçtan, 1996).

Alfred Adler- Bireysel Psikoloji Kuramı

Adler, insanoğlunun doğumundan itibaren sosyal bir yapı içerisinde hem büyüdüğünü hem de davranışlarının geliştiğini savunmaktadır. Bu yüzden çalışmalarında bireyden veya

ideal insan tipinden beklenen davranışları ele almıştır. Buna göre bireyin çevresindeki kişilerin oluşturduğu koşullar, ileride kişilerarası ilişkilerinde göstereceği davranış örüntülerinin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır (Geçtan, 1996).

Bireyin hem çevresinde nasıl bir izlenim bıraktığını gösteren hem çevre ile olan ilişkilerini kapsayan hem de insanları birbirinden ayıran ‘sosyal duygu’ ve ‘üstünlük eğilimi’ bireyin karakterini oluşturmaktadır. Adler’e göre itaatkarlıkta karakter özelliklerinden biridir. İtaatkar bireyler hiçbir şahsi teşebbüste bulunmayan, başkalarının emirleri altında yaşamayı tercih eden, kanunlara uyan; başkalarının sözüne dikkat eden, söylediklerini aynen yerine getiren bireylerdir. Dış görünüşünden, başını her zaman öne eğmesinden tanınmanın mümkün olduğu bu bireyler için itaatkar olmak inanılmaz bir değerdir. İtaatkar bireyler için hayatın problemlerinin çözümü başkalarına itaat etmektir. Başkalarına teşekkür borçluymuş gibi ya da dünyaya geldiği için durmadan özür dilemek ister gibi davranan itaatkar bireyler bu şekilde davranarak mutlu olurlar. İtaate alıştırmış bireyler çoğu zaman kendilerini himayeleri altına alan kişilerin bütün isteklerini yerine getirebilir, kendiliğinden yapması gereken her işte başkalarından emir bekleyebilir, bütün kötü işlerde bu bireyler alet olarak kullanılabilir. Aynı zamanda bu bireyler itaat yoluyla sağladığı avantajlar sayesinde gerektiği zaman itaatsiz bir bireyden çok daha iyi bir şekilde ön plana geçebilir. Bu durumda da birey itaat ederek üstünlük duygusuna ulaşmış olur (Adler, 2012).

Bireyin çocukluk döneminde yaşadığı deneyimler, aile içi ilişkiler ve içinde bulunduğu sosyal çevre bireyin kendini değersiz ya da yetersiz hissetmesi aşağılık duygusunun oluşmasına neden olabilir. Adler’e göre insanın temel motivasyon kaynağı bu aşağılık duygusunun üstesinden gelebilmeğidir. Aşağılık duygusundan kaçınma ve üstesinden gelme çabası, bireylerin boyun eğici davranışları sergilemesine neden olabilir. Örneğin, aşağılık duygusunu bastırmak için başkalarının beklentilerine sürekli uymaya çalışabilirler (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2014). Bu durumda, kişi kendi istek ve ihtiyaçlarını bastırarak, başkalarını memnun etmeye odaklanır ve boyun eğici davranışlar sergileyebilir.

Eric H. Erikson- Psikososyal Gelişim Kuramı

Erik Erikson'un psikososyal gelişim kuramı, bireyin yaşamı boyunca karşılaştığı çeşitli krizlerin ve bu krizlerle başa çıkma süreçlerinin gelişimini ele alır. Erikson'a göre, bireyin sağlıklı bir gelişim süreci geçirebilmesi için her aşamada belirli bir temel güven duygusu kazanması gerekmektedir (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2014). Bu güven duygusu eksik veya zayıf olduğunda, bireyde çeşitli sorunlar ve boyun eğici davranışlar gelişebilir.

Erikson'un kuramında, boyun eğici davranışların oluşumunda önemli bir rol oynayan aşamaların başında "utangaçlık ve kuşku" aşaması gelir. Bu aşama, tipik olarak 1 ila 3 yaş arasındaki çocukları kapsar. Çocuk, çevresindeki dünyayı keşfetmeye başlar ancak aynı zamanda bağımsızlık arzusuyla da mücadele eder. Ebeveynlerin olumlu ve destekleyici tutumu, çocuğun bu aşamada sağlıklı bir özsayı geliştirmesine ve bağımsızlık duygusunu güçlendirmesine yardımcı olur. Ancak, ebeveynlerin aşırı koruyucu veya eleştirel olması, çocuğun kendine güvenini zedeleyebilir ve boyun eğici davranışlar geliştirmesine neden olabilir (Köknel, 1986).

Bu aşama boyunca yaşanan olumsuz deneyimler, ilerleyen yaşlarda da etkisini gösterebilir. Örneğin, ergenlik döneminde "kimlik bocalaması" aşamasında, bireyin kimlik arayışı sırasında yaşadığı belirsizlik ve güvensizlik duyguları, boyun eğici davranışların ortaya çıkmasına neden olabilir. Bu dönemde, bireyin kimlik ve rol karmaşası yaşaması, çevresine uyum sağlama çabası içinde olması ve kendi özgün kimliğini bulma sürecinde zorlanması, boyun eğici davranışları tetikleyebilir.

Karen Horney- Psikoanalitik Sosyal Kuram

Karen Horney (Freud, Jung, Adler, Fromm, Sullivan, Erikson gibi) psikodinamik kuramcılardan birisidir. Bu kuramcılara göre insan davranışlarının temelinde farklı sebepler yatmaktadır. Horney'e göre bu daha çok '*sosyal faktörler*'dir. İnsan davranışları çevreyle kurulan ilişkiler bağlamında gelişir. Özellikle çevreden gelen davranışlara verilmiş olan tepkilerin sistematik örüntülere dönüşmesi ile davranışlar şekillenir. Hayat boyu geliştirilen algılar, duygu ve düşünceler, yargılar, değerler, amaçlar ve bunların birbirleriyle olan karşılıklı etkileşimleri insan davranışlarının belirleyicisidir (Geçtan, 1996).

Horney, sebepleri net şekilde belirlenmemiş 'kaygı' ile sebepleri net olduğu değerlendirilen 'korku'nun farklı duygular olduğunu belirtmektedir. Bu yüzden kendine güven duymayan ve içe dönük bir acıma hissine sahip olan nevroitikler için kaygının kaynağı farklılık arz etmektedir. Boyun eğici hatta itaatkar davranışlar nevroitikler için ilişkinin devamını gerekli hatta olmazsa olmaz kılmaktadır. Hatta terk edilme veya yalnız bırakılma yoğun bir kaygıya yol açmaktadır (Yıldırım ve Kumcağız, 2022).

Horney'e göre bireyler kendi içlerindeki yalnızlık gibi kaygılarla baş edebilmek için diğer bireyler ile olan ilişkilerinde (I) insana yönelme, (II) insanlara karşı olma ve (III) insanlardan uzaklaşma kişilik tiplerinden birini geliştirir (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Bu kişilik tiplerinden (I) insana yönelme, kendisindeki çaresizlik ve güvende olmadığı hislerinin kabulü üzerinden başkaları tarafından onaylanma, sevilme, ait olduğunu hissetme gereksinimi doğrultusunda gelişen boyun eğen bir kişilik tipidir. (II) insanlara karşı olma ve (III) insanlardan uzaklaşma kişilik tipleri ise güç ve başarı gereksinimini karşılamak için diğer insanlara karşı düşmanca tutum geliştiren saldırgan tip ve insanlarla ilişki kurmakta zorlandığı, anlaşılmadığını düşündüğü için insanlardan uzaklaşan ve bağımsız kalmaya çalışan mesafeli kişilik tipidir.

Bireyin çocukluk yıllarında gelişerek sonradan tüm davranışlarına egemen olan nevrotik davranış örüntüleri bir sürecin ürünüdür. Nevrotik davranış örüntüleri sergileyen bireyler bu üç davranış biçiminden birini sürekli ve katı bir biçimde benimser ve yaşam biçimi haline dönüştürür. Diğer insanlara sürekli boyun eğen, ödün veren ve onların desteğini arayan bireyler; diğer insanları önceden düşman sayıp onlarla sürekli savaş durumunda olan ya da her şeye karşı çıkan bireyler; insanlardan sürekli uzak duran, onlardan fazla bir şey beklemediği gibi vermekten de kaçınan bireyler nevrotik davranış örüntülerine örnek sayılabilir.

Bunun yanı sıra birey kendisini reddedilmiş veya yetersiz hissettiğinde kendine ve üçüncü kişilere güvenini kaybetmektedir. Gerçek anlamda bir destek alamadığı durumlarda gittikçe yalnızlık ve çaresizlik duygusuna hapsediği söylenmektedir. Bu yüzden boyun eğme duygusu temel anksiyete ve yaşam boyu sürecek güvensizlik duygularının temelini oluşturmaktadır (Geçtan, 1996).

Horney'e göre, bireyin boyun eğici davranışlar sergilemesinin bir diğer nedeni de "görkeme ulaşma arzusu"dur. Birey, bir taraftan benliğine egemen olan amaca ulaşmaya çalışır bir taraftan da bu amacı gerçekleştirdiğine inanır. Örneğin diğer insanlara karşı boyun eğmeyi yaşam biçimi olarak benimsemiş nevrotik birey sevgi gereksinimine doyum sağlayabilmek için kullandığı araçları (kendini ortaya koymama, saldırganlığını bastırma, düşmanca duygularından korkma) somut biçimde dönüştürür. Herkesi seven çevresindekileri hoşnut etmek için çabalayan insan görüntüsünü benimser, bu niteliklere sahip olduğuna inanır ve bu imgeye uyabilmek için çaba gösterir (Geçtan, 1996).

Freud'un insanın kendine yönelik yıkıcı eğilimlerinden koruyan bir işlev olarak gördüğü mazoşist eğilimleri Horney nevrotik karakterin parçası görmektedir. Özellikle kendini küçülten yahut küçük gören, başkalarına aşırı bağlanarak taleplerine boyun eğen kişilik özellikleri bunun açık göstergesidir (Geçtan, 1996).

Hümanistik (İnsancıl) yaklaşımlar

Kişisel büyüme ve gelişimin önemini vurgulayan ‘hümanistik (insancıl) yaklaşım’, bireyin içsel potansiyelini gerçekleştirmeye odaklanmaktadır. Bireyin benim/kendim olarak algıladığı yaşantıları, kendilik algılarına ilişkin olumlu ve olumsuz değerleri benliğini oluşturmaktadır (Rogers, 1965). Sağlıklı bir benliğin oluşması için bireyin sevgi, şefkat, sıcaklık, saygı ve kabule ihtiyacı vardır. Hümanistik (insancıl) yaklaşımın öncülerinden Carl Rogers’a göre birey çocukluk dönemi ve daha sonraki yaşamında ebeveynlerinden ya da diğerler insanlardan ‘koşullu kabul’ görerek diğerlerinin istekleriyle uzlaştığında ya da belirli bir biçimde davrandığında kendisine değer verileceği duygusunu öğrenir (Karataş, 2014). Birey eğer diğerlerinin istediğini yapmazsa kabul görmez ve kendisine değer verilmez eğer boyun eğerse ideal benliği ile gerçek benliği arasında boşluk oluşur. Gerçek benliği ve ideal benliği arasında boşluk büyüdükçe birey benliğine daha çok yabancılaşır ve uyumsuz hale gelir (Gladding, 2013).

Hümanistik (insancıl) yaklaşımın önemli öncülerinden bir diğeri olan Abraham Maslow’a göre bireyin yeme, içme, cinsellik, boşaltım gibi temel fizyolojik ihtiyacı; hayatta kalabilmek için güvenlik ihtiyacı; bir yere ait olma, kabul görme, sevgi gibi sosyal ihtiyacı; saygınlık-başarı ihtiyacı ve son olarak kendini gerçekleştirme ihtiyacı bulunmaktadır. Bireyin bu ihtiyaçları belirli bir sıra ve öncelik içinde tatmin edilmelidir. Hiyerarşik bir şekilde sınıflandırılmış bu ihtiyaçların karşılanmasına göre bireyin davranışları şekillenmektedir. Maslow’a göre bir aşamadaki ihtiyaç karşılanmadan üst aşamaya geçmek mümkün değildir. Ancak, bazı bireyler çocukluk döneminde temel ihtiyaçlarının (örneğin, güvenlik, sevgi, saygı) yeterince karşılanmadığını hissedersen, kendilerini gerçekleştirmeye yönelik potansiyellerini tam olarak geliştiremezler (Karataş, 2014; Narvaez, 2018). Bir yere ait olamayan, yalnızlığa ve soyutlanmışlığa maruz kalan birey düşünsel olarak parçalanma yaşayacaktır (Fromm, 2023). Özgüveni düşük, benlik algısı gelişmemiş bireyler bu aidiyet ihtiyacını karşılamak için kendilerini koruyacaklarını düşündükleri ve bağımlı ilişki geliştirecekleri bir güce ihtiyaç duyarlar. Anne-baba, siyasi otoriteler, dini liderler, patronlar ya da kamuoyu kurulacak bu otorite ilişkisine örnektir. Böylece otoriteye koşulsuz itaat etmek, kişiye güvende olduğunu ve korunduğunu hissettirir. Kendisini itaat ettiği gücün bir parçası olarak gören birey, kendi özerkliğini yok sayarak kendi yerine karar veren, ne yapması gerektiğini söyleyen otoritenin sayesinde hata yapmayacağını ve cezalandırılmayacağını düşünür (Fromm, 2023).

John Bowlby- Bağlanma Kuramı

John Bowlby'in bağlanma (attachment) kuramı, insanların kendileri için önemli olan diğer insanlar ile güçlü bağ kurma eğilimlerinin nedenleri ve çocuk-ebeveyn bağının çocuğun güvenlik hissi ve psikolojik gelişiminin önemi üzerinde durmaktadır (Bowlby, 2012). Dolayısıyla bağlanma ilişkisinin temelleri bebeklik döneminde atılmaktadır. Bowlby'e göre, çocuklar doğduktan itibaren bakım verenleriyle güvenli bir bağ kurma eğilimindedirler. Bakım veren yeterli derecede sorumlu ve erişilebilir algılanırsa çocuk kendine yönelik sevgi ve bakımı hak ettiğine dair bağlanma yaşantısı ve bakıcıya dair onun sevgi dolu, güvenilir olarak algılandığı bir bağlanma yaşantısı oluşturur. Bu ilk bağlanma yaşantıları çocuğun fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasını ve duygusal güvenlik hissini sağlar; daha sonraki sosyal ilişkileri için bir model oluşturur (Terzi ve Tekinalp Ergüner, 2013).

Bağlanmanın karşıladığı temel fonksiyonlar şunlardır: (I) Güvenli liman olma fonksiyonu. Birey her türlü olay karşısında kendisini güvende hissedip sığınabileceği şefkatli ve güvenli bir liman arar. (II) Fiziksel ihtiyaçları karşılama fonksiyonu. (III) Hayata dair güvenlik duygusu geliştirme fonksiyonu. (Bowlby, 2012). Bu ihtiyaçlar yeterli düzeyde karşılanmadığı zaman bireyin özbenlik algısı ile ilişkili olarak patoloji gelişebilmektedir. Bakım verenin çocuğun ihtiyaçlarına tepkisiz, duyarsız olduğu durumlarda çocuk üzüntü ve depresyon yaşayarak güvensiz bir bağlanma yaşantısı oluşturur ve kendini değersiz bir birey bakım vereni de sevgisiz, uzak, reddedici olarak algılar (Terzi ve Tekinalp, 2013). Eğer çocuk, bakım verenlerinden yeterli sevgi, ilgi ve güvenlik hissi alamazsa, bu eksiklik sonucunda boyun eğici davranışlar geliştirebilir. Bağlanma bozukluğu yaşayan çocuklar, genellikle boyun eğici davranışlar sergilemeye yatkın olabilmektedir. Örneğin, sürekli bakım verenlerin ilgisini ve onayını arayabilirler, kendilerini başkalarına bağımlı hissedebilirler ve başkalarının beklentilerine aşırı derecede uyarlar. Bu davranışlar, çocuğun güvenli bir bağlanma deneyimi yaşayamaması ve duygusal ihtiyaçlarının yetersiz şekilde karşılanması sonucunda duygusal zorluklarla başa çıkma mekanizmaları olarak ortaya çıkar ve ilerleyen yaşlarda da devam edebilir.

Sosyal statü kuramı

Sosyal Statü Kuramı (Social Ranking Theory) bireylerin toplumsal yapı içindeki konumlarının ve bu konumların etkisinin bireyin davranışlarına nasıl yansıdığına önemi üzerinde durmaktadır. Sosyal Statü Kuramı'na göre, birey toplum içinde belirli bir statüye sahiptir ve bu statü, bireyin sosyal ilişkileri, imkanları ve güç dengeleri üzerinde belirleyici bir

etkiye sahiptir. Gilbert (2000), bir bireyin duygularının ve ruh halinin kendi sosyal statüsünü nasıl algıladığı ile önemli derecede ilişkili olduğunu belirtmektedir.

Bireylerin davranışları da sosyal çevrelerindeki bu statülerine göre şekillenmektedir. Örneğin, sosyal statüsü düşük olan bir birey, toplumun üst tabakalarına ait kişilerle karşılaştırıldığında daha az kaynak ve imkana sahip olabilir. Kendini sosyoekonomik açıdan düşük statüde algılayan birey diğer insanlar ile çatışma yaşadığı durumlarda çatışmayı kazanma ya da çözme ihtimalinin düşük olduğunu düşündüğü anda ‘kaçma’ veya ‘boyun eğme davranışı’ sergilemektedir (Lantz vd., 2018,). Bu durumda da birey kendisini üst sınıflara kabul ettirmek veya onların beklentilerine uyum sağlamak için boyun eğici davranışlar sergileyebilir. Özellikle birey başkalarını kendisinden daha güçlü olarak konumlandırıyorsa, kendisini başkalarına karşı yetersiz görüyorsa, kişilerarası çatışmalarda kaçma davranışı sergileyemeyeceği durumlarda daha fazla boyun eğici davranışlara yönelim göstermesi beklenir (Gilbert, 2004). Bireyin sosyal statüsünü düşük olarak algılaması kendisini diğer bireylere göre aşağıda görmesine sebep olmaktadır. Bu durumda ‘boyun eğme davranışı’ sosyal statüsü daha yüksek olan kişiyi kendisinden daha üstün algılaması nedeniyle oluşmaktadır (Gilbert ve Allan, 1994).

Jeffrey Young- Şema Terapi

Jeffrey Young’ın öncülerinden olduğu şema terapi, kişilik bozukluğu sayılan durumların tedavisine yönelik bir yaklaşımdır. İnsanoğlunun erken dönem deneyimleri ileriki dönemlerdeki kişilerarası ilişkileri için belirleyici nitelik taşımaktadır. Bu yüzden pek çok kuram ve yaklaşım erken dönemde yaşanmış deneyimlerin oluşum dinamiklerini ve etkilerini anlamaya çalışmaktadır.

Young’un yaklaşımında birey yaşamının erken dönemlerinde temel duygusal ihtiyaçların karşılanamaması, travmatik deneyimler ve tutarsız ebeveyn yaklaşımları gibi olumsuz olayların bireyin erken dönem uyumsuz şemalarını oluşturduğunu ve bireyi çeşitli hastalıklara karşı savunmasız hale getirdiği kabul edilmektedir (Pilkington vd., 2021). Bireyin erken dönem uyumsuz şemaları, sosyal çevresi ile ilişkili çocukluk ve ergenlik dönemindeki travmatik yaşantılar sonucu meydana gelen kendine ve dünyaya ilişkin temel inanç ve duygularını içermektedir (Young vd., 2003).

Young’un ‘şema terapi’ modelinde; “ayrılma (kopukluk) ve reddedilme”, “zedelenmiş özerklik”, “zedelenmiş sınırlar”, “başkalarına yönelimlilik”, “aşırı tetikte olma ve bastırılmışlık” olmak üzere temel duygusal ihtiyaçları kapsayan 5 şema alanı ve bu şema

alanlarının kapsadığı 18 erken dönem şema alanı tanımlanmaktadır. ‘Başkalarına yönelimlilik şema alanı’, ebeveyn sevgisinin belirli koşullara bağlı olduğu ve çocukların aileden sevgi ve ilgi görmek için kendi özelliklerinden vazgeçmeye zorlandığı aile ortamlarında görülmektedir. Bu şemaya sahip bireyler, onaylanmak, çevresindeki herhangi birinin sevgisini kazanmak ya da bir gruba ait olmak için başkalarının istek ve ihtiyaçlarına odaklanarak kendi istek ve ihtiyaçlarını ikinci plana atarlar (Young vd., 2003). Bu şema alanında üç erken dönem uyumsuz şema alanı tanımlanmıştır: ‘Boyun eğicilik’, ‘kendini feda’ ve ‘onay arayıcılık’. ‘Boyun eğicilik şema alanı’ çocuğun ebeveynlerinin onun istek ve ihtiyaçlarını göz ardı ettiği ve bu istek ve ihtiyaçlar ifade edildiğinde çocuğu cezalandırdığı aile ortamlarında ortaya çıkar. Boyun eğicilik şemasına sahip bireyler, etrafındakilerin ilgi ve sevgisini kaybetmemek için başkalarının baskısı altında kalmayı ve hayatlarını onların kontrolleri altında sürdürmeyi tercih ederler. Bu insanlar kontrolün başkasında olmasından dolayı kendilerini daha iyi hissederler (Roediger ve Dieckmann, 2012; Rafaeli vd., 2011).

Evrimsel yaklaşım

İnsan davranışlarının ve zihinsel süreçlerinin evrimsel kökenlerini anlamaya çalışan ‘evrimsel yaklaşım’ canlıların çevrelerine uyum sağlama sürecinde yaşadıkları baskıları, bu baskılar sonucunda doğal seçim ile evrimleşen stratejiler ve bu stratejilerin günümüzde nasıl ortaya konulduğuyla ilgilenmektedir. Evrimsel yaklaşıma göre insanlık var olduğundan beri pek çok problem ile karşılaşmakta ve problemlere karşı çeşitli başa çıkma mekanizmaları geliştirmektedir. Bazı bireyler karşılaştığı problemleri çözme konusunda diğerler insanlara göre daha başarılı olmuş ve hayatta kalmıştır. Davranışlarımız ve sosyal etkileşimlerimiz atalarımızın yaşadığı ortamlara verdikleri uyum tepkilerinin ve başa çıkma mekanizmalarının bir ürünüdür (Ceylan, 2021).

Evrimsel yaklaşım, boyun eğici davranışları, bireyin ikincil bir konumdayken korkuya dayanan bir koruma stratejisi olarak tanımlamaktadır (O’Connor, 2002). Bireyin sosyal grup içindeki statüsünü koruma veya artırma stratejileri olarak boyun eğici davranışlar sergilemesi atalarımızın yaşadığı ortamlarda yaşamak için geliştirdikleri uyum tepkilerinin modern yansımaları olarak değerlendirilebilir. Atalarımızın yaşadığı ortamlarda, sosyal gruplar içindeki destek ağları ve kaynakları hayatta kalma ve üreme başarısını sağlamak için önemliydi. Dolayısıyla, bireyler diğerlerinin beklentilerine uyum sağlayarak, boyun eğici davranışlar sergileyerek grup içindeki konumlarını korumuş, sosyal kaynaklara ulaşımını ve hayatta kalma şanslarını arttırmışlardır. Olumsuz sosyal karşılaştırma yapan bireylerin kendilerini

sosyal olarak alt seviyede görmeleriyle boyun eğici davranışlar sergiledikleri düşünülmektedir (Gilbert ve Allan, 1994). Evrimsel yaklaşıma göre ilkel bir savunma mekanizması ile ilişkili görülen utanç duygusunun sonucunda da boyun eğici davranışlar meydana gelmektedir (Gilbert ve Allan, 1994; Şahin ve Şahin, 1992).

Aaron T. Beck- Bilişsel Terapi

Bilişsel Terapi, bireylerin zihinsel süreçlerinin ve düşünce kalıplarının duygusal ve davranışsal tepkilerini şekillendirdiğini ileri sürmektedir. Bilişsel terapiye göre, yaşanan duygusal tepkiler ve davranışlar, olaylara karşı yapılan yorum ve düşüncelerle belirlenir. Beck'e göre, insanlar genellikle olayları ve deneyimleri olumsuz veya çarpıtılmış bir şekilde değerlendirir ve bu değerlendirmeler duygusal sıkıntıların ve bozuklukların temelini oluşturur (Murdock, 2014). Beck'e (2005) göre, birey kendini değersiz, yetersiz veya başarısız hissetmeye başladığında, duyguları düşünce kalıplarını olumsuz bir şekilde etkiler ve birey, kendini olumsuz bir şekilde değerlendirmeye başlar. Başkalarının beklentilerine uyum sağlamak için de boyun eğici davranışlar sergileyebilir.

Beck'e (1996) göre kişiliğin iki boyutu vardır: “sosyotropi” ve “otonomi”. “Sosyotropi kişilik özelliği”, başkalarına oldukça bağımlı olan ve kişilerarası ilişkilerde aşırı desteğe, sevgiye, tanınmaya, başkalarından tavsiyeye ve kabul edilmeye ihtiyaç duyan bir davranış modelidir. Sosyotropi kişilik özelliğine sahip bireyler, kendilerini rahatsız eden davranışlara maruz kaldıklarında bile, düşüncelerini açığa vurmak yerine başkaları tarafından kabul edilmeyi arzuladıkları için o davranışı kabul etme olasılıklarını artıran davranışlar sergilerler. Hiçbir çatışmada direnç göstermezler, fikirlerini savunmazlar ve haklarını savunmak yerine kabul etmeyi tercih ederler (Sahan Yılmaz, 2015). “Otonomi kişilik özelliği” insanı mutlu etmede başarının önemini ifade eder. Otonomi kişilik özelliğine sahip kişiler aşırı başarı beklentisine, güçlü bağımsızlık ve başarı arzusuna değer verirler (Sahan Yılmaz, 2015). Beck'in tanımladığı kişilik tiplerine göre sosyotropi kişilik özelliğine sahip bireylerin boyun eğici davranışlar sergiledikleri söylenebilir (Hamurcu ve Sargın, 2011).

Adorno ve Arkadaşları- Otoriteryan (Yetkeci) Kişilik Teorisi

Adorno vd.'nin (1950) geliştirmiş olduğu ‘otoriteryan (yetkeci) kişilik teorisi’, çocukluk yıllarında otoriter, katı disiplinli anne-baba tutumlarının sonucunda bireylerin otoriter kişilik özellikleri geliştirdiklerini ileri sürmektedir. Bu kişilik özellikleri; otorite/otorite figürlerine boyun eğen, kendi güçsüzlük ve eksikliklerini bastırma eğilimli, dar görüşlü, muhafazakârlıktır. Otoriteryan (yetkeci) bireyler, otoriter figürler tarafından belirlenen normlara uymak ve onların

taleplerine boyun eğmek eğilimindedir (Adorno, 2003). Bilişsel olarak şekillenen ego zayıflığı bireyin boyun eğmesine neden olurken aykırı ya da azınlık olanlara karşı düşmanlığa dair psikolojik istek doğurmaktadır (Hasta ve Dönmez, 2009). Otoriteryan (yetkeci) bireyler genellikle güçlü lider figürlerine güvenir ve onların otoritesine bağlılık gösterirler. Bu durumda, boyun eğici davranışlar, otoriter figürlere duyulan itaat duygusuyla ve güçlü liderlerin taleplerine uyma isteğiyle ilişkilendirilebilir.

Adorno'nun arkadaşlarıyla birlikte otoriteryan (yetkeci) kişiliği ortaya çıkarmak için hazırladığı F Ölçeğiyle ölçmeyi amaçladıkları tutumlardan bazıları yetkeye aşırı bağlı olan gelenekçilik düzeyi ve bireyin ait olduğu grubun ideolojisine boyun eğme tutumudur. Ölçek ile Batı Almanya'da yürüttükleri çalışmalar sonucu katı disiplinli ve tutarlı olmayan ailelerde yetişen bireylerin, otorite karşısında boyun eğen ve düşüncelerini ifade etme sorunu yaşayan kişiler olduğu sonucuna varmışlardır (Kavurgacı ve Seviltopu, 2019).

Lawrence Kohlberg- Ahlaki Gelişim Kuramı

Lawrence Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Kuramı bireylerin ahlaki düşünme ve davranışlarının evrimsel bir süreçten geçtiğini ve farklı ahlaki düzeylere ulaşarak geliştiğini ileri sürmektedir. Kohlberg'e göre, bireyler ahlaki sorunlarla karşılaştıklarında, belirli bir ahlaki düzeye göre hareket ederler ve bu düzeyler arasında ilerleme sağlayabilirler. Ancak bazı zaman veya durumlarda birey bir düzeyde davranış gösterirken, bir başka zaman veya durumda da başka bir düzeyde davranış gösterebilir (Çiftçi, 2003). Kohlberg ahlaki gelişim dönemleri gelenek öncesi düzey, geleneksel düzey, gelenek sonrası düzey olarak 3 ana düzeyde sınıflandırmaktadır.

Gelenek öncesi düzeyde birey; iyi-kötü, doğru-yanlış konularındaki değer yargılarını yakınında bulunan ve fiziksel üstünlüğe sahip anne baba gibi otoriteye dayandırmaktadır. Birey davranışlarının doğru ya da yanlış oluşunu eylemin sonuçları belirler (Senemoğlu, 2009). Bu düzeyde birey ya cezalandırılma korkusu ile kurallara/otoriteye 'itaat etme eğilimi'ne ya da kendi ihtiyaçlarını ne pahasına olursa olsun ön planda tuttuğu 'araçsal (saf çıkarıcı) ilişkiler eğilimine sahiptir. Yani doğruluğunu sorgulamaksızın otoriteye itaat eder ya da kendi zorunlu ihtiyaçlarını gidermek için çıkarıcı her türlü davranışı sergiler. Bu düzeyde bireyler, otorite figürlerine boyun eğerek ceza almaktan kaçınırlar.

Geleneksel düzey de bireyin aile, grup ve ulusun beklentileri her şeyden önemli olduğu, bu beklentilerin düşünülmeden kabul edildiği ve sosyal düzen ile sadakatin ön planda olduğu

bir düzeydir. Geleneksel düzey iyi davranışın, başkalarını memnun etmenin, mutlu etmenin, başkaları tarafından onay görmenin önemli olduğu 'kişilerarası uyum eğilimi' ile doğru davranışın otoriteye ve sosyal düzene uygun olarak yerine getirilmenin olduğu, toplumun kurallarının/kanunlarının soru sorulmaksızın izlendiği kurallara/kanunlara uymayanların onaylanmadığı 'kanun ve düzen eğiliminden' oluşmaktadır (Senemoğlu, 2009). Bu düzeyde bireyler, toplumun veya grupların beklentilerine uymak için otoriteye itaat ederek boyun eğici davranışlarda bulunurlar.

Üçüncü düzeyde ise bireyin üçüncü kişilerden ya da otoriteden bağımsız bir şekilde kendi değer sistemine göre kendine özgü ahlak ilkelerini seçtiği düzeydir. Bu düzey toplumun kanunlarının ve değerlerinin görece olduğu ve toplumun iyiliği için değiştirilebilir olduğu 'sosyal sözleşme eğilimi' ile eşitlik, adalet ve insan haklarına dayalı bireyin kendine özgü ahlak ilkelerinin olduğu 'evrensel ahlak ilkeleri eğiliminden' oluşmaktadır (Senemoğlu, 2009). Ahlaki olgunluk düzeyinin gelişmesi yaştan bağımsız olarak, otorite figürünün değil kişinin kendi doğrularını ve iyi olanı tercih etmesini mümkün kılan özgürlük düzeyinin artmasıyla gerçekleşir (Onur, 2014). Ahlaki olgunluk arttıkça birey otorite figürlerinin sorgulanabilir olduğunu ve hata yapabileceğini fark eder (Yavuz, 2019). Bu düzeyde bireyler kendi içsel ahlaki değerlerine göre hareket etme eğiliminde oldukları için daha az boyun eğici davranışlarda bulunurlar.

Albert Bandura- Sosyal Bilişsel Kuram

Sosyal bilişsel kurama göre insan davranışı; inançlar, düşünceler, beklentiler gibi kişisel değişkenlerin, bireyin davranışının ve çevrenin karşılıklı olarak birbirlerini etkilemelerinin sonucunda oluşmaktadır (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2014). Albert Bandura'ya göre bireyler aile üyeleri, öğretmenler, arkadaşlar, medya figürleri gibi çevrelerindeki çeşitli modellerin davranışlarını gözlemleyerek öğrenir ve gözlemledikleri modelin davranışını taklit ederek benzer davranışları sergileyeme eğilimindedir (Corey, 2015).

Sosyal öğrenme kuramı da itaat tutumunun öğrenilmesi ve benimsenmesinde açıklayıcı olabilir. Bireylerin çevrelerindeki otorite figürlerini veya güçlü kişileri gözlemlemesi ve onların davranışlarını taklit etmesi boyun eğici davranışların oluşumunda önemli role sahiptir. Örneğin aile içi şiddet ortamında büyüyen çocuklar, anne-babalarının tutumlarını model alarak toplumsallaşırken, şiddetin onlar üzerindeki etkilerine dayanarak şiddeti uygulayan veya gücün karşısında itaat eden tutumları benimseyeceklerdir (Gökkaya ve Ayan, 2017).

Bandura'nın kuramı sadece bireylerin çevrelerindeki modelleri gözleme ve taklit etme sürecini değil, aynı zamanda taklit edilen davranışların sonuçlarını da vurgulamaktadır. Bireyler gözlemedikleri davranışsal sonuçları değerlendirerek kendi davranışlarını belirlerler. Boyun eğici davranışlar olumlu sonuçlar ürettiğinde kişi o davranışı tekrarlama eğilimine sahip olmaktadır.

2.4. İlgili Araştırmalar

2.4.1. Benlik saygısı ile ilgili yurt içinde yapılan araştırmalar

Alanyazında benlik saygısı ve ilişkili olduğu kavramlar üzerine yapılmış birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmaların genellikle tıp- hemşirelik/psikiyatri, eğitim bilimleri, psikoloji, din psikolojisi alanlarında yoğunlaştığı görülmektedir. Ayrıca 1990'lı yıllara kadar benlik saygısı ile ilgili doğrudan yapılmış çalışmalardan ziyade belli bir değişken üzerindeki etkisi ile ilgili çalışmalara rastlanılmaktadır. İlerleyen yıllarda benlik saygısının çeşitli değişkenler üzerindeki etkisini incelemek amaçlı çalışmaların yoğunlaştığı görülmektedir. Bu aşamada benlik saygısı ve ilişkili faktörleri ele alan Türkiye'de hakemli bilimsel dergilerde yayınlanmış makaleler ile lisansüstü tezler incelenmiştir.

Güngör'ün (1989) yapmış olduğu araştırmada, lisede öğrenim gören öğrencilerin kendileri ya da aileleri ilgili belirlenen değişkenlerin özsaygı düzeyleri üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda anne-baba eğitim düzeyi orta ve yüksek olanların, ilk-son çocuk olanların ve kendisini başarılı olarak değerlendirenlerin özsaygı düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca ailenin gelir düzeyi arttıkça özsaygı düzeyinin yükseldiği sonucuna da ulaşılmıştır. Araştırmada cinsiyet, yaş ve sınıf düzeyi ile özsaygı arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Torucu'nun (1990) 13-14 yaş grubu arasındaki 300 ergen ile yaptığı araştırmada, Güzelyalı ve Gültepe ortaokulundaki öğrencilerin benlik saygısı, benlik saygısının etkileyebileceği düşünülen sosyoekonomik özellikler ve ana baba tutumları ve ilgileri karşılaştırılmıştır. Gültepe ortaokulundaki sosyo-ekonomik düzeyi altta olan öğrencilerin benlik saygısı düzeyinin daha düşük olduğu; anne babanın eğitim düzeyinin yükselmesi ile ebeveyni demokratik tutuma sahip öğrencilerin benlik saygılarının daha yüksek olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Tiryaki ve Morali'nin (1992) çalışmasında, lise düzeyinde eğitim gören 222'si sporcu, 471'si sporcu olmayan öğrencinin benlik saygı düzeyi ile sosyo-demografik (sosyo-ekonomik

düzyey, doğum sırası, anne babanın; mesleği, eğitim düzyeyi, ayrı yaşıyıp yaşıamadıkları, sağ olup olmadıkları şeklindeki) özelliğleri karşılaştırılmıştır. Araştırma sonucunda sporcu olan ve olmayan katılımcıların sosyo-demografik özelliğleri ve benlik saygısı bakımından aralarında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Nalbant (1993) tarafından yapılan çalışma, 15-22 yaş aralığında olup (Ankara ve İzmir'de) ıslahevinde bulunan (77 denek), çeşitli suçlardan hüküm giymiş ancak ıslahevinden tahliye edilmiş, cezası tecil edilmiş olup infaz sonrası gözetim altındaki suç işlemiş genç erkekler (35 denek) ile herhangi bir suç işlememiş aynı yaş grubundaki (karşılaştırma grubu olarak) genç erkek (103 denek) üzerinde gerçekleştirilmiştir. Katılan 215 genç erkeğin benlik saygısı ve yaşam doyum düzyeyleri arasında farklılık olup olmadığı değerlendirilmiş, benlik saygısı ile yaşam doyum düzyeylerinin karşılaştırılması yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda ıslahevinde ya da gözetim altında olup suç işlememiş (lise ve ıraklı merkezinde eğitim alan) genç erkeklerin benlik saygılarının birbirinden farklı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Islahevindeki gençlerde depresyonun yaygın olduğu, kişilerarası ilişkilerde ise tehdit hissettikleri ve psişik izolasyonun fazla tespit edilmiştir. Gözetim altındaki gençlerde ise anne-baba ilgisinin diğer gençlere göre daha az olduğu; gözetim altında olup suç işlemiş gençlerin ise yaşam doyumunun suç işlememiş gençlere oranla daha düşük olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Tuğerul (1994) tarafından yapılan çalışmada, babası alkolik olan ve olmayan 18-24 yaş aralığındaki gençler araştırma grubu olarak kullanılmıştır. Bu gençlerin aile ortamlarındaki stres kaynakları, stres kaynaklarından etkilenme dereceleri, stres ile başa çıkmak için kullandıkları yollar, benlik saygısı ve uyum düzyeyleri tezde karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Babası alkolik çocukların; aile ortamında daha fazla stres yaşadıklarını ve bu streten daha fazla etkilendikleri, stres kaynakları ile başa çıkarken çaresizlik ve alınıyazısına sığınmaya daha fazla başvurdukları, benlik saygısı ve uyum düzyeylerinin ise daha düşük olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Pişkin (1996) tarafından benlik saygısı ile ilgili Türk ve İngiliz öğrenciler özelinde kültürler arasında biri ilişki olup olmadığına dair bir çalışma yapılmıştır. Araştırmaya 315 Türk lise öğrencisi ve 190 İngiliz lise öğrencisi katılmıştır. Araştırmada İngiliz lise öğrencilerinin benlik saygı puan ortalamalarının Türk lise öğrencilerinden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Cinsiyet değerışkenine göre İngiliz erkek öğrencilerin kız öğrencilerden benlik saygısı puan ortalamalarının daha yüksek olduğu; Türk lise öğrencileri arasında ise önemli

farklılık bulunmadığı belirtilmiştir. Araştırmada benlik saygısı ile akademik başarı arasındaki ilişki incelenmiş ve öğrencilerin benlik saygısı ölçeğinden aldıkları puanlar ile akademik başarıları arasında ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İkiz (2000) tarafından yapılan araştırmada farklı tür liselerde öğrenim gören 184 lise ikinci sınıf öğrencisinin benlik saygıları, akademik başarıları ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu öğrenci grubunun benlik saygı düzeylerinin ve sürekli kaygı düzeylerinin yüksek olduğu, akademik başarılarının orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Araştırma bulguları benlik saygı düzeyi yükseldikçe akademik başarı puan ortalamalarının da yükseldiğini, öğrencilerin farklı özellikteki okullarda okumalarının, farklı sosyoekonomik düzeyde olduklarını düşünmelerinin, kendisini ilgilendiren kararları ailesiyle birlikte alan ve doğru kararlar verip ailesinin de doğru davranışta bulunulduğuna inandığını ifade eden öğrencilerin benlik saygısının yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca babasının kararlarını desteklediğini ifade eden öğrencilerin kaygı düzeylerinin düşük, akademik başarılarının yüksek olduğu ve kendini güzel/yakışıklı gören öğrencilerin benlik saygısının, akademik başarısının ve sürekli kaygı düzeyinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Erol (2000) tarafından yapılan araştırmada, resmi ve endüstri meslek lisesinde öğrenim gören ve çalışan 15-16 yaşlarındaki 941 katılımcının özsaygı düzeyleri ve denetim odakları çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda çalışan gençlerin lisede öğrenim gören gençlere göre daha dıştan denetimli oldukları, hayalperestlik düzeylerinin daha yüksek ve kişilerarası ilişkilerde daha fazla tehdit hissettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Endüstri meslek lisesinde öğrenim gören gençlerin özsaygı düzeylerinin daha yüksek ve daha içten denetimli, eleştiriye duyarlılık düzeyi daha düşük ve anne-baba ilgi düzeyinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulguları farklı türde okullarda okuyor ya da çalışıyor olmanın özsaygı düzeyleri ve denetim odakları üzerinde etkili olduğunu göstermiştir.

Çörüş (2001), yapmış olduğu araştırmada, son ergenlik dönemindeki gencin benlik saygısını (öz-değeri) etkileyen ailesel değişkenler bilişsel kurama göre araştırılmıştır. Edinilen bulgular gencin benlik saygısının sadece kendi işlevsel olmayan tutumlarından etkilendiğini, ebeveynlerin işlevsel olmayan tutumları ile çift uyumları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu fakat gencin benlik saygısı ile ebeveynin çift uyumu arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını göstermiştir.

Ünüvar (2003) tarafından yapılan araştırmada, 15-18 yaş aralığındaki lise öğrencilerinin çok yönlü algıladıkları desteğin problem çözmeye becerileri ve benlik saygısı ile ilişkisi incelenmiştir. Öğrencilerin anne eğitim durumları ve öğrenim gördükleri alan ile benlik saygı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca algılanan aile desteği ve arkadaş desteği arttıkça problem çözmeye becerisinin ve benlik saygısının olumlu yönde arttığı sonucuna da ulaşılmıştır.

Balat ve Akman (2004) çalışmalarında, farklı sosyo-ekonomik düzeydeki 482 lise öğrencisinin benlik saygısı düzeylerini araştırmıştır. Bulgular, öğrencilerin benlik saygısı düzeyinin cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey ve sınıf düzeyi açısından farklılaşmadığını göstermiştir.

Gürsoy (2006) tarafından Ankara ilinde 300 lise öğrencisi ile yapılan çalışmada, sosyoekonomik düzey yükseldikçe ergenlerin benlik tasarım puanlarının arttığı, kaygı puanlarının azaldığı saptanmıştır. Ayrıca benlik tasarım puan ortalamalarını yükseldikçe durumluk ve sürekli kaygı puan ortalamalarının düştüğü sonucuna da ulaşılmıştır.

Hamarta ve Demirbaş (2009) tarafından yapılan araştırmada farklı liselerde öğrenim gören 498 öğrencinin utangaçlık ve benlik saygısı düzeylerinin fonksiyonel olmayan tutumları arasındaki ilişkisi incelenmiştir. Araştırmaya göre ergenlerin “utangaçlık düzeyleri ile benlik saygısı düzeyleri arasında negatif yönde yüksek bir ilişki” olduğu; utangaçlık ve fonksiyonel olmayan tutumlardan onaylanma ihtiyacı alt boyutu arasında ise pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca benlik saygısı ile fonksiyonel olmayan tutumlardan onaylanma ve mükemmeliyetçilik alt boyutu arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yiğit (2010) tarafından yapılan araştırma da 13-14 yaşlarındaki 411 ergenin benlik saygılarının yaşam doyumunu ve çeşitli değişkenler ile ilişkisi incelenmiştir. Araştırmanın bulguları kardeş sayısı, anne eğitim durumu ve ailenin aylık gelir durumu değişkenlerine göre ergenin benlik saygı düzeyinde anlamlı bir farklılaşmanın olduğunu göstermektedir. Ayrıca ergenin yaşam doyumunu ile benlik saygı arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yaşam doyumunun en önemli belirleyicisinin benlik saygısı olduğu ifade edilmektedir.

Akuysal Aydoğan ve Deniz (2012) tarafından yapılan çalışmada, 12-14 yaş arası 820 öğrencinin benlik saygısı ve umut düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada son çocukluk dönemindeki öğrencilerin benlik saygı düzeylerinin sınıf düzeyine göre kaygı alt

boyutunda 7.sınıf öğrencilerinin; zihinsel ve okul durumu alt boyutunda ise 6.sınıfların lehine bir farklılık bulunmuştur. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha çok kaygılı olduğu, uyumlu davranışlarda bulunma algılarının daha yüksek olduğu ve zihinsel ve okul durumlarında daha başarılı algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca kız ve erkek öğrencilerin yüksek sayılabilecek bir umut düzeyine sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmadan edilen son bulguya göre ise son çocukluk dönemindeki çocukların benlik saygısı düzeyleri yükseldikçe umut düzeyleri de yükseldiği sonucuna ulaşılmıştır.

Savi Çakar ve Karataş (2012) tarafından ergenlerin benlik saygısı ile algılanan sosyal destek kaynakları ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki nedensellik ilişkisini açıklamaya yönelik geliştirilen model test edilmiştir. Araştırma kapsamında farklı lise türlerinde öğrenim gören 257 ergen yer almıştır. Yapılan analizler sonucunda ergenlerde “benlik saygısı, algılanan sosyal destek ve umutsuzluk arasında nedensel bir ilişki” bulunmuştur. Benlik saygısı yüksek ergenlerin daha fazla sosyal destek algıladıkları ve daha az umutsuzluk yaşadıkları; ergenlerin benlik saygıları ile umutsuzluk düzeyleri arasında ve umutsuzluk düzeyleri ile algıladıkları sosyal destek arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çevik Demir (2013) tarafından yapılan araştırmada, 528 ergenin benlik saygısı ve dini başa çıkma stratejileri incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre cinsiyet, okul türü, sosyoekonomik düzey, baba eğitim düzeyi ve stres verici olayın türü değişkenleri ile benlik saygısı arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Ayrıca ergenlerin benlik saygı düzeyleri arttıkça dindarlık düzeyinin azaldığı; olumlu şekilde dini başa çıkma düzeyinin arttığı, olumsuz şekilde dini başa çıkma etkinliklerini kullanma sıklığının ise azaldığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Özmenteş (2014) tarafından yapılan araştırmada, mesleki müzik eğitimi alan 191 lise ve üniversite öğrencisinin müzik öz yeterlilikleri ve benlik saygıları ile bireysel özellikleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada müzik öz yeterliliği ile benlik saygısı arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Ayrıca benlik saygısının değişkenler ile anlamlı bir ilişkisinin olmadığı ve erkek öğrencilerin müzik öz yeterliliklerinin kız öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur.

Kaya ve Oğurlu (2015) tarafından yapılan araştırmada, 6 ve 7. sınıfa devam eden 127 öğrencinin benlik saygısı, zeka ve akademik başarıları arasındaki ilişki incelenmiştir. “Zeka testi, benlik saygısı ve akademik not ortalaması” arasında zeka puanı ile akademik başarı

arasında anlamlı bir ilişki görülmüştür. Benlik saygısı ile zeka düzeyi ve akademik not ortalaması değişkenleri ile arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Kapıkıran vd. (2016) tarafından 472 lise öğrencisinin benlik saygısı ile okul tükenmişliği üzerinde öz düzenlemenin etkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda benlik saygısı yüksek öğrencilerin okul tükenmişliğinin düşük, yaşamını düzenleme, okulla ilgili görevini yerini getirmek için planlı/amaçlı davranma gibi öz düzenlemeye yönelik davranışlarının yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öz düzenleme davranışı ile okul tükenmişliği arasında negatif yönde yüksek düzeyde ilişki olduğu sonucuna da ulaşılmıştır. Araştırma ergenlerin benlik saygılarını belirlemede öz düzenleme davranışlarının etkili olduğunu ve bu davranışların okul tükenmişliğini azaltmada rolünün olduğu göstermektedir. Ayrıca benlik saygısının okul tükenmişliği üzerindeki önemli rolünün olması da öz düzenlemenin benlik saygısı ile okul tükenmişliği arasındaki doğrudan ve dolaylı rolü olduğunu göstermektedir.

Kılıçarslan ve Sanberk (2016) tarafından yapılan çalışmada, 9. Sınıf öğrencilerinin beden kitle indeksi, benlik saygısı ve yaşam kaliteleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre beden kitle indeksi değerleri ile benlik saygısı ve yaşam kalitesi ve benlik saygısı ile yaşam kalitesi arasında anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Benlik saygısı değeri araştırma kapsamı dışında tutulduğunda beden kitle indeksi ile yaşam kalitesi arasındaki ilişki azalmaktadır.

Tagay ve Şahin Baltacı (2017) tarafından yapılan çalışmada, liseye devam eden 529 öğrencinin öznel iyi oluş ve zaman tutumları arasındaki ilişkide benlik saygısı ve iyimserliğin aracılık rolü incelenmiştir. Zaman tutumu ile benlik saygısı, iyimserlik ve öznel oluş arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Geleceğe yönelik olumlu beklentiler arttıkça ergenlerin öznel iyi oluş düzeylerinin, benlik saygılarının ve iyimserlik düzeylerinin de artacağı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada elde edilen diğer sonuç ise ergenlerin öznel iyi oluşunun benlik saygısı ve iyimserlik ile ilişkili olduğudur. Ergenlerin iyimserlik ve benlik saygısı düzeylerinin öznel iyi oluş ve zaman tutumuna önemli bir katkısı bulunmaktadır.

Gökkaya (2018) tarafından 5-8. sınıfa devam eden 1740 öğrenci ile yapılan çalışmada, farklı akran zorbalığı statülerinde yer alan öğrencilerin benlik saygı düzeylerindeki farklılaşma incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre zorba-kurban statüsünde olan öğrencilerin en düşük benlik saygısına sahip olduğu, izleyici durumunda olan öğrencilerin ise en yüksek benlik

saygısına sahip olduğu görülmüştür. 5-6. sınıf öğrencilerinin benlik saygı puanlarının 7-8. sınıflardan daha yüksek, zorbalık puanı ise daha düşük olduğu dikkate alındığında sınıf düzeyi yükseldikçe benlik saygısının azaldığı dolayısıyla zorbalığın arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Sınıf düzeyi arttıkça görülen zorba davranışlardaki yükselmenin öğrencilerin benlik saygı düzeylerindeki azalmayla ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Dinç (2019) tarafından yapılan araştırmada, 120 lise öğrencisinin benlik saygı düzeyleri ile bağlanma türleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular erkek öğrencilerin benlik saygı düzeylerinin daha yüksek olduğu, psikolojik yardım almayan öğrencilerin benlik saygı düzeylerinin daha düşük olduğunu göstermiştir. Ayrıca güvenli bağlanma türüne sahip öğrencilerin benlik saygı düzeylerinin daha yüksek, obsesif bağlanma türüne sahip öğrencilerin ise benlik saygı düzeylerinin daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tunç vd. (2021) tarafından yapılan araştırmada, 1195 ortaokul öğrencisinin benlik saygı düzeyleri cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul takımında yer alma değişkenlerine göre incelenmiştir. Araştırmada okul takımında yer alan öğrencilerin okul takımında yer almayanlara göre benlik saygı düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Diğer araştırmalarda olduğu gibi sınıf düzeyi yükseldikçe benlik saygı düzeyinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Sınıf düzeyi arttıkça öğrenciler üzerinde oluşan sınav stresinin ve içinde bulunulan ergenlik döneminin benlik saygı düzeyinin azalmasına neden olabileceği düşünülmektedir.

Tunca (2021) tarafından yapılan araştırmada, ergenlik dönemindeki 537 çocuğun benlik saygısı düzeyleri ile anne-babalarının evlilik uyumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada ergenlerin benlik saygısı düzeyleri ile ebeveynlerin evlilik uyumları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Ergenin genel benlik saygısı, eve ve aileye ilişkin benlik saygısı ve akademik benlik saygı düzeyi yükseldikçe ebeveynlerin evlilik uyumlarının yükseldiği görülmüştür.

Özbey ve Gültekin (2021), Konya Akşehir’de öğrenim gören 385 lise öğrencisinin benlik saygısı, beden algı düzeyleri ile medya ve diğer değişkenler (düzenli takip edilen medya programı sayısı ve türü, sosyal medya hesap sayısı, günlük sosyal medyada geçirilen süre demografik değişkenler) arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma da öğrencilerin benlik saygıları ile beden algı düzeyleri arasında orta düzeyde negatif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu bulguya göre öğrencilerin benlik saygıları arttıkça olumlu beden algılarının

arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer değişkenler açısından incelendiğinde ise öğrencilerin sosyoekonomik durumları arttıkça ve günlük tablet/telefon kullanım süresi azaldıkça benlik saygı düzeylerinin arttığı; diyet uygulayan öğrencilerin daha düşük benlik saygısı ve beden algılarının daha olumsuz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca araştırmaya katılan erkek öğrencilerin benlik saygı düzeylerinin daha yüksek olduğu, kız öğrencilerin daha fazla olumsuz beden algısına sahip oldukları tespit edilmiştir.

Kaplan (2021), lise öğrencilerinin benlik saygılarını birtakım değişkenlere göre incelemiştir. Araştırmada değişkenler; cinsiyet (kadın, erkek), yaş (13, 14, 15, 16, 17 ve 18 yaş), sınıf düzeyi (9, 10, 11 ve 12.sınıf), okul türü (Fen, Anadolu, Meslek, Sosyal Bilimler, İmam Hatip, Güzel Sanatlar Liseleri ile düz liseler), kardeş sayısı, sosyo-ekonomik düzey (kötü, orta altı, iyi, orta üstü ve çok iyi) anne/babanın öğrenim durumları (ilkokul, ortaokul, lise, lisans, lisansüstü) olarak belirtilmiştir. Araştırmaya Kayseri ilindeki 1058 öğrenci dahil edilmiştir. Benlik saygı düzeylerinin cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi ve sosyoekonomik düzey değişkenleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Benlik saygı düzeyi ile lise türü ve kardeş sayısı arasında ise anlamlı bir fark bulunmuştur. Güzel sanatlar lisesindeki öğrencilerin meslek lisesindeki öğrencilerin benlik saygılarına göre daha yüksek bulunmuştur. Kardeş sayısı değişkenine göre incelendiğinde kardeş sayısı arttıkça benlik saygı düzeyinin düştüğü bulunmuştur.

2.4.2. Benlik saygısı ile ilgili yurt dışında yapılan araştırmalar

McGee ve Williams (2000) tarafından yapılan çalışmada, benlik saygısı ile sağlığı negatif etkileyen davranışlar arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma hipotezi, benlik saygısı düşük ergenlerin stresle başa çıkmaya çalışırken kendine zarar verici davranışlarda buldukları şeklindedir. Araştırmada benlik saygı düzey düşüklüğünün kısa dönemde sağlığa zararlı (intihar eğilimi, madde kullanımı, yeme bozukluğu gibi) davranışların ortaya çıkmasında etkili olduğu ancak uzun dönemde böyle bir etkinin görülmediği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Bagley vd. (2001) yaptıkları araştırmada, ergenlerin benlik saygıları üzerinde ailelerin etkilerini incelemiştir. Araştırmaya 149 ergen dahil edilmiştir. Araştırma grubuna 'Aile Değerlendirme Ölçeği' ve 'Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği' uygulanmıştır. Araştırmada olumsuz aile tutumlarının çocuklarda benlik saygısını olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Lyubomirsky vd. (2006) tarafından yapılan benlik saygısı ile mutluluk arasında benzerlik ve farklılıkların araştırıldığı çalışmada, iki kavramın ayrımının yapılmasının aslında pek kolay olmadığı, özsaygısı olmayan insanların mutsuz olduklarına dair genel bir tespit yapılmaktadır. Özellikle mutluluğu belirleyen; bireyin karakter özellikleri, ruh hali, sosyal ilişkileri, hayatının amacı ve doyum hali bir bütün olarak değerlendirilmekte ve sağlıklı bir özgüven benlik saygısı olmaksızın mutluluğa ulaşmanın zor olduğu ifade edilmektedir. Çalışmaya göre benlik saygısı yüksek olan bireylerin depresyona, kaygı ve tehditlere karşı daha yüksek bir direnç göstermektedir. Başarısızlık ile karşı karşıya kaldığında dirençle başarma konusunda ısrar etmekte, olumsuz dönüşleri birer tehdit olarak algılamak yerine meydan okuma için fırsat olarak nitelendirmektedir.

Bagana vd.'nin (2011), Romanya'da lise düzeyindeki 4 okulda 200 öğrenci üzerinde yürüttükleri çalışmalarında benlik saygısı üzerinde iyimserlik ve sınav kaygısının etkileri incelenmiştir. Çalışmanın sonuçları Rumen lise öğrencilerinin benlik saygısı ile iyimserlik ve sınav kaygısı ilişkisinin yüksek düzeyde ve negatif şekilde oluştuğunu göstermektedir. Özellikle stres faktörleri ve stres düzeyindeki artışın açıkça görüldüğü günümüz koşullarında sınav kaygısının bunu daha yukarıya çektiği tespit edilmiştir. Çalışmada benlik saygısı ile iyimserlik arasında olumlu / pozitif bir ilişki, benlik saygısı ve iyimserlik ile sınav kaygısı arasında olumsuz bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Hatta iyimserlik ile sınav kaygısı arasındaki ilişkinin benlik saygısı ile sınav kaygısı arasındaki ilişkiye göre daha yüksek düzeyde olduğu da açıklanmaktadır.

Abas vd. (2015) tarafından örgütsel yönetim bilimleri kapsamında kolektivist bir kültürü bünyesinde barındıran doğu ülkesi Malezya'da kamuda federal düzeyde çalışmakta olan % 65 oranında kadın toplam 660 kamu görevlisi üzerinde yapılmış olan çalışmada; bir iş yerinde örgütsel normları (hırsızlık, sabotaj, istismar, ayrımcılık, devamsızlık vb. şekildeki eylemlerle) ihlal eden ve kuruma, iş arkadaşlarına veya müşterilere/yararlanıcılara/paydaşlara zarar verebilecek üretkenlik karşıtı iş davranışların kurumlara büyük mali zararlar verdiğini, üretkenliği yok ettiğini, iş yerinde güvensizlik ve korku ortamı doğurduğunu göstermektedir. Bu çalışma özellikle örgütsel temelli benlik saygısının örgütsel destek ile üretkenlik karşıtı iş davranışı arasında aracılık rolü üstlendiğini göstermektedir. Çalışmanın sonuçlarına göre örgütsel destek kadar örgütsel temelli benlik saygısının geliştirilmesinin bu karşıt davranışı veya çatışmayı azaltabileceğini göstermektedir. Özellikle çalışanların katkısının takdir edilmesine dönük politikaların benimsenmesi, çalışma performansına dair geri bildirim

alınması, çalışanlara koçluk yapılması gibi bir takım yönetsel tedbir ve faaliyetlerin benlik saygısını geliştireceği belirtilmektedir. Benlik saygısı gelişmiş çalışanların bu sayede yüksek iç kontrol odağına sahip olabileceği, dolayısıyla kurum içinde üretkenlik karşısı iş davranışlarından kaçınabileceği yahut buna meylinin azaltılabileceği tespit edilmektedir.

Arshad vd.'nin (2015), üniversite öğrencilerinde ortaya çıkan çeşitli davranışsal ve eğitimsel problemlerden sonra benlik saygısı ve akademik performansı değerlendirmek amacıyla bir araştırma yapmıştır. Çalışmanın sonunda üniversite öğrencilerinde benlik saygısı ile akademik başarı arasında güçlü bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca yüksek düzeyde benlik saygısının iyi bir akademik performansa yol açtığı söylenebilir. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre akademik başarılarının daha yüksek olduğu, erkek öğrencilerin ise kız öğrencilere göre daha yüksek benlik saygısına sahip olduğu tespit edilmiştir. Argyrides ve Sivitanides'in (2017) çalışmasında Güney Kıbrıs (Rum) kesimindeki 881'i erkek, 1339'u 2220 lise öğrencisinin benlik saygıları üzerinde fiziki görünümün (beden imajının) etkileri değerlendirilmiştir. Çalışmada gerçek ağırlık, ideal ağırlık, fiziki görünüm ve beden imajı ile beden görünümüne yatırımı bağlamında 'beden memnuniyetsizliği' olarak ifade edilen durumun tespitine katkı sağlamış, okul ortamı ve medya araçlarının öğrencilerin fiziki görünümleri hakkında açık bir baskı kaynağı olarak algılandığı ve endişe oluşturduğunu ortaya koymuştur. Doğal olarak bu baskının oluşturduğu endişenin 'benlik saygısı' üzerinde negatif sonuç oluşturduğu, hatta erkek ve kadın her iki cins için ideal ağırlıktan (kilodan) uzaklaşıldıkça 'benlik saygısı ve görünüm memnuniyeti'nin o kadar düştüğü sonucuna ulaşılmaktadır. Bu olumsuzluklar yüzünden; öğrencilerin kaygı düzeyleri artmakta, davranışlara çekicilik duygusu yön vermekte, dış görünüme ayrılan zaman fazlalaşmakta ve medya açık bir baskı kaynağı olarak algılanmaktadır.

Akin ve Radford (2018) tarafından yapılan çalışma, ortaöğretimdeki öğrenme sürecinde psikolojik sağlık ile benlik saygısı arasında ilişki olup olmadığına yönelik yapılmıştır. Çalışmadaki veriler 121 öğrenci ile gerçekleştirilen mülakat ve anket sonuçlarından elde edilmiştir. Bu çalışmada öğrencilerin akademik ve sosyal başarısına etki eden psikolojik sağlık ve benlik saygısı düzeyleri üzerinde eğitimcilerin ve sağlıklı bir öğrenme ortamının önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2.4.3. Boyun eğici davranışlar ile ilgili yurt içinde yapılan araştırmalar

Alanyazında boyun eğici davranışlar ve ilişkili olduğu kavramlar üzerine yapılmış sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Çalışmaların 2000'li yıllardan sonra psikoloji, eğitim

bilimleri, tıp/psikiyatri, sosyal bilimler ve sosyoloji alanlarında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu çalışmalarda 11-18 yaş ve 18-25 yaş aralığındaki bireylerin boyun eğici davranışları ile çeşitli değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu aşamada Türkiye’de boyun eğici davranışlar ve ilişkisel faktörleri konu edinen hakemli bilimsel dergilerde yayınlanmış makaleler, Türkiye’de yazılan lisansüstü tezler incelenmiştir.

Tuzcuoğlu ve Korkmaz’ın (2001) yaptığı çalışmada 530 üniversite öğrencisinin sınıf düzeyi, cinsiyetleri, aile ekonomik durumları, ebeveynlerinin eğitim durumları gibi değişkenler ile boyun eğici davranışlar arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğunu tespit edilmiştir.

Yıldırım’ın (2004) araştırması, boyun eğici davranışların yaygınlığı ve etkenlerin belirlenmesine yöneliktir. Çalışmada, Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği (BEDÖ) puanlamasının ailedeki kişi sayısı, aile içi tartışmaların boyutu, ailede cinsel ayrımcılık yapılıp yapılmadığı, ailedeki dindarlık düzeyi, aile gelir düzeyi, aile desteği ve akademik başarı değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı tespit edilmiştir.

Gençdoğan (2006) tarafından yapılan çalışmada, lise düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin sınav kaygısı ile boyun eğici davranışları ve sosyal destek algıları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre öğrencilerdeki kuruntular dahil sınav kaygısı ile boyun eğicilik arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Araştırmaya göre öğrencilerde sınav kaygısı arttıkça boyun eğici davranışlar da artmaktadır. Ayrıca, boyun eğicilik puanlaması bakımından sınav kaygısı yüksek olanlarla sınav kaygısı hafif olanlar arasında anlamlı farklılıklar görülmektedir.

Özmen vd. (2008) tarafından yapılan çalışmada, 14-19 yaş aralığındaki 1185 lise öğrencisinin gelir durumu ile benlik saygısı, depresyon, öfke, suçluluk, utanç ve boyun eğici davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonunda ailenin gelirinin giderini karşılamadığını düşünen öğrencilerin daha depresif, daha boyun eğici, daha umutsuz, öfkesini daha az dışa vurduğu ve benlik saygı düzeylerinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Akın (2010) tarafından yapılan çalışmada, 17-21 yaş aralığındaki üniversite öğrencilerinin başarı yönelimleri, kendini aldatma ve boyun eğici davranışlar arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda başarı hedefi yönelimleri ölçeğinin öğrenme-kaçınma, performans-yaklaşma hedef yönelimleri ve performanstan kaçınma hedef yönelimi alt ölçeklerinden yüksek puan alan öğrencilerin boyun eğici davranışlar gösterme yönelimlerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Atlı vd.'nin (2010) çalışması, 6-7-8 sınıf öğrencisi olan 403 denek üzerinde yapılmış bir araştırmadır. Öğrencilerin boyun eğici davranışları ile cinsiyetleri, okul türleri, sınıfları, okul başarıları, sosyo-ekonomik düzeyleri, anne-baba eğitim düzeyleri, yaşadıkları yer, anne ve babanın fiziksel şiddet uygulaması gibi değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda boyun eğici davranış düzeyleri ile belirlenen değişkenler arasında anlamlı ilişkiler olduğu tespit edilmiştir.

Koç vd. (2010) tarafından yapılan araştırmada, 341 üniversite öğrencisinin boyun eğici davranışları ile demografik özellikler arasında ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda boyun eğici davranışlar ile cinsiyet, eğitim görülen bölüm, akademik başarı, yerleşim yerleri, dünyaya geliş sırası (örneğin ortanca çocuk) ve ailelerinin yaşadığı yere gitme sıklığı arasında orta düzeyde anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiş, lisans eğitiminin ise boyun eğici davranışlar açısından etkin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tümkiye vd.'nin (2010) yaptıkları araştırma; yoksul aile çocuğu 280 lise öğrencisinin sosyo-demografik özellikler ile umutsuzluk ve boyun eğici davranışlar arasındaki ilişkiyi incelemeye yöneliktir. Araştırmaya göre ergenlerin umutsuzluk ve boyun eğici davranışlar arasındaki ilişkinin cinsiyete, doğum yerine ve gelir durumuna göre anlamlı olarak değiştiği; umutsuzluk ve boyun eğici davranışlar arasında anlamlı ve düşük bir bağlılık olduğu tespit edilmiştir.

Berber Çelik ve Odacı (2011) tarafından yapılan araştırmada, 380 öğretmen adayı üniversite öğrencisinin boyun eğici davranışları ile kendilik algıları arasında ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Araştırma sonucunda boyun eğici davranışlar ile kendilik algısı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu ve boyun eğici davranışların bireyin kendilik algısını yordadığı görülmüştür.

Hamurcu ve Sargın (2011) tarafından yapılan araştırmada, liseye devam eden 14-18 yaş aralığındaki 235 öğrencinin psikolojik ihtiyaçları ile boyun eğici davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda psikolojik ihtiyaçların başarı, özerklik, başatlık alt boyutları ile boyun eğici davranışlar arasında pozitif; ilişki alt boyutu ile negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu ve psikolojik ihtiyaçların ilişki ve özerklik alt boyutunun boyun eğici davranışları anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür.

Tümkiye vd. (2011) tarafından yapılan araştırmada, farklı tür liseye devam eden 274 öğrencinin boyun eğici davranışları, otomatik düşünceleri, umutsuzluk ve yaşam doyumlari

arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda boyun eğici davranışlar, otomatik (ani) düşünceler ve umutsuzluk arasında pozitif bir ilişkinin olduğu; yaşam doyumu ile boyun eğici davranışlar, otomatik düşünceler ve umutsuzluk arasında negatif bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca otoriter-koruyucu anne-baba tutumuna sahip olan, sınıf düzeyine göre dördüncü sınıfların ve alt-üst gelir düzeyine sahip öğrencilerin lehine boyun eğici davranışlarında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür.

Peker vd.'nin (2012) araştırmasında, farklı liselerde öğrenim gören 330 öğrencinin boyun eğici davranışları ile siber zorbalık ve siber mağduriyeti arasındaki ilişkide cinsiyetin aracılık rolü incelenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre boyun eğici davranışlar ile siber mağduriyet arasında pozitif bir ilişkinin olduğu fakat cinsiyetin aracı olmadığını, erkek öğrencilerin daha boyun eğici davrandıkları, erkek öğrencilerin daha çok siber zorbalık yaptığı ve boyun eğici davranışlar ile siber zorbalık arasındaki ilişkide cinsiyetin tam aracılık rolü üstlendiği tespit edilmiştir.

Kara vd. (2013) tarafından yapılan çalışmada, yönetim basamaklarında alt, orta ve üst düzeyde yöneticilik yapmak için gerekli üzere eğitim veren bölümlerde (İİBF ve MYO) okuyan 643 öğrencinin boyun eğici davranış eğilimlerini, bu davranış eğilimlerini etkileyen faktörler ve etki düzeyleri incelenmiştir. Araştırma sonucunda boyun eğici davranış eğilimi ile anne eğitim düzeyi, karşılaşılan fiziksel şiddetin varlığı ve cinsiyet arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür.

Kutlu (2014) tarafından yapılan çalışmada, 9.sınıfta öğrenim gören 307 öğrencinin zorbalık düzeylerinin problem çözme becerisi ve boyun eğici davranışları ile ilişkisi incelenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre 'Öğrenci İlişkileri Tutum Ölçeği'nin alt boyutları ile problem çözme becerileri arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yine çalışmada 'Öğrenci İlişkileri Tutum Ölçeği'nin 'Zorbalıktan Kaçınma' alt boyutu ile boyun eğici davranışlar düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Ayrıca problem çözme becerileri ile kendini yetersiz olarak algılayan öğrencilerin boyun eğmeye daha eğilimli oldukları da tespit edilmiştir.

Şahan Yılmaz (2015) tarafından yapılan çalışmada, 585 eğitim fakültesi öğrencisinin boyun eğici davranışlarının cinsiyet, sınıf düzeyi, gelir düzeyini algılayışı, akademik başarıyı algılayışı sosyotropi-otonomi kişilik özellikleri ve alt değişkenleri (onaylanma kaygısı, ayrılık kaygısı, başkalarını memnun etme kaygısı, kişisel başarı, özgürlük, yalnızlıktan hoşlanma)

değişkenleri açısından açıklanma gücü incelenmiştir. Araştırma sonucunda sosyotropi ve otonomi kişilik özelliğine sahip öğrencilerin boyun eğici davranışlar düzeylerinde anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür. Öğrencilerin boyun eğici davranışları ile onaylanma kaygısı, başkalarını memnun etme kaygısı, arasında pozitif; algılanan akademik başarı, ekonomik gelir düzeyi ve sınıf düzeyi arasında da negatif ilişki olduğu belirlenmiştir.

Anlı (2018) tarafından yapılan çalışmada, farklı ortaokullarda öğrenim gören 386 8.sınıf öğrencisinin boyun eğici davranışları ile ruhsal belirtileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre boyun eğici davranışları ile obsesif kompulsif, anksiyete, psikotizm ve somatizasyon alt boyutları ile düşük düzeyde korelasyona, kişilerarası duyarlılık, depresyon, hostilite, paranoid düşünce ve fobik anksiyete ile orta düzeyde korelasyona sahip olduğu, kişilerarası duyarlılık, hostilite, depresyon ve fobik anksiyetenin boyun eğici davranışların yordayıcısı olduğu tespit edilmiştir.

Ulu Botan ve Yüksel (2019) tarafından yapılan çalışmada, mesleki eğitim merkezinde öğrenim gören 15-22 yaş aralığındaki 260 öğrencinin sağlık, sosyal ve ekonomik durumları boyun eğici davranışlara göre incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda aile içinde şiddet gördüğünü belirtenlerin, annesinden şiddet gördüğünü belirtenlerin, iş yerinde mobinge maruz kalanların, evli bireylerin ve sorunlarını paylaşanların boyun eğici davranışlar ölçek puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Sosyoekonomik düzey, anne- baba eğitim durumu, kardeş sayısı, cinsiyet gibi demografik değişkenlere göre anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Kınık ve Odacı (2019) tarafından yapılan çalışmada, ortaokulda öğrenim gören 12-13 yaş aralığındaki 32 öğrencinin sosyal beceri eğitim programı ile boyun eğici davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre 10 oturumluk sosyal beceri psiko-eğitim programının öğrencilerin boyun eğici davranışlarını azaltmada anlamlı etkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Mamırova ve Yılmaz (2019) tarafından yapılan çalışmada, 705 yükseköğretim öğrencisinin boyun eğicilik ile yaşam doyumu, zihinsel iyilik, iyimserlik ve öznel iyi oluşlar arasındaki ilişki ve boyun eğiciliğin bu kavramları açıklama gücü incelenmiştir. Araştırma sonucunda boyun eğiciliğin yaşam doyumu, mental iyi oluş ve iyimserlik puanlarının; öznel iyi oluş puanlarının da boyun eğiciliğin negatif yönde anlamlı bir yordayıcısı olduğu tespit edilmiştir.

Mutlu Bozkurt vd. (2019) tarafından yapılan araştırmada, 15-18 yaş aralığındaki 154 spor lisesi öğrencisinin demografik değişkenler açısından boyun eğici davranışları incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda anne ve babanın eğitim durumları, akademik başarı düzeyi ve cinsiyet değişkenleri ile boyun eğici davranışlar arasında anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir.

Ordu (2019) tarafından yapılan araştırmada, 11-18 yaş aralığındaki 336 katılımcının benlik saygısının boyun eğici davranışlarıyla ilişkisinde denetim odağının aracı rolu incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda cinsiyet değişkenine göre boyun eğici davranışlar düzeylerinin farklılaştığı bu sebeple katılımcıların cinsiyeti kontrol edildiğinde benlik saygı düzeylerinin boyun eğici davranışlar düzeylerini anlamlı bir ilişkinin olduğu ve yordadığı; benlik saygısı ve denetim odağının boyun eğici davranışlarla ilişkisinin negatif yönde olduğu grlmştir. Benlik saygı düzeyi yüksek bireylerin boyun eğici davranışlar düzeylerinin düşük, içten denetim odağıyla birlikte boyun eğici davranışlar düzeyini daha fazla düştüğü belirlenmiştir.

Pazarcıkçı ve Dilmen (2019) tarafından yapılan araştırmada, öğrenimine yeni başlayan 145 hemşirelik öğrencisinin meslek seçimini etkileyen faktörler ile boyun eğici davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda ‘Meslek Seçimi leği’ (MS) puanları ile ‘Boyun Eğici Davranış leği’ (BED) puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ancak BED puan ortalaması ile MS’nin ‘Yaşamsal Nedenler’ alt boyutundan aldıkları puanlar anlamlılığa yakın bulunmuştur. Hemşirelik bölümünü yeni tercih eden öğrencilerin orta düzeyde boyun eğici olduğu ancak meslekte ilerlemek isteyenlerde boyun eğici davranışlar düzeyinin düştüğü belirlenmiştir.

Yılmaz ve Deniz (2020) tarafından yapılan araştırmada, farklı lise türlerinde öğrenim gören 433 kız ve 330 erkek öğrencinin boyun eğici davranışlarının problem çözme yaklaşımları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre ergen boyun eğiciliği ile problem çözme yaklaşımları arasında pozitif anlamlı ilişki olduğu; ergen boyun eğiciliğinin problemlere olumsuz yaklaşım, kendine güvensizlik ve sorumluluk alamamanın anlamlı yordayıcısı olduğu tespit edilmiştir.

Gültekin ve Akyunus (2022) tarafından yapılan araştırmada, evrimii ortamda 731 kişinin romantik ilişkiler bağlamında erken dönem uyum bozucu şemaları (Kopukluk, Zedelenmiş Otonomi, Zedelenmiş Sınırlar, Diğeri Yönelimlilik, Yüksek Standartlar) ve işlevsel

olmayan baş etme modlarının (aşırı telafi, teslimci) kişilerarası baskınlık ve boyun eğicilik ile ilişkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda, kopukluk şemasının partnerde algılanan kişilerarası problemler (algılanan partner boyun eğiciliği ve baskınlığı) ile ilişkisinde sırasıyla kişinin kullandığı baş etme şema modları (teslimci ve aşırı telafi) ve kendi kişilerarası problemlerinin (boyun eğicilik ve baskınlık) aracı rolünü göstermiştir.

2.4.4. Boyun eğici davranışlar ile ilgili yurt dışında yapılan araştırmalar

Sosyal psikolog Solomon Asch'in *Psychological Monographs* Dergisinde yayınlanan 1956 tarihli çalışmasında bireyin karar verme sürecindeki grup baskısının bireyin algıları ve yargıları üzerindeki etkisi incelemiştir. Asch'in 'gruba uyum' deneyinde; 7-9 kişiden oluşan denek grubunda gerçek (asıl) denek, diğer deneklerin (aslında sahte denek olan) basit bir algısal göreve kasıtlı olarak yanlış cevaplar verdiği bir grup ortamına yerleştirilmiştir. Deneyden habersiz olan gerçek (asıl) denek, daha sonra, doğru cevabı açıkça görebilmelerine rağmen, grubun geri kalanıyla aynı yanlış cevapları vermesi ve uyması için baskı altına alınmıştır. Deneyin sonunda; katılımcıların yaklaşık %75'inin deney sırasında en az bir kez gruba uyduğu ve yanlış cevap verdiği, yapılan deneylerin yarısından fazlasında gerçek denekin yanlış cevap veren sahte deneklere uyum gösterdiği ve tüm deneylerde gruba uyma oranının %33 olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Bond ve Smith, 1996). Grubunun büyüklüğü, daha fazla oybirliği ile verilen yanıtlar, görevin zorluk derecesi gibi değişkenlerin deneklerin (katılımcıların) gruba uyma eğilimini arttırdığı tespit edilmiştir (Akt. Anlı, 2017). Asch'in gruba uyma davranışı deneyi, insan davranışının şekillenmesinde grup baskısının ne kadar güçlü etkiye sahip olduğu ve kendi algılarıyla çelişse bile bireyin uyma eğilimi gösterdiği konusunda önemli bir anlayış sağlamıştır. Bu deney, sosyal psikolojideki grup etkisi ve bireyin karar verme sürecindeki esnekliği gibi konuları aydınlatarak, bireylerin çoğunluğa uyma eğilimini anlamamıza yardımcı olmuştur.

Stanley Milgram (1974), bireylerin otorite figürlerine ne ölçüde itaat edeceklerini ve başkalarına ne ölçüde zarar vereceklerini araştırmak için bir deney yapmıştır. Bu deney, durumsal belirleyicilerin baskısı altında sıradan bir kişinin nasıl acımasız davranabileceğini ve bir başka kişiye ölümcül zarar verebileceğini göstermiştir. Deneyde öğretmen rolü verilen deneklere öğrenci rolünde olan sahte deneye kelime çiftleri okuması, öğrenci olan sahte denekten de kelime çiftlerini hatırlaması ve sorulan soruları cevaplaması istenmiştir. Öğrenci olan sahte denek deneyin başında sorulara doğru cevap verdikten kasıtlı olarak yanlış cevaplar vermiştir. Öğrenci olan sahte denek sorulan soruya yanlış cevap verdiğinde gerçek denekten

öğrenciye elektrik şoku vermesi, her yanlış cevabında da elektrik şokunun voltajını arttırması istenmiştir. Elektrik şokunun voltajı artmasına, uyarı ve tehlike işareti vermesine rağmen gerçek denekten uygulamaya devam etmesi istenmiştir ve gerçek deneklerin büyük çoğunluğu otoriteye itaat ederek uygulamaya devam etmiştir. Deneyin sonunda öğretmen rolünde olan gerçek deneklerin %65'i öğrencinin acı içinde olmasına rağmen son seviyeye kadar elektrik şoku uygulamaya devam etmiş, gerçek deneklerin %35'i ise öğrencinin acı içerisinde olduğunu söyleyerek uygulamaya son vermiştir. Deneyin sonunda bireylerin otoriteye karşı itaat etme eğiliminde olduğu ve kendilerine emredilen eylemleri zararlı olmasına rağmen gerçekleştirebilecekleri tespit edilmiştir. Deneyin bir diğer önemli sonucu ise deneklerin itaat etme davranışlarının sadece otorite ve sosyal normlar değil, gerçek deneylerin deney sırasında yaşadıkları duygusal stresle başa çıkmak için tepkilerini baskılama ve duyarsızlaştırma eğiliminde olabilecekleridir (Akt. Yükselbaba, 2017). Milgram'ın deneyi, otorite ve sosyal normların bireylerin etik ve ahlaki yargılarını nasıl etkileyebileceğini çarpıcı bir şekilde göstermiştir.

Zimbardo (1972), çevresel faktörlerin özellikle güç faktörünün bireyin psikolojisi ve davranışları üzerindeki etkilerini göstermek amacıyla önemli bir deney gerçekleştirdi. Zimbardo'nun öncülüğünde yapılan ünlü Stanford Deneyinde öğrencilerinin gardiyan ve mahkum rolleri oynadığı gerçeğe yakın bir hapisane ortamında hapis cezasının, stresin ve gücün psikolojik etkileri incelenmiştir. Stanford Deneyi'nde gardiyanlar hızlı bir şekilde küfürler, kısıtlamalar, cezalandırmalar vb. yöntemler ile mahkumları sindirmeye, kendilerine sağlanan gücü ne ölçüde serbestçe kullanabileceklerini test etmişler ve durum zalim bir hal almıştır. Mahkumlar fiziksel ve psikolojik cezayı kabullenme, pasif ve itaatkar (boyun eğici) bir hal alırken, hapisanenin müfettişi rolünde olan Zimbardo otoriter bakış açısının etkisinde kalarak gardiyanların artan zulmünü durduramamış ve müdahalede bulunamamıştır. Stanford Hapishane Deneyi, çevresel ve sosyal faktörlerin sıradan insanların gücün kötüye kullanılmasına izin verildiği ortamda ahlaki ilkelerini nasıl hızla terk edebildiklerini, etik olmayan davranışlarda bulunabildiklerini göstermiştir.

Wall ve Wayne (1994) tarafından yapılan araştırmada, sosyoekonomik açıdan dezavantajlı 48-71 aylık okul öncesi çocukların anneleri ile olan oyun etkileşimlerinde saldırgan, girişken ve boyun eğici davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada çocukların davranışları kaydedilmiş ve oyun ortamlarında derecelendirilmiştir. Saldırgan ve girişken davranışı yordamak için annenin içinde bulunduğu depresyon, boyun eğici davranışı

yordamak için de annenin öfkesi ile etkileşime girmiştir. Annenin içinde bulunduğu depresyon ve öfke düzeyinin çocukların boyun eğici davranışlar gösterme eğilimlerinde cinsiyete göre anlamlı farklılıkların olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Erkek çocukların kız çocuklara göre daha girişken davranışlarda bulunduğu ancak daha saldırgan ve boyun eğici davranışlar göstermediği; kız çocuklarının ise daha fazla boyun eğici davranışlarda buldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Gilbert (2000) tarafından 109 üniversite öğrencisi ve 50 hasta üzerinde yapılan çalışmada, boyun eğici davranışlar ile depresyon arasında anlamlı düzeyde bir ilişki; kendini suçlama veya eleştirme ile boyun eğici davranışlar arasında da bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yine araştırmada sosyal etkileşim kaygısı (*sosyal karşılaşmalardan kaçınma*) ile olumsuz değerlendirilme korkusu (*fear of negative evaluation*) arasında güçlü bir ilişki tespit edilmiştir.

McCreay ve Rhodes (2001) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, baskın davranışlar ile boyun eğici davranışları cinsiyet açısından incelenmiştir. Araştırmada erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha baskın davranışlar sergilediği, kız öğrencilerin pasif kişilik yapıları sebebi ile erkek öğrencilere göre daha fazla boyun eğici davranışlar sergiledikleri tespit edilmiştir.

Tiedens ve Fragale'e (2003) ait araştırmada, iki birey arasındaki ilişkilerde postüral taklit-baskın davranışlara baskın, boyun eğici davranışlara teslimiyetle yanıt vermek- ve postüral tamamlayıcılık- baskın ve boyun eğici davranışa zıt davranışlarda bulunmak- davranış modellerinin ve statünün nasıl belirlendiği ile ilişkileri nasıl etkilediği incelenmiştir. İki aşamalı olan araştırmanın ilk aşamasında katılımcılara video kayıt altına alınarak sözsüz davranışların taklit edilip edilmediği değerlendirilmiştir. Katılımcıların etkileşime girdikleri kişiyi taklit ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın ikinci aşamasında ise katılımcılardan resim tanımlamaları istenmiştir. Bu sırada vücut postürleri incelenen katılımcıların baskın davranışlar sırasında vücut postürlerinin genişleyip genişlemediği, boyun eğici davranışlar sırasında ise vücut postürlerinin daralıp daralmadığı incelenmiştir. Resim tanımlama işleminden sonra katılımcılara kendilerini nasıl hissettikleri, partnerlerinden ne kadar hoşlandıklarını içeren anket doldurmaları istenmiştir. Araştırmada hiyerarşik bir yapıya uymanın savaştan daha rahat olabileceği ve kişilerin baskın ya da boyun eğici duruşları taklit etmek yerine tamamlayıcı bir biçimde yanıt verdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Constantino vd. (2008) tarafından yapılan araştırmada, 18-75 yař aralığında depresyon tanısı olan bireylerin dūřmanca ve boyun eğici davranışlarının kişilerarası tarzları ile ilişkisi incelenmiştir. 12 haftalık bilişsel davranışsal analiz perspektifinden kişilerarası odaklı oturumlar gerçekleştirilmiştir. Bu oturumlardan önce ve sonra IMI (*Impact Message Inventory: Etki Mesaj Envanteri*) uygulanmış ve depresyon tanısı olan katılımcıların daha boyun eğici ve dūřmanca algılandıkları tespit edilmiştir. Araştırma da depresyon tanısı olan katılımcıların ilişkilerinde kendilerini boyun eğici karşısındaki kişiyi de baskın olarak değerlendirdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Giacolini vd. (2013) tarafından yapılan arařtırmada, sosyal karřılařtırma derecelendirme leęinin (SCRS ve Boyun Eęici Davranıřlar leęi) İtalyanca sūrūmūnūn ergenlerden oluřan bir örnekleme üzerinde gūvenirlik ve geçerlilik çalıřması yapılmıřtır. Arařtırmada ergen katılımcılara klinik ve klinik olmayan řeklinde iki gruba ayrılarak ölçekler uygulanmıřtır. Boyun eęici davranıřlar ile sosyal karřılařtırma leęinin SCL-90-R'deki bulguları arasında anlamlı dūzeyde iliřki ve leklerin İtalyanca sūrūmlerinin orijinal ölçekler ile uyumlu olduęu tespit edilmiřtir. Arařtırmada boyun eęici davranıřın ve sosyal karřılařtırmanın ruh saęlıęı sorunları ile iliřkili olduęu sonucuna da ulařılmıřtır.

Castilho vd. (2014) tarafından yapılan araştırmada, 18-65 yař aralığındaki 193 katılımcının çocukluk dönemine ait erken dönem olumsuz ebeveyn tutumlarının depresyon ve kaygı duygu durumları üzerindeki özeleştirinin aracı rolū incelenmiştir. Araştırmada ocukluk döneminde algılanan tehdit ve boyun eğici davranışların yetişkinlik döneminde depresyon ve kaygı üzerinde özeleştirinin aracılık ettiği tespit edilmiştir. Katılımcıların yetişkinlik dönemlerinde benlik algılarını yetersiz olarak görmeleri ile çocukluk döneminde algılanan tehdit ve boyun eğici davranışların ilişkili oldukları da tespit edilmiştir.

Catarino vd. (2014) tarafından 'Boyun Eęici Merhamet leęi'nin geliştirilmesi için 192 ęrenci ile yapılan araştırmada, depresyon, anksiyete ve stres değişkenleriyle boyun eğici davranışlar ve utanç değişkenleri karşılaştırılmıştır. Araştırmada boyun eğici merhametin; boyun eğici davranışlar, utanç temelli bakım, ego hedefleri ile depresyon, anksiyete ve stres ile ilişkili oldukları tespit edilmiştir. Catariona vd. başkalarına karşı merhametli olmanın iyi oluşla bağlantılı olmasına rağmen bireylerin farklı motivasyonlar ile merhametli davranabileceğini de belirtmiştir. Bu yūzden benliğin değer görmek ve sevmek için merhametli davranışları 'boyun eğici merhamet' olarak tanımlamışlardır.

Zimmerman vd. (2015) tarafından yapılan araştırmada, sosyal kaygı ve içselleştirilmiş utanç -benlik hakkında daha olumsuz inanç veya duygu- arasında boyun eğici davranışların aracılık rolü incelenmiştir. Araştırmanın sonunda ve içselleştirilmiş utanç davranışlarının daha fazla olduğu; boyun eğici davranışların sosyal anksiyete bozukluğu olan erkek katılımcılarda sosyal kaygı ve içselleştirilmiş utanç arasındaki ilişkiye aracılık ettiği tespit edilmiştir. Araştırmada kadınlar için anlamlı bir sonuç ortaya çıkmamış; boyun eğici davranışların sosyal anksiyete bozukluğu olan kadınlarda sosyal kaygı ve utanç arasındaki ilişkiye aracılık etmediği tespit edilmiştir. Sosyal anksiyete bozukluğu olan erkeklerde kadınlara oranla boyun eğici davranışlar ile içselleştirilmiş utanç arasında güçlü bir pozitif ilişkinin olması sosyal açıdan kaygılı bireylerin kendi benliklerini tanımlarken başkalarının değerlendirmelerine güvenmelerinin ve ihtimal endişelerin etkileşiminden kaynaklandığı ifade edilmiştir.

Köhler vd. (2019) tarafından yapılan çalışmada, kronik depresyon ile boyun eğici davranışlar arasındaki ilişki ile ilgili alanyazın taraması yapılmıştır. Kronik depresyonun; başlangıç yaşı, aile ve eğitim durumu, çocukluk ve geçmiş yaşam olayları, psikiyatrik eşlik eden hastalıklar, kişilik bozuklukları, depresif belirtilerin şiddeti, tedavi geçmişi, kişilik özellikleri ve bilişsel stratejiler, duygular ve kişilerarası ilişkiler açısından kronik depresyonu olan ve kronik depresyonu olmayan katılımcılarda sistematik olarak karşılaştırılmıştır. Araştırmanın sonucunda kronik depresyonu olan hastalarda depresyonun erken başladığı, çocukluk dönemindeki kötü muamele, ihmal-istismar, tedaviye dirençli hastalıkların risk faktörü olduğu ile ilgili anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır. Kronik depresyonu olan kişilerin daha boyun eğici (itaatkar) davranışlar ve dışmanca tarz sergiledikleri, sıklıkla davranışsal (*behavioral avoidance*) ve duygusal kaçınmaya (*emotional avoidance*) sahip oldukları ila kendine yönelik olumsuz inançlar, dışük dışadönüklük, yüksek düzeyde nevroitiklik gibi kişilik özelliklerine sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

BÖLÜM 3

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizi ile ilgili ayrıntılı bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin benlik saygısı ile boyun eğici davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu araştırma için betimleyici ve olayın doğasının anlaşılmasına katkı vermesi nedeniyle ‘nicel araştırma yöntemleri’nden birisi olan ‘tarama (survey) modelleri’ içinde yer alan ‘ilişkisel tarama modeli’ tercih edilmiştir. Özellikle ilişkisel tarama modeli, araştırmacı tarafından belirlenen iki veya daha fazla değişken arasında anlamlı ilişkiler olup olmadığını ortaya koyabilme avantajı sunması nedeniyle tercih edilir (Fraenkel vd., 2012).

Ayrıca ilişkisel tarama modelinde ilişki gösterdiği tespit edilen değişkenler arasında gerçek bir sebep-sonuç ilişkisinin varlığı ifade edilememekte ancak değişkenlerden birinde gerçekleşecek değişimler diğer değişkende oluşacak değişimin tahmin ve yordanmasına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir (Karasar, 2018).

İlişkisel tarama modelinde katılımcı, öğrencilerin soruları cevaplaması sırasında birbirinden etkilenme olasılığını ortadan kaldırabildiği ölçüde geçerlik ve güvenirlik sağlanabilmektedir. Yine bu model kullanıldığında değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlenmesi kadar muhtemel sonuçlarında tahmin edilmesinin mümkün olabilmesi ve elde edilen verilerin genelleme yapmaya elverişli olmasından dolayı ilişkisel tarama modeli tercih edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Bu araştırmanın bir bağımlı bir de bağımsız değişkeni bulunmaktadır. Araştırmanın bağımlı değişkeni boyun eğici davranışlardır. Araştırmanın bağımsız değişkeni ise benlik saygısıdır. Bu araştırma mesleki eğitim merkezinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin benlik saygısı ile boyun eğici davranışları arasında bir ilişki olup olmadığı, eğer var ise ne derecede ve hangi yönde ilişki olduğu tespit edilmek üzere tasarlanmıştır.

3.2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Genelde sosyal bilimler özelde eğitim bilimleri alanında araştırma yapılacağına sağlıklı bir araştırmanın yürütülebilmesi için çalışma grubu katılımcı sayısının 300-400’ün

altına düşmesinin önerilmediği görülmektedir (Karasar, 2013; Kılıç, 2013). Bu sebeple çalışma grubu 2022-2023 eğitim öğretim yılında Konya ili merkez ilçelerinden Karatay ilçesinde bulunan Ahi Evran Mesleki Eğitim Merkezi'nin 9-12.sınıflar arasında öğrenim görmekte olan öğrencilerden uygun örneklem yoluyla seçilen 545 erkek öğrenci oluşturmaktadır. Ahi Evran Mesleki Eğitim Merkezinde kız öğrenci sayısının 30'un altında olmasından dolayı da araştırmaya sadece erkek öğrenciler dahil edilmiştir. Mesleki eğitim merkezlerinde ortaokul mezunu herkesin eğitim alabilmesine rağmen 2022-2023 eğitim öğretim yılında Ahi Evran Mesleki Eğitim Merkezi'nde eğitim verilen alanlarda 18 yaşından büyük olup eğitim gören öğrenci sayısının 30'un altında olmasından dolayı da araştırmaya sadece 13-17 yaş aralığında olan öğrenciler dahil edilmiştir.

Çalışma grubuna ait bilgiler Tablo 3.1.'de gösterildiği şekildedir.

Tablo 3.1. Çalışma grubuna ait bilgiler.

Tanıttıcı Bilgiler		N	%
Yaş	13	10	1,8
	14	32	5,9
	15	90	16,5
	16	153	28,1
	17	260	47,7
Sınıf	9	193	35,4
	10	140	25,7
	11	129	23,7
	12	83	15,2
Okuduğu Alan	Makine Teknolojisi	215	39,4
	Metal Teknolojisi	133	24,4
	Elektrik Elektronik Teknolojisi	54	9,9
	Mobilya ve İç Mekân Tasarımı	62	11,4
	Moda Tasarım Teknolojileri	31	5,7
	Motorlu Araçlar Teknolojisi	50	9,2
Anne Eğitim Durumu	İlkokul	286	52,5
	Ortaokul	199	36,5
	Lise	55	10,1
	Üniversite	5	0,9
Baba Eğitim Durumu	İlkokul	246	45,1
	Ortaokul	193	35,4
	Lise	93	17,1
	Üniversite	13	2,4
Ailenin Algılanan Ortalama Aylık Gelir Düzeyi	Oldukça Düşük	52	9,5
	Düşük	94	17,2
	Orta	297	54,5
	Yüksek	77	14,1
	Oldukça Yüksek	25	4,6

Tablo 3.1. incelendiğinde mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin %1,8'i 13, %5,9'u 14, %16,5'i 15, %28,1'i 16 ve %47,7'si 17 yaşında olup yaş ortalaması 16,14'tür. Öğrencilerin %35,4'ü 9, %25,7'si 10, %23,7'si 11 ve %15,2'si 12. sınıftadır. Öğrencilerin %39,4'ü makine teknolojisi, %24,4'ü metal teknolojisi, %9,9'u elektrik elektronik teknolojisi, %11,4'ü mobilya

ve iç mekân tasarımı, %5,7'si moda tasarım teknolojileri ve %9,2'si motorlu araçlar teknolojisi alanında okumaktadır. Öğrencilerin annelerinin %52,5'i ilkokul, %36,5'i ortaokul, %10,1'i lise ve %0,9'u üniversite mezunu; babalarının %45,1'i ilkokul, %35,4'ü ortaokul, %17,1'i lise ve %2,4'ü üniversite mezunudur. Öğrencilerin %9,5'i oldukça düşük, %17,2'si düşük, %54,5'i orta, %14,1'i yüksek ve %4,6'sı ise oldukça yüksek ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyine sahiptir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada araştırmanın bağımlı (test edilen) değişkeni olan öğrencilerin boyun eğici davranışlar puanlarını belirlemek için Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği (BEDÖ) (Şahin ve Şahin, 1992) ve araştırmanın bağımsız değişkeni olan öğrencilerin benlik saygısı puanlarını belirlemek için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ) (Çuhadaroğlu Çetin, 1986) kullanılmıştır. Araştırmada bağımsız değişkenler olarak ele alınan yaş, sınıf, okuduğu alan, anne-baba eğitim durumu ve ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyi bilgilerinin toplanabilmesi için oluşturulan Kişisel Bilgi Formu (KBF) kullanılmıştır.

Araştırma için gerekli veriler, yaş grubu itibarıyla alınması gereken velilerinin izni kapsamında doğrudan çalışma grubu kapsamında yer alan öğrencilerin kendilerinden elde edilmiştir.

3.3.1. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ)

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği [RBSÖ], 1965 yılında Morris Rosenberg tarafından geliştirilmiştir. Bu ölçek, güvenilirlik açısından dört ölçekten birisi olması sebebiyle psikiyatri, psikoloji ve ruh sağlığı alanlarında ile eğitim bilimleri alanında da yoğun şekilde kullanılmaktadır. Likert tipi testten oluşan ölçek, ayrıca kolay uygulanabilirliği ve kısa olması bakımından tercih edilmektedir.

Bir *öz bildirim testi* olarak toplam 63 maddeden oluşan ölçeğin 12 alt boyutu bulunmaktadır. Bu alt boyutlar; Benlik Saygısı, Kendilik Kavramının Sürekliliği, İnsanlara Güvenme, Eleştiriye Duyarlılık, Depresif Duygulanım, Hayalperestlik, Psikomatik Belirtiler, Kişilerarası İlişkilerde Tehdit Hissetme, Tartışmalara Katılabilme Derecesi, Ana-Baba İlgisi, Babayla İlişkisi ve Psişik İzolasyon şeklindedir. Bu araştırmada çalışmanın amacı doğrultusunda ölçeğin ilk 10 maddesinden oluşan 'Rosenberg Benlik Saygısı' alt ölçeği kullanılmıştır. RBSÖ 4lü likert tipine (4=çok doğru, 1=çok yanlış) sahip bir ölçektir. Ölçekte yer alan maddelerden 5 tanesi olumlu (genel olarak kendimden memnunum), 5 tanesi ise

olumsuz (kendimde gurur duyacak fazla bir şey bulamıyorum) ifadeler içermektedir. Olumsuz ifade içeren 5 madde analiz sırasında ters madde olarak değerlendirilmiştir.

Ölçeğin, Çuhadaroğlu Çetin (1986) tarafından Türkçeye çevrilip uyarlanması sonrası geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları kapsamında benlik saygısı alt ölçeğinin geçerliğini sınamak için psikiyatrik görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde yapılan değerlendirmelerle birlikte öğrencilerin benlik saygıları, kendilerine ilişkin görüşlerine göre (1) yüksek, (2) orta ve (3) düşük şeklinde gruplandırılmıştır. Görüşmelerden ve benlik saygısı ölçeğinden elde edilen sonuçlar arasındaki ilişkiler hesaplanmış ve geçerlik oranı .71 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin test-tekrar test güvenilirlik katsayısının ise .75 olduğu belirtilmiştir. Bu araştırma için hesaplanan güvenilirlik katsayısı .75'tir. RBSÖ Ek-1'den incelenebilmektedir.

3.3.2. Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği (BEDÖ)

'*Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği*' [BEDÖ], lise son sınıf öğrencilerinin depresyon ile ilgili boyun eğici sosyal davranışlarını ölçmek amacıyla Gilbert ve Allan (1994) tarafından geliştirilmiştir.

Ölçeğin Türk kültürüne uyarlama çalışması Şahin ve Şahin (1992) tarafından "*Sosyotopi ve özerklik ile ergen suçluluk, utanç ve depresyon ilişkisi*" adlı çalışma ile gerçekleştirilmiştir. BEDÖ, bir kendini değerlendirme ölçeği olarak ergen ve yetişkinlere uygulanabilmektedir.

BEDÖ, toplam 16 maddeden oluşmaktadır. Araştırmalarda sözü edilen davranışın kişiyi ne kadar tanımladığını ölçümlenmektedir. BEDÖ 5'li likert tipine (5=çok iyi tanımlıyor, 1=hiç tanımlamıyor) sahip bir ölçektir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 80, en düşük puan ise 16'dır. Ölçekten alınan yüksek puan, bireyin yüksek boyun eğici davranışlar gösterdiğini ifade etmektedir. Ölçekten alınan düşük puan ise bireyin düşük boyun eğici davranışlar sergilediği anlamına gelmektedir.

BEDÖ'nün Beck Depresyon Envanteri (Ölçeği) ile korelasyonu .32, Sosyopati Ölçeği (*Sociopathy Scale*) ile .36 olarak bulunmuştur. İç tutarlılık .89, tekrar testi olarak 4 ay sonra yapılan ikinci uygulamadaki test-tekrar test güvenilirlik katsayısının ise .84 olduğu belirtilmiştir. Bu araştırma için hesaplanan güvenilirlik katsayısı .74'tür. BEDÖ Ek-2'den incelenebilmektedir.

3.3.3. Kişisel Bilgi Formu (KBF)

Araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu'nda çalışma grubunda yer alan öğrencilerin kendileri hakkındaki bilgiler ile birey ile ailesine dair özellikler hakkında kısa bilgiler yer almaktadır. Özellikle araştırmanın değerlendirilmesinde söz konusu olan değişkenler anne-baba eğitim düzeyi, algılanan gelir düzeyi, meslek alanları ve yaşıdır. KBF soruları Ek-3'ten incelenebilmektedir.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırma için veriler toplanmadan önce araştırma ile ilgili MEB Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğünden ilgili izin ve Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 2022/220 no'lu karar ile onay alınmıştır. Etik kurul kararı Ek-5'te ve MEB araştırma izni Ek-6'da verilmiştir. Onaydan sonra çalışma grubunu oluşturacak olan öğrencilerin tamamı 18 yaşını tamamlamamış bireyler olduğu için öğrencilerin velilerinden verilerin toplanabilmesi için izin belgesi alınmıştır. Ardından verilerin toplanmasına geçilmiştir.

Araştırma verilerinin toplanmasında ilk olarak araştırmanın amacı ve ölçeklerin uygulanma süreci hakkında araştırmacı tarafından çalışma grubuna bilgilendirme yapılmıştır. RBSÖ, BEDÖ ve KBF araştırmacı tarafından çalışma grubuna sınıf ortamında uygulanmıştır.

Mesleki Eğitim Merkezi öğrencilerinin haftada bir gün okula teorik eğitime almaya geldikleri göz önünde bulundurularak daha çok katılımcıya ulaşabilmek amacıyla sınıftaki uygulamaya katılmayan öğrencilere ölçekler Google Forms uygulaması aracılığıyla internet üzerinden uygulanmıştır. Google Forms üzerinden oluşturulan form bilgilendirilmiş onay formu, kişisel bilgi formu ve ölçekleri içermektedir. Oluşturulan formun bağlantı adresi okul idaresi ve öğretmenlerle paylaşılarak bu şekilde öğrencilere ulaşılması planlanmıştır. Oluşturulan formun öğrenciler tarafından tekrar doldurulmasını engellemek amacıyla form Google hesabı üzerinden bir(1) yanıtla cevaplanacak şekilde sınırlandırılmıştır. Oluşturulan formlarda öğrencilerden isim-soyisim istenmemiştir. Velilerinden izin alınmış öğrenciler arasından da araştırmaya katılım için gönüllülüğe dikkate edilmiş herhangi bir zorlama olmamıştır.

İnternet aracılığı ile veri toplanmasının hedeflenmesindeki ana amaç verilerin kolay elde edilebilir olması ve kolay işlenebilir olmasıdır. İnternet üzerinden ulaştırılan anket formlarının daha çok cevaplandığı tespiti (Fricker vd., 2002), sosyal bilimler alanında internet üzerinden

veri toplama yöntemi klasik yöntemlere göre daha kolay uygulanabiliyor olması, katılımcılara daha hızlı ulaştırılabilmesi ve zaman tasarrufu sağlaması açısından daha geçerli olması (Avcıoğlu, 2014) sebebiyle araştırmacı tarafından tercih edilmiştir.

Ölçeklerin uygulanma süresi yaklaşık 20-25 dakika sürmüş olup uygulama sırasında herhangi bir sorunla karşılaşılmamıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Bu araştırmada mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin benlik saygısı ile boyun eğici davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmaya toplam 562 öğrenci katılmıştır. Veriler araştırmacı tarafından mesleki eğitim merkezi öğrencilerine uygulanan ölçekler yoluyla elde edilmiştir. Ölçeklerin eksik ya da hatalı olarak doldurması sebebiyle 17 öğrencinin vermiş olduğu cevaplar araştırma ve analiz sürecine dâhil edilmemiştir. Elde edilen 545 veri SPSS uygulamasının 27. sürümü kullanılarak analiz edilmiştir.

Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerden KBF aracılığı ile elde edilen bireysel, ailesel durumları ile demografik özelliklerini belirlemek amacıyla frekans dağılımları incelenmiş ve excel tablosu oluşturulmuştur. Sürekli veriler ortalama $\pm$ standart sapma olarak, kategorik veriler ise frekans ve yüzde (%) olarak gösterilmiştir. Anlamlılık düzeyi $p>0.05$ referans alınarak değerlendirilmiştir. Verilerin değerlendirilmesine normal dağılım standartlarına uyup uymadığına bakılarak başlanmıştır. Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin ölçeklerden aldıkları puanların çarpıklık ve basıklık katsayıları sırasıyla Tablo 3.2.'de verilmiştir.

Tablo 3.2. Ölçeklerden alınan puanların normal dağılım gösterip göstermediğinin belirlenmesinde yer alan çarpıklık ve basıklık katsayıları.

Ölçekler	Çarpıklık Katsayısı	Basıklık Katsayısı
Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği	-0.295	-0.179
Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği	0.071	0.288

Araştırmadaki değişkenlerin örneklem grubundaki normallik dağılımı için yapılan analizde benlik saygısı değişkeninin basıklık kat sayısı -0.179 çarpıklık kat sayısı -0.295; boyun eğici davranışlar değişkeninin basıklık kat sayısı 0.288 çarpıklık katsayısı 0.071 olduğu saptanmıştır. Ölçekten alınan puanların çarpıklık ve basıklık katsayılarının ± 1 aralığında olması normal dağılımın var olduğuna dair kanıt olarak değerlendirilmektedir (Hair vd., 2010). Tablo 3.2. incelendiğinde araştırmada kullanılan tüm ölçeklerin çarpıklık ve basıklık katsayılarının ± 1 aralığında olması ölçekten alınan puanların normal dağıldığını göstermektedir.

Katılımcı sayısının yeterli olması ($N>30$), katılımcıların evrenden rastgele bir şekilde seçilmiş olması, katılımcıların birbirinden bağımsız olması, varyansların homojen dağılması ve araştırmadaki değişkenlerin normal dağılım göstermesinden dolayı ölçeklerden alınan puanlarla analizler yapılırken parametrik testler kullanılmıştır.

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin benlik saygısı ile boyun eğici davranışlarına ilişkin tanıtıcı bilgilere göre verilerin karşılaştırılmasında 'Tek Yönlü Varyans Analizi' (*One-way analysis of variance / One-Way ANOVA*) kullanılmıştır. Analiz sonucunda anlamlı olan grupların çoklu karşılaştırmalarında homojen dağılım gösterenler için '*Tukey Testi*' ve homojen dağılım göstermeyenler için ise '*Tamhane T2*' testi kullanılmıştır. Benlik saygısı ve boyun eğici davranışlar ölçeklerinden alınan puanların arasındaki ilişkinin yönünü ve şiddetini belirlemek amacıyla '*Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi*' uygulanmıştır. Araştırma kapsamında kullanılan benlik saygısı ve boyun eğici davranışlar ölçek puan ortalamaları göz önünde bulundurularak yordayıcı değişkene ait ölçekten alınan puanların yordanan değişkene ait ölçekten alınan puanları yordamasında 'Basit Doğrusal Regresyon Analizi' kullanılmıştır.

BÖLÜM 4

4. BULGULAR

Araştırmada mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin benlik saygıları ile boyun eğici davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın bu bölümünde verilerin analiz edilmesiyle elde edilen bulgular yer almaktadır.

4.1. Mesleki Eğitim Merkezi Öğrencilerinin Benlik Saygısı Ölçeği Puan Ortalamalarının Yaşa, Sınıf Düzeyine, Okuduğu Alana, Anne Eğitim Düzeyine, Baba Eğitim Düzeyine ve Ailenin Algılanan Ortalama Aylık Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalamalarının yaşa göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının yaşa göre karşılaştırılmasına ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 4.1.'de verilmiştir.

Tablo 4.1. Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamalarının yaşa göre karşılaştırılması (N=545).

Değişkenler	Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği						
	N	$\bar{x}$	SS	F	p	Anlamlı Fark**	
Yaş	13-14	42	27.67	6.23	1.930*	.124	-
	15	90	28.83	5.10			
	16	153	28.73	6.01			
	17	260	29.62	5.47			

p>0.05, *Tek yönlü ANOVA testi, **Tukey testi

Tablo 4.1. incelendiğinde benlik saygısı ölçeği puan ortalamalarına göre '17 yaş grubunun' ($\bar{x}=29.62$) en yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Tablo 4.1. incelendiğinde mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalamasının yaşa (F=1.930, p>0.05) göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur.

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalamalarının sınıf düzeyine göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının sınıf düzeyine göre karşılaştırılmasına ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 4.2.'de verilmiştir.

Tablo 4.2. Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamalarının sınıf düzeyine göre karşılaştırılması (N=545).

Değişkenler	Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği						
	N	$\bar{x}$	SS	F	p	Anlamlı Fark**	
Sınıf	9	193	29.31	5.40	3.539*	.015	10-11
	10	140	27.80	5.67			
	11	129	29.71	5.87			
	12	83	29.80	5.53			

p<.05, *Tek yönlü ANOVA testi, **Tukey testi

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalamalarının sınıf düzeyine göre karşılaştırılmasına ilişkin Tukey testi analiz sonuçları Tablo 4.3'te gösterilmektedir.

Tablo 4.3. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalamalarının sınıf düzeyine göre karşılaştırılmasına ilişkin Tukey testi analiz sonuçları.

İkili Karşılaştırma**	Ortalama Fark	SH	p	
9	10	1.51	.62	.074
	11	-.41	.64	.919
	12	-.49	.74	.910
10	11	-1.91	.68	.027
	12	-2.00	.78	.051
11	12	-.08	.79	1.000

p<.05

Tablo 4.2. incelendiğinde benlik saygısı ölçeği puan ortalamalarına göre '12. sınıf öğrencileri'nin ($\bar{x}$ =29.80) en yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Tablo 4.2. incelendiğinde mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalamasının sınıf düzeyine (F=3.539, p<0.05) göre anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur. Sınıf düzeyi açısından farklılığın hangi gruptan kaynaklı olduğunu belirlemek için yapılan çoklu karşılaştırma testinde yer alan Tukey testi kullanılmış, çıkan sonucuna göre 11. sınıfların benlik saygısı ölçeği puan ortalaması 10. sınıflara göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalamalarının okuduğu alana göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının okuduğu alana göre karşılaştırılmasına ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 4.4.'te verilmiştir.

Tablo 4.4. Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamalarının okuduğu alana göre karşılaştırılması (N=545).

Değişkenler	Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği						
	N	$\bar{x}$	SS	F	p	Anlamlı Fark**	
Okuduğu Alan	1. Makine Teknolojisi	215	29.03	5.57	0.306*	.910	-
	2. Metal Teknolojisi	133	29.52	5.18			
	3. Elektrik Elektronik Teknolojisi	54	29.09	5.98			
	4. Mobilya ve İç Mekân Tasarımı	62	28.63	6.42			
	5. Moda Tasarım Teknolojileri	31	29.29	6.45			
	6. Motorlu Araçlar Teknolojisi	50	28.66	5.42			

p>0.05, *Tek yönlü ANOVA testi, **Tukey testi

Tablo 4.4. incelendiğinde benlik saygısı ölçeği puan ortalamalarına göre 'metal teknolojisi öğrencilerinin' ($\bar{x}=29.52$) en yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Tablo 4.4. incelendiğinde mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalamasının okuduğu alana (F=0.306, p>0.05) göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur.

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalamalarının anne eğitim düzeyine göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının anne eğitim düzeyine göre karşılaştırılmasına ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 4.5.'te verilmiştir.

Tablo 4.5. Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamalarının anne eğitim düzeyine göre karşılaştırılması (N=545).

Değişkenler	Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği						
	N	$\bar{x}$	SS	F	p	Anlamlı Fark**	
Anne Eğitim Durumu	İlkokul	286	28.93	5.76	0.784*	.503	-
	Ortaokul	199	29.13	5.56			
	Lise ve Üzeri	60	29.72	5.36			

p>0.05, *Tek yönlü ANOVA testi, **Tukey testi

Tablo 4.5. incelendiğinde benlik saygısı ölçeği puan ortalamalarına göre 'anne eğitim düzeyi lise ve üzeri' olanların ($\bar{x}=29.72$) en yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Tablo 4.5. incelendiğinde mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalamasının anne eğitim düzeyine (F=0.483, p>0.05) göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur.

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalamalarının baba eğitim düzeyine göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının baba eğitim düzeyine göre karşılaştırılmasına ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 4.6.'da verilmiştir.

Tablo 4.6. Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamalarının baba eğitim düzeyine göre karşılaştırılması (N=545).

Değişkenler		Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği					Anlamlı Fark**
		N	$\bar{x}$	SS	F	p	
Baba Eğitim Durumu	İlkokul	246	29.27	5.55	0.970*	.380	-
	Ortaokul	193	28.65	5.81			
	Lise ve Üzeri	106	29.48	5.55			

p>0.05, *Tek yönlü ANOVA testi, **Tukey testi

Tablo 4.6. incelendiğinde benlik saygısı ölçeği puan ortalamalarına göre 'baba eğitim düzeyi lise ve üzeri' olanların ($\bar{x}$ =29.48) en yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Tablo 4.6. incelendiğinde mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalamasının baba eğitim düzeyine (F=0.970, p>0.05) göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur.

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalamalarının ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyine göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyine göre karşılaştırılmasına ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 4.7.'de verilmiştir.

Tablo 4.7. Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamalarının ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyine göre karşılaştırılması (N=545).

Değişkenler		Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği					Anlamlı Fark***
		N	$\bar{x}$	SS	F	p	
Ailenin Algılanan Ortalama Aylık Gelir Düzeyi	1. Oldukça Düşük	52	26.56	6.29	7.852*	.000	1-3
	2. Düşük	94	27.94	5.79			1-4
	3. Orta	297	29.18	5.22			1-5
	4. Yüksek	77	30.84	6.07			2-4
	5. Oldukça Yüksek	25	32.28	3.87			2-5

p<0.01, *Tek yönlü ANOVA testi, ***Tamhane T2 testi

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalamalarının ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyine göre karşılaştırılmasına ilişkin Tamhane T2 testi analiz sonuçları Tablo 4.8. de gösterilmektedir.

Tablo 4.8 Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalamalarının ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyine göre karşılaştırılmasına ilişkin Tamhane T2 testi analiz sonuçları.

İkili Karşılaştırma**		Ortalama Fark	SH	p
Oldukça Düşük	Düşük	-1.38	1.06	.886
	Orta	-2.62	.92	.060
	Yüksek	-4.29	1.11	.002
	Oldukça Yüksek	-5.72	1.17	.000
Düşük	Orta	-1.24	.67	.497
	Yüksek	-2.91	.91	.018
	Oldukça Yüksek	-4.34	.98	.000
Orta	Yüksek	-1.67	.76	.257
	Oldukça Yüksek	-3.10	.83	.007
Yüksek	Oldukça Yüksek	-1.44	1.04	.847

p<0.05

Tablo 4.7. incelendiğinde benlik saygısı ölçeği puan ortalamalarına göre ‘ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyi oldukça yüksek’ olanların ($\bar{x}=32.28$) ile en yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Tablo 4.7. incelendiğinde mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalamasının ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyine ($F=7.852$, $p<0.01$) göre anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur. Ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyi açısından farklılığın hangi gruptan kaynaklı olduğunu belirlemek için yapılan çoklu karşılaştırma testinde yer alan Tamhane T2 testi kullanılmış, çıkan sonuca göre ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyinin yüksek ve oldukça yüksek olanların benlik saygısı ölçeği puan ortalamalarının algılanan ortalama aylık gelir düzeyi düşük ve oldukça düşük olanlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Tamhane T2 testi sonucuna göre, ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyi orta olanların benlik saygısı ölçeği puan ortalaması algılanan ortalama aylık gelir düzeyi oldukça düşük olanlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

4.2. Mesleki Eğitim Merkezi Öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği Puan Ortalamalarının Yaşa, Sınıf Düzeyine, Okuduğu Alana, Anne Eğitim Düzeyine, Baba Eğitim Düzeyine ve Ailenin Algılanan Ortalama Aylık Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamalarının yaşa göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının yaşa göre karşılaştırılmasına ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 4.9.'da verilmiştir.

Tablo 4.9. Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamalarının yaşa göre karşılaştırılması (N=545).

Değişkenler	N	Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği				Anlamlı Fark**
		$\bar{x}$	SS	F	p	
Yaş	13-14	42	47.26	11.95	1.943*	.122
	15	90	46.68	10.41		
	16	153	44.15	11.13		
	17	260	44.48	9.98		

p>0.05, *Tek yönlü ANOVA testi, **Tukey testi

Tablo 4.9. incelendiğinde boyun eğici davranışlar ölçeği puan ortalamalarına göre '13-14 yaş grubunun' ($\bar{x}$ =47.26) en yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Tablo 4.9. incelendiğinde mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamasının yaşa (F=1.943, p>0.05) göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur.

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamalarının sınıf düzeyine göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının sınıf düzeyine göre karşılaştırılmasına ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 4.10.'da verilmiştir.

Tablo 4.10. Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamalarının sınıf düzeyine göre karşılaştırılması (N=545).

Değişkenler	N	Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği				Anlamlı Fark**
		$\bar{x}$	SS	F	p	
Sınıf	9	193	46.63	10.13	6.458*	.000
	10	140	46.38	10.15		
	11	129	42.71	10.60		
	12	83	42.22	11.22		

p<0.01, *Tek yönlü ANOVA testi, **Tukey testi

Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamalarının sınıf düzeyine göre karşılaştırılmasına ilişkin Tukey testi analiz sonuçları Tablo 4.11’de gösterilmektedir.

Tablo 4.11. Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamalarının sınıf düzeyine göre karşılaştırılmasına ilişkin Tukey testi analiz sonuçları.

İkili Karşılaştırma**	Ortalama Fark	SH	P	
9	10	.25	1.16	.996
	11	3.93	1.18	.005
	12	4.42	1.37	.007
10	11	3.67	1.27	.021
	12	4.16	1.44	.021
11	12	.49	1.47	.987

p<.05

Tablo 4.10. incelendiğinde boyun eğici davranışlar ölçeği puan ortalamalarına göre ‘9. Sınıf öğrencilerinin’ ($\bar{x}=46.63$) en yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Tablo 4.10. incelendiğinde mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamasının sınıf düzeyine ($F=6.458$, $p<0.01$) göre anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur. Sınıf düzeyi açısından farklılığın hangi gruptan kaynaklı olduğunu belirlemek için yapılan çoklu karşılaştırma testinde yer alan Tukey testi kullanılmıştır. Çıkan sonuca göre 9. ve 10. sınıf olanların Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamalarının 11. ve 12. sınıf olanlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamalarının okuduğu alana göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının okuduğu alana göre karşılaştırılmasına ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 4.12.’de verilmiştir.

Tablo 4.12. Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği’nden aldıkları puan ortalamalarının okuduğu alana göre karşılaştırılması (N=545).

Değişkenler	Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği					Anlamlı Fark**
	N	$\bar{x}$	SS	F	p	
1. Makine Teknolojisi	215	45.80	9.90			
2. Metal Teknolojisi	133	44.59	9.76			
3. Elektrik Elektronik Teknolojisi	54	41.98	11.38	3.206*	.007	3-6, 4-6
4. Mobilya ve İç Mekân Tasarımı	62	42.08	12.32			
5. Moda Tasarım Teknolojileri	31	46.71	10.76			

6. Motorlu Araçlar Teknolojisi	50	48.12	10.98
--------------------------------	----	--------------	-------

p<0.01, *Tek yönlü ANOVA testi, **Tukey testi

Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamalarının okuduğu alana göre karşılaştırılmasına ilişkin Tukey testi analiz sonuçları Tablo 4.13'te verilmiştir.

Tablo 4.13. Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamalarının okuduğu alana göre karşılaştırılmasına ilişkin Tukey testi analiz sonuçları.

İkili Karşılaştırma**	Ortalama Fark	SH	P
Makine Teknolojisi	Metal Teknolojisi	1.21	.902
	Elektrik Elektronik Teknolojisi	3.81	.160
	Mobilya ve İç Mekân Tasarımı	3.71	.137
	Moda Tasarım Teknolojileri	-.91	.998
	Motorlu Araçlar Teknolojisi	-2.32	.718
Metal Teknolojisi	Elektrik Elektronik Teknolojisi	2.60	.637
	Mobilya ve İç Mekân Tasarımı	2.51	.627
	Moda Tasarım Teknolojileri	-2.12	.912
	Motorlu Araçlar Teknolojisi	-3.53	.324
Elektrik Elektronik Teknolojisi	Mobilya ve İç Mekân Tasarımı	-.10	1.000
	Moda Tasarım Teknolojileri	-4.73	.341
	Motorlu Araçlar Teknolojisi	-6.14	.035
Mobilya ve İç Mekân Tasarımı	Moda Tasarım Teknolojileri	-4.63	.337
	Motorlu Araçlar Teknolojisi	-6.04	.030
Moda Tasarım Teknolojileri	Motorlu Araçlar Teknolojisi	-1.41	.992

p<0.05

Tablo 4.12. incelendiğinde boyun eğici davranışlar ölçeği puan ortalamalarına göre 'motorlu araçlar teknolojisi öğrencilerinin' ($\bar{x}$ =48.12) en yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Tablo 4.12. incelendiğinde mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamasının okuduğu alana ($F=3.206$, $p<0.01$) göre anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur. Okuduğu alan açısından farklılığın hangi gruptan kaynaklı olduğunu belirlemek için yapılan çoklu karşılaştırma testinde yer alan Tukey testi kullanılmıştır. Tukey Testi sonucuna göre, okuduğu alan açısından motorlu araçlar teknolojisinde okuyanların Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalaması elektrik elektronik teknolojisi ve mobilya ve iç mekân tasarımında okuyanlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamalarının anne eğitim düzeyine göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının anne eğitim düzeyine göre karşılaştırılmasına ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 4.14.'te verilmiştir.

Tablo 4.14. Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamalarının anne eğitim düzeyine göre karşılaştırılması (N=545).

Değişkenler		Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği					Anlamlı Fark**
		N	$\bar{x}$	SS	F	p	
Anne Eğitim Durumu	İlkokul	286	44.82	10.10	0.257*	.773	-
	Ortaokul	199	44.90	10.93			
	Lise ve Üzeri	60	45.88	11.67			

p>0.05, *Tek yönlü ANOVA testi, **Tukey testi

Tablo 4.14. incelendiğinde boyun eğici davranışlar ölçeği puan ortalamalarına göre 'anne eğitim düzeyi lise ve üzeri' olanların ($\bar{x}$ =45.88) en yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Tablo 4.14. incelendiğinde mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamasının anne eğitim düzeyine (F=0.257, p>0.05) göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur.

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamalarının baba eğitim düzeyine göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının baba eğitim düzeyine göre karşılaştırılmasına ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 4.15.'te verilmiştir.

Tablo 4.15. Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamalarının baba eğitim düzeyine göre karşılaştırılması (N=545).

Değişkenler		Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği					Anlamlı Fark**
		N	$\bar{x}$	SS	F	p	
Baba Eğitim Durumu	İlkokul	246	44.77	10.22	0.612*	.543	-
	Ortaokul	193	45.60	10.83			
	Lise ve Üzeri	106	44.27	10.93			

p>0.05, *Tek yönlü ANOVA testi, **Tukey testi

Tablo 4.15. incelendiğinde boyun eğici davranışlar ölçeği puan ortalamalarına göre 'baba eğitim düzeyi ortaokul olanların' ($\bar{x}$ =45.60) en yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Tablo 4.15. incelendiğinde mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamasının baba eğitim düzeyine (F=0.612, p>0.05) göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur.

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamalarının ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyine göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyine göre karşılaştırılmasına ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 4.16.'da verilmiştir.

Tablo 4.16. Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamalarının ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyine göre karşılaştırılması (N=545).

Değişkenler		Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği					Anlamlı Fark**
		N	$\bar{x}$	SS	F	p	
Ailenin Algılanan Ortalama Aylık Gelir Düzeyi	Oldukça Düşük	52	44.85	13.58	0.843*	.498	-
	Düşük	94	43.61	12.21			
	Orta	297	45.21	9.56			
	Yüksek	77	44.87	10.33			
	Oldukça Yüksek	25	47.68	9.10			

p>0.05, *Tek yönlü ANOVA testi, ** Tukey testi

Tablo 4.16. incelendiğinde boyun eğici davranışlar ölçeği puan ortalamalarına göre 'ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyi oldukça yüksek' olanların ($\bar{x}$ =47.68) ile en yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Tablo 4.16. incelendiğinde mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamasının ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyine (F=0.843, p>0.05) göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur.

4.3. Mesleki Eğitim Merkezi Öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği Puanları Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

Benlik saygısı ile boyun eğici davranışlar arasındaki doğrusal ilişkiyi test etmek ve ilişki söz konusu ise ilişkinin derecesini ölçmek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır.

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanları arasındaki ilişkiye ait analiz sonuçları Tablo 4.17.'de verilmiştir.

Tablo 4.17. Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanları arasındaki ilişkiye ait analiz sonuçları (N=545).

	1	2
1. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği	-	
2. Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği	r=-0.303**, p=0.000	-

**p<0.01

Tablo 4.17.'den elde edilmiş bulgular; mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Benlik Saygısı Ölçeği puanları ile Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanları arasında r=-0.303 ilişki

katsayısı 0.01 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir (sig.=0.00<0.01). Yani mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin benlik saygısı ile boyun eğici davranışları arasında negatif yönlü orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

4.4. Mesleki Eğitim Merkezi Öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği Puanlarının Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarını Yordamasına İlişkin Bulgular

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeğinden aldıkları puanların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinden aldıkları puanlar üzerindeki etkisini incelemek amacıyla yürütülen basit doğrusal regresyon analizi sonuçları Tablo 4.18.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.18. Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği'nden aldıkları puanların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'nden aldıkları puanları yordamasına ilişkin basit doğrusal regresyon analizi sonuçları (N=545).

Model	B	SH	B	t	p
Sabit	36.374	1.008	-	36.079	0.000
Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği	-0.162	0.022	-0.303	-7.422	0.000

R=0.303, R²=0.090, F(1-544)=55.084, p=0.000

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin boyun eğici davranışlar ölçeği puan ortalamalarının benlik saygısı ölçeği puan ortalamalarını yordaması yani araştırmanın bağımsız değişkeni boyun eğici davranışların bağımlı değişken benlik saygısı üzerindeki etkisini tahmin etmek üzere 'basit doğrusal regresyon analizi' yöntemi kullanılmıştır. Analiz sonucu oluşturulan regresyon modelinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir (R=0.303, $F_{(1-544)}=55.084$, $p<0.001$). Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanları Benlik Saygısı Ölçeği puanlarına ilişkin varyansın %9'unu açıklamaktadır ($R^2=0.090$). Buna göre Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanları ($\beta=-0.303$, $t=-7.422$, $p<0.001$) Benlik Saygısı Ölçeği puanlarını anlamlı olarak yordamaktadır. Yani mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin boyun eğici davranışları benlik saygıları üzerinde etkilidir. MESEM öğrencilerinin benlik saygısının %9'u boyun eğici davranışlar tarafından açıklanmaktadır. Boyun eğici davranışlarının bir birim artması benlik saygılarında -0.162 birimlik azalışa neden olmaktadır. Buna göre mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin boyun eğici davranışları ile benlik saygıları arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır.

BÖLÜM 5

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma

Bu bölümde MESEM öğrencilerinin benlik saygısı ve boyun eğici davranışları arasındaki ilişkinin tartışmasına ve yorumlanmasına yer verilmiştir. Yine bu bölümde benlik saygısı ve boyun eğici davranışların yaş, sınıf, okuduğu alan, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu ve ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyine göre tartışılması ve yorumlanmasına da yer verilmiştir.

5.1.1. Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalamalarının yaş, sınıf, okuduğu alan, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu ve ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyine göre tartışılması ve yorumlanması *Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalamalarının yaşa göre tartışılması ve yorumlanması*

Araştırmada MESEM öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalamalarının yaşa göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Yani yaş arttıkça benlik saygısında bir değişiklik olmamaktadır. Güngör (1989), Özkan (1994), Arıca (1995), Yenidünya (2005), Yiğit (2010), Özmenteş (2014), Sarıkaya (2015), Akcan (2018) ve Kaplan'ın (2021) yapmış olduğu çalışmalarda da yaş grubuna göre benlik saygısında bu araştırmayı destekler nitelikte anlamlı farklılık bulunmamıştır. Benlik saygısı erken yaşlarda gelişmeye başlayıp zaman içerisinde bireyin kendini tanıması, kendini kabullenmesi, başarı ve başarısızlıklarının farkına varması yaşın büyümesiyle çok boyutlu olarak gelişen dinamik bir yapıdır. Araştırma sonuçlarında yaş grupları arasında anlamlı farklılığın olmaması mesleki eğitim merkezinde okuyan öğrencilerin yeteneklerini erken yaşta geliştirme fırsatı bulmaları ve çalışma hayatının getirdiği tecrübe kazanma, hedef belirleme, başarılarını fark etme gibi olgunlaşma süreci ile öğrencinin erken yaşta benlik saygısı geliştirmesine neden olabilmektedir. Bu araştırmanın aksine Rosenberg (1965), Baldwin ve Hoffman, (2001), Şahin (2005) ve Şen (2023) yaş grubuna göre öğrencilerin benlik saygılarında anlamlı farklılık bulunmuştur.

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalamalarının sınıf düzeyine göre tartışılması ve yorumlanması

Yapılan bu araştırmada MESEM öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalamalarının sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. 11.

sınıfların benlik saygısı ölçeği puan ortalaması 10. sınıflara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. İlgili alanyazın incelendiğinde ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. sınıf düzeylerinde yapılan araştırmalar da sınıf düzeyleri ile benlik saygısı arasında anlamlı farklılığa ulaşan çalışmaların az sayıda olduğu görülmüştür. Yılmaz'ın (2000) araştırması bu araştırmanın sonucu ile benzerlik göstermektedir. Dilmaç ve Ekşi'nin (2008) MYO öğrencileri ile yapmış olduğu çalışmada ikinci sınıfta öğrenim gören öğrencilerin daha yüksek benlik saygısına sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırmanın aksine Kaplan'ın (2021) yapmış olduğu araştırmada ise sınıf düzeyi ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını sonucuna ulaşmıştır. Güngör (1989), Balat ve Akman (2004), Şahin (2005), Saygın (2008), Yenidünya (2015) ve Çiftçi'nin (2018) yaptıkları araştırma sonucunda da değişen sınıf düzeylerine göre lise öğrencilerinin benlik saygılarında anlamlı farklılık bulunmamıştır.

MESEM öğrencilerinin haftada bir gün okula devam etmesi nedeniyle öğrenci-öğrenci, öğrenci-öğretmen arasında nitelikli bir ilişkinin ve iletişimin kurulması, olumlu sınıf atmosferinin oluşması; öğrencinin ev-iş-okul düzenine uyum sağlayabilmesi ile mesleki becerilerinin gelişmesi için öğrenci bir miktar zamana ihtiyaç duymaktadır. Öğrencilerinin yeni yaşam düzenlerine uyum sağlaması, mesleğini tanıması, başarılarını ve yeteneklerini gösterebilmesi ve kariyer fırsatlarını fark edebilmesi için de zamana ihtiyaç duyulmaktadır. Mesleki eğitim merkezine kayıt olduktan sonra geçen bir yıllık uyum süreci sonrası öğrencilerin kendini tanıması, kabullenmesi ve nitelikli ilişkiler kurması benlik saygısının yükselmesine neden olabilir. MESEM öğrencilerinin benlik saygısının sınıf düzeyine göre anlamlı şekilde farklı çıkmış olmasında mesleki yetkinliklerin yanında sınıf durumlarına göre olaylara daha bilinçli yaklaşımları, iş hayatına 'çırak' statüsünde başlayıp 11.sınıfla birlikte kalfalık, 12.sınıfla da ustalık statüsünde bulunmaları, kendi paralarını kazanıyor olmaları benlik saygısının yükselmesine neden olabileceği düşünülmektedir.

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalamalarının okuduğu alana göre tartışılması ve yorumlanması

Araştırmada MESEM öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalamalarının okuduğu alana göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. İkiz'in (2000) çalışmasında da öğrencilerin okudukları okul türüne göre benlik saygılarında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Yenidünya'nın (2015) çalışmasında öğrencilerin okuduğu alan eşit ağırlık-sayısal-sözel olarak ele alınmış ve öğrencinin okuduğu alan ile benlik saygısı arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Bu araştırmanın aksine Ünüvar'ın (2003) 15-18

yaşındaki lise öğrencileri ile yapmış olduğu çalışmada öğrencilerin okuduğu alana göre benlik saygılarında anlamlı farklılık bulunmuştur. Alanyazın incelendiğinde lise öğrencilerinin benlik saygılarının öğrencinin okuduğu alana göre farklılaşıp farklılaşmadığını inceleyen araştırmaların sayısının çok az olduğu yapılan çalışmalarda çoğunlukla okul türünün değişken olarak ele alındığı görülmektedir. Erol'un (2000) çalışmasında, 15-16 yaşında olup çalışan, resmi liseye veya endüstri meslek lisesine devam edenlerin özsaygı düzeyleri ile denetim odakları arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada endüstri meslek lisesinde okuyan öğrencilerin özsaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ünüvar'ın (2003) çalışmasında da lise türlerine göre benlik saygılarında anlamlı farklılık bulunmamıştır. MESEM'de okuyan öğrenciler için öğrencinin kendisi ile ilgili farkındalık düzeyinin, kendini tanıma, kimlik oluşturma sürecinin okuduğu bölümden daha önemli olduğu söylenebilir.

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalamalarının anne ve baba eğitim düzeyine göre tartışılması ve yorumlanması

Araştırmada MESEM öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalamalarının anne eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Gökçakan (2001), Gürel (2007), Eriş ve İkiz (2013), Ceylan (2013) ve Akcan'ın (2018) yaptıkları çalışmalarda da anne eğitim düzeyi ile benlik saygısı arasında bu araştırmayı destekler nitelikte anlamlı farklılık bulunmamıştır. Yani anne eğitim durumunun benlik saygısını etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazın incelendiğinde araştırmanın aksine sonuçların olduğu görülmüştür. Çuhadaroğlu Çetin (1989), 15-18 yaş aralığında 205 öğrenci ile yapmış olduğu çalışmada anne eğitim düzeyi yükseldikçe benlik saygısının yükseldiği, annenin çalışmasının benlik saygısını olumlu yönde etkilediği, annenin yaşı küçüldükçe benlik saygısının da düştüğü şeklinde anne değişkeni ile ilgili önemli sonuçlara ulaşmıştır. Torucu (1990), Can (1990), Gür (1996), Ünüvar (2003), Zincirkıran (2008), Yiğit (2010), Çevik Demir'in (2013) çalışmalarında anne eğitim durumuna göre benlik saygılarında anlamlı farklılık bulunmuştur. Anne eğitim seviyesi yükseldikçe benlik saygısının da yükseldiği sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada MESEM öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalamalarının baba eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Kahrıman ve Polat (2003), Yiğit (2010) ve Eriş ve İkiz'in (2013) yaptığı çalışmalarda da baba eğitim düzeyine göre benlik saygılarında bu araştırmayı destekler nitelikte anlamlı farklılık bulunmamıştır. Ünüvar (2003), Kımtır (2012) ve Dilek ve Aksoy'un (2013)

yaptığı çalışmalarda anne-baba eğitim düzeyine göre benlik saygısında araştırmayı destekler nitelikte anlamlı farklılık bulunmamıştır. Benlik saygısının anne babanın eğitim durumuna bağlı olarak farklılık göstermediği, bireylerin değer duygusunun anne babanın eğitimine bağlı olmadığı, kendilerini yararlı hissedip hissetmemelerinin anne babaları ile olan ilişkinin kalitesine ve anne baba tutumuna bağlı olarak değişebildiği söylenebilir.

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalamalarının ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyine göre tartışılması ve yorumlanması

Bu araştırmada MESEM öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalamalarının ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyine göre anlamlı farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyi yüksek ve oldukça yüksek olanların düşük ve oldukça düşük olanlara göre benlik saygısı ölçeği puan ortalamalarının daha yüksek olduğu; ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyi orta olanların da oldukça düşük olanlara göre benlik saygısı ölçeği puan ortalamalarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Can (1990), Torucu (1990), Aksoy (1992), İkiz (2000), Kahriman (2005), Şahin (2005), Gürsoy (2006), Yiğit (2010), Çevik Demir (2013) ile Özbey ve Gültekin'in (2021) çalışmalarında da ailenin gelir düzeyine göre benlik saygısında anlamlı farklılık bulunmuştur. Yani ailenin gelir düzeyi arttıkça öğrencinin benlik saygısında yükseldiği sonucuna ulaşılmıştır. Rosenberg'te (1965) gelir düzeyi yüksek (üst düzey) olan gençlerin %51'inin, gelir düzeyi düşük (alt düzey) olanlarında %38'inin benlik saygısının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sarıkaya'nın (2015) da yapmış olduğu çalışmada ailenin algılanan gelir düzeyi düşük olanların, ailenin algılanan gelir düzeyi orta olanlara göre benlik saygısının düşük düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırmanın aksine Altun ve Yazıcı (2013) ve Akcan'ın (2018) yapmış olduğu çalışmalarda ergenlerin benlik saygılarının gelir düzeylerine göre farklılaşmadığı bulunmuştur.

Ailenin aylık ortalama gelirinin düşük olması durumunda ergenlik döneminin zorlukları ile başa çıkmaya çalışırken ergenin maddi zorluklar sebebiyle gereksinimlerinin yeterince karşılanmaması ve yetersiz çevresel etmenlerin kendini olumsuz koşullarda hissetmesine aşağılık duygusunun oluşmasına dolayısıyla da benlik saygısının düşmesinde etkili olduğu düşünülmektedir. Ailenin algılanan gelir düzeyi yükseldikçe benlik saygısının yükselmesinde öğrencilerin hem ailenin ortak gelirine katkı sağlamış olmanın hem de kendi harçlığını

çıkartıyor olmanın verdiği duygulardan hareketle öğrencinin maddi kazancının da etkili olduğu düşünülmektedir.

5.1.2. Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamalarının yaş, sınıf, okuduğu alan, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu ve ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyine göre tartışılması ve yorumlanması
Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamalarının yaşa göre tartışılması ve yorumlanması

Araştırmada MESEM öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamalarının yaşa göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Eşer vd. (2005), Torun vd. (2012), Tutar vd. (2018), Okur (2020) ve Yılmaz'ın (2023) yaptığı çalışmalarda yaş grubuna göre boyun eğici davranışlarda bu araştırmayı destekler nitelikte anlamlı farklılık bulunmamıştır. Yani mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin yaşa göre boyun eğici davranışlarından etkilenmemektedir. Bu araştırmaya katılan öğrencilerin yaş grubunun yakın olması ve kültürel olarak anne-babaya, küçüğün büyüğe, öğrencinin öğretmene, altın üste saygı adı altında boyun eğici davranışlar göstermesi beklentisi bulguları etkilemiş olabilir. Bu araştırmanın aksine Kaya vd. (2004), Özkan ve Özen (2008), Koç vd. (2010), Mutlu Bozkurt vd. (2019) ve Yılmaz'ın (2020) benzer yaş gruplarında yaptıkları çalışmalarda yaş grubuna göre boyun eğici davranışlarda anlamlı farklılık olduğu, yaş grubu arttıkça boyun eğici davranışların azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamalarının sınıf düzeyine göre tartışılması ve yorumlanması

Yapılan bu araştırmada MESEM öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamalarının sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. 9. ve 10. sınıf öğrencilerinin 11. ve 12. sınıf olanlara göre Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamalarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tuzcuoğlu ve Korkmaz (2001), Özkan ve Özen (2008), Atlı vd. (2010) ve Tümkaya vd.'nin (2011) yaptığı çalışmalarda da sınıf düzeyine göre boyun eğici davranışlarda anlamlı farklılık bulunmuştur. Şahan Yılmaz'ın (2015) çalışması da bu araştırmanın bulgularını destekleyen niteliktedir. Şahan Yılmaz'ın (2015) çalışmasında üniversite 1. sınıf öğrencilerinin boyun eğici davranışlarının 4. sınıflara göre daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin sınıf düzeyi arttıkça boyun eğici davranışların azaldığı görülmektedir. 11 ve 12. sınıf öğrencilerin 9 ve 10. sınıf öğrencilerine göre duygu ve

düşünceleri daha kolay ifade edebilmeleri, istenmeyen durumlar karşısında hayır diyebilmeleri ve mesleki açıdan donanımlarının daha fazla olması bu öğrencilerin daha az boyun eğici davranışlar sergilemelerine neden olabilmektedir. 9 ve 10. sınıflardaki öğrencilerin ise istek ve ihtiyaçlarını ifade etmekten kaçınması, dışlanma endişesi, zayıf görülme korkusu, işveren, usta öğretici ya da aileyi memnun etme isteği, başarısız olmamak için kaçınma, sorumluluk almak istememe gibi bir durum içinde bulunmaları bu öğrencilerin daha fazla boyun eğici davranışlar sergilemelerine neden olabilmektedir. Koç vd.'nin (2010) çalışmasında üniversite 3. sınıf öğrencileri ile diğer sınıf düzeylerine arasında boyun eğici davranışlarda anlamlı farklılık bulunmuştur. Aynı araştırmada, 1. ve 4. sınıf öğrencilerinin boyun eğici davranışları arasında anlamlı düzeyde farklılık bulunmamıştır. Torun vd. (2012) ve Şen' in (2023) yaptıkları araştırmalarda da sınıf düzeyine göre boyun eğici davranışlarda anlamlı farklılık bulunmamıştır.

MESEM'lere mevzuata göre 14 yaşını tamamlamış ortaokul mezunu her birey kayıt olabilmektedir. Bu yüzden yaş durumu sınıf düzeyini doğrudan etkilememektedir. Örneğin herhangi bir MESEM'de 1. sınıf öğrencilerinin yaş durumu 15 yaştan 65 yaşına kadar farklı yaş gruplarından öğrencilerden oluşabilmektedir. Sınıf düzeyi arttıkça benlik saygısının yükselmesinin dolayısı ile de sınıf düzeyi arttıkça boyun eğici davranışların azalmasına neden olabileceği beklenmektedir.

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamalarının okuduğu alana göre tartışılması ve yorumlanması

Araştırmada MESEM öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamalarının okuduğu alana göre anlamlı farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. İlgili alanyazın incelendiğinde öğrencilerin öğrenim gördüğü meslek alanına göre boyun eğici davranışlarda arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmaların az sayıda olduğu tespit edilmiştir. Atlı vd. (2010) tarafından öğrencilerin okul türleri ile boyun eğici davranışları arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada da okul türüne göre boyun eğici davranışlarda anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu araştırmada MESEM öğrencilerinin okuduğu alana göre motorlu araçlar teknolojisinde okuyan öğrencilerin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamasının elektrik elektronik teknolojisi ve mobilya ve iç mekân tasarımında okuyanlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin okuduğu alanlar ve boyun eğici davranışlar ölçeği puanları incelendiğinde çalışma ortamında insanla daha çok etkileşim halinde olan, ustanın ya da işverenin direktifleri doğrultusunda çalışan, başkalarına hizmet

eden, sorumluluk alanı sınırlı, düşünce ve duygularına ket vurmaları beklenen, değerlendirilme kaygısını daha fazla yaşayan meslek alanlarından biri olarak değerlendirilen motorlu araçlar teknolojisi alanındaki öğrencilerin boyun eğici davranışlar ölçeği puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Burada boyun eğici davranışları akrana uyma davranışı yerine otoriteye uyma şeklinde ele alınabilir. Sosyal Statü Kuramı çerçevesinde ilişkinin aynı zamanda bir güç ve statü ilişkisi olduğu, alt konumda olan bireyin baskılanmış hissettiği, korktuğu bu sebeple boyun eğici davranışları daha fazla sergilediği şeklinde değerlendirilebilir. Motorlu araçlar teknolojisi alanında okuyan öğrencilerin çıraklık süreçlerinde karşı karşıya kaldıkları mesleki zorluklar ile usta çırak arasındaki katı / sert tutumların yanı sıra bu işletmelerin gelir durumu, eğitim düzeyleri ve sektörel olarak hitap edilen kitlenin de boyun eğici davranışlara etki edebileceği düşünülmektedir. Ulu Botan ve Yüksel'in (2019) çalışmasında öğrencilerin okuduğu alana göre boyun eğici davranışlarda anlamlı farklılık bulunmazken, çalıştığı yerde mobinge uğrayan bireylerin daha fazla boyun eğici davranışlar sergilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırmanın aksine Pazarcıkcı ve Dilmen'in (2019) meslek seçimi ve boyun eğici davranışları arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada meslek seçimine göre boyun eğici davranışlarda anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamalarının anne ve baba eğitim düzeyine göre tartışılması ve yorumlanması

Araştırmada MESEM öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamalarının anne ve baba eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Kaya vd. (2004), Tekin ve Filiz (2008), Ulu Botan ve Yüksel (2019), Köhler vd. (2019) ve Yılmaz'ın (2023) çalışmalarında da anne eğitim düzeyi ve baba eğitim düzeyi değişkenlerine göre boyun eğici davranışlarda anlamlı farklılık bulunmamıştır. Bu araştırmada anne eğitim düzeyi lise ve üzeri olanların boyun eğici davranışlar ölçeği puan ortalamalarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular alanyazındaki çalışmalar ile çelişmektedir. Alanyazın incelendiğinde anne eğitim düzeyi azaldıkça baba ya da otorite figürüne karşı çıkmanın azalacağı, onaylama ve kabullenme tutumunun artacağı dolayısıyla boyun eğici davranışlar geliştirilebileceği ifade edilmektedir (Kaya vd., 2004). Kaya vd.'nin (2004) yaptığı çalışmada anne eğitim düzeyi okuryazar olmayan, ilkokul ve ortaokul mezunu olanların boyun eğici davranışlar ölçek puanlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Uzgören vd.'nin (2015) yapmış olduğu çalışmada da anne eğitim düzeyi azaldıkça boyun eğici davranışların arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada MESEM öğrencilerinin baba eğitim düzeyi ortaokul olanların boyun eğici davranışlar ölçeği puan ortalamalarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazın incelendiğinde babanın eğitim düzeyi azaldıkça yapamadıkları gerçekleştiremedikleri durumları çocuklarının yapması gerçekleştirmesi için üzerlerinde baskı kurdukları ve kabullenici- onaylayıcı tutumlar dolayısıyla boyun eğici davranışlar sergilemelerini bekledikleri ifade edilmektedir (Mutlu Bozkurt vd., 2019).

Araştırmada mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin anne ve baba eğitim düzeylerinin eşit sayıda olmaması bulguları etkilemiş olabilir. Bu araştırmanın aksine anne eğitim düzeyi ve baba eğitim düzeyi ile boyun eğici davranışlar arasındaki ilişkinin incelendiği ve anlamlı farklılıkların bulunduğu çalışmalar da bulunmaktadır. Tuzcuoğlu ve Korkmaz (2001), Dönmez ve Demirtaş (2009), Atlı vd (2010), Kayan (2012), Kara vd.'nin (2013) çalışmalarında anne ve baba eğitim düzeyine göre boyun eğici davranışlarda anlamlı farklılık bulunmuştur.

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamalarının ailenin algılanan aylık gelir düzeyine göre tartışılması ve yorumlanması

Araştırmada MESEM öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamalarının ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Kaya ve Sackes (2004), Tekin ve Filiz (2008), Kayan (2012), Şahan Yılmaz (2015), Köhler vd. (2019), Okur (2020), Ulu Botan ve Yüksel (2019) ve Yılmaz'ın (2023) çalışmalarında da algılanan gelir düzeyine göre boyun eğici davranışlar arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Yani ailenin gelir düzeyi mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin boyun eğici davranışlarını etkilememektedir. Araştırma sonuçlarının aksine Tuzcuoğlu ve Korkmaz (2001), Yıldırım (2004), Özmen vd. (2008), Atlı vd. (2010), Tümkaya vd. (2010) ve Tümkaya vd.'nin (2011) yapmış olduğu çalışmalarda ailenin gelir düzeyi azaldıkça boyun eğici davranışlar puanlarının arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

5.1.3. Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanları arasındaki ilişkinin tartışılması ve yorumlanması

Yapılan bu araştırmada MESEM öğrencilerinin benlik saygısı ile boyun eğici davranışları arasında negatif yönlü orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Alanyazın incelendiğinde bu bulguyu destekleyen çalışmaların olduğu görülmektedir. Özkan ve Özen (2008), Özmen vd. (2008), Akın (2009), Tümkaya vd. (2010), Sturmman (2011), Torun vd. (2012), Tutar vd. (2018), Ordu (2019) ve Şahin Ekim (2023) tarafından yapılan çalışmalarda benlik saygısının boyun eğici davranışların yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yani

benlik saygısı azaldıkça boyun eğici davranışlar artmakta, benlik saygısı yükseldikçe boyun eğici davranışlar azalmaktadır.

Bireyin kendini tanıma sürecinde başkaları tarafından yapılan değerlendirmeleri algılama ve olumlu ya da olumsuz bir yargıya varması sonucu bireyin yetenekli, değerli, önemli ve başarılı olduğuna dair inancı 'benlik saygısını' oluşturmaktadır (Arıcak, 1999). Bireyin önem verdiği kişilerden gördüğü sevgi, saygı ve koşulsuz kabul Rogers'a göre benlik saygısının oluşumunda en önemli etkidir (Doğru, 2014). Plummer (2005), Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar (2014) ve Yörükoğlu'na (2019) göre anne-baba ve çocuk arasındaki ilişkinin benlik saygısının gelişimini en çok etkileyen etkidir. Kardeş sayısı, anne-babanın eğitim düzeyi, ailenin sosyoekonomik düzeyi, kronik hastalık, akademik başarı ve çevre gibi faktörlerin bireyin kendi hakkındaki görüşlerinin yani benlik saygısının gelişmesinde önemli rol oynadığını gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Bireyin kendisini tanımada, kişiliğini bağımsızlaştırabilmesinde ve benlik saygısını inşa etmesinde anne-babası, yakın aile çevresi, otorite olarak gördüğü kişiler ve akran grubuyla olan ilişkileri etkin rol oynamaktadır.

Otorite olarak bilinen bir kişinin verdiği emre karşılık olarak, bir davranışın yerine getirilmesi olarak tanımlanan boyun eğici davranışlar; bireyin değer yargılarını ve düşüncelerini otoritenin beklentisi doğrultusunda değiştirmesi şeklindedir. Fakat bu durum, bireyin bu davranışı benimsediğinin değil; yalnızca otoritenin beklentilerine uygun davrandığının bir göstergesidir (Türkmen ve Yıldız, 2019). Bu tür davranışlar bireylerin kişilik özellikleri ve kendilik algıları üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir. Birey kendini değersiz, başarısız, yetersiz görüp içine kapanabilir ve dolayısıyla kendine olan güveni azalabilir (Berber Çelik ve Odacı, 2011).

Ayrıca yakın ilişkiler kurmak, sosyal destek sağlamak açısından önemli bir davranış şekli olsa da yeri ve zamanı geldiğinde bireyselliğinde desteklenmesi gerekmektedir. Yakınlık, boyun eğme durumuna geldiğinde birey kendi beklentilerinden önce toplumun beklentilerine değer verecek bu durum bireyin olmak istediği kişiyle olduğu kişi arasında dengesizlik yaşamasına sebep olacaktır. İçinde bulunduğumuz kültürde birey, çocukluktan itibaren istenilen ve beğenilen bir özellik olarak otoriteye koşulsuz boyun eğmeyi öğrenir (Cüceloğlu, 2006). Bireylerin boyun eğici davranışlar göstermelerinin ve boyun eğici bir yapıya sahip olmalarının kaynağını birçok araştırmacı, bu bireylerin otoriter, sıkı disiplinli ve sıkı denetimli, baskıcı, aşırı kısıtlayıcı anne-baba tutumları ile yetiştirilmiş olmalarında görmektedir (Korkmaz, 2001). Boyun eğici davranışlar her ne kadar doğu kültüründe desteklenen bir davranış şekli olsa da

sağlıklı bireyler yetişmesi açısından bireysel davranışların da desteklemesi gerekmektedir. Ancak bunun tam tersi olduğu durumda aşırı bireysel hareket eden kişilerin sosyal açıdan uyum sorunu yaşayacağı, hırslı ve başarı odaklı kişilerin yalnız kalacakları düşünülmektedir. Toplum açısından ve bireylerin kendileri açısından her iki durumun da dengelenmesi gerekmektedir (Şahan Yılmaz, 2015).

MESEM ortaokul mezunu olan yetenek ve ilgileri doğrultusunda mesleki eğitim almak isteyen herkesin başvurabildiği eğitim kurumları olarak görev yapmaktadır. Aynı zamanda çocuk işçiliğinin sona erdirilmesi ve çocukların bir şekilde eğitimlerine devam etmelerinin sağlanmasında önemli bir yere sahiptir (UNICEF, 2021). Ekonomik baskılar, düşük akademik başarı veya akademik memnuniyetsizlik, mesleki değerleri ile mesleklerinin birbirini karşılamayacağı düşüncesi ortaokul mezunu 13-18 yaş arası öğrencileri mesleki eğitim merkezine yönlendirmektedir. İş dünyasının ihtiyacı olan çırakların yetiştirilmesi ile nitelikli (iyi yetişmiş) iş gücünün sağlanmasını hedef edinen mesleki eğitim merkezleri aynı zamanda bireysel ve toplumsal uyumsuzlukların daha aza indirgenmesinde önemli rol oynamaktadır. Mesleki eğitim merkezlerinin sahip olduğu bu ortam koşulları ile öğrencilerin haftada dört-beş gün işbaşında pratik eğitim aldıkları ortam koşulları göz önüne alındığında öğrencilerin potansiyel olarak düşük benlik saygısına sahip olmaları ve boyun eğici davranışlarının yüksek olması beklenmektedir. Bu araştırmaya katılan öğrencilerin benlik saygısı orta düzeyde ve boyun eğici davranışlarının düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin düzenli aylık gelirlerinin olması, mesleki eğitim merkezlerinde verilen eğitimin kaliteli olmasının dolayısıyla öğrencilerin aranan/istenilen öğrenciler olması, işletmelerin çırak öğrenciye ihtiyacının olması, öğrencilerin iş ve sosyal hayata dair farkındalıklarını arttırmaktadır. MESEM öğrencilerinin iş hayatında usta ve müşteri ile olan ilişkilerinde kendini ifade etmekte zorlanmaması, zaman zaman risk alabilmesi, zorlu görevleri üstlenmesi, yoğun çalışma temposuna dayanabilmesi, çalışma ortamından memnun olması, iş doyumunun olması, bireyin kendine güvenmesi ve kendini olumlu değerlendirebilmesinin benlik saygısı üzerinde olumlu etki oluşturduğu düşünülmektedir. Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin içinde buldukları çalışma ortamının beklentiler, kültürel beklentiler ve gelişim dönemi olarak akran etkisinde kalmalarından dolayı daha fazla boyun eğici davranışlar sergilemeleri beklenmektedir. Sonuç olarak benlik saygısı yüksek mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin boyun eğici davranışlarının düşük olduğu görülmektedir. Bu araştırma bulguları ile alanyazındaki bulgulara benzer sonuçlara pek rastlanmamıştır.

5.1.4. Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanlarının Benlik Saygısı Ölçeği puanlarını yordamasının tartışılması ve yorumlanması

Yapılan bu araştırmada MESEM öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamalarının Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalamalarını anlamlı olarak yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. MESEM öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puanları Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanlarına ilişkin varyansın %9'unu açıklamaktadır. Yani mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin boyun eğici davranışlarının %9'u benlik saygısı tarafından açıklanmaktadır. Boyun eğici davranışlarının bir birim artması benlik saygılarında -0.162 birimlik azalışa neden olmaktadır. Buna göre mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin boyun eğici davranışları ile benlik saygıları arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Boyun eğici davranışlar sergileyen birey, kendi arzularını, düşüncelerini ve değerlerini geri planda bırakarak, başkalarının değer ve kurallarına uygun hareket eder (Budak, 2003; Gilbert ve Allan, 1994). Başkalarıyla iletişim kurarken son derece boyun eğici davranışlar sergileyen bireyler, kendilerini yetersiz olarak algılayabilir, kendilerini daha az değerli görebilir, düşüncelerini ifade etmekte ve hayır demekle güçlük çekebilirler (Özkan ve Özen, 2008; Anlı, 2017). Boyun eğici davranışları kişiliklerinin bir parçası olarak görüldüklerinde, uyumlu ya da itaatkar olmayan her şeye evet dediklerinde ve toplumdan dışlanma korkusuyla kaygı duyduklarında "ben de başkaları gibi olmalıyım", "onlar gibi olmalıyım" düşüncelerine neden olur (Uzgören vd., 2015). Nitekim karar vermekten kaçınan, sorumluluk almak istemeyen, özerk olamayan, kendini karşısındakinden daha aşağı bir konumda gören ve bu nedenle diğer insanlar tarafından onaylanma ihtiyacı duyan boyun eğici tutuma sahip bireyler kendini değersiz hissedebilir ve benlik saygısı düşük olabilir (Özkan ve Özen, 2008; Tutar vd., 2018). Ancak alanyazın incelendiğinde ise boyun eğici davranışın altında düşük benlik saygısının yattığı söylenmektedir (Kaya vd., 2004). Birey başkalarının isteklerine boyun eğmeye alıştıkça kendi seçimlerini, kendi fikirlerini ifade etmekte zorlanmaya ve sınır koyamamaya başlar. Çevresindeki kişileri memnun etme uğruna kendi istek ve ihtiyaçlarını görmezden gelmesi bireyin kendine olan güveninin ve benlik saygısının düşmesine neden olabilir. Akademik ve sosyal zorluklara karşı başa çıkma mekanizması olarak boyun eğici davranışlar düşük benlik saygısının önemli bir yordayıcısı olarak da değerlendirilebilir.

Alanyazın incelendiğinde mesleki eğitim merkezi öğrencileri ile ilgili sınırlı sayıda araştırma ve bulgunun olması sebebiyle bu araştırma önem arz etmektedir. Konya ilinde mesleki eğitim merkezinde benlik saygısı ile boyun eğici davranışlar arasındaki ilişki ilk kez bu araştırmada incelenmiştir. Örneklem seçimi, kullanılan ölçme aracı ve seçilen yöntemlerin

farklı olması bulguları açıklamakta yardımcı olabilmektedir. Ayrıca mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin sosyal, ekonomik, kültürel ve çalışma yaşamından kaynaklanan özellikler bu araştırmanın bulgularını ve sonuçlarını etkilemiş olabilir.

5.2. Sonuç

Araştırmadan elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

1. Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin benlik saygısı ölçeği puan ortalamalarının sınıf düzeyi ve ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyine göre anlamlı farklılık gösterirken öğrencilerin yaş, okuduğu alan, anne eğitim durumu ve baba eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

2. 11. sınıf mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin benlik saygısı ölçeği puan ortalamalarının 10. sınıflara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3. Ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyi yüksek ve oldukça yüksek olanların düşük ve oldukça düşük olanlara göre benlik saygısı ölçeği puan ortalamalarının daha yüksek olduğu, ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyi orta olanlarında oldukça düşük olanlara göre benlik saygısı ölçeği puan ortalamalarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4. Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamalarının sınıf düzeyi ve okuduğu alana göre anlamlı farklılık gösterirken yaş, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu ve ailenin algılanan ortalama aylık gelir düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur.

5. Mesleki eğitim merkezi 9. ve 10. sınıf öğrencilerinin 11. ve 12. sınıf olanlara göre Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamalarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

6. Mesleki eğitim merkezi motorlu araçlar teknolojisinde okuyan öğrencilerin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalamasının elektrik elektronik teknolojisi ve mobilya ve iç mekân tasarımında okuyanlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

7. Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin benlik saygısı ile boyun eğici davranışları arasında negatif yönlü orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

8. 15 ve 17 yaşındaki mesleki eğitim merkezi oğrencilerinin benlik saygısı ve boyun eğici davranışları arasında negatif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu; 16 yaşındaki oğrencilerin benlik saygısı ve boyun eğici davranışları arasında negatif yönlü orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

9. Mesleki eğitim merkezi Boyun Eğici Davranışlar lği puan ortalamalarının Benlik Saygısı lği puan ortalamalarını anlamlı olarak yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

5.3. neriler

Bu bölümde araştırma bulguları doğrultusunda uygulayıcılara ve araştırmacılara çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

5.3.1. Uygulayıcılar için neriler

Benlik saygısı düşük ve boyun eğici davranışları yüksek olan oğrencilere sosyal becerilerini arttırabilmeleri, olumlu davranışların kazanılması, kendini ifade etme becerilerinin geliştirilmesi ve atılgan davranışların kazanılması için okul psikolojik danışma ve rehberlik servisi tarafından psikoeğitim programları uygulanabilir. Bu programlarda farklı alanlardaki ya da farklı sınıf düzeyindeki oğrenciler bir araya getirilebilir.

Mesleki eğitim merkezi oğrencilerinin benlik saygılarının gelişmesinde önemli rolü olan aile, işveren ve ustanın dahil olduğu atölye çalışmaları, konferans ve seminerler düzenlenebilir.

Mesleki eğitim merkezi oğrencilerinin boyun eğici davranışları fazla olan oğrencilere kendilerini ifade etme ve hayır diyebilme becerilerinin gelişmesi için okul psikolojik danışma ve rehberlik servisi tarafından önleyici rehberlik çalışmaları uygulanabilir.

5.3.2. Araştırmacılar için neriler

Bu araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Öğrencilerin kişisel deneyimlerinden, algılarından, benlik saygısı ve boyun eğici davranışlar konusundaki bakış açılarını keşfetmek için nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılabilir.

Mesleki eğitim boyunca benlik saygılarındaki ve boyun eğici davranışlarındaki değişiklikleri değerlendirmek için ön test ve son test uygulaması (rneğin okula kayıt olduklarında, kalfalık belgelerini ve ustalık belgelerini aldıklarında) ile veri toplanıp karşılaştırmalı araştırmalar yapılabilir.

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin ailenin algılanan aylık gelir düzeyi ile benlik saygısı üzerinde para harcama alışkanlıklarının ve ailenin gelir düzeyine katkı düzeyinin etkisi incelenebilir.

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin aile gelir düzeyine katkı veriyor olmasının benlik saygısı ve boyun eğici davranışları üzerinde etkileri incelenebilir.

Benlik saygısı ve boyun eğici davranışlar üzerindeki etkilerini tespit etmek için farklı demografik veriler (18-65 yaş, anne-baba-usta tutumu, çalışma koşulları vb.) araştırmaya eklenebilir.

Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin okuduğu alanlara göre sektördeki işletme sahiplerinin gelir durumu, eğitim düzeyleri ve sektörel olarak hitap edilen kitlenin boyun eğici davranışlar üzerindeki etkisi incelenebilir.

Benlik saygısı ile boyun eğici davranışlar arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmaların farklı ve daha geniş örneklem gruplarında yeni çalışmaların yapılması alana katkı sağlayacaktır. Aynı zamanda mesleki eğitim merkezinde okuyan öğrenciler ve öğretmenler ile de yeni çalışmaların yapılması alana katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Abas, C., Omar, F., Halim, F. W. ve Hafidz, S. W. M. (2015). The mediating role of organizational-based self-esteem in perceived organizational support and counterproductive work behaviour relationship. *International Journal of Business and Management*, 10(9), 99-108.
- Adams, J. F. (Ed.). (1995). *Ergenliği anlamak*. İmge Yayınevi.
- Adler, A. (2002). *Sosyal duygunun gelişiminde bireysel psikoloji* (H. Özgü, Çev.). Hayat Yayınları. (Orijinal eser 1927'de yayımlandı).
- Adler, A. (2012). *İnsanı tanıma sanatı* (K. Şipal, Çev.). Say Yayınları. (Orijinal eser 1927'de yayımlandı).
- Adorno, T. W., Frenkel-Brunswik, E., Levinson, D. J. ve Sanford, R. N. (1950). *The authoritarian personality*. Harper & Brothers.
- Adorno, T. W. (2003). *Otoriteryan kişilik üstüne: Niteliksel ideoloji incelemeleri* (D. Şahiner, Çev.). Sel Yayıncılık. (Orijinal eser 1950'de yayımlandı).
- AIIPsych. (1999-2021). *Chapter 5.6: Harry Stack Sullivan*, https://allpsych.com/personality-theory/psychodynamic/stack_sullivan/
- Akcan, E. (2018). *Lise öğrencilerinde benlik saygısı ve yaşam doyumu ilişkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- Akın, A. (2009). Self-compassion and submissive behavior. *Education and Science*, 34(152), 138-147.
- Akın, A. (2010). An investigation of the relationships between achievement goals, self-deception, and submissive behavior. *The International Journal of Research in Teacher Education*, 2(2), 19-27.
- Akin, I. ve Radford, L. (2018). Exploring the development of student self-esteem and resilience in urban schools. *Contemporary Issues in Education Research*, 11(1), 15-22.
- Aksaray, S. (2003). *Ergenlerde benlik saygısı geliştirmede beceri eğitimi ve aktivite merkezli programların etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Aksoy, A. (1992). *Lise son sınıf öğrencilerinin özsaygı ve denetim odağını etkileyen bazı değişkenlerin incelenmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Akuysal Aydoğan, S. ve Deniz, M. E. (2012). Son çocukluk döneminde benlik saygısı ve umut. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 97-106.
- Alberti, R. ve Emmons, M. (2002). *Atılganlık kendinize yatırım yapın* (Katlan, S. Çev.). Hyb Yayıncılık.
- Allan, S. ve Gilbert, P. (2002). Anger and anger expression in relation to perceptions of social rank, entrapment and depressive symptoms. *Personal Individ Differ*, 551-565.

- Almeida, R., Behrman, J. ve Robalino, D. (2012). *The right skills for the job?: Rethinking training policies for workers*. World Bank Publications.
- Altun, F. ve Yazıcı, H. (2013). Ergenlerin benlik algılarının yordayıcıları olarak: Akademik öz-yeterlik inancı ve akademik başarı. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21(1), 145-156.
- Altuncı, Y. T., Salman, C. ve Doğan, Z. M. (2014, 7-8 Kasım). Mesleki Eğitim Sorunları Ve Yeni Model Arayışları (Bildiri sunumu), 1. İnşaat Mühendisliği Eğitimi Sempozyumu, Antalya.
- American Psychiatric Association [APA], (2015). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-5™*. American Psychiatric Publishing. <https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596>
- Anapa, S. (2008). *Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde Türkiye'de mesleki ve teknik eğitim* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Anlı, G. (2017). *Boyun eğici davranışları azaltmaya yönelik bilişsel davranışçı psiko-eğitim programının kişilerarası duyarlılık, öfke ve düşmanlık (hostilite) üzerine etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Anlı, G. (2018). Ortaokul öğrencilerinde boyun eğici davranışlar ve ruhsal belirti düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38(3), 1013-1035.
- Argyrides, A. ve Sivitanides, M. (2017). Body image, self-esteem, media, disordered eating and actual ideal weight discrepancy: Findings in cypru. *The European Journal of Counselling Psychology*, 6(1), 63–74. <http://dx.doi.org/10.5964/ejcop.v6i1.109>
- Arıca, O. T. (1999). *Grupla psikolojik danışma yoluyla benlik ve mesleki benlik saygısının geliştirilmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Aronson, E., Wilson, T. ve Akert, R. (2018). *Sosyal psikoloji* (Gündüz, O. Çev.). Kaknüs Yayınları.
- Arshad, M., Zaidi, S. M. I. H. ve Mahmood, K. (2015). Self-esteem & academic performance among university students. *Journal of Education and Practice*, 6(1), 156-162.
- Arslan, A. (1995). *Çıraklık eğitimi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Aslan, E. (1992). Benlik kavramı ve bireyin yaşamındaki etkileri. *M. Ü. Atatürk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4,7-14.
- Aslan Yılmaz, H. (2016). Bir derleme: Benlik kavramına ilişkin bazı yaklaşımlar ve tanımlamalar. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 48, 79-89.
- Ateş, B. (2015). Üniversite öğrencilerinde güvenliğin yordayıcısı olarak sosyal destek algıları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35, 70 -86.
- Atik, G., Özmen, O. ve Kemer, G. (2012). Bullying and submissive behavior. *Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences*, 45(1), 191-208.

- Atlı, A., Kaya, A. ve Bölükbaşı Macit, Z. (2010). İlköğretim II. kademe öğrencilerinin boyun eğici davranış düzeylerinin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 61-79.
- Avcıoğlu, G. Ş. (2014). Sosyal bilimlerde internet anketi uygulamaları: Cevaplama oranı, veri kalitesi, örneklem sorunları ve çözümleri. *Journal of Human Sciences*, 11(2), 89-113.
- Aytaç, K. (2006). *Çağdaş eğitim akımları (yabancı ülkelerde)*. Mevsimsiz Yayınları.
- Bacanlı, H. (2002). *Gelişim ve öğrenme*. Nobel Yayınları.
- Bagana, E., Raci, A. ve Lupu, L. (2011). Self esteem, optimism and exams anxiety among high school student. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 30, 1331-1338.
- Bagley, C., Bertrand, L., Bolitho, F. ve Mallick, K. (2001). Discrepant parentadolescent views on family functioning: Predictors of poorer self-esteem and problems of emotion and behaviour in British and Canadian adolescents. *Journal of Comparative Family Studies*, 32(3), 393-403.
- Balat, G. U. ve Akman B. (2004). Farklı sosyoekonomik düzeydeki lise öğrencilerinin benlik saygısı düzeylerinin incelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 175-184.
- Baldwin, S. A. ve Hoffmann, J. P. (2001). The dynamics of self-esteem: A growth-curve analysis. *Journal Of Youth Adolescence*, 31, 101-113.
- Bar, R. ve Dadon, Y. (2021). Therapist's sense of low self-esteem. *J Psychol Psychother*, 11(7), 417-427.
- Bardakçı, M. N. (2008). Mevlânâ'ya göre insanın mahiyeti ve kamil insan olma. *Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 50, 1-14.
- Baymur, F. (1972). *Genel psikoloji* (21. Baskı). İnkılap Yayınevi.
- Baymur, F. (1994). *Genel psikoloji kişilik ve benlik*. İnkılap Yayınevi.
- Beck, A. T. (1996). Beyond belief: A theory of modes, personality, and psychopathology. P. M. Salkovskis (Ed.), *Frontiers of cognitive therapy* (s. 1-25). Guilford Press
- Beck, A. T. (2005) The current state of cognitive therapy: A 40-year retrospective. *Arch Gen Psychiatry*, 62, 953-957.
- Berber Çelik, Ç. ve Odacı, H. (2011). Öğretmen adaylarının kendilik algılarını yordayıcı olarak boyun eğici davranışlar. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 6(2), 1388-1396.
- Bernhard, L. (1990). *Leadership*. Mosby Company
- Billett, S. (2020). Perspectives on enhancing the standing of vocational education and the occupations it serves. *Journal of Vocational Education & Training*, 72(2), 161-169.
- Bond, R. ve Smith, P. B. (1996). Culture and conformity: A meta-analysis of studies using Asch's (1952b, 1956) line judgement task. *Psychological Bulletin*, 119(1), 111-137.

- Bowlby, J. (2012). *Bağlanma* (T. V. Soylu, Çev.). Pinhan Yayıncılık. (Orijinal eser 1969'da yayımlandı).
- Bozgeyikli, H. (2019). *Mesleki ve teknik eğitimin geleceği. İLKE geleceğin Türkiye'si analiz raporu*, İstanbul.
- Bozkurt, E. (2014). Psikanaliz. A. Akın ve R. Şahin (Ed.), *Psikolojik danışma kuramları içinde* (s. 38-87). Lisans Yayınları.
- Branden, N. (1994). *Six pillars of self-esteem*. Bantam.
- Budak, S. (2003). *Psikoloji sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik* (İ. D. Erguvan Sarıoğlu, Çev.). Kaknüs Yayınları.
- Can, G. (1990). *Lise öğrencilerinin benlik tasarımlarını etkileyen etmenler*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Castilho, P., Pinto Gouveia, J., Amaral, V. ve Duarte, J. (2014). Recall of threat and submissiveness in childhood and psychopathology: The mediator effect of self-criticism. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 21(1), 73-81.
- Catarino, F. B., Gilbert, P., McEwan, K. ve Baiao, R. (2014). Compassion motivations: Distinguishing submissive compassion from genuine compassion and its association with shame, submissive behavior, depression, anxiety and stress. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 33(5), 399-412.
- Cattell, H. B. (1989). Personality in depth illions, *Institue For Personality And Ability Testing Inc*, 29-127.
- Cengiz, R., Arslan, F. ve Şahin, E. (2014). Beden eğitimi öğretmenlerinin özgüven ve boyun eğici davranışlarının incelenmesi. *Turkish Journal of Education*, 3(3), 4-10.
- Ceylan, İ. (2013). *Ergenlerin benlik saygısı ve duygusal öz-yeterlik düzeylerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Constantino, M. J., Manber, R., DeGeorge, J., McBride, C., Ravitz, P., Zuroff, D. C., Klein, D. N., Markowitz, J. C., Rothbaum, B. O., Thase, M. E. ve Arnou, B. A. (2008). Interpersonal styles of chronically depressed outpatients: Profiles and therapeutic change. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 45(4), 491–506. <https://doi.org/10.1037/a0014335>
- Coopersmith, S. (1974). *The antecedents of self-esteem*. W. H. Freeman. and Company
- Corey, G. (2015). *Psikolojik danışma, psikoterapi kuram ve uygulamaları* (T. Ergene, Çev.) Mentis Yayıncılık.
- Cüceloğlu, D. (2006). *İnsan ve davranışları psikolojinin temel kavramları*. Remzi Kitabevi.
- Çağlar, G. A. (1993). *Kekemelerde Rosenberg benlik saygısı ölçeğinin değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

- Çankaya, Ö. (1997). *The relationships among test anxiety, self-esteem and academic achievement in eleventh grade students* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Çevik Demir, Ş. (2013). *Ergenlerde benlik saygısı ve dini başa çıkma* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Uludağ Üniversitesi.
- Çiftçi, N. (2003). Kohlberg'in bilişsel ahlak gelişimi teorisi: Ahlak ve demokrasi eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 43-77.
- Çiftçi, G. E. (2023, 18-19 Şubat). *Doomscrolling üzerine bir inceleme* (Bildiri Sunumu). 1.Uluslararası Sosyal ve Multidisipliner Yaklaşımlar Kongresi, İstanbul.
- Çoban, G. S. (2021). Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi kendini gerçekleştirme basamağında gizil yetenekler. *European Journal of Educational & Social Sciences*, 6(1), 111-118.
- Çoban, Ü. (2019). *Üniversite öğrencilerinin spora yönelik tutumlarının benlik saygısı, yaşam kalitesi, öz yeterlilik ve akademik başarı düzeylerine etkisinin incelenmesi (Doğu Marmara Bölgesi üniversiteleri örneği)* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Kocaeli Üniversitesi.
- Çörüş, G. (2001). *Son ergenlikte öz-değeri etkileyen ailesel değişkenler: Bilişsel kuram açısından bir değerlendirme* [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Çuhadaroğlu Çetin, F. (1986). *Adolesanlarda benlik saygısı* [Yayımlanmamış uzmanlık tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Çuhadaroğlu Çetin, F. (2006). Ergenlikte psikososyal gelişim özellikleri, *Türkiye Klinikleri Pediatrik Bilimler Dergisi*, 2(7), 6-8.
- Deluty, R. H. (1985). Consistency of assertive, aggressive, and submissive behavior for children. *Journal of Personality and Social Psychology*, 49(4), 1054– 1065.
- Deniz, M. E., Uzun, A. E. ve Uzun, G. (2022). Ergenlerde yalnızlığın benlik saygısı ve duygusal özerklik ile açıklanması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi*, 61, 209-228. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.957144>
- Dilek, H. ve Aksoy, A. B. (2013). Ergenlerin benlik saygısı ile anne-babalarının benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(3), 95-109.
- Dılmaç, B. ve Ekşi, H. (2008). Meslek yüksekokullarında öğrenim gören öğrencilerin yaşam doyumları ve benlik saygılarının incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20, 279-289.
- Dılmaç, B. ve Seki, T. (2020). Benlik saygısı ve ilişkisel faktörler: Bir meta-analiz çalışması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 18(2), 853-873.
- Dinç, J. (2019). *Lise döneminde benlik saygısı ve bağlanma türleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Üsküdar Üniversitesi.

- Doğru, N. (2014). Özsaygı geliştirme programının lise birinci sınıf öğrencilerinin özsaygı düzeylerine etkisi. S. Erkan ve A. Kaya (Ed.), *Deneyisel olarak sınanmış grupla psikolojik danışma ve rehberlik programları III* içinde (s. 261-313). Pegem Akademi.
- Dönmez, B. ve Demirtaş, H. (2009). Lise öğretmenlerinin boyun eğici davranışlarına ilişkin algıları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(2), 445-456.
- Durali, Ş. T. (2021). *Sorun nedir? Felsefe-bilim düşüniüşü*. Dergâh Yayınları.
- Eichhorst, W., Rodríguez-Planas, N., Schmidl, R. ve Zimmermann, K. F. (2015). A roadmap to vocational education and training in industrialized countries. *Industrial and Labor Relations Review*, 68, 314–337.
- Eraslan Çapan, B. ve Korkut Owen, F. (2017). Çocukların kendilik değerini geliştirmede kendilik değeri geliştirme programı ve sosyal ve duygusal eğitim programının etkililiği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(62), 756-769.
- Eraslan-Çapan, B. ve Bakioğlu, F. (2020). Submissive behavior and cyber bullying: A study on the mediator roles of cyber victimization and moral disengagement. *Psychologica Belgica*, 60(1),18-32.
- Erim, B. (2001). *Yetiştirme yurtlarında ve aileleri yanında yaşayan ergenlerin, benlik saygısı, depresyon ve yalnızlık düzeyleri ile sosyal destek sistemleri açısından karşılaştırılması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Eriş, Y. ve İkiz, F. E. (2013). Ergenlerin benlik saygısı ve sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişki ve kişisel değişkenlerin etkileri. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(6), 179-193. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4726>
- Erol, Z. (2000). *15-16 yaşları arasındaki çalışan, resmi liseve endüstri meslek lisesine devam eden gençlerin özsaygı düzeyleri ve denetim odaklarının karşılaştırılması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Eşer, H. (2005). *Üniversite öğrencilerinde dini inanç ve benlik saygısı ilişkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Uludağ Üniversitesi.
- Fazio, E. ve Nguyen, K. (2007). *In the blackwell encyclopedia of sociology*. Blackwell Publishing. <https://doi.org/10.1002/9781405165518.wbeosr079>
- Feder, Y., Neshet, E., Ogran, A., Kreinin, A., Malatynska, E., Yadid, G. ve Pinhasov, A. (2010). Selective breeding for dominant and submissive behavior in Sabramice. *Journal of Affective Disorders*, 126(1– 2), 214-222. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2010.03.018>
- Fennell, M. J. (1997). Low self-esteem: A cognitive perspective. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, 25(1), 1-26.
- Ferris, D. L., Brown, D. J. ve Heller, D. (2009). Organizational supports and organizational deviance: The mediating role of organization-based self-esteem, *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 108, 279–286.

- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E. ve Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education*. McGraw-Hill.
- Freedman, J. L., Sears, D. O. ve Carlsmith, J. M. (2003). *Sosyal psikoloji* (A. Dönmez, Çev.). İmge Kitabevi.
- Fricker, R. D., Elliott, M. N. ve Schonlau, M. (2002). *Conducting research surveys via e-mail and the web*. RAND.
- Fromm, E. (2023). *Sevginin ve şiddetin kaynağı* (Y. Alogan, Çev.) Say Yayınları. (Orijinal eser 1964'te yayımlandı).
- Gander, M. J. ve Gardiner, H. W. (2015). *Çocuk ve ergen gelişimi* (8.Baskı) (A. Dönmez ve N. Çelen, Çev.) İmge Kitabevi. (Orijinal eser 1993'te yayımlandı).
- Geçtan E. (1984). *Çağdaş yaşam ve normal dışı davranışlar*. Maya Yayınları.
- Geçtan, E. (1996). *Psikanaliz ve sonrası*. Remzi Kitabevi.
- Gençdoğan, B. (2006). Lise öğrencilerinin sınav kaygısı ile boyun eğicilik düzeyleri ve sosyal destek algısı arasındaki ilişkiler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 153-164.
- Giacolini, T., Gilbert, P., Bonaminio, A., Ferrara, M., Iliceto, P., Monniello, G. ve Sabatello, U. (2013). The italian version of the social comparison rating scale and the submissive behaviour scale: Reliability and validity in a sample of adolescents. *European Journal of Developmental Psychology*, 10(6), 752-763.
- Gilbert, P. (2023). Self-esteem and competition. *Philosophy and Social Criticism*, 49(6),711-742.
- Gilbert, P. (2000). The relationship of shame, social anxiety and depression: The role of the evaluation of social rank. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 7(3), 174-189. [https://doi.org/10.1002/1099-0879\(200007\)7:33.0.CO;2-U](https://doi.org/10.1002/1099-0879(200007)7:33.0.CO;2-U)
- Gilbert, P. (2004). *Evolutionary theory and cognitive therapy*. Springer Publishing Company Inc.
- Gilbert, P. ve Allan, S. (1994). Assertiveness, submissive behaviour and social comparison. *British Journal of Clinical Psychology*, 33(3), 295-306.
- Gilbert, P., Allen, S. ve Trent, D. R. (1995). Involuntary subordination or dependency as key dimensions of depressive vulnerability. *Journal of Clinical Psychology*, 51, 740-752.
- Gilbert, P. ve Miles, J. (2002). *Body shame: Conceptualisation, research and treatment*. Brunner-Routledge.
- Gladding, S. T. (2013). *Psikolojik danışma. Kapsamlı bir meslek* (N. V. Acar, Çev. Ed.). Nobel Yayınları.

- Gökalp, Z. (2009). *Lise öğrencilerinde anne ve baba ile ilişkilerin benlik saygısını yordama gücü ve bazı demografik değişkenlerle ilişkilerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Gökçe, G. (2017). *Lise öğrencilerinde benlik saygısı ve beden algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Haliç Üniversitesi.
- Gökkaya, F. (2018). Farklı zorbalık statülerinde yer alan ortaokul öğrencilerinin benlik saygısı düzeylerinin incelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 25(2), 111-124.
- Gökkaya, V. ve Ayan, S. (2017). Sosyal öğrenme kuramı ve aile içi şiddet. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (48), 389-394.
- Gökmen, E. (2006). Aydın vilayetinde çırak mektepleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(2), 141-152.
- Güçray, S. S. (1993). Çocuk yuvalarında ve ailesi yanında kalan 9-10-11 yaş çocuklarının öz saygı gelişimini etkileyen bazı faktörler. *Aile ve Toplum Dergisi*, 1(3), 58-66.
- Güleç, C. (2018). *Psikofelsefe, ölümsüz ölüme kadim bir bakış*. Pusula Yayınevi.
- Gülmez, I. (2014). Avrupa Birliği ülkelerinde mesleki yönlendirmenin incelenmesi. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi*, 5(9), 93-129.
- Güloğlu, B. (1999). *The effect of self esteem enrichment program on the self esteem level of elementary school students* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. ODTÜ.
- Gültekin, B. F. ve Akyunus, M. (2022). Erken dönem uyum bozucu şemaların ve işlevsel olmayan şema baş etme modlarının kişilerarası baskınlık ve boyun eğicilik ile ilişkisi: Çiftlerde algılanan benzerlik. *Klinik Psikoloji Dergisi*, 6(1), 108-122. <https://doi.org/10.5455/kpd.26024438m000059>
- Gündüz, K. ve Kısaç, İ. (2021). İngiliz yoksul yasalarına giriş 1349-1531 dönemi: Bir çocuk esirgeme perspektifi, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 56(2), 781-805.
- Güney, S. (2020). *Sosyal psikoloji*. Nobel Yayınları.
- Güngör, A. (1989). *Lise öğrencilerinin özsaygı düzeylerini etkileyen etmenler* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Gür, A. (1996). *Ergenlerde depresyon ve benlik saygısı arasındaki ilişki* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Gürel, Ö. (2007). *Görme engelli ergenlerle gören ergenlerin benlik saygısı gelişimlerin karşılaştırılması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Gürkan, H.K. (1990). *Üniversite öğrencilerinde kendilik saygısı ile depresyon ve anksiyete ilişkilerinin karşılaştırılması* [Yayımlanmamış uzmanlık tezi]. Akdeniz Üniversite.
- Gürpınar Akan, A. (2001). *7-12 yaş çocuklarında görülen uyum ve davranış bozuklukları ve benlik saygısı ilişkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.

- Gürses, İ. ve Kılavuz, M. A. (2011). Erikson'un psiko-sosyal gelişim dönemleri teorisi açısından kuşaklararası din eğitimi ve iletişimin önemi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20(2), 153-166.
- Gürsoy, F. (2006). Farklı sosyo ekonomik düzeydeki ergenlerin benlik tasarım düzeyleri ile kaygı düzeylerinin incelenmesi. *Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 183-190.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J. ve Anderson, R. E. (2010). *Multivariate data analysis* (7. Baskı). Pearson Education.
- Hamarta, E. ve Demirbaş, E. (2009). Lise öğrencilerinin utangaçlık ve benlik saygılarının fonksiyonel olmayan tutumlar açısından incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 239-247.
- Hamurcu, H. ve Sargın, N. (2011). Lise öğrencilerinin boyun eğme davranışları ile psikolojik ihtiyaçları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31(2), 171-187.
- Hançerlioğlu, O. (1987). *Ruh bilim sözlüğü*. Remzi Kitabevi.
- Hasta, D. ve Dönmez, A. (2009). Yetkecilik, bilişsel karmaşıklık düzeyi ile siyasal ideoloji arasındaki ilişki. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(64), 19-29.
- Hiçdurmaz, D. (2010). *Bilişsel davranışçı grup danışmanlığının benlik algısı ve stresle baş etme biçimlerine etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi
- Hofmann, S. G., Heinrichs, N. ve Moscovitch, D. A. (2004). The nature and expression of social phobia: Toward a new classification. *Clinical Psychology Review*, 24, 769-797.
- Horney, K. (1999). *Çağımızın nevrotik kişiliği* (S. Budak, Çev.). Öteki Yayınları. (Orijinal eser 1935'te yayımlandı.).
- Horney, K. (2017). *Nevrozlar ve insan gelişimi: Kendini gerçekleştirme mücadelesi*. Sel Yayıncılık. (Orijinal eser 1950'de yayımlandı.).
- Hortaçsu, N. (2003). *Çocuklukta ilişkiler: Ana baba, kardeş ve arkadaşlar*. İmge Kitabevi
- İkiz, F. E. (2000). *Farklı liselerdeki ergenlerin benlik saygısı, akademik başarısı ve sürekli kaygı düzeyi arasındaki ilişki* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- İlerler, T. (2017). *Örgüt kültürü ile çalışanların kurallara uyma davranışı arasındaki ilişkide yönetici desteğinin rolü: Havacılık sektöründe bir araştırma* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Manisa Celal Bayar Üniversitesi.
- İstanbul Gedik Üniversitesi. (2024). *Boyun eğmek deyiminin anlamı nedir?* <https://uzemigunsem.gedik.edu.tr/boyun-egmek-deyiminin-anlami-nedir>
- Kabasakal, K. (2007). *Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinde boyun eğici davranışlar ve şiddetle ilişkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.

- Kaçar, S. ve Can, F. Y. (2021). Yetişkin bağlanma stillerinin benlik saygısı, boyun eğici davranış ve karakter özellikleri ile ilişkisi. *IJEASS*, 4(1), 74-98.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2017). *Benlik, aile ve insan gelişimi*. Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Cemalcılar, Z. (2014). *Dünden bugüne insan ve insanlar: Sosyal psikolojiye giriş*. Evrim Yayınevi.
- Kahraman, H. (2009). *Yatılı ilköğretim bölge okulu (YİBO) ve normal okullarda devam eden ergenlerde mizah duygusu ile benlik algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Kahrıman, İ. ve Polat, S. (2003). Adölesanlarda aileden ve arkadaşlardan algılanan sosyal destek ve benlik saygısı arasındaki ilişki. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 6(2), 13-24.
- Kapıkıran, Ş., Yaşar, M. ve Kapıkıran, N. A. (2016). Benlik saygısı ve okul tükenmişliği arasındaki ilişkide öz düzenlemenin doğrudan ve dolaylı rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 6(45), 51-64.
- Kaplan, V. (2021). Lise öğrencilerinin benlik saygılarının bazı değişkenlere göre incelenmesi, *Temel Eğitim Dergisi*, 12, 25-38.
- Kara, H., Uzgören, N. ve Uzgören, E. (2013). Yöneticilerde boyun eğici davranışların kökenleri üzerine bir araştırma. *The Journal of Academic Social Science Studies*. 6(3), 263-284.
- Karabulut Uslu, S. (2017). *Çiftlerin bağlanma stilleriyle stresle başa çıkma tarzları ve benlik saygısı düzeylerinin karşılaştırılması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Karahan, T. F. ve Sardoğan, M. E. (2012). *Psikolojik danışma ve psikoterapide kuramlar* (3.baskı). Nobel Yayınları.
- Kararımak, Ö. ve Siviş Çetinkaya, R. (2011). Benlik saygısının ve denetim odağının psikolojik sağlamlık üzerine etkisi: Duyguların aracı rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(35), 30-43.
- Karasar, N. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar ilkeler teknikler*. Nobel Yayınları.
- Karataş, Z. (2014). Birey merkezli terapi. A. Akın ve R. Şahin (Ed.), *Psikolojik danışma kuramları içinde* (s.153-173). Lisans Yayınları.
- Kavurgacı, Ş. ve Seviltopu, A. (2019). Critical theory with in the context of Frankfurt School and education. *International Journal of Karamanoglu Mehmetbey Educational Research*, 1(2), 99-108.
- Kaya, A. ve Saçkes, M. (2004). Benlik saygısı geliştirme programının ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin benlik saygısı düzeylerine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(21), 49-56.
- Kaya, F. ve Oğurlu, Ü. (2015). Benlik saygısı, zeka ve akademik başarı ilişkisi. *International Journal of Human Sciences*, 12(1), 951-965.

- Kayan, H. G. (2012). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin saldırganlık ve boyun eğici davranışlarının algılanan anne-baba tutumları açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Kılıç, M. (2021). *Jean-Paul Sartre'da 'benlik'in kuruluşu ve özne olmanın olanağı olarak başkaları problemi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Kılıç, S. (2013). Örnekleme yöntemleri. *Journal of Mood Disorders*, 3(1),44-46. <https://doi.org/10.5455/jmood>
- Kılıçarslan, S. ve Sanberk, İ. (2016). Ergen bireylerin benlik saygısı, beden kitle indeksi ve yaşam kalitesi ilişkisinin incelenmesi. *Journal Of Human Sciences*, 13(2), 3211-3220.
- Kılınç, H. (2011). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin benlik tasarımlarının atılganlık düzeyi ve bazı değişkenler açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Kılınç, M. (2012). Türkiye'de mesleki teknik eğitimi şekillendiren eğitim kurumlarından ahilik, gedik, lonca, enderun mektebi'nin tarihi gelişimleri. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 7(4), 65-67.
- Kıntar, N. (2008). *Benlik saygısı ve dindarlık ilişkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Uludağ Üniversitesi.
- Kınık, Ö. ve Odacı, H. (2019). Sosyal beceri eğitiminin ortaokul öğrencilerinin boyun eğici davranışları üzerine etkisi. *İlköğretim Online*, 18(1), 285-295. <http://dx.doi.org/10.17051/io.2015.85927>
- Kırdök, O. ve Barın, M. R. (2021). *Bilim ve sanat merkezleri gelecek hazırlığı psikoeğitim programı*. MEB.
- Koç, M., Bayraktar, B. ve Çolak, S. (2010). Üniversite öğrencilerinde boyun eğici davranışlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28(1), 257-280.
- Koç, M., Yavuzer, Y., Demir, Z. ve Çalışkan, M. (2001). *Gelişim ve öğrenme*. Nobel Yayınları.
- Köhler, S., Chrysanthou, S., Guhn, A. ve Sterzer, P. (2019). Differences between chronic and nonchronic depression: Systematic review and implications for treatment. *Depression and Anxiety*, 36(1), 18-30.
- Köknel, Ö. (1997). *Kaygıdan mutluluğa kişilik*. Altın Kitaplar
- Köktuna, Z. S. (2007). *Çözüm odaklı kısa terapi tekniğinin alt sosyo-ekonomik seviyedeki kadınların geleceğe umut ile bakabilme ve boyun eğici davranışlarına etkisinin incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Kulaksızoğlu, A. (2013). *Ergenlik psikolojisi*. Remzi Kitabevi.
- Kumcağız, H., Orak, O. ve Şahin, C. (2018). Üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerinde algıladıkları istismarı yordamada algılanan anne baba tutumları ve boyun eğici davranışlar. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 389-399.

- Kurtoğlu, G. (2013). *Bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı psiko-eğitim programının ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin duygusal yılmazlık, sosyal beceri-okula uyum ve benlik saygısı düzeylerine etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ege Üniversitesi.
- Kutlu, Z. S. (2014). *Lise 9.sınıf öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin problem çözme becerisi ve boyun eğici davranışları ile ilişkisinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Kuzgun, Y. (1994). Çağdaş insanın en önemli kararı meslek seçimi. *Bilim ve Teknik Dergisi*, 325, 50-54.
- Kuzgun, Y. (2003). *Meslek rehberliği ve danışmanlığına giriş*. Nobel Yayınları.
- Lecky, P. (1951). *Self-consistency a theory of personality*. Island Press.
- Lerman, R. I. (2013). Expanding apprenticeship in the United States: Barriers and opportunities. In A. Fuller ve L. Unwin (Ed.), *Contemporary apprenticeship international perspectives on an evolving model of learning* (s. 105-124). Routledge.
- Lieberman, M. D. (2020). *Sosyal- Beynimiz neden bağlantı kurmaya yönelik yapılanmış?* (Y. Ataman, Çev.). Görünmez Adam Yayıncılık.
- Lyubomirsky, S., Tkach, C. ve DiMatteo, M. R. (2006). What are the differences between happiness and self-esteem? *Social Indicators Research*, 78(3), 363–404. <https://doi.org/10.1007/s11205-005-0213-y>
- Mamirova, C. ve Yılmaz, H. (2019). İtaatkârlar daha mı mutlu? Pozitif psikoloji perspektifinden boyun eğicilik. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(Ek Sayı 1), 1153-1169.
- Mcgee, R. ve Williams, S. (2000). Does low self-esteem predict health compromising behaviours among adolescents? *Journal of Adolescence*, 23(5), 569-582.
- Mesleğim Hayatım (b.t.). *Mesleki eğitim merkezleri*. <https://meslegimhayatim.meb.gov.tr/egitim/mesleki-egitim>
- Messarra, L. C., Karkoulian, S. ve El-Kassar, A. N. (2016). Conflict resolution styles and personality: The moderating effect of generation X and Y in a non-Western context. *International Journal of Productivity and Performance Management*, 65(6), 792-810.
- Milgram, S. (1974). *Obedience to authority: An experimental view*. Harper Collins.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2022). *Resmi istatistikler*. <https://Sgb.Meb.Gov.Tr/Www/Resmi-İstatistikler/İcerik/64>
- Murdock, N. L. (2014). *Psikolojik danışma ve psikoterapi kuramları: Olgu sunumu yaklaşımıyla* (F. Akkoyun, Çev.). Nobel Yayınları.
- Mutlu Bozkurt, T., Tekkurşun Demir, G. ve Cicioğlu, H. İ. (2019). Spor lisesi öğrencilerinin boyun eğici davranış düzeyleri. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 24(2), 89-99.

- Nalbant, A. (1993). *15-22 Yaşları arasında bulunan islahevindeki, gözetim altındaki ve suç işlememiş gençlerin benlik saygısı ve yaşam doyumu düzeylerinin karşılaştırılması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Narvaez, D. (2018). *Basic needs, wellbeing and morality: Fulfilling human potential*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-97734-8>
- O'Connor, B. P. (2002). A quantitative review of the comprehensiveness of the five factor model in relation to popular personality inventories. *Assessment*, 9, 188-203. <https://doi.org/10.1177/1073191102092010>
- Okcu, C. (2018). *Yetişkinlerde benlik saygısı ve ölüm farkındalığının ruh sağlığı ile ilişkilerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Yakın Doğu Üniversitesi.
- Okur, B. (2020). *Üniversite öğrencilerinin boyun eğicilik düzeyleri ile sosyal onay ihtiyacı ve makyavelizm düzeyleri arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Doğu Akdeniz Üniversitesi.
- Onur, B. (2014). *Gelişim psikolojisi*. İmge Kitabevi.
- Ordu, F. (2019). Benlik saygısıyla boyun eğme davranışı arasındaki ilişkide denetim odağının aracı rolü. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 9(2), 317-330.
- Öner, N. (1991). Denetim odağı ve kendini kabul arasındaki ilişkiler. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 1(2), 20-28.
- Özbay, M. H., Örsel, S., Akdemir, A. ve Cinemre, B. (2002). Ergenlerde kendilik algısı ile psikopatoloji arasında bağlantı var mı? *Türk Psikiyatri Dergisi*, 13(3), 179-186.
- Özbey, H. (2019). *Lise öğrencilerinde beden algısı ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Akşehir ilçesi örnekleme) [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Özbey, H. ve Gültekin, M. (2021). Lise öğrencilerinde beden algısı ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin medya ve değişkenler açısından incelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 429-441. <https://doi.org/10.32709/akusosbil.746383>
- Özdemir, D. E. (2020). *Hemşirelerde boyun eğici davranışlar ile örgütsel adalet ve örgüt kültürü ilişkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Özen, Y. ve Gülaçtı, F. (2010). Benlik kavramı ve benliğin gelişim: Bilen benliğe gereksinim var mı? *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 21-37.
- Özgüven, E. (1987). Ülkemizin üst düzey teknisyen ihtiyacı ve eğitimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 190-202.
- Özkan, İ. (1994). Benlik saygısını etkileyen etkenler. *Düşünen Adam*, 7(3), 4-9.
- Özkan, İ. A. ve Özen, A. (2008). Öğrenci hemşirelerde boyun eğici davranışlar ve benlik saygısı arasındaki ilişki, *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 7(1), 53-58.

- Özkan, N. (2023). *Mesleki ve teknik eğitim kurumlarında mesleki eğitim merkezi (MESEM) uygulamasının okul paydaşları açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kocaeli Üniversitesi.
- Özkara, Y. (2014). İlköğretim birinci sınıf öğrencilerinin benlik algısı düzeyinin incelenmesi. *International Journal of Human Science*, 11(1), 642-654.
- Özmen, E., Özmen, D., Erbay Dünder, P., Çakmakçı Çetinkaya, A. ve Oryal Taşkın, E. (2008). Yoksulluğun ergenlerin ruh sağlığına etkileri. *Türkiye’de Psikiyatri*, 10(2), 39-46.
- Özmenteş, G. (2014). Mesleki müzik eğitimi alan öğrencilerin müzik öz yeterlilikleri, benlik saygıları ve bireysel özellikleri arasındaki ilişkiler. *Eğitim ve Bilim*, 39(171), 138-152.
- Özsoy, C. (2007). *Türkiye’de mesleki ve teknik eğitimin iktisadi kalkınmadaki yeri ve önemi*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Öztürk, E. (2018). George Herbert Mead’ın sosyal davranışçılık devrimi: Sosyolizm ve psikolojizm kıskacında bir ‘ilişkisel faillik’ denemesi. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 21(2), 253-284.
- Park, H. ve Lau, A. S. (2016), Socioeconomic status and parenting priorities: Child independence and obedience. *Around the World. Fam Relat*, 78(1), 43-59. <https://doi.org/10.1111/jomf.12247>
- Pazarcıkcı, F. ve Dilmen, B. (2019). Hemşirelik eğitimine yeni başlayan öğrencilerin meslek seçimini etkileyen faktörler ile boyun eğici davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 10(25), 599-611.
- Peker, A., Eroğlu, Y. ve Çitemel, N. (2012). Boyun eğici davranışlar ile siber zorbalık ve siber mağduriyet arasındaki ilişkide cinsiyetin aracılığının incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(1), 205-221.
- Pekkaya, M. ve Yıldırım, Y. (2018). Memurların meslek seçiminde belirleyici faktörler: Bir üniversitede uygulama. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 14(4), 1045-1063.
- Pilkington, P. D., Bishop, A. ve Younan, R. (2021). Adverse childhood experiences and early maladaptive schemas in adulthood: A systematic review and meta-analysis. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 28(3), 569-584. <https://doi.org/10.1002/cpp.2533>
- Pişkin, M. (1996, 15-16 Nisan). *Türk ve İngiliz lise öğrencilerinin benlik saygısı yönünden karşılaştırılması* (Bildiri Sunumu). 3. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, Adana.
- Rafaeli, E., Bernstein, D. P. ve Young, J. E. (2011). *Şema terapi ayırıcı özellikler* (1. Basım). (M. Şaşıoğlu, Çev.). Psikonet Yayınları.
- Reçber, B. (2002). *Bir özsayı geliştirme programının yetiştirme yurdunda yaşayan ergenlerin özsayı düzeyleri üzerinde etkililiği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Uludağ Üniversitesi.

- Reinecke, M. A. (2006). Problem solving: A conceptual approach to suicidality and psychotherapy. *Cognition and Suicide: Theory, Research, and Therapy*, 237- 260.
- Roediger, E. ve Dieckmann, E. (2012). Schema therapy: An integrative approach for personality disorders. *Psychotherapie, Psychosomatik, Medizinische Psychologie*, 62(3-4), 142-148. <https://doi.org/10.1055/s-0032-1304615>
- Rogers, C. R. (1950). The significance of the self-regarding attitudes and perceptions. In M. L. Reymert (Ed.), *Feelings and emotions; The Mooseheart Symposium* (s. 374–382).
- Rogers, C. R. (1965). The therapeutic relationship: Recent theory and research. *Australian Journal of Psychology*, 17(2), 95-108. <https://doi.org/10.1080/00049536508255531>
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton University Press
- Royle, M. T. (2010). An empirical investigation of the mediating role of organizationbased selfesteem. *International Journal of Management and Marketing Research*, 3(2), 33-52.
- Sargut, S. (2015). *Kültürler arası farklılaşma ve yönetim* (4. Baskı). İmge Kitabevi.
- Sarı, E. (1998). Benlik kavramının gelişimine ilişkin kuramsal açıklamalar. *Milli Eğitim Dergisi*, 138, (33-37).
- Sarıkaya, A. (2015). *14-18 yaş arası ergenlerin benlik saygısı ve psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasındaki ilişki* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Bilim Üniversitesi.
- Savi Çakar, F. ve Karataş, Z. (2012). Ergenlerin benlik saygısı, algıladıkları sosyal destek ve umutsuzluk düzeyleri: Bir yapısal eşitlik modeli çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(4), 2397-2412.
- Senemoğlu, N. (2009). *Gelişim, öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya*. Pegem Akademi.
- Sezer, S. (2001). *Özsaygı düzeyini geliştirme programının ilköğretim okulu 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin özsaygı düzeylerine etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Shultz, D. P. ve Shultz, S. E. (2007). *Modern psikoloji tarihi*. Kaknüs Yayınları.
- Şiyez, D. M. (2013). *Ergenlerde problem davranışlar okul temelli önleme çalışmaları ile ilgili uygulama örnekleri*. Pegem Akademi.
- Sturman, E. D. (2011). Involuntary subordination and its relation to personality, mood, and submissive behavior. *Psychological Assessment*, 23(1), 262–276.
- Sullivan, H. S. (2011). *The interpersonal theory of psychiatry*. W. W. Norton and Company Inc. (Orijinal eser 1953'te yayımlandı.).
- Şahan Yılmaz, B. (2015). Eğitim fakültesi öğrencilerinin boyun eğici davranışlarının yordayıcıları, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5(43), 82-94.

- Şahan Yılmaz, B. ve Duy, B. (2013). Psikoeğitim uygulamasının kız öğrencilerin benlik saygısı ve akılcı olmayan inançları üzerine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(39), 68-81.
- Şahin, A. (2005). Ergenlerde dindarlık-benlik saygısı ilişkisi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19(19), 187-198.
- Şahin, C. (2017). *Kişisel güç algısının zorbalık ve gücün kötüye kullanımına etkileri: Stanford hapisane deneyi Milgram itaat deneyi ışığında bir araştırma* [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Kocaeli Üniversitesi.
- Şahin Ekim, S. (2023). *Benlik saygısı ve sosyal kaygının boyun eğici davranışlar ile ilişkisinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Şahin, M. Ö. (2023). *Okul sporlarına katılan öğrencilerde sporcu kimliği ile boyun eğici davranışların incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Mersin Üniversitesi.
- Şahin, N. H. ve Durak, A. (1994). Kısa semptom envanteri: Türk gençleri için uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(31), 44-56.
- Şahin, N. H. ve Şahin, N. (1992). Reliability and validity of the Turkish version of the automatic thoughts questionnaire. *Journal of Clinical Psychology*, 48, 334-340.
- Şekerli, B. (2016). *Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri ile kariyer gelişimleri ve benlik saygıları arasındaki ilişkilerin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Şema Terapi Derneği. (2023). *Şema ne demektir?* <https://sematerapi.com/sema-terapi-nedir/>
- Şen, E. (2023). *Benlik saygısı, boyun eğici davranışlar, romantik ilişkilerde algılanan istismar ve ilişki doyumu* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Trabzon Üniversitesi.
- Tagay, Ö. ve Şahin Baltacı, H. (2017). Ergenlerde öznel iyi oluş ve zaman tutumu: Benlik saygısı ve iyimserliğin aracı rolü. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41, 131-144.
- Taşkın, A. (2004). Baskıya karşı direnme hakkı. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 52, 37-65.
- Tatlıoğlu, S. S. (2021). Öğrenmeye sosyal-bilişsel bir bakış: Albert Bandura. *Sosyoloji Notları Dergisi*, 5(1), 15-30.
- Taylor, S. E., Peplau, L. A. ve Sears, D. O. (2003). *Sosyal psikoloji* (A. Dönmez, Çev.). İmge Kitabevi.
- Teichman, Y. (1973). Emotional arousal and affiliation. *Journal of Experimental Social Psychology*, 9, 951-605.
- Tekin, M. ve Filiz, K. (2008). Beden eğitimi ve spor yüksekokullarının antrenörlük eğitimi ve spor yöneticiliği bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin umutsuzluk ve boyun eğici davranış düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 6(1), 27-37.

- Temel, Z. F. ve Aksoy, B.A. (2001). *Ergen ve gelişimi*. Nobel Yayınları.
- Terzi, Ş. ve Tekinalp Ergüner, B. (2013). *Psikolojik danışmada güncel kuramlar*. Pegem Akademi.
- Tezer, E. ve Demir, A. (2001). Bir grup üniversite öğrencisinin sosyal içe dönüklük, düşük kendilik değeri, kederli duygu durumu gibi depresif özellikler ve sosyal ilişkilerden sağlanan doyum. *3P Dergisi*, 9(1),1-11.
- The Guardian. (2009). *The ego, the superego and the id*. <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2009/mar/07/ego-superego-id-sigmund-freud>
- Tiedens, L. Z. ve Fragale, A. R. (2003). Power moves: Complementarity in dominant and submissive nonverbal behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(3), 558 –568.
- Tiryaki, M. Ş. ve Moralı, S. (1992). Sportif katılımın liseli sporcuların benlik saygısı üzerine etkisi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 3(1), 1-9.
- Topuzkanamış, E. (2018). Foucault'nun düşüncesinde hukuk ve iktidar. *D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21, 1833-1850.
- Topses, G. ve Bulut Serin, N. (2012). *Psikolojik danışma ve kişilik kuramları*. Nobel Yayınları.
- Torucu, B. K. (1990). *13-14 yaşındaki gençlerin sosyo-ekonomik düzeyi ve ana-baba tutumlarındaki farklılıkların belirlenip benlik saygısına etkisinin araştırılıp karşılaştırılması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Torun, S., Arslan, S., Nazik, E., Akbaş, M. ve Öner Yalçın, S. (2012). Hemşirelik öğrencilerinin benlik saygısı ve boyun eğici davranışlarının incelenmesi. *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, 34, 399-404.
- Totan, T. (2011). *Problem çözme becerileri eğitim programının ilköğretim 6. Sınıf öğrencilerinin sosyal duygusal öğrenme becerileri üzerine etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Tuğrul, C. (1994). Alkoliklerin çocuklarının aile ortamındaki stres kaynakları, etkileri ve stresle başa çıkma yolları. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(31), 57-73.
- Tukuş, L. (2010). *The self esteem rating scale-short form (Benlik saygısı değerlendirme ölçeği kısa formu) Türkçe güvenilirlik ve geçerlilik çalışması* [Yayımlanmamış uzmanlık tezi]. Kocaeli Üniversitesi.
- Tuna, Y. ve Kayaoğlu, A. (2013). *Birey ve davranış*. S. Ünlü (Ed.), Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Tunca, A. (2021). Ergenlerde benlik saygısı ve anne-babanın evlilik uyumu. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(50), 275-291.

- Tunç, A. A., Çabıtcı, M., Devrilmez, M. ve Demirel, S. (2021). Ortaokul öğrencilerinin benlik saygısı düzeylerinin incelenmesi: Cinsiyet, sınıf ve okul takımında yer alma değişkenlerinin etkisi. *Beden Eğitimi ve Spor Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 29-35.
- Tutar, H. (2016). *Sosyal psikoloji*. Seçkin Yayıncılık.
- Tutar, H., Öztürk Başpınar, N. ve Güler, S. (2018). Benlik saygısı ve boyun eğici davranışlar arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 5(22), 1039-1052.
- Tuzcuoğlu, S. ve Korkmaz, B. (2001). Psikolojik danışma ve rehberlik öğrencilerinin boyun eğici davranış ve depresyon düzeylerinin incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 14, 135-152.
- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK] (2023). *İstatistiklerle çocuk, 2023*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2023-53679>
- Tümkiye, S., Aybek, B. ve Çelik, M. (2010). Yoksul ailelerden gelen ergenlerde psiko-sosyal bir olgu olarak umutsuzluk ve boyun eğici davranışların incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 970-984.
- Tümkiye, S., Çelik, M. ve Aybek, B. (2011). Lise öğrencilerinde boyun eğici davranışlar, otomatik düşünceler, umutsuzluk ve yaşam doyumunun incelenmesi. *Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(2), 77-94.
- Türkçapar, M. H. (2014). *Bilişsel terapi* (8.baskı). HYB Basım Yayım.
- Türkçapar, M. H. (2020). *Bilişsel davranışçı terapi temel ilkeler ve uygulama* (15.baskı). Epsilon Yayınevi.
- Türkçapar, M. H. ve Işık, B. (2000). Borderline kişilik bozukluğu. *Psikiyatri Dünyası*, 4(2), 44-49.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM] (b.t.). *Kanun tasarısı ve gerekçeleri* <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D21/Y3/T1/WebOnergeMetni/2f73d895-9d85-4db4-97d3-6a8ae96b9f3c.pdf>
- Türkmen, K. ve Yıldız, M. (2019). A study of multidimensional submissiveness scale. *Dini Araştırmalar*, 22(56), 285-306. <https://doi.org/10.15745/da.630673>
- Türküm, S. A. (2005). Do optimism, social network richness and submissive behaviors predict well-being? Study with a Turkish sample. *Social Behavior and Personality*, 33(6), 619-628.
- Ulu Botan, E. (2017). *Mesleki eğitim merkezine devam eden gençlerin sağlık-sosyal-ekonomik durum ve boyun eğici davranışlar açısından değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış uzmanlık tezi]. Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Ulu Botan, E. ve Yüksel, A. (2019). Mesleki eğitim merkezine devam eden gençlerin sağlık, sosyal, ekonomik durumları ve boyun eğici davranışlar açısından değerlendirilmesi. *Turk J Public Health*, 17(3), 238-248.

- Uludağ, S. (1995). *Ene*, TDV İslam Ansiklopedisi, 11, 232-233.
- Ulus, L., Tuncer, N. ve Sözen, Ş. (2015). Mesleki eğitim, gelişim ve yeterlilik açısından meslek yüksekokullarının önemi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5, 168-185.
- UNICEF (2021). *Türkiye'deki gençlerin gelecekteki kariyer seçenekleri mesleki eğitim yoluyla genişletiliyor*. <https://www.unicef.org/turkiye/hikayeler/t%C3%BCrkiyedeki-gen%C3%A7lerin-gelecekteki-kariyer-se%C3%A7enekleri-mesleki-e%C4%9Fitim-yoluyla>
- Uzgören, N., Kara, H. ve Uzgören, E. (2015). Yöneticilerde boyun eğici davranış eğilimlerinin chaid analizi ile incelenmesi: Yönetici adayı öğrenciler üzerine bir araştırma. *Ekev Akademi Dergisi*, 61(61), 451-462.
- Ünüvar, A. (2003). *Çok yönlü algılanan sosyal desteğin 15–18 yaş arası lise öğrencilerinin problem çözme becerisine ve benlik saygısına etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Van Geel, M., Goemans, A., Zwaanswijk, W., Gini, G. ve Vedder, P. (2018). Does peer victimization predict low self-esteem, or does low self-esteem predict peer victimization? Meta-analyses on longitudinal studies. *Developmental Review*, 49, 31-40.
- VandenBos, G. R. (Ed.). (2015). *APA dictionary of psychology*. American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/14646-000>
- Varnum, M. E. W., Grossmann, I., Kitayama S. ve Nisbett, R. E. (2010). The origin of cultural differences in cognition: The social orientation hypothesis. *Current Directions in Psychological Science*, 19(1), 9–13.
- Wall, J. E. ve Wayne E. H. (1994). Aggressive, assertive, and submissive behaviors in disadvantaged, inner-city preschool-children. *Journal of Clinical Child Psychology*. 23(4), 382-390.
- Yalçın, Ş. (2003). Descartes ve özne olarak benlik. *Felsefe Dünyası Dergisi*, 2(38), 107-118.
- Yaşın, F. ve Başbuğ, S. (2016). Prof. Dr. Philip Zimbardo ile kötülük psikolojisi üzerine... *Nesne Psikolojisi Dergisi*, 4(7), 131-146. <https://doi.org/10.7816/nesne-04-07-07>
- Yavuzer, H. (2000). *Eğitim ve gelişim özellikleriyle okul çağı çocuğu*. Remzi Kitabevi
- Yavuzer, H. (2009). *Ana – baba ve çocuk*. Remzi Kitabevi.
- Yazgan İnanç, B. ve Yerlikaya E. E. (2014). *Kişilik kuramları*. Pegem Akademi.
- Yenidünya, A. (2005). *Lise öğrencilerinin rekabetçi tutum, benlik saygısı ve akademik başarı ilişkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. baskı). Seçkin Yayıncılık.

- Yıldırım, İ. (2004). Lise öğrencilerinde boyun eğici davranışların yaygınlığı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, 224-234.
- Yıldırım, İ. ve Ergene, T. (2003). Lise son sınıf öğrencilerinin akademik başarılarının yordayıcısı olarak sınav kaygısı, boyun eğici davranışlar ve sosyal destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, 224-234.
- Yıldırım, O. ve Kumcağız, H. (2022). Psikodinamik yaklaşıma göre insan davranışının incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(40), 103-132.
- Yılmaz, A. S. ve Deniz, M. E. (2020). Ergenlerde gözlenen boyun eğiciliğin onların kişiler arası problem çözme yaklaşımları üzerindeki etkisi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(2), 684-694.
- Yılmaz, B. Ş. (2015). Eğitim fakültesi öğrencilerinin boyun eğici davranışlarının yordayıcıları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5(43), 82-94.
- Yılmaz, K. (2018). *Anne-baba tutumlarının ergenlerde benlik saygısına etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Yılmaz, B. (2023). *Üniversite öğrencilerinin algıladıkları ebeveyn psikolojik kontrolünün ve çocukluk örseleyici yaşantılarının boyun eğici davranışlarla ilişkisinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Yiğit, H. (2010). *Ergenlerin benlik saygılarının yaşam doyumu ve bazı özlük nitelikleri açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Young, J. E., Klosko, J. S. ve Weishaar, M. E. (2003). *Schema therapy: A practitioner's guide*. The Guilford Press.
- Yörükoğlu, A. (2019). *Gençlik çağı ruh sağlığı eğitimi ve ruhsal sorunları*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Yükselbaba, Ü. (2017). Milgram deneyi: Otorite ve itaate dair. *İÜHFİM*, 75(1), 227-270.
- Zaim, S. (1972). *Çalışma ekonomisi* (10.baskı). Filiz Kitabevi.
- Zincirkıran, Z. (2008). *Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 6 yaş grubu çocukların benlik kavramlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Zimbardo, P. G. (1972). Pathology of imprisonment. 9(6), 4-8. <https://doi.org/10.1007/BF02701755>
- Zimmerman J, Morrison A. S. ve Heimberg R. G.(2015). Social anxiety, submissiveness, and shame in men and women: A moderated mediation analysis. *British Journal of Clinical Psychology*, 54(1), 1-15.

EKLER

EK-1: ROSENBERG BENLİK SAYGISI ÖLÇEĞİ

Lütfen aşağıdaki sorulara, size uygun olan derecede bulunan bölmeyi işaretleyiniz.

		Çok Doğru	Doğru	Yanlış	Çok Yanlış
1	Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.				
3	Genelde kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim				
5	Kendimde gurur duyacak fazla bir şey bulamıyorum.				
8	Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterdim.				
10	Bazen kendimin hiç de yeterli bir insan olmadığını düşünüyorum.				

EK-2: BOYUN EĞİCİ DAVRANIŞLAR ÖLÇEĞİ

Lütfen aşağıdaki sorulara, size uygun olan derecede bulunan bölme yi işaretleyiniz.

- (1) Beni hiç tanımlamıyor
- (2) Beni Az Tanımlıyor
- (3) Beni Orta Düzeyde Tanımlıyor
- (4) Beni İyi Tanımlıyor
- (5) Beni Çok İyi Tanımlıyor

		Beni hiç tanımlamıyor	Beni az tanımlıyor	Beni orta düzeyde tanımlıyor	Beni iyi tanımlıyor	Beni çok iyi tanımlıyor
1	Belirli bir konuda benim hatam olmasa da, hatalı olduğum söyleniyorsa tatsızlık çıkmasın diye sesimi çıkarmam	1	2	3	4	5
2	Kendim yapmaktan hoşlanmasam da diğer insanlar yapıyor diye, bazı davranışları yaparım.	1	2	3	4	5
6	Konuşmaya çalışırken birisi lafımı ağzımdan alıp konuşmayı sürdürürse, ben susarım	1	2	3	4	5
7	Küçük hatalarım yüzünden sürekli özür dilerim.	1	2	3	4	5
11	İnsanların, benimle konuşurken gözlerimin içine bakmalarından hoşlanırım.	1	2	3	4	5
15	İnsanlar ısrarla bana, baktıklarında yüzüm kızarır.	1	2	3	4	5
16	Birinin davetini geri çevirirken mutlaka hastalık gibi önemli bir bahane bulmaya çalışırım.	1	2	3	4	5

EK-3: Kişisel Bilgi Formu

Değerli Öğrencimiz,

Bu çalışma Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü yüksek lisans öğrencisi H. Büşra Aydın'ın "Mesleki Eğitim Merkezi Öğrencilerinin Benlik Saygı Düzeyleri İle Boyun Eğici Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" isimli yüksek lisans tezi kapsamında hazırlanmıştır. Sorulara verdiğiniz cevaplar araştırmada istatistiksel amaçlı kullanılacak ve gizli tutulacaktır. Cevaplar toplu olarak değerlendirilecektir. Gerçek duygu ve düşüncelerinizi yansıtacak cevaplar vermenizi rica ederim.

Katkılarınız için teşekkür ederim.

Psikolojik Danışman H. Büşra AYDIN

Necmettin Erbakan Üniversitesi
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

Sınıfınız	:	9 ( )	10 ( )	11 ( )	12 ( )	
Yaşınız	:	13 ( )	14 ( )	15 ( )	16 ( )	17 ( )
Okuduğunuz Alan	:	Makine Teknolojisi	( )			
		Metal Teknolojisi	( )			
		Elektrik Elektronik Teknolojisi	( )			
		Mobilya Ve İç Mekân Tasarımı	( )			
		Moda Tasarım Teknolojileri	( )			
		Motorlu Araçlar Teknolojisi	( )			
Anne Eğitim Durumu:		İlkokul	( )			
		Ortaokul	( )			
		Lise	( )			
		Üniversite	( )			
Baba Eğitim Durumu:		İlkokul	( )			
		Ortaokul	( )			
		Lise	( )			
		Üniversite	( )			
Ailenin Ortalama Aylık Düzeyi:		Oldukça Düşük	( )			
		Düşük	( )			
		Orta	( )			
		Yüksek	( )			
		Oldukça Yüksek	( )			

EK-4: Ölçek Kullanım İzni

 BÜŞRA AYDIN
Alıcı: cogepder, bcc: büşra ▾

28 Nis 2022 Per 14:37 ★ 😊 ↩ Yanıtla ⋮

Merhaba,

Ben Necmettin Erbakan Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık programı yüksek lisans öğrencisi H.Büşra Aydın. Danışman hocam ile birlikte yürütmüş olduğum tez çalışmamda onayınız olursa Sayın Füsun Çuhadaroğlu' nun Türkçe 'ye uyarladığı ve kullanım haklarını derneğimize verdiği "Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği"ni ve değerlendirme formunu kullanmak istiyorum.

Saygılarımla, İyi çalışmalar

H.Büşra AYDIN
NEU Yüksek Lisans Öğrencisi & Psikolojik Danışman

 Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatrisi Derneği
Alıcı: ben ▾

28 Nis 2022 Per 14:38 ☆ 😊 ↩ Yanıtla ⋮

Ölçeği'n kullanım hakları Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatrisi Derneği'ne verilmiştir. Ölçeği ve değerlendirme formunu Dernek'e 100 TL bağış karşılığında alabilirsiniz'. Hesap numarası ektedir.teşekkürler

BÜŞRA AYDIN < >, 28 Nis 2022 Per, 14:37 tarihinde şunu yazdı:
***

Bir ek • Gmail tarafından tarandı ⓘ

 Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatrisi Derneği
Alıcı: ben ▾

5 May 2022 Per 17:56 ☆ 😊 ↩ Yanıtla ⋮

BÜŞRA AYDIN < >, 5 May 2022 Per, 09:25 tarihinde şunu yazdı:
***

2 ek • Gmail tarafından tarandı ⓘ

EK-5: Etik Kurul Kararı

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU
BAŞKANLIĞI
ETİK KURUL KARARI

Etik Kurul Toplantı Tarihi/Sayısı ve Karar No	Tarih :10/06/2022 Toplantı Sayısı:07 Karar No :2022/220
Araştırmanın Başlığı	Mesleki Eğitim Merkezi Öğrencilerinin Benlik Saygısı İle Boyun Eğici Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi
Sorumlu Araştırmacı	Doç. Dr. Abdullah SÜRÜCÜ
Yardımcı Araştırmacı	Lisansüstü Öğrenci Hatice Büşra AYDIN
Etik Kurul Kararı	10359 sayılı başvuru değerlendirilmiş olup, araştırma Etik Kurul tarafından uygun görülmüştür.

ASLI GİBİDİR
10/06/2022

Doç. Dr. Ahmet KURNAZ
Etik Kurul Başkanı

EK-6: MEB Araştırma İzni

T.C.
KONYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-83688308-605.99-54619184
Konu : Araştırma İzni (Hatice Büşra AYDIN)

03.08.2022

DAĞITIM YERLERİNE

- İlgi : a) Millî Eğitim Bakanlığının (Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü) 21.01.2020 tarihli ve 2020/2 sayılı Genelgesi.
b) 18/07/2022 tarihli ve E-48178250-300-213490 sayılı yazınız.
c) 03/08/2022 tarihli Araştırma İzinleri Değerlendirme Komisyonu Tutanağı.

Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Hatice Büşra AYDIN'ın "Mesleki Eğitim Merkezi Öğrencilerinin Benlik Saygısı ile Boyun Eğici Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu araştırmasını uygulama talebi incelenmiştir.

Araştırmanın; Karatay Ahi Evran Mesleki Eğitim Merkezinde eğitim gören öğrencilere eğitim öğretimi aksatmamak ve ilgi (a) Genelgede belirtilen açıklamalara uyulması kaydıyla gerçekleştirilmesi ilgi (c) komisyon tutanağı ile uygun görülmektedir. Müdürlüğümüze bağlı eğitim kurumlarındaki çalışmaların 2022-2023 eğitim öğretim yılı içerisinde tamamlanması zorunludur. Araştırma kapsamında yürütülecek çalışmaların 2022-2023 eğitim öğretim yılında tamamlanmaması durumunda Müdürlüğümüzden tekrar izin alınması gerekmektedir.

Araştırmada Müdürlüğümüz tarafından onaylanarak gönderilen veri toplama araçlarının kullanılması, elde edilecek kişisel verilerin gizliliği hususuna dikkat edilmesi ve araştırma sonucunun çalışma bitiminden itibaren 30 gün içerisinde elektronik ortamda istatistik42@meb.gov.tr e-posta adresine ve bir adet kitapçık olarak Müdürlüğümüze gönderilmesi gerekmektedir.

Arz/Rica ederim.

Mustafa KURT
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

Ek:

- 1-Genelge (3 Sayfa)
- 2-Veli Onam Formu (1 Sayfa)
- 3-Kişisel Bilgi Formu (1 Sayfa)
- 4-Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (1 Sayfa)
- 5-Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği (1 Sayfa)

Dağıtım:

Gereği:
Necmettin Erbakan Üniversitesi Rektörlüğüne

Bilgi:
Karatay İlçe Millî Eğitim Müdürlüğüne

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Akabe Mahallesi Demirsatan Sok.No:4 Karatay/Konya

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

Telefon No : 0 (332) 353 30 50
E-Posta: istatistik42@meb.gov.tr
Kep Adresi : mebjhs01.kep.tr

Bilgi için: Ali Naci İŞİK-1324
Unvan : Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni
İnternet Adresi: <http://konya.meb.gov.tr> Faks:3323515940

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evrak.konya.meb.gov.tr> adresinden **aab0-216d-3115-a25e-5b4e** kodu ile teyit edilebilir.